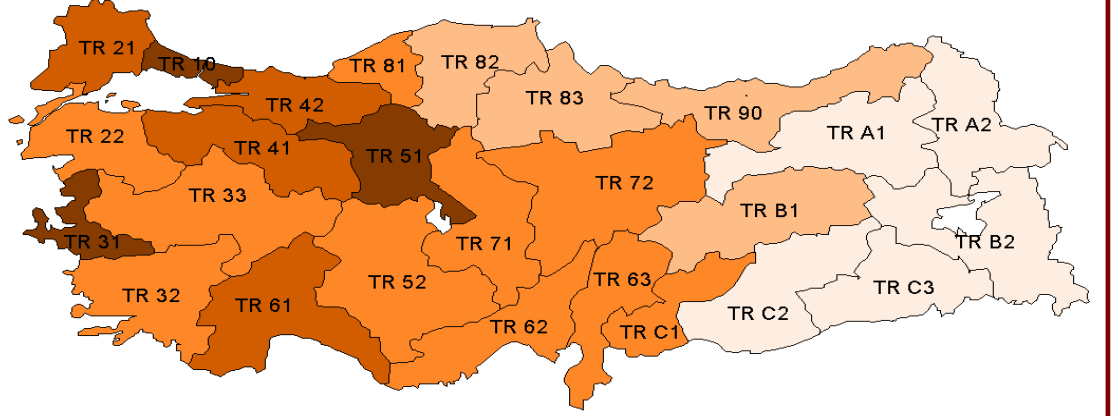

**Türkiye Cumhuriyeti
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı**

**BÖLGESEL REKABET
EDEBİLİRLİK
OPERASYONEL
PROGRAMI**

**Ankara
Ekim 2007**

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti

SAYFA

1. Kapsam, Danışma ve Koordinasyon

Ulusal Politika ve Sosyo-Ekonomik Çerçeve
Topluluk Strateji Çerçevesi
Ortaklık Mekanizması
Ön-Değerlendirme

2. Stratejik Önceliklerin, Orta Vadeli İhtiyaçların ve Hedeflerin Değerlendirilmesi

2.1. Sosyo-Ekonomik Analiz

- 2.1.1. Makro-Ekonomik Ortam
- 2.1.2. İşletmeler
  - 2.1.2.1. İmalat Sanayi
  - 2.1.2.2. KOBİ'ler
  - 2.1.2.3. Turizm İşletmeleri
- 2.1.3. AR&GE ve İnovasyon
- 2.1.4. Bilgi Toplumu
- 2.1.5. Sosyo-Ekonomik Analizde Ortaya Konan Önemli Bulgular
- 2.1.6. SWOT Analizi

2.2. Stratejik Öncelikler

3. Program Stratejisi

3.1. Öncelik Eksenleri ve Tedbirler

Öncelik 1: İş Ortamının İyileştirilmesi

Tedbir 1.1.: Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi

Tedbir 1.2.: Finansman araçlarının Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Tedbir 1.3.: Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi

Tedbir 1.4.: Turizm Altyapısı, Pazarlama ve Tanıtım Faaliyetlerinin İyileştirilmesi

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi

Tedbir 2.1.: İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması

Tedbir 2.2.: Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi

3.2. Teknik Yardım

Tedbir 3.1.: OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek

Tedbir 3.2.: OP Tedbirlerinin Tanıtılması

3.3. Yatay Konular

3.4. Diğer Yardım Türleri ile Sağlanan Tamamlayıcılık ve Sinerji

3.4.1. Diğer Operasyonel Prgramlarla Tamamlayıcılık ve Sinerji

3.4.2. Ulusal Programlarla Tamamlayıcılık ve Sinerji

3.4.3. Topluluk Programlarıyla Tamamlayıcılık ve Sinerji

4. Mali Tablolar**5. Uygulama Düzenlemeleri****5.1. Yönetim ve Kontrol Yapıları**

- 5.1.1. Yapılar ve Otoriteler
- 5.1.2. Görevlerin Ayrılığı

5.2. İzleme ve Değerlendirme

- 5.2.1. İzleme Düzenlemeleri
- 5.2.2. İzleme ve Değerlendirme Sistemleri (MIS)
- 5.2.3. İzleme Sistemi ve Göstergeleri
- 5.2.4. Projelerin Seçimi
- 5.2.5. Sektörel Yıllık ve Nihai Uygulama Raporları
- 5.2.6. Değerlendirme Düzenlemeleri

5.3. Bilgilendirme ve Tanıtım

- 5.3.1. Giriş
- 5.3.2. Gereklilikler
- 5.3.3. Faaliyetler
- 5.3.4. Tahmini Bütçe
- 5.3.5. Yönetim ve Uygulama
- 5.3.6. İzleme, Değerlendirme ve Raporlama
- 5.3.7. Ortaklık ve Ağlar
- 5.3.8. İnternet

EKLER

1. IPA Çalışma Grubunun Paydaşları
2. BROP'nin öncelik sektörleri ve desteklenebilir faaliyetlerine ilişkin bölgesel ve yerel ortakların görüşleri
3. Ön Değerlendirme raporuna ilişkin konular
4. Sosyo-ekonomik analize ilişkin tablolar
5. BROP'nin yoğunlaşma stratejisine ilişkin tablolar
6. Genel IPA Yapılanması
7. Program Otoritesi Yapılanması
8. Düzey II Bölgelerinin listesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ile Ulusal Stratejik DokümanlarınUyumu

Tablo 2:Bölgesel Rekabet edebilirlik Operasyonel Programının Tematik ve Coğrafi Yoğunlaşması

Tablo 3:Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının (BROP) Topluluk Stratejik Dokümanları ile Uyumu

Tablo 4:12 NUTS II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezi bağlamında kişi başı milli gelir anlamında coğrafi yoğunlaşma

Tablo 5:Nüfus Projeksiyonu (2015)

Tablo 6:12 Düzey II Bölgesinde ve 15 Büyüme Merkezinde Nüfus

Tablo 7:İstihdam Göstergeleri (%)

Tablo 8:12 Düzey II Bölgesindeki İstihdam Rakamları (2005)

Tablo 9: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açığını Karşılama Oranı

Tablo 10: Temel İhraç Ürünleri

Tablo 11: Temel İthalat Ürünleri

Tablo 12:12 NUTS II Bölgesinin Dış Ticaret Verileri

Tablo 13:15 Cazibe Merkezinin Dış Ticaret Göstergeleri

Tablo 14:İmalat Sanayi Göstergeleri

Tablo 15:İmalat Sanayi Sektöründe Faaliyette Bulunan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Tablo 16:50.000 ve daha fazla istihdam oluşturan imalat sanayi sektörlerinin dağılımı

Tablo 17:İmalat Sanayi Üretim ve İhracatının Yapısı (%)

Tablo 18: Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) Bölgesel Dağılımı

Tablo 19:Küçük Sanayi Sitelerinin (KSS) Bölgesel Dağılımı

Table 20:İGEM ve İŞGEM'lerin Dağılımı

Tablo 21:KOBİ Tanımı Yönetmeliğine Göre İşletmelerin Sınıflandırılması

Tablo 22:12 Düzey (NUTS) II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezindeki KOBİ'lerin Sayısı

Tablo 23:KOBİ'lerin İhracat Kapasitesi

Tablo 24:KOBİ'lerin İhracata İlişkin Önemli Sorunları

Tablo 25:AB Ülkelerine İhracat

Tablo 26:12 Düzey II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezindeki Belediye Belgeli Tesislere Gelen Turist Sayısı

Tablo 27: Turizm İşletmelerinin 12 Düzey II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezine Göre Dağılımı

Tablo 28:12 Düzey II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde Bulunan Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Toplam Yatak Kapasitesi

Tablo 29:Türkiye'nin Kişi Başına GSYİH İçindeki Ar-Ge Harcamaları

Tablo 30: Kişi Başına GSYİH'nın Yüzdesi olarak Türkiye'nin Ar-Ge Harcamalarının Dağılımı

Tablo 31:12 Düzey II Bölgelerindeki Üniversiteler için Tahsis Edilen Yatırım Bütçesi

Tablo 32:12 Düzey II Bölgesindeki 15 Üniversitenin Akademik Yayın Sayısı (2006)

Tablo 33:Düzey II Bölgelerindeki 15 Üniversitenin Araştırmacı Sayısı

Tablo 34: Meslek Grubu ve Sektöre Göre İnsan Kaynakları Ar-Ge

Tablo 35:12 Düzey II Bölgelerindeki Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Tablo 36:12 Düzey II Bölgelerinde Teknoloji Geliştirme Merkezleri

Tablo 37: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının-telekomünikasyon GSYİH içindeki payı

Tablo-38: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının-Bilgi Teknolojisi GSYİH içindeki payı

Tablo-39: Bilgi Teknolojileri Yaygınlık ve Kullanım Araştırması

Tablo-40:İnternete Ulaşan Şirket Oranı (%)

Tablo-41:İşletmelerde bilişim teknolojilerinin kullanım alanları

Tablo-42:Şirketlerin e- ticaretten elde ettiği toplam cironun yüzdesi

Tablo-43: Elektronik Ortamda Verilen Kamu Hizmetleri

Tablo 44:ulusal Politikalarla ve Topluluk Politikalarıyla Uyum

Tablo 45: Hedefler, Öncelikler ve Tedbirler

Tablo 46:BRÖP'nin Bölgesel ve Tedbir Bazlı Müdahale Stratejisi

Tablo 47: Hedef Bölgedeki Öncelikli Sektörler

Tablo 48: Diğer Operasyonel Programlar İle Tamamlayıcılık

Tablo 49:BRÖP ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'si Arasındaki Tamamlayıcılık

Tablo 50:12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı (Ek-4)

Tablo 51:15 Cazibe Merkezindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı (Ek-4)

Tablo 52:12 Düzey (NUTS) II Bölgeleri ve 15 Cazibe Merkezindeki İmalat Sanayinde Yeralan Mevcut İşgücü ve Yerel İşletmelerin Sayısı (Ek-4)

Tablo 53:12 Düzey (NUTS) II Bölgesi İmalat Sanayinde Sektörel Yoğunlaşmalar(Ek-4)

Tablo 54:15 Cazibe Merkezinde İmalat Sanayinde Sektörel Yoğunlaşmalar (Ek-4)

Tablo 55:Müdahale Alanları, Öncelikli Sektörler and Müdahale Eksenlerine Göre Doğrulama Göstergeleri (Ek-5)

SEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:**Satın Alma Gücü Paritesine Göre NUTS II Düzeyinde Kişi Başı Milli Gelir
- Şekil 2:**Toplam İhracat, İthalat, Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi
- Şekil 3:**İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
- Şekil 4:**İhracatın Kompozisyonu
- Şekil 5:**İthalatın Kompozisyonu
- Şekil 6:**İşletmelerin Sektörel Dağılımı (2002)
- Şekil 7:**Büyüme Oranları (%)
- Şekil 8:**Türkiye'nin Ar-Ge Harcaması/Kişi Başına GSYİH (%) Oranı
- Şekil 9:**Kişi Başına GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Ar-Ge Harcamaları
- Şekil 10:**Kişi Başına GSYİH'nin Yüzdesi olarak Türkiye'nin Ar-Ge Harcamalarının Dağılımı
- Şekil 11:**Türkiye'de Araştırmacıları Sektörel Dağılımı
- Şekil 12:**10.000 çalışana karşılık düşen tam zamanlı Ar-Ge personeli sayısı
- Şekil 13:**Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2003
- Şekil 14:**Genişbant Erişim Maliyetlerinin Kişi Başı Ortalama Gelire Oranı
- Şekil-15:**İşletmelerin büyüklük grubuna göre bilgisayar ve web sitesi sahipliğiyle internet erişim oranı
- Şekil 16:**Akış Diyagramı
- Şekil 17:**BRÖP'nin Diğer OP'ler İle Tamamlayıcılığı

HARİTA LİSTESİ

- Harita 1:**DÜZEY II Bölgelerine Göre Yatak Kapasitesi/ Nüfus Haritası
- Harita 2:**Turizm Çeşitlilik Haritası
- Harita 3:**AB 6. Çerçeve Programı Kapsamında Düzey II (NUTS) Bölgelerine Göre Ar-Ge Proje Tekliflerinin Dağılımı
- Harita 4:**15 Cazibe Merkezi ve 12 Düzey II Bölgesi
- Harita 5:**Türkiye Rekabet Edebilirlik Haritası
- Harita 6:**Müdahale Anlamında Hedef Bölge Grupları
- Harita 7:**Türkiye'de coğrafi yoğunlaşma gösteren imalat sanayi sektörlerinden örnekler (Ek-4)

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP), ülkemizde **Katılım Öncesi Yardım Aracı IPA**'nın uygulanmasındaki en temel dokümanlardan biridir.

Programın amacı Topluluğun uyum politikasının yönetilmesi ve uygulanmasına hazırlamasını teminen Türkiye'ye katkı sağlamak ve de Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanması için ülkemizi desteklemektir. Aday ülke olarak Türkiye, bu kapsamda 5 bileşenden faydalanabilecektir. Bu bileşenler, Kurumsal Yapılanma Desteği, Sınır ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynakları ve Kırsal Kalkınma bileşenleridir. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı Bölgesel Kalkınma bileşeni altında bulunan 3 alt bileşenden biridir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının Program Otoritesi olarak bu dokümanı merkezi ve bölgesel ortakların aktif katkıları ile hazırlamış bulunmaktadır. Program, Avrupa Komisyonunca hazırlanan "Çok Yıllı Endikatif Planlama Dokümanı" ve devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan "Stratejik Çerçeve Belgesi" ile uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında yapılan yardımın amacı Avrupa Birliği ekonomisine yakınsamasını teminen Türk ekonomisinin rekabet edebilirliğinin artırılması ve bölgesel sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılmasıdır. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kaynaklarını, programın etkisinin ve katkısının en yüksek düzeyde olacağı belirli sayıdaki **sektör, bölge ve önceliklere** yoğunlaştırmaktadır.

Program, **sektörel olarak** imalat sanayi ve turizm sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler, bilgi toplumu, araştırma geliştirme ve inovasyona yoğunlaşacaktır. Diğer taraftan Program **coğrafi olarak** kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan bölgelere odaklanmaktadır. Ayrıca, Program 2 **önceliğe** dayanmaktadır;

Öncelik 1: İş Ortamının Geliştirilmesi

Bu önceliğin tedbirleri şunlardır; sanayi alt yapısının geliştirilmesi, finansal araçların geliştirilmesi ve oluşturulması, araştırma geliştirme ve inovasyonun ve teknoloji ve bilişim teknolojilerinin altyapısının iyileştirilmesi, turizm alt yapısının ve pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesi

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin geliştirilmesi ve girişimciliğin desteklenmesi

Bu önceliğin tedbirleri şunlardır;

KOBİ'lerin girişimcilik, bilişim, inovasyon ve araştırma ve geliştirme kapasitelerinin geliştirilmesi ve sanayi özel sektör işbirliğinin geliştirilmesidir.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının bu sektörlere ve bölgelere yönelik 2007–2009 dönemine ait bütçesi şu şekildedir; 2007 yılında 55.866 milyon Avro, 2008 yılında 58.000 milyon Avro ve 2009 yılında 73.066 milyon Avrodur.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı 5 temel bölümden ve eklerden oluşmaktadır. İlk bölüm, Programın ulusal ve AB politikaları ile uyum ve tamamlayıcılığını ve ortaklık mekanizmasını ortaya koymaktadır. Bu bölüm ayrıca, programın ön değerlendirmesine ilişkin bir özet sunmaktadır.

Programın ikinci bölümü, bir SWOT analizi ile birlikte, makro-ekonomik bir çalışmayı içeren ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan temel problemleri ve bulguları ortaya koyan sosyo-ekonomik analiz sunmaktadır.

Programın üçüncü bölümü, SWOT analizi sonucu ortaya çıkan zayıf yönlerin ve tehditlerin dikkate alındığı ve fırsatların geliştirildiği bir strateji sunmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, Program açıkça, temel müdahale alanlarını, öncelikleri, tedbirleri ve desteklenebilir faaliyetleri açıklamaktadır.

Programın dördüncü bölümü, bütçenin öncelikler ve tedbirler arasında dağılımının gösterildiği finansal tablolara yer vermektedir.

Son olarak Programın beşinci bölümünde, izleme ve değerlendirme süreçleri ve uygulama mekanizması açıklanmaktadır.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP)

1. Kapsam, Danışma ve Koordinasyon

Türkiye- AB ilişkileri 1999 yılının Aralık ayında Helsinki Avrupa Konseyi Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke olarak ilan edilmesiyle birlikte yeni bir döneme girmiştir. Bu süreçte, Türkiye'ye yönelik finansal işbirliği mekanizması yeniden yapılandırılmış ve Türkiye 2002–2006 döneminde katılım öncesi fonlardan tam anlamıyla yararlanmıştır.

2007–2013 dönemini kapsayan Katılım Öncesi Yardım Aracı, aday ülkeleri Yapısal fonlara hazırlamayı amaçlamakta ve böylece bu ülkelerin AB üyelik hazırlarına katkı sağlamaktadır. Katılım Öncesi Yardım Aracı ayrıca aday ülkelerin AB politika ve standartlarına kademeli olarak uyum sağlamlarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Katılım öncesi yardımın yasal çerçevesini çizen 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü 17 Haziran 2006 yılında kabul edilmiştir.

Katılım Öncesi Yardım Aracına ilişkin Konsey Tüzüğü Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde 31 Haziran 2006 tarihinde yayınlanmasının ardından yürürlüğe giren ve 1 Ocak 2007 tarihinden 31 Aralık 2013 tarihine kadar geçerli olacak olan bir çerçeve tüzüktür. Diğer taraftan, bu Tüzüğün uygulama hükümleri 12 Haziran 2007 tarihli 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü ile ortaya konmuştur. Uygulama Tüzüğü olarak bilinen söz konusu tüzük Avrupa Birliği'nin Resmi Gazetesinde 29 Temmuz 2007 tarihinde yayınlanmıştır.

Bu düzenleyici çerçeveye göre Katılım Öncesi Yardım Aracı 5 bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler, Geçiş Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynakları ve Kırsal Kalkınma bileşenleridir. Tüzüğe göre, aday ülkeler bu araç kapsamındaki bütün bileşenlerden faydalanırken, potansiyel aday ülkeler¹ sadece Geçiş Desteği ve Kurumsal Yapılanma ve Sınır Ötesi İşbirliği bileşenlerinden faydalanabilecektir.

Türkiye Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamındaki bütün bileşenlerden faydalanabilecek ülkelerden biridir. Katılım Öncesi Yardım Aracı sürecindeki programlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamaları Türkiye'yi Yapısal Fonlara hazırlamada en temel araçlardır. Stratejik Çerçeve Belgesi ve Operasyonel Programlar için oluşturulan kurumsal mekanizmalar ve hazırlık süreçleri Yapısal Fonlar için birer başlangıç aşaması olacaktır.

Bu itibarla, Katılım Öncesi Yardım Aracının en önemli eksenlerinden birisi programlamadır. Katılım Öncesi Yardım Aracında Programlama aşamasının somut çıktısı Operasyonel Programlardır. Bu süreçteki Operasyonel Programlardan biri de Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programıdır.² .....sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bu Programın hazırlanması ve uygulaması sorumluluğunu yüklenmiştir.

¹ Aday Ülkeler Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya Cumhuriyetidir.

² Potansiyel aday ülkeler ise Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ ve Kosova dahi olmak üzere Sırbistan'dır.

² Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı Bölgesel Kalkınma Bileşeni altında bulunan alt bileşenlerden biridir. Bölgesel Kalkınma bileşeninin diğer alt bileşenleri çevre ve ulaştırma.

Ulusal Politika ve Sosyo-Ekonomik Çerçeve

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın koordinasyonunda ilgili bütün paydaşların aktif katılımı ile hazırlanmıştır. Program, 9. Kalkınma Planı ve bu Planın Orta Vadeli Programı, Türkiye için Sanayi Politikası Dokümanı, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ve Bilgi Toplumu Stratejisi ile uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. (Bakınız **Tablo 1**)

Operasyonel Programın hedefleri, stratejisi ve müdahale alanları 2007–2013 dönemi için hazırlanmış olan **9.Kalkınma Planı** ile uyumludur. Kalkınma Planının en temel eksenleri “Rekabet Edebilirliğin artırılması” ve “Bölgesel Kalkınmanın Sağlanması”dır. Planda, bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılmasını ve bölgelerde rekabet edebilirliğin artırılmasını amaçlayan dengeli bir bölgesel kalkınma stratejisi sunmaktadır.

Bu bağlamda, Kalkınma Planı “Büyüme Merkezleri” yaklaşımını ortaya koymuştur. Bu yaklaşımın en temel noktası özellikle az gelişmiş bölgelerde büyüme ve civarına faydalı olma anlamında yüksek potansiyele sahip bazı büyüme merkezlerinin tayin edilmesidir. Kalkınma Planında bu merkezler için belirlenen en temel öncelikler bu merkezlerin erişebilirliklerini arttırmak, bunların fiziki ve sosyal alt yapılarını güçlendirmek ve bu merkezlerde yatırımların içeriye doğru teşvik edilmesi suretiyle yeni endüstriyel odak noktaları oluşturmaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda Komisyon'un 28 Haziran 2007 tarihli yazısı ile mutabık kalınan “Stratejik Çerçeve Belgesi”ne yansıtılmıştır.

Orta Vadeli Programın temel hedefleri işletmelerin rekabet edebilirliklerinin artırılması, bölgesel kalkınmanın sağlanması ve farklılıkların azaltılmasıdır.

Orta Vadeli Programın en önemli tematik müdahale alanları aşağıda sunulmaktadır;

- Girişimciliğin desteklenmesi,
- İnovasyonun, verimliliğin ve teknolojinin etkin kullanımının desteklenmesi,
- Finansal araçların çeşitlendirilmesi,
- İşletmelerin fiziki ve teknolojik alt yapılarının iyileştirilmesi ve işletmeler arasında işbirliğinin artırılması,
- Kurumsallaşmanın artırılması,

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, bu tematik müdahale alanları ile uyumludur. Ayrıca, Operasyonel Program ile Orta Vadeli Program arasında bölgesel yaklaşım olarak da bir uyum söz konusudur. Orta Vadeli Programda, bölgeler arası göçün belli bölgelere yönelmesini sağlamak amacıyla bölgesel büyüme merkezleri öngörülmektedir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının temel hedefi Türk KOBİ'lerinin rekabet edebilirliklerini arttırmaktır. Bu amaca ulaşmak için KOBİ Stratejisinde ve Eylem Planında bütün ülke için ortaya konulan en önemli müdahaleler aşağıda verilmektedir;

- Girişimciliğin geliştirilmesi
- İşletmelerin Kalkınması,
- KOBİ'lerin uluslararası pazarlarla entegrasyonu,
- İş Ortamının iyileştirilmesi,
- Teknoloji ve İnovasyon kapasitenin artırılması,

Bütün bu müdahaleler Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ile tamamen uyumludur.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının hazırlanmasında dikkate alınan bir diğer rehber doküman Bilgi Toplumu Stratejisidir(2006–2010).

Bilgi Toplumu Strateji ve bu stratejiye ilişkin eylem planının uygulanması Türkiye’de bilgi toplumunun geliştirilmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının bilişim teknolojileri alanındaki temel müdahaleleri Bilgi Toplumu Stratejisi ile uyumlu olacak şekilde geliştirilmiştir.

Strateji, Türkiye’nin bilgi toplumuna dönüşümü sürecindeki öncelikleri ortaya koymaktadır. Sosyal dönüşüm bu Stratejinin en temel eksenlerinden biridir. Bu dokümanda belirlenen diğer öncelik alanları şunlardır;

- Bilişim teknolojilerinin iş ortamında yayılması,
- Vatandaş odaklı hizmet dönüşümü,
- Kamu yönetiminde modernizasyon,
- Küresel pazarlarda rekabet edebilir bir bilişim sektörü,
- Rekabet edebilir, erişebilir ve ucuz iletişim alt yapısı ve hizmetleri

Tablo 1: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ile Ulusal Stratejik Dokümanların Uyumunu

Doküman	Yıllar	Temel Müdahale Eksenleri		Müdahale Alanları	
		Tematik	Bölgesel	Tematik	Bölgesel
9. Kalkınma Planı	2007-2013	Rekabet Gücünün artırılması, İstihdamın artırılması,	Bölgesel Kalkınmanın Sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İş ortamının iyileştirilmesi, ✓ AR&GE ve inovasyonun geliştirilmesi, ✓ Sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçişi sağlamak, ✓ İş piyasasının geliştirilmesi 	Yerel dinamiklere ve içsel potansiyellere dayalı kalkınmanın gerçekleştirilmesi
Orta Vadeli Program	2007-2009	İşletmelerin rekabet güçlerinin artırılması	Bölgesel kalkınma ve bölgesel farklılıkların azaltılması	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Girişimciliğin Desteklenmesi, ✓ İnovasyonun, verimliliğin ve teknolojinin efektif kullanımının desteklenmesi, ✓ Finansal araçların çeşitlendirilmesi, ✓ İşletmeler arasındaki fiziksel ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi ve işletmeler arasındaki işbirliğinin artırılması, ✓ Kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması 	Bölgeler arası göç eğiliminin bölgesel merkezi niteliği haiz olan merkezlerle yönlendirilmesi,
KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı	2007-2009	KOBİ'lerin katma değerdeki paylarını ve rekabet edebilirliklerini arttırmak, KOBİ Politikası	Türkiye'deki KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması Bölgesel bir ayırım olmaksızın KOBİ'lerin kalkınmasını sağlamak,	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bankacılık sistemindeki toplam krediler içerisinde KOBİ'lere ayrılan kredi paylarının artırılması, ✓ KOBİ'ler ile hizmet sağlayıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimi sağlayarak yapılan desteklerin etkinliğini temin etmek, ✓ Transfer kapasitesi ve kaliteyi geliştirmek, ✓ Firmaların teknoloji altyapılarının geliştirilmesi için kullanılan eğitim, danışmanlık ve AR&GE alanlarındaki desteklere yoğunlaşılması, ✓ Girişimciliği geliştirilmesi, ✓ İşletmelerin geliştirilmesi, ✓ KOBİ'lerin uluslararası piyasalara entegrasyonu, ✓ İş ortamının iyileştirilmesi, ✓ Teknoloji ve inovasyon kapasitenin artırılması, 	Ulusal ölçekte Türk KOBİ'lerinin problemlerinin çözümüne ilişkin tedbirler, Bölgesel bir farklılık olmaksızın KOBİ'lerin gelişimini sağlamak,
Bilgi Toplumu Stratejisi	2006-2010	Sosyal Dönüşüm	Küresel Pazarlarda rekabet edebilir bilişim sektörü	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Bilişim teknolojilerinin iş ortamında yayılması, ✓ Vatandaş odaklı hizmet dönüşümü, ✓ Kamu yönetiminde modernizasyon 	Rekabet edebilir, erişilebilir ve ucuz iletişim alt yapısı ve hizmetleri

Bütün bu stratejiler ve ilgili ulusal dokümanlar ışığında, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında verilecek yardımın amacı “Türkiye’nin AB’ye yakınsamasına ve bölgesel farklılıkların azaltılarak Türkiye’nin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktır.” Bu amaçlara ulaşılmasını teminen, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kaynaklarını, programın etkisinin ve katkısının en yüksek olacağı belirli sayıdaki sektörler ve bölgelere (bölgesel ve tematik yoğunlaşma) yoğunlaştırmıştır.

Bu bağlamda, 9.Kalkınma Planının temel eksenlerinden biri olan “rekabet edebilirliğin artırılması” Operasyonel Programın tematik yoğunlaşmasının, Planın bir diğer eksenini olan “bölgesel kalkınmanın sağlanması” da Operasyonel Programın coğrafi yoğunlaşmasının temelini oluşturmuştur.

Ayrıca Operasyonel Programda, daha ileri düzeyde bir coğrafi ve tematik yoğunlaşma sağlanmasını teminen, Orta Vadeli Programın ve Çok Yıllı Endikatif Planlama Dokümanının³ tematik yoğunlaşmasını da oluşturan KOBİ’lere ve girişimcilğe dayalı bir yaklaşım geliştirilmiştir. 9.Kalkınma Planında da ana sektörler arasından bulunan imalat sanayi ve turizm sektörü de Bölgesel rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının sektörel yoğunlaşmasının ana unsurlarını oluşturmaktadır. (Tablo 2)

Tablo 2: Bölgesel Rekabet edebilirlik Operasyonel Programının Tematik ve Coğrafi Yoğunlaşması

<i>Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı</i>		
<i>YOĞUNLAŞMA</i>		
	AMAÇ	SEKTÖR/BÖLGE
<i>TEMATİK</i> <i>YOĞUNLAŞMA</i>	<i>Rekabet Edebilirliğin artırılması</i>	KOBİ’ler ve Girişimcilik İmalat sanayi ve Turizm Sektörü
<i>COĞRAFİ</i> <i>YOĞUNLAŞMA</i>	<i>Bölgesel Kalkınmanın sağlanması</i>	12 NUTS II Bölgesi 15 Cazibe Merkezi

Öte yandan, coğrafi olarak, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75’inin altında kalan bölgelere odaklanacaktır. Operasyonel Programda benimsenen bu yoğunlaşmaya ilave olarak ve de coğrafi yoğunlaşma prensibine ilişkin daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmasını teminen Stratejik Uyum Çerçeve Belgesinde Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında desteklenebilecek bölge olarak 15 Cazibe Merkezi belirlenmiştir. Bu bağlamda Stratejik Uyum Çerçeve Belgesine göre coğrafi yoğunlaşmanın büyük bir bölümü kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75’inin altında kalan 12 NUTS II bölgesinden seçilen 15 Büyüme Merkezine yönelik olacaktır. Böylece, 15 Büyüme Merkezini de kapsayan 12 DÜZEY II bölgesi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının esas faydalanıcısı olacaktır. Operasyonel Program, öte yandan, ülke içinde bölgeler arası işbirliğine de öncelik verecektir. ***Büyüme merkezleri ile bu merkezlerin civarındaki iller arasında oluşturulacak işbirlikleri ve hedef bölge ile diğer bölgeler (% 75 eşliğinin üstünde kalan batı bölgeleri) arasında özellikle araştırma geliştirme ve işbirliği ağının oluşturulmasına yönelik oluşturulacak işbirlikleri*** Operasyonel Programın coğrafi yoğunlaşmasının önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. Operasyonel Programın Yoğunlaşma Stratejisine “Stratejik Öncelikler” bölümünde detaylıca yer verilmektedir.

³ 1835 sayı ve 30 Nisan 2007 tarihli Komisyon Kararı

Türkiye ekonomisi 2001 krizine rağmen çok ciddi bir performans sergilemiştir. 2002–2006 yılları arasında uygulanan makroekonomik politikalar ve reformların bu performansta büyük rolü olmuştur. Ancak, Türkiye’de hala bazı sorunların çözülmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, Türkiye OECD üye ülkeleri arasında 459,8 milyar Dolarlık Gayri Safi Milli Hâsılası ile 2000 yılında 12 sırada yer almasına rağmen hala ülkede büyük bölgesel farklılıklar bulunmakta⁴ ve kişi başına düşen milli gelir hala herhangi bir AB üye ülkesinden daha düşük seviyelerde kalmaktadır.

Diğer taraftan, düşük katma değerli olan sektörlerin üretim, yatırım ve ihracatta büyük paylarının olduğu görülmektedir. Türk ekonomisinin % 99,8’ini teşkil eden KOBİ’lerin rekabet edebilirlikleri ve verimlilikleri düşüktür. Ayrıca, KOBİ’ler finansa, bilgiye ve danışmanlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşamaktadırlar. Ayrıca, Türkiye’de imalat sanayi işletmeleri büyük bir çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmelerin verimlilikleri, teknoloji düzeyleri ve ihracat kapasiteleri çok düşük düzeydedir. Bu tür bir yapı beraberinde kurumsallaşmanın yetersiz olması, düşük verimlilik ve kamu yönetiminin uzun dönemli sektörel politikaları oluşturmasında karşılaştığı zorluklar gibi bazı problemleri de getirmektedir. Bu sebeplerden dolayıdır ki Türkiye’de KOBİ’lerin sadece % 35’i ihracat yapabilmektedir. Kaynakların yetersiz olması, bilgi eksikliği ve düşük düzeyli teknoloji kullanımı ihracatın önündeki en temel engellerdendir.

Artan dış ticaret hacmine rağmen, ödemeler dengesindeki açık azaltılamamıştır. Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerinde olduğu kadar ülkenin dış kaynaklı gelirler içerisinde büyük payı olmasına rağmen Türkiye’de hala doğal ve tarihi miras korunamamakta ve ticarileştirilememektedir. Türkiye’de farklı bölgelerde farklı turizm çeşitleri için büyük bir potansiyel bulunmaktadır fakat bu potansiyel turizm sektöründe karşılaşılan bazı darboğazlar nedeniyle keşfedilememiştir. Doğal ve tarihi mirasın korunması, geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi noktasında yetersiz kalınması, turizmin coğrafi olarak genişlemesi ve çeşitlendirilmesi için yetersiz alt yapı, etkin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin azlığı bu darboğazlardan bazılarıdır.

Bilgi toplumu konusunda ise Türkiye’de iletişim ve bilgi altyapısının yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca, sanayi sektöründe araştırma geliştirme ve inovasyon kullanımı yetersizdir. Ekonomi daha çok düşük teknoloji kullanımı ve ucuz iş gücüne dayanmaktadır. KOBİ’lerin bilişim teknolojilerini kullanımları, onların kalkınmalarında ve rekabet edebilirliklerini arttırmalarında yeterli düzeyde destek görememektedir. Türkiye’de KOBİ’lerin beşte üçünden fazlası bir bilgisayara sahipken, % 50’den fazlasının internete erişimleri ve % 20’sinin geniş bant erişimi bulunmaktadır.

Ayrıca, KOBİ’lerin küresel pazarlara açılabilmesi için e-ticaret ve e-işletme uygulamaları işletmelere yeterince tanıtılmamış ve Türkiye’deki bu alandaki bilinç henüz geliştirilmemiştir. Avrupa Birliği’nde işletmelerin internet kullanım oranlarının yaklaşık % 90 düzeyinde olduğu düşünülürse ülkemizde işletmelerin bilişim teknolojilerini kullanımlarını arttırmak için bu bilinci artık faaliyete dönüştürmenin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de araştırma ve geliştirme faaliyetleri dikkate alındığında, AR&GE, inovasyon ve teknoloji tabanlı faaliyet yürüten üniversite, araştırma merkezi, kurum ve işletme sayısının yetersiz düzeyde olduğu açıktır. Ayrıca, üniversiteler ile işletmeler arasında işbirlikleri yetersiz düzeyde olduğundan yüksek teknoloji tabanlı faaliyet sürdüren KOBİ sayısı fazla değildir. Yüksek teknoloji içeren projelere dâhil olan KOBİ sayısı da oldukça yetersiz olduğu gibi mevcut KOBİ, bu tür projelere dâhil olabilmeleri için sağlam alt yapı ve diğer farklı desteklere ihtiyaç duymaktadır.

Öte yandan, ülkedeki potansiyel genç iş gücü ve nüfusa rağmen bu işgücünün becerisinin düşük olduğu ve ülkede ciddi işgücü piyasası dengesizliklerinin bulunduğu gözlenmektedir. İstihdam oranı % 41 seviyelerinde olup özellikle kadın ve genç istihdam düşük seviyelerdedir.

⁴ 2001 verilerine göre Türkiye’de kişi başı milli gelir düzeyi en yüksek olan **TR-42 Düzey II** bölgesi ile kişi başı milli gelir seviyesi en düşük olan **TR-A2 Düzey II** bölgesi arasında 5 kat fark bulunmaktadır.

Bu itibarla, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, KOBİ'lerin verimliliklerini arttırmak, onların araştırma ve geliştirme alt yapılarını yükseltmek, bilişim teknolojilerini kullanımlarını arttırmak, onların hizmet kalitelerini, tanıtım ve pazarlama kapasitelerini iyileştirmek için yukarıda bahsi geçen darboğazlara yoğunlaşmayı amaçlamaktadır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının bu hedefleri, *2001–2023 dönemini kapsayan ve daha rekabetçi bir üretim yapısına geçmeyi ve gelirin yüksek düzeyde ve daha dengeli bir şekilde dağıtılmasını ve de bilgi toplumuna geçişi tamamlamayı amaçlayan “Türkiye'nin Uzun Dönemli Stratejisi”* ile düşünüldüğünde Operasyonel Programın yol haritası daha da çok belli olmaktadır.

Topluluk Strateji Çerçevesi

Katılım öncesi stratejiye dayanan **Katılım Ortaklığı Belgesi**, Türkiye'nin AB'ye üyelik hazırlıklarında rehberlik sağlayan temel dokümanlardan biridir. Bu doküman, kurumsal yapılanma, müktesebat ile uyumun sağlanmasını teminen gerekli düzenleyici alt yapının güçlendirilmesi ve ekonomik ve sosyal uyumun geliştirilmesindeki ihtiyaçları belirlemektedir. KOBİ'lere yönelik iş ortamının basitleştirilmesine vurgu yapan bu doküman, bölgesel farklılıkların azaltılmasını amaçlayan ekonomik ve sosyal uyum stratejik çerçevesinin geliştirilmesine devam edilmesi gerektiğini altını çizmektedir.

2010 yılına kadar Avrupa Birliği'ni dünyanın en dinamik ve en rekabetçi ekonomisi yapmayı amaçlayan **Lizbon Stratejisi**, araştırmadan eğitime, çevreden istihdama kadar bir dizi politika alanını kapsayan bir diğer önemli politika dokümanıdır. Bu strateji, rekabetçi, dinamik, bilgi tabanlı bir ekonomiye geçişi öngörmekte ve bilgi toplumundaki değişiklikleri kabullenilmesinde ve araştırma ve geliştirmenin ilerletilmesindeki ihtiyaca vurgu yapmaktadır. Bu süreçte, Lizbon Stratejisi ile birlikte, 2005 yılında revize edilen ve daha sağlam ve uzun soluklu büyümeye ve daha çok istihdamın yaratılmasına yönelik çabalara odaklanan yeni Strateji dikkate alınmıştır.

Çok Yıllı İndikatif Planlama Dokümanı, her bir IPA bileşeninin programlanmasına ilişkin temel hususları ortaya koyan stratejik IPA planlama dokümanlarından biridir. Bu dokümanda, Türkiye'nin bölgesel kalkınma bileşenindeki en temel hedefinin bölgesel farklılıkların azaltılarak yakınsamanın sağlanması olduğu ortaya koyulmaktadır. Doküman, Türkiye'de bölgeler arasındaki farklılıkların yüksek düzeyde olduğunu vurgulamakta ve KOBİ'lerin ve kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan Düzey II bölgelerinde KOBİ'lerin ve iş ortamının iyileştirilmesini öngörmektedir. Ayrıca, bu doküman, iş ortamının iyileştirilmesi, yeni işletmelerin desteklenmesi ve teşviki, inovasyonun ve yeni teknolojilerin kullanımının desteklenmesi, KOBİ'lerin ihracat pazarına girişlerinin artırılması ve KOBİ'lerin bilişim teknolojilerini kullanım kapasitelerinin artırılmasının altını çizmektedir.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının dikkate aldığı bir diğer önemli doküman **Stratejik Çerçeve Belgesidir**. Bu doküman Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca Program Otoritelerinin aktif katkıları ile hazırlanmıştır.

Stratejik Çerçeve Belgesi, bölgesel rekabet edebilirlik konusunda Türkiye'de bölgesel farklılıkların azaltılarak yakınsamanın sağlanmasını öngörmektedir. Daha ileri düzeyde bir yoğunlaşma örneği sergileyen bu belge bir büyüme merkezleri yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre, kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan 12 Düzey II bölgesindeki 15 büyüme merkezi belirlenmiştir. Bu bölgelerin potansiyelleri ve ihtiyaçları, güçlü ve zayıf yanları dikkate alındığında, bu belge, kuruluş aşamasındaki işletmelerin, işletmelerin üretim becerilerini geliştirmek için danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesini, kümelenmelerin geliştirilmesini, işletmelere destek sağlayan kurum ve ajansların teşvik edilmesini, turizm alt yapısının ve tanıtım faaliyetlerinin iyileştirilmesini, işletmelerin internet ve bilgisayar kullanımlarının artırılmasının altını çizmektedir. Belge ayrıca, girişimciliğin ve mevcut işletmeler arasında kurumsallaşma faaliyetlerinin desteklenmesine, işletmeler arasında işbirliği ağlarını oluşturulmasına, işletmelerin standardizasyon, kalite ve belgelendirme faaliyetlerinin teşvik edilmesine, işletmelerin risk sermayesi uygulamalarının genişletilmesine, marka oluşturulması ve tanıtımına, işletmelere hizmet sağlayan kurumlar, kuruluşlar

ve işletmeler arasından kümelenme ve işbirliği ağlarının oluşturulmasına, ihracata yönelik faaliyetlerin desteklenmesine, Teknoloji Geliştirme Bölgesi, Teknoloji Geliştirme Merkezi ve kuluçka merkezleri gibi girişimlerin desteklenmesine, fikri mülkiyet haklarının korunması ve geliştirilmesine, fikri mülkiyet haklarının sayısının özellikle patent sayısının artırılmasına, işletmelerin AR&GE ve inovasyon faaliyetlerinin desteklenmesine ve işletmelerin ileri teknoloji tabanlı faaliyetlerinin teşvik edilmesine vurgu yapmaktadır.

Bütün bu müdahaleler ve ilgili AB ve ulusal dokümanların eksenleri göz önüne alındığında, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan 12 Düzey II bölgesinde ve 15 büyüme merkezinde rekabet edebilirliği arttırmayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için Operasyonel Program, *iş ortamının iyileştirilmesi* ve *işletme kapasitesini geliştirilmesi* ve *girişimciliğin teşvik edilmesi* hususlarını öncelikli olarak dikkate alacaktır.

Bu bağlamda, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Türkiye’de özellikle az gelişmiş bölgelerde iş gücünün becerilerinin geliştirilmesi, finansa erişim, işletme alt yapılarına yatırım yolları ile bölgesel farklılıkları azaltılmasına imkân sağlayacak kaynak mobilizasyonu ve politika geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

6 Ekim 2006 tarihli ve 2006/702/EC sayılı Konsey Kararı ile Kabul edilen ve 2007–2013 dönemini kapsayan “**Topluluk Stratejik Rehberi**” Topluluğun Uyum Politikasında dikkate alınan önemli dokümanlardan biridir. Bu doküman, Lizbon Stratejisinin rekabet edebilirlik hedefi ile ekonomik ve sosyal uyumun yakınsama hedefini birleştirmektedir. Bu doküman, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programına olduğu kadar 9.Kalkınma Planına ve Stratejik Çerçeve Belgesine de önemli girdiler sağlamıştır.

Topluluk Stratejik Rehberi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının şekillenmesinde dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, Operasyonel Programın temel müdahale alanları ile Topluluk Stratejik Rehberinin öncelikleri Tablo 3’de de görüleceği üzere, uyusmaktadır.

Bu tablo aynı zamanda, burada bahsi edilen dokümanlardaki stratejik önceliklerin AB Lizbon Stratejisinin ve Topluluk Stratejik Rehberinin de sahiplenildiğinin bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konu, özellikle inovasyon, bilgi tabanlı ekonomi, istihdam, insan sermayesi, girişimcilik, küçük ve orta ölçekli işletmelere destek ve finansa erişim gibi hususlarda önemini korumaktadır.

En yüksek düzeyde etki sağlanmasını teminen, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, IPA’nın farklı bileşenleri arasındaki işbirliğine büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, Operasyonel Program, özellikle İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı, Çevre, Ulaştırma Operasyonel Programları ve Kırsal Kalkınma Planı ile tamamlayıcılığı ve işbirliğine öngörmektedir. İşbirliği ve tamamlayıcılık konusundaki detaylar 3,4 numaralı “Diğer Yardım Türleri ile Sinerji ve Tamamlayıcılık” bölümünde verilmektedir.

Tablo 3: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının Topluluk Stratejik Dokümanları ile Uyumu

Doküman	Yıllar	Temel Müdahale Eksenleri		Müdahale Alanları	
		Tematik	Bölgesel	Tematik	Bölgesel
Katılım Ortaklığı	2006	İşletme ve Sanayi Politikası	Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	✓ KOBİ'lerin iş ortamının basitleştirilmesinin sürdürülmesi	Bölgesel farklılıkların azaltılması amacıyla ekonomik ve sosyal uyuma ilişkin stratejik çerçevenin geliştirilmesine devam edilmesi
Lizbon Stratejisi	2000-2010	Rekabetçi, dinamik, bilgi tabanlı bir ekonomi ve bilgi toplumu ve AR&GE için daha iyi politikalar	Dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi tabanlı ekonomisi olmak ve daha çok ve daha iyi istihdam ile sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak ve sosyal uyum	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Herkes için bilgi toplumunun sağlanması, ✓ Avrupa Araştırma ve İnovasyon Alanının Oluşturulması, ✓ Kuruluş aşamasındaki işletmeler için iyi bir ortamın oluşturulması ve inovatif işletmeleri ve özellikle KOBİ'leri geliştirmek ✓ Etkin ve bütüncül bir finansal Pazar, ✓ Daha çok ve daha iyi istihdam yaratmak, aktif bir istihdam politikası oluşturmak, 	Dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi tabanlı ekonomisi olmak
Topluluk Stratejik Rehberi	2007-2013	Büyüme için bilgi ve inovasyonun geliştirilmesi Daha çok ve daha iyi istihdam	Avrupa'yı ve bölgesini yatırım ve çalışmak için daha çekici hale getirmek Sınırsal Uyum ve İşbirliği	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Araştırma ve geliştirmeye yatırımların artırılması ve geliştirilmesi, ✓ Girişimciliğin artırılması ve inovasyonun kolaylaştırılması, ✓ Herkes için bilgi toplumunun sağlanması, ✓ Finansa erişimin artırılması ✓ Daha çok insanın istihdam edilmesi ve sosyal koruma sistemlerinin modernizasyonu, ✓ İşçilerin ve işletmelerin adaptasyonunun artırılması, ve istihdam piyasasının esnek olması, ✓ Daha iyi eğitim ve becerilerle insan sermayesine yatırımın artırılması 	<p>Ulaştırma alt yapısının geliştirilmesi ve genişletilmesi,</p> <p>Büyümeye ve istihdama çevresel katkının artırılması,</p> <p>Geleneksel enerji kaynaklarının yoğun olarak kullanılması</p> <p>Şehirlerin istihdama ve büyümeye katkısı,</p> <p>Kırsal Alanlardaki ekonomik çeşitliliğe destek olunması,</p> <p>İşbirliği: Sınır ötesi, uluslararası/bölgeler arası</p>

Doküman	Yıllar	Temel Müdahale Eksenleri		Müdahale Alanları	
		Tematik	Bölgesel	Tematik	Bölgesel
Çok Yıllı İndikatif Planlama Dokümanı	2007-2009	<i>Bütün iş ortamını güçlendirmek, Yeni işletmeleri desteklemek ve teşvik etmek, İnovasyonu desteklemek ve yeni teknolojileri adapte etmek, KOBİ'lerin yeni pazarlara girişini arttırmak, KOBİ'lerin bilişim teknolojileri kullanma kapasitelerini arttırmak,</i>	Bölgesel farklılıkların azaltılması yoluyla yakınsamayı sağlamak,	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Temel hizmet ve altyapıya ilişkin hükümler, ✓ İnovasyon, girişimcilik ve teknoloji transferini hızlandırmak, ✓ Sanayi altyapısı ve teknoloji hizmetlerine ilişkin hükümler, ✓ KOBİ'lerin finansa erişimlerinin kolaylaştırılması, ✓ KOBİ'lerin bilgi toplumuna katılımlarının teşvik edilmesi, ✓ KOBİ'lerin bilişim teknolojilerini kabullenme ve etkin kullanmaları için yardımlar ve destekler, 	İş ortamının ve satın alma gücü paritesine göre Türkiye'nin kişi başına düşen milli gelir ortalamasının % 75'inin altında kalan DÜZEY II bölgelerindeki KOBİ'lerin iyileştirilmesi ile rekabet edebilirliğin artırılması,
Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı	2007-2009	Rekabet edebilirliğin artırılması	Bölgesel kalkınmanın sağlanması	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuruluş aşamasındaki işletmelerin desteklenmesi, ▪ İşletmelerin üretim becerilerini geliştirmek için danışmanlık hizmetleri, ▪ Kümelenmelerin geliştirilmesi, ▪ İşletmelere hizmet sağlayan kurum ve kuruluşların desteklenmesi, ▪ Turizm altyapısının iyileştirilmesi ve turizmin tanıtılması, ▪ İşletmelerin bilgisayar ve internet kullanımlarını arttırmak, ▪ Mevcut işletmelerin girişimcilik ve kurumsallaşma faaliyetlerinin desteklenmesi, ▪ İşletmeler arasında işbirliği ağlarının oluşturulması, ▪ İşletmelerin standardizasyon, kalite ve belgelendirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi, ▪ İşletmelerin risk sermayesi uygulamalarının yaygınlaştırılması, ▪ Ticari marka yaratılması ve teşvik edilmesi, ▪ İşletmeler ve işletmelere hizmet sağlayan kurumlar arasında işbirliği ağları ve kümelenmeler, ▪ İhracat faaliyetleri konusundaki desteklerin artırılması, ▪ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Merkezleri ve inkübatörler gibi girişimlerin desteklenmesi, ▪ Fikri mülkiyet haklarının korunması ve geliştirilmesi, fikri mülkiyet haklarının özellikle patent sayısının artırılması, ▪ İşletmelerin AR&GE, inovasyon faaliyetlerinin desteklenmesi, ▪ İşletmelerin ileri teknoloji faaliyetlerinin teşvik edilmesi 	12 Düzey II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezi

Ortaklık Mekanizması

Ortaklık prensibi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının uygulanmasında çok önemli bir husustur. IPA Uygulama Tüzüğüne göre “IPA kapsamında yapılacak yardımlar işbirliği ve ortaklık ilkelerine uymalıdır.”⁵ Bu bağlamda, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının hazırlanma süreci doğrudan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın bünyesinde oluşturulan IPA Çalışma Grubuna katılım sağlamaları için davet edilen paydaşların bu Çalışma Grubuna dâhil edilmeleri ile başlamıştır. Söz konusu paydaşların Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının hazırlanması aşamasında verdikleri katkı onların Programın uygulama aşamasında da katılım sağlamalarına imkân verecektir.

Bu itibarla, ortaklık mekanizması, IPA Çalışma grubu bünyesinde oluşturulan sektörel komitelerin (İmalat sanayi ve KOBİ’ler, AR&GE ve İnovasyon, Bilgi Toplumu ve Turizm) oluşturulması ile başlamıştır. Bu sektörel komitelerin içerisinde bulunan paydaşlar büyük bir titizlikle seçilmiştir. Paydaşların sadece kamu kurumlarından değil sivil toplum kuruluşlarından da olmasına önem verilmiştir. Bu bağlamda, “ortaklık ilkesi” daha başından dikkate alınan en önemli husustur.

Bu itibarla, Bölgesel Rekabet edebilirlik Operasyonel Programının Sosyo-ekonomik paydaşları şunlardır;

Kamu kurumlarından paydaşlar;

- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın bazı bağlı ve ilgili kurumları;
  - Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı-KOSGEB
  - Türk Patent Enstitüsü-TPE
  - Türk Standartları Enstitüsü - TSE
  - Milli Produktivite Merkezi - MPM
  - Türk Akreditasyon Kurumu – TURKAK
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Tarım ve Köy işleri Bakanlığı
- Çevre ve Orman Bakanlığı
- Ulaştırma Bakanlığı
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
- Hazine Müsteşarlığı
- Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
- Yüksek Öğretim Kurulu
- Türkiye Bilimsel ve teknolojik Araştırmalar Kurumu- TÜBİTAK
- Türkiye İstatistik Kurumu -TUIK

Sivil toplum örgütlerinden paydaşlar,

- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
- Organize Sanayi Bölgeleri ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yönetimleri
- Sektörel Birlikler
- Bölgesel ve sektörel STK’lar (Bakınız Ek-1)

⁵ Komisyon Tüzüğü (EC) No. 718/2007, Madde 3

IPA Çalışma Grubu içerisinde bulunan sektörel komiteler arasında hızlı bir iletişim mekanizması oluşturulmasını teminen, bir e-posta iletişim grubu⁶ oluşturulmuştur. Bu mekanizma, komitelere hazırlanan dokümanların hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.

İlgili bölgesel ve yerel ortaklar tarafından Operasyonel Programın daha etkin bir şekilde sahiplenilmesini sağlamak üzere, hedef düzey II bölgelerinden bazı bölgesel ve yerel paydaşlar Operasyonel Programın hazırlanması sürecine dâhil edilmiştir. Bu kapsamda, hedef düzey II bölgelerinde bulunan bölgesel ve yerel ortaklar (Sanayi ve Ticaret Odası, Organize Sanayi Bölgesi, Teknoloji Geliştirme Bölgesi ve Merkezi, İlgili Sektörel Dernekler, Kalkınma ve Hizmet Birlikleri ve diğer ilgili sivil toplum örgütleri) Operasyonel Programın hazırlanması aşamasına davet edilmiştir. Bu temsilcilerden taslak Operasyonel Program ile ilgili görüşleri sorulmuş ve kendilerine bu amaç için hazırlanmış anketler yöneltilmiştir. Bölgesel ve yerel ortaklarımızın e-postaları Operasyonel Programın ekinde yer almaktadır. (Ek-1)

Daha ileri düzeyde bir ortaklık mekanizması için, hazırlanan taslak Operasyonel Programa, bir Yönetici Özeti ve bir anket ile birlikte Sanayi ve Ticaret Bakanlığının internet sayfasında yer verilmiştir. Bu danışma sürecinde, 17 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla, 200'den fazla anket alınmış ve 2000'den fazla kişinin internetten erişim sağladığı gözlenmiştir. Böylelikle bu süreçte bu anketler sayesinde, 12 düzey II bölgesinde bulunan yerel ve bölgesel ortakların yanı sıra Türkiye'deki tüm kamuoyuna Operasyonel Programın hazırlanması sürecine dâhil edilme fırsatı verilmiştir. Ortakların anketler ile sunmuş oldukları öneriler gruplandırılmış ve bu öneriler Operasyonel Programa yansıtılmıştır.⁷ Devamlı olarak yürütülecek bu danışma süreci daha da geliştirilecek ve bu tür bir ortaklık mekanizması Operasyonel Programın uygulanması süresinde de sağlanacaktır.

Diğer Operasyonel Programlarla tamamlayıcılığın ve uyumun sağlanmasını teminen Çalışma Grubunun bazı temsilcileri diğer Operasyonel Programların hazırlanmasına ilişkin çalışmalara katılmak üzere görevlendirilmiştir. Ayrıca, sıkı bir işbirliği gerektiren İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının müdahalelerine ilişkin bilgi değişimi sağlanması ve düzenli bir diyalog oluşturulmasını teminen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile bir Teknik Komite kurulmuştur. Bu teknik komite kapsamında 3 toplantı gerçekleştirilmiştir. (5 Ekim 2006, 3 Kasım 2006 ve 29 Haziran 2007) Bu Komite aynı zamanda, her iki Operasyonel Programın uygulanması aşamasında koordinasyonu sağlamakla sorumlu olacaktır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ayrıca, tamamlayıcılığın sağlanması ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ile diğer Operasyonel Programlar arasındaki sınır çizgilerinin belirlenmesi amaçları ile Ulaştırma ve Çevre Operasyonel Programlarının Çalışma Grubu toplantılarına ve Kırsal Kalkınma Planı Yürütme Komitesine iştirak etmektedir.

Kırsal Kalkınma Planı ile tamamlayıcılığın sağlanması ve çakışmaların önlenmesi amacıyla 5 Mart 2007 tarihinde Tarım ve Köy işleri Bakanlığı ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasındaki sınır çizgileri taraflar arasında imzalanan bir mutabakat zaptı ile belirginleştirilmiştir. (Bakınız Bölüm 3.4.1. Diğer Operasyonel Programlarla Sinerji ve Tamamlayıcılık)

Ayrıca, Stratejik Koordinatör Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda ve temel Bakanlıkların katılımı ile Bakanlıklar arası İletişim Grubu oluşturulmuştur. Bu Grup, Operasyonel Programların uygulamaya başlamasından önceki dönemde Programların tanıtımı için taslak bir İletişim Eylem Planı hazırlamıştır. Bu taslak Eylem Planına göre, Program Otoritesi Bakanlıklar, hedef düzey II bölgelerindeki bazı illere ziyaretlerde bulunacak ve bu illerde ilgili ortakları ve faydalanıcıları bilgilendirmek amacıyla seminerler organize edeceklerdir.

⁶ ipa@sanayi.gov.tr

⁷ Anket ve anketin sonuçlarının Operasyonel Programa yansımaları gösteren tablolar Ek-2'de verilmektedir.

Gelecek dönemde yine, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının uygulanması süreci merkezi, bölgesel ve yerel ortakların aktif katılımları ile sürdürülecektir. Bu ortaklar her senenin başında düzenli olarak gerçekleştirilecek “Danışma Toplantıları”na davet edileceklerdir. Bu toplantının çıktılarını İzleme Komitesine sunulacaktır. İzleme Komitesi, gerektiğinde bu toplantının çıktılarını dikkate alacaktır. Diğer taraftan, Bakanlık bazı bölgesel ve yerel ortakların dönüşümlü olarak İzleme Komitesinde yer almalarını sağlayacaktır.

Sanayi ve ticaret bakanlığı ayrıca, ortaklarla ilişkilerden sorumlu olacak ve tek durak ofisleri gibi çalışacak birer temsilciyi 43 ildeki Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüklerinden görevlendirecektir. Bu temsilciler ortaklarla Program Otoritesi arasında irtibat noktası gibi çalışacaktır. Bu danışma süreci Program Otoritesinin kaynakları ve tecrübeleri bir araya getirmesine imkân sağlayacak daha geniş bir işbirliği ağı oluşturacaktır.

1.4. Ön Değerlendirme

Operasyonel Programın ön değerlendirmesi IPA Uygulama Tüzüğü'nün 166. maddesi ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Bu süreç, “Ekonomik ve Sosyal Uyum Tedbirlerinin Uygulanması Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatının Merkezi, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Kapasitesinin Arttırılması” projesi kapsamında yürütülmüştür. Bu projeye göre, GTZ önderliğindeki bir şirketler birliği Operasyonel Programların ön-değerlendirmelerini yürütmüştür. Proje devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış olsa da Operasyonel Programların ön değerlendirmeleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı sorumluluğunda ve Bakanlık ile değerlendirmeyi yapan yabancı uzman arasındaki yapıcı bir diyaloga dayanan etkileşim süreci ile sürdürülmüştür.

Operasyonel Programın taslağına ilişkin ilk ön değerlendirme raporu, Mart 2007 tarihinde alınmıştır. Operasyonel Program bu raporda belirtilen tavsiyelere göre yeniden düzenlenmiştir. İkinci Ön değerlendirme raporu Ağustos 2007 tarihinde alınmıştır. Operasyonel Programın bu mevcut hali son ön değerlendirme raporu kapsamında sunulan sonuçlar ve tavsiyeleri içermektedir. Taslak ön değerlendirme raporunun temel noktaları ve programlama ekibince nasıl dikkate alındığı Ek-3’de verilmektedir.

Ön değerlendirme çerçevesinde, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında yer alan “SWOT Analizi”, “Stratejinin Bütünsel Uyumluluğu ve Rasyonelliği”, “Göstergeler ve Hedefler”, Beklenen Sosyo-ekonomik Etkiler ve Finansal Kaynakların Dağılımı ve Politikanın Gereçlendirilmesi”, Uygulama ve İzleme Düzenlemelerinin Kalitesi” değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

SWOT Analizine ilişkin olarak, raporda, Program ile birlikte Türkiye çapında büyük bölgesel farklılıkların ortaya konulduğu geniş bir analiz yapıldığı ve programın genel metodolojisinin Kabul edilebilir olduğu ifade edilmiştir. Diğer taraftan, raporda SWOT analizini güçlendirebilecek bazı hususlar tavsiye edilmiştir. Bu itibarla, raporda belirtilen tavsiyeler doğrultusunda SWOT analizine yeni güçlü ve zayıf yanlar eklenmiştir.

“Stratejinin Bütünsel Uyumluluğu ve Rasyonelliği” bölümünün analiz edilmesini teminen, değerlendirici, öncelikli olarak bir matris ile programın uyumu ve strateji/ihtiyaç analizi ortay koymuştur. Bu değerlendirme sonucunda, program mevcut temel ihtiyaçların giderilmesi ve genel olarak doğru yapılmış SWOT analizinde altı çizilen güçlü yanların değerlendirilmesi noktasında gayet tatmin edici bulunmuştur. Ancak, taslak üzerinde çalışan ekip tarafından değerlendiricinin tavsiyeleri üzerine, güçlü ve zayıf yanların kümelenmesinde bazı küçük düzenlemeler yapılmıştır.

Rapor, programın iç uyumuna ilişkin olarak, bütün önceliklerin çok tatmin edici düzeyde uyumlu olduğuna ve birçok planlanan faaliyetin diğerleri için önemli olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, rapor Programın sadece içsel olarak uyumlu olmadığını aynı zamanda genel olarak da bütüncül bir yapısının olduğunu vurgulamaktadır.

Rapor Programın dış uyumuna ilişkin olarak, Programın diğer programlarla yeterli düzeyde bir koordinasyonunun sağlandığının ve karşılıklı pozitif etkilerinin bulunduğu belirtilmektedir. Programın faaliyetleri ve önceliklerinin, Stratejik Çerçeve Belgesi ve Ulusal Kalkınma Planının yeterli düzeyde ortak desteklerinin olduğu belirtilmektedir.

Finansal hususlara ilişkin ise, bütçenin tedbir bazında dağılımı taslak üzerinde çalışan ekip tarafından ön değerlendirme raporunda geçen tavsiyelere göre ve Komisyonun desteklenebilir faaliyetlere ilişkin görüşleri ışığında yeniden düzenlenmiştir.

“Göstergeler ve Hedefler” bölümüne ilişkin olarak, raporda belirtilen bütün öneriler dikkate alınmış ve Operasyonel Programa yansıtılmıştır.

“Beklenen Sosyo-ekonomik Etkiler ve Finansal Kaynakların Dağılımı ve Politikanın Gerektirilmesi” bölümü her bir tedbirin sosyo-ekonomik etkisini ve her bir düzey II bölgesi için düzenlenen matrisleri gösteren tablolarda analiz edilmiştir. Bu analizler her bir tedbir ve çoğu bölge için programın potansiyel etkisinin iyi olduğunu göstermektedir. Bu analizler sonucu raporda, Operasyonel Programın kesinlikle hedef bölgeden faydalanacağı ancak hedef bölgedeki nüfusun ve ekonominin büyüklüğü ile program kapsamında yapılan yardımın azlığı ve birçok hedef bölgede görülen büyük düzede mevcut bölgesel farklılıklar ile mevcut sosyo-ekonomik farklılıklarının karışık yapısı karşılaştırılması nedenlerinden dolayı etkinin çok zor görülebileceği ifade edilmektedir.

Programın “Uygulama ve İzleme Düzenlemelerinin Kalitesi” bölümü altı kritere göre değerlendirilmiştir. Program Otoritesinin ve Stratejik Koordinatörün kurumsal kapasiteleri bazı alanlardaki performansları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan analizin sonucunda, Rapor, teorik olarak sağlam uygulamanın birçok yönünün ve bunun gerekliliklerinin Program Otoritesi için tatmin edici düzeyde olduğunu ve de Stratejik Koordinatörün Sanayi ve Ticaret Bakanlığını ilk defa bir Operasyonel Program uygulayacağını düşünerek kendisini daha çok beceri transferini yapacak kaynak olarak görmesi gerektiğini belirtmektedir.

2. Stratejik Önceliklerin, Orta Vadeli İhtiyaçların ve Hedeflerin ve Değerlendirilmesi

2.1. Sosyo-Ekonomik Analiz

Sosyo-ekonomik analiz bölümü her bir alt-sektör için makro ölçekte ülke çapında bir değerlendirme yöntemini içermektedir. Genel ölçekli değerlendirmeyi takiben, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının (BROP) sektörel ve coğrafi yoğunlaşmasını da içeren bir bölgesel analiz yapılmıştır.

Bu çerçevede BROP, sosyo-ekonomik analiz makro boyutlu değerlendirmelerini hem tüm ülke bazında hem de hedef bölgesini için yapmıştır.⁸ İkinci olarak, imalat sanayi, KOBİ'ler ve turizm işletmelerini içeren özel bir analiz yapılmıştır. Üçüncü olarak, Ar-Ge, inovasyon ve bilgi toplumu konuları, MIPD ve BROP'nin müdahale alanlarına paralel olarak değerlendirilmiştir. İkinci bölümde yapılan bütün sosyo-ekonomik analizler öncelikle tüm ülkeyi kapsayacak biçimde daha sonra MIPD ve SÇB' de tanımlanan coğrafya temelinde geliştirilmiştir.

Analiz sonucunda ortaya çıkan mevcut duruma ilişkin temel bulgular, BROP'nin ana müdahale alanlarını ortaya çıkarmış, aynı zamanda söz konusu bulgular hem Türkiye'nin geneli hem de hedef bölge için orta vadeli ihtiyaçlar olarak ifade edilmiştir. Benzer biçimde, hem ülke düzeyinde hem de hedef bölge için geliştirilen GZFT analizi de İkinci Bölümün omurgasını oluşturmaktadır.

BROP'nin orta vadeli ihtiyaçlar, öncelikler ve tedbirleri geliştirilirken Tablo 1 ve 3'te gösterilen ve daha üst düzeyde yer alan (MIPD, 9. Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program ve SÇB) belgeler de nazarı dikkate alınmıştır.

Görece az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş bölgeler arasındaki işbirliği ve sinerji oluşturulması az gelişmiş bölgelerin dışsal potansiyellerinden daha etkin kullanmalarını sağlayacaktır. Nispeten gelişmiş olan bölgeler ile az gelişmiş bölgeler arasında kurulabilecek işbirliği ve sinerji, geri kalmış bölgelerin dışsallık etkisinden yararlanarak potansiyellerini daha etkin kullanmalarını sağlayacaktır. Bu veri dikkate alındığında BROP'nin, bölgesel boyutları bulunan ve az gelişmiş bölgelerin rekabet edebilirliklerini artıracak ulusal politikaları, kurumları ve projeleri desteklemesi aşîkârdır.

Bu bakış açısından temel "**BROP ilkesi**"; öncelikleri ve müdahale alanlarını ülkenin rekabet edebilirliği için önemli olmakla birlikte, ulusal sosyo-ekonomik ve sanayi politikaları ile uyumlu ve uygulamanın temel olarak görece geri kalmış bölgelerde gerçekleştirilmesi olarak ortaya çıkmıştır.

2.1.1 Makroekonomik Ortam

Bu bölümde, makroekonomik ortam hem ülke ölçeğinde hem de BROP'nin kapsadığı hedef bölge bazında analiz edilmiştir. Bu çerçevede, kişi başı milli gelir, nüfus, istihdam, dış ticaret göstergeleri ve turizm gelirlerinin ödemeler dengesi içerisindeki payı hem ulusal hem de bölgesel düzeyde değerlendirilmiştir.

Gayrı Safi Yurtiçi Hâsıla ve Kişi Başı Milli Gelir

Türkiye ekonomisi 2001 yılında yaşadığı kriz sonrası uygulamaya koyduğu yeni makro ekonomik politikalarla 2002 yılı başından itibaren toparlanma ve büyüme sürecine girmiştir. 2001 yılında %-9.5 daralma ile tarihinin en önemli küçülmelerinden birini yaşayan GSMH, 2002 yılında %7.9, 2003 yılında % 5.9, 2004 yılında %9.9 ve 2005 yılında %7.6 büyüme kaydetmiştir.

⁸ Hedef Bölge terimi BROP'nin uygulanacağı coğrafyayı ifade etmektedir. MIPD ve SÇB belgeleri dikkate alındığında, BROP NUTS II Düzeyinde 12 bölgede ve 15 Cazibe Merkezi ilde coğrafi yoğunlaşma gösterecektir. Bundan dolayı, "hedef bölge" terimi 12 NUTS II Bölgesi ile 15 Cazibe Merkezini ifade etmektedir.

2000–2004 yılları arasında OECD üyesi ülkelerin GSYİH’leri ortalama %18.4 artmıştır. Bu zaman zarfında, en yüksek büyüme oranı %34.9’luk artış oranı ile Yunanistan’da gerçekleşmiştir. 2000 yılında, toplam 459,8 Milyar ABD Doları GSMH’si ile OECD ülkeleri arasında 12. sırada yer alan Türkiye, 2004 yılı sonu itibari ile GSMH’ sini yaklaşık % 20 yükselterek 551,9 Milyar ABD Dolarına çıkarmış ve 2001 yılında yaşadığı krize rağmen sıralamadaki yerini korumuştur.

Tüm bu rakamlar kıyaslamalı bir açıdan değerlendirildiğinde, satın alma gücü paritesine (SAGP) göre 1970–2004 yılları arasında Türkiye ile OECD ülkeleri arasındaki farkın kapanmadığı, bunda ötesinde, 1970 yılında OECD ortalamasının % 27.7’sine karşılık gelen bu oranın, 2004 yılında % 27’ye düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde, cari fiyatlarla Türkiye’de kişi başı milli gelir 2004 yılında AB–15 ortalamasının % 26.7’sine karşılık gelirken, bu oran 1970 yılında % 28.1 olarak gerçekleşmiştir.

Özet olarak, son 35 yıllık süreçte Türkiye hem AB–15 hem de OECD ülkeleri ile kıyaslandığında, SAGP göre kişi başı milli gelir düzeyinde aradaki farkı kapatamadığı gibi, bu fark daha da açılmış ve Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında bir **yakınsama** gerçekleşmemiştir.

Kişi başı milli gelir dikkate alındığında, Türkiye orta-alt gelir grubu ülkeler arasında yer almaktadır. 2000 yılında cari fiyatlarıyla 2,879 ABD Doları olarak gerçekleşen kişi başı milli gelir, 2005 yılında 5,042 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)’nda, kişi başı milli gelir cari fiyatlarla plan dönemi sonu itibariyle ortalama yıllık % 9.9’luk bir artış sağlayarak 10,099 ABD dolarına yükselmesi, SAGP bazında yıllık ortalama %8.3’lük bir artış sağlayarak 15,332 ABD Dolarına yükselmesi öngörülmektedir.

Öte yandan, 2005 yılı verileri dikkate alındığında Türkiye’de kişi başı milli gelir AB–15 ortalamasının %15’ine karşılık gelmektedir.⁹

Satın alma gücü paritesi dikkate alınarak, AB–15 ile kıyaslandığında bu oran göreceli olarak daha yüksek çıkmakta ve %25.8’lik bir orana karşılık gelmektedir.¹⁰ OECD verileri dikkate alındığında, **satın alma gücü paritesine** göre 7,687 ABD Doları kişi başı milli geliri ile Türkiye, örgüt üyesi ülkeler arasında en düşük kişi başı milli gelire sahip ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹

Aşağıdaki grafikte satın alma gücü paritesine göre kişi başı milli gelirin İBBS (NUTS) II düzeyinde dağılımı gösterilmektedir. Grafikten de görülebileceği üzere kişi başı milli gelir anlamında Türkiye’de üç farklı bölge bulunmaktadır. Kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının üzerinde yer alan NUTS II Bölgeleri (sarı), kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının altında fakat **%75’inin üzerinde yer alan** NUTS II bölgeleri (yeşil) ve kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının **%75’inin altında kalan** NUTS II bölgeleri (kırmızı) olarak karşımıza çıkmaktadır

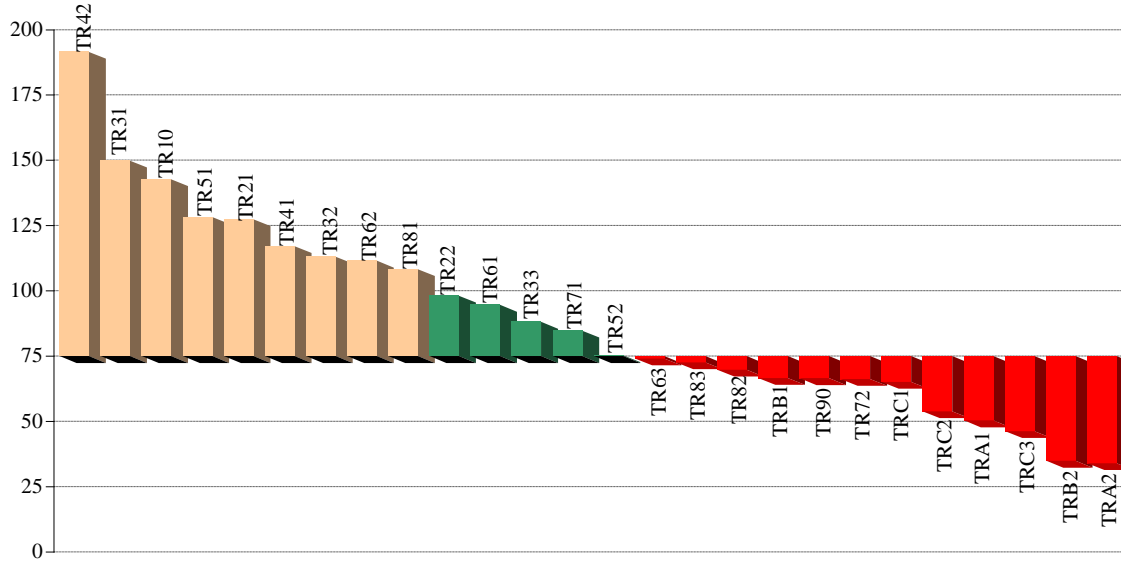
⁹ AB-15 Cari Fiyatlarla Ortalama Kişi Başı Milli Gelir 33,517 US \$ - 2005. (EUROSTAT)

¹⁰ AB-15 SAGP Ortalama Kişi Başı Milli Gelir 31,503 US \$ - 2005.

¹¹ SAGP’ne göre 2004 yılı, OECD Fact Book 2006

Şekil 1: Satın Alma Gücü Paritesine Göre NUTS II Düzeyinde Kişi Başı Milli Gelir (2001, TR=100)

Kaynak: EUROSTAT

1995 yılında kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının %75'inin altında 11 olan NUTS II bölgesi sayısı, 2001 yılında **TR-63 NUTS II** bölgesinin de eklenmesi ile 12'ye çıkmıştır.

2001 yılı verilerine göre, satın alma gücü paritesine göre en yüksek kişi başı milli gelire sahip **TR-42** (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova - 191.45) bölgesi ile en düşük kişi başı milli gelire sahip **TR-A2** (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars - 34.00) bölgesi arasında beş kat fark bulunmaktadır.

BROP'nin müdahale alanında yer alan 12 NUTS II düzey bölgesi (Kırmızı Bölge) kişi başı milli gelir anlamında değerlendirildiğinde, söz konusu bölgeler arasında da çok önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. 12 NUTS II bölgesi içerisinde; **TR-63** (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) düzey II bölgesi 74.51 ile (Türkiye Ortalaması=100) en yüksek orana sahip iken, **TR-A2** (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) 34'lük oranı ile en düşük kişi başı milli gelire sahip bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

NUTS II ve NUTS III seviyesinde kişi başı milli gelir anlamında çok önemli farklılıklar bulunduğu Tablo-4'te görülebilecektir. Cazibe Merkezi (Samsun, Elazığ, Kayseri) olarak belirlenmiş olan NUTS III bölgeleri, NUTS II düzeyi baz alındığında Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalırken, NUTS III seviyesinde ortalamanın %75'inin üzerinde yer almaktadırlar.

Tablo 4: 12 NUTS II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezi bağlamında kişi başı milli gelir anlamında coğrafi yoğunlaşma

NUTS II Bölgeleri	KBMG Sıralaması 2001 (26 NUTS II düzeyinde)	KBMG, 2001 (TR=100)	KBMG Sıralaması 2001 (81 İl düzeyinde)	KBMG, 2001 (TR=100)	Cazibe Merkezleri
TR-42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce,Bolu, Yalova)	1	191,4	1	287,3	Kocaeli
TR-31 (İzmir)	2	149,8	2	196,5	Bolu
TR-10 (İstanbul)	3	142,7	3	167,3	Kırklareli
Türkiye Ulusal Ortalaması	-	100	-	100	
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	15	74	41	73,8	K.Maraş
TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	16	72,6	37	78,3	Samsun
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	17	69,8	33	82,9	Kastamonu
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	18	66,6	36	79,4	Elazığ
TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	19	66,5	51	66,0	Malatya
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	20	66,3	45	70,2	Trabzon
TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	21	65,1	31	84,2	Kayseri
TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	22	53,9	52	65,2	Sivas
TR-A1 (Bayburt,Erzincan,Erzurum)	23	50,4	39	74,2	Gaziantep
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	24	46,3	54	61,2	Diyarbakır
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	25	34,9	67	47,0	Şanlıurfa
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,İğdir,Kars)	26	34	64	49,6	Erzurum
			56	56,7	Batman
			72	40,0	Van
			71	41,3	Kars

Kaynak: TÜİK, 2001 (15 Cazibe Merkezi verileri il merkezi düzeyindedir)

Nüfus

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu 67.803.927 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde nüfusun % 65'i şehirlerde, %35'i kırsal bölgelerde yaşamaktadır. 2000 yılı verileri baz alındığında nüfus yoğunluğu kilometrekareye 86 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, 2005 yılı ortası itibari ile Türkiye nüfusunun 72.065.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye'de 2000 yılında %1.66 olan ortalama nüfus artış oranı, 2004 yılında %1.49'a düşmüştür. Dokuzuncu Kalkınma Planında nüfus yapısında ve ortalama artış oranında çok dikkat çekici değişimler gerçekleşeceğini ve gelişmiş ülkelere benzer yapılar oluşacağı öngörülmektedir. Bu öngörülere göre, Türkiye'de nüfus artış hızının % 1.01'e düşeceği ve toplam nüfusun Plan dönemi sonu itibari ile (2013) 79 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye mevcut nüfusu ile dünyada en çok nüfusa sahip ilk 20 ülke arasında yer almaktadır. Genç nüfus oranı gelişmekte olan ülkeler ile aynı, gelişmiş ülkelere yüksektir. Türkiye'nin demografik yapısı hem OECD hem de AB ülkelerinden daha genç bir görünüm arz edecektir. (Tablo 5)

Tablo 5: Nüfus Projeksiyonu (2015)

	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		15 Yaş Altı Nüfus (Toplam nüfusa oranı - %)		65 ve üzeri nüfus (Toplam nüfusa oranı - %)		Doğurganlık Oranı (%)		Şehir Nüfusu (Toplam nüfusa oranı- %)		
	1975-2001	2001-2015	2001	2015	2001	2015	1970-1975	2000-2005	1975	2001	2015
Türkiye	2.0	1.20	31.20	25.00	5.60	6.70	5.20	2.40	41.60	66.20	71.80
OECD	0.80	0.50	20.40	17.90	13.10	16.00	2.50	1.80	70.40	77.10	80.40
OECD – Yüksek Gelir	0.70	0.40	18.30	16.50	14.60	18.00	2.20	1.70	73.70	79.10	82.30
Dünya	1.60	1.10	29.80	26.10	7.00	8.30	4.50	2.70	37.90	47.70	50.70

Kaynak: UNDP – İnsani Gelişme Raporu – 2003

BROP'nin uygulanacağı 12 NUTS II Bölgesinin toplam nüfusu Türkiye toplamının % 37'sini oluşturmaktadır. Diğer yandan, BROP'nin coğrafi yoğunlaşma temelini oluşturan cazibe merkezlerinin toplam nüfusu, Türkiye toplamının yalnızca %19.9'unu oluşturmaktadır. Detaylı nüfus analizleri için tablo 6'ya bakınız.

Bazı NUTS II bölgelerinde nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde ve net göç oranı negatiftir.

Ancak, ilgili tablolardan elde edilen verilerden de görülebileceği üzere, Türkiye'nin rekabet edebilirlik anlamında geri kalmışlığının arkasında yatan önemli sebeplerden birinin nüfus kaynaklı olduğu görülebilecektir.

Tablo 6: 12 Düzey II Bölgesinde ve 15 Büyüme Merkezinde Nüfus

Düzey II Bölgesi	Büyüme Merkezi	
	Toplam Nüfus	Nüfus
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	2,704,242	998,915
TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	2,995,433	1,208,000
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	874,312	377,437
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	1,764,188	567,277
TR-90 Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	3,122,890	848,589
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	2,498,442	969,024
TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	2,011,087	1,056,690
TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	2,781,433	755,921
TR-A1 (Bayburt,Erzincan,Erzurum)	1,348,720	1,275,768
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	1,765,935	1,353,585
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	1,941,210	1,427,849
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars)	1,154,318	934,585
12 NUTS II Bölgesi Toplamı	24,955,805	13,421,891
15 Cazibe Merkezi Toplamı		13,421,891
TÜRKİYE Toplamı	67,420,000	
12 NUTS II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı - %	37	
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'ye Oranı - %		19.9
15 Cazibe Merkezinin 12 NUTS II Bölgesine Oranı- %		53.7

Kaynak: TURKSTAT (mid-year estimations-2001)

İstihdam

2005 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de toplam işgücü yaklaşık olarak 24,5 milyon kişi ve toplam istihdam 22,1 milyon kişidir. 2006 yılı EUROSTAT verilerine Türkiye’de ortalama % **45.9** olan **işgücüne katılım oranı**, AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında göreceli olarak düşük bir katılım oranına işaret etmektedir.

Diğer yandan, yine EUROSTAT’ın 2006 genel istihdam verileri dikkate alındığında, Türkiye % 9.9’luk işsizlik oranı ile AB içerisinde Polonya (% 13.8) ve Slovakya (% 13.4)’dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 7: İstihdam Göstergeleri (%)

	2000	2002	2005
İstihdamın Sektörel Dağılımı			
Tarım	36.0	34.9	29.5
Sanayi	17.7	18.5	24.7
Hizmetler	46.3	46.6	45.8
İşsizlik			
İşsizlik Oranı	6.7	10.6	10.5
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	9.4	15.0	13.6
Genç İşsizlik Oranı	13.1	19.2	19.3
Eğitilmiş (Lise Üstü) İşsizlik Oranı	28.2	38.0	30.9
İşgücüne Katılım Oranı			
Kadın	28.0	29.5	26.5
Erkek	76.9	75.1	76.2
İstihdam Oranı			
	48.9	46.7	45.9

Kaynak: TÜİK

Tablo 7’den de görülebileceği üzere Türk istihdam piyasasının en önemli sorunları yapısal işsizlik, kadınlarda işgücüne katılım oranının düşüklüğü ve eğitim imkanlarına erişim düşüklüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarım sektöründe istihdam imkanlarının daralması ve 2001 krizinin etkisi ile genel işsizlik oranı 2000 yılında % 6.5 iken, 2005 yılında bu oran % 10.5 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı, 2000 yılında %9.4, 2002 yılında %15 ve 2005 yılında %13.6 olarak gerçekleşmiştir. Genel işsizlik oranının iki katına ulaşan genç işsizlik oranı ise hala önemini korumaktadır. (**Tablo 7**)

Türk istihdam piyasasının önemli sorunlarından birisi de AB ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça düşük kalan işgücüne katılım oranı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan daha önemlisi erkekler ile kıyaslandığında oldukça düşük olan kadın işgücüne katılım oranıdır. 2005 yılı verilerine göre, erkekler için işgücüne katılım oranı % 76.2 ve kadınlar için % 26.5 olarak gerçekleşmiştir. (**Tablo 7**)

Kadın işgücüne katılım oranı açısından bakıldığında Türkiye ile AB arasında oldukça ciddi bir farkın bulunduğu görülmektedir. 16–64 yaş grubu için, erkeklerde işgücüne katılım oranı Türkiye’de AB ortalamasına (% 77.9 - % 76.2) yakın iken, kadın işgücüne katılım oranı AB ortalamasının (% 62.9) oldukça altında, % 26.5 olarak gerçekleşmiştir.

Eğitim imkanlarına düşük erişim ile kayıtdışı istihdam da Türk istihdam piyasasının önemli sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. 2005 yılında toplam işgücünü oluşturanların % 62’si orta öğretim mezunu iken, yüksek okul ve üniversite mezunlarının oranı % 12 civarında gerçekleşmiştir.¹²

¹² İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKGOP), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

12 NUTS II bölgesinde istihdam ortalama % 44 ile tarım sektöründe yoğunlaşma göstermektedir. Bu bölgede hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin ortalama oranı % 41, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin oranı ise yaklaşık % 15'tir. (Tablo 8)

Tüm Türkiye'de tarım sektöründe istihdam edilenlerin %51,8'i hedef bölgede yer alan 12 NUTS II bölgesinde bulunmaktadır. Buna karşın, tüm Türkiye nüfusunun % 37'sinin bu 12 NUTS II bölgesinde yaşadığı göz önüne alındığında, ekonomik faaliyetlerin büyük oranda tarıma dayalı olduğu ifade edilebilir.

Tarımsal faaliyetlerin düşük katma değer üretme potansiyeli göz önüne alındığında, BROP'nin müdahale ekseninde yer alan NUTS II bölgelerinin kişi başı milli gelir ortalamasının düşüklüğü ve düşük istihdam oluşturma kapasitesinin temelinde yatan neden daha anlaşılır olmaktadır.

Göreceli olarak sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmiş olduğu bazı NUTS II Bölgelerinde genel işsizlik oranlarının ülke ortalamasından yüksek olduğu da **Tablo 8**'de görülebilir. Bu kapsamda yer alan, TR-A1 (Erzurum Kent Merkezi), TR-B1 (Malatya ve Elazığ kent merkezi), TR-B2 (Van kent merkezi), TR-C1 (Gaziantep kent merkezi), TR-C2 (Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezi), TR-72 (Kayseri ve Sivas kent merkezi), TR-90 (Trabzon kent merkezi)'ne ilişkin BROP değerlendirmeleri açısından yeterli veri bulunmadığı için istihdam anlamında derinliğine analiz yapılamamıştır.

Tablo 8: 12 Düzey II Bölgesindeki İstihdam Rakamları (2005)

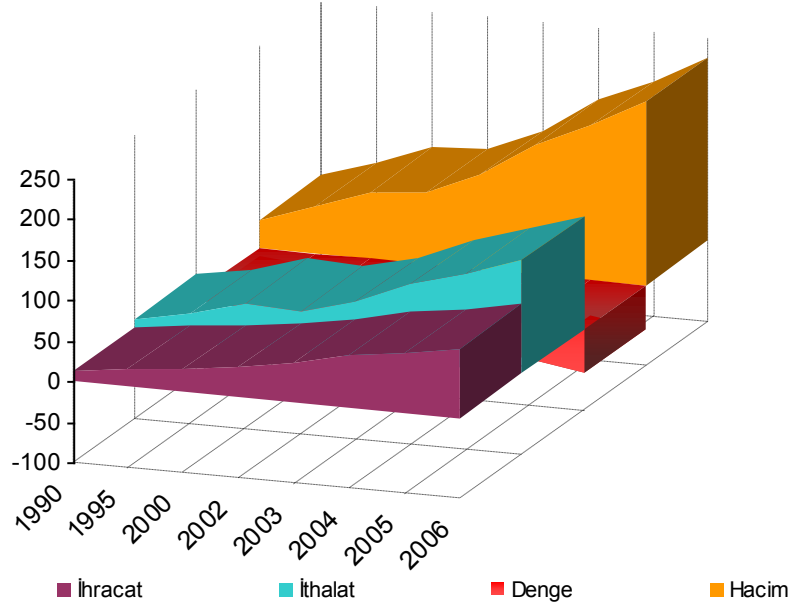
DÜZEY II BÖLGELERİ	Toplam İstihdam Gücü (000)	İstihdam (000)	Tarım (000)	Sanayi (000)	Hizmetler (000)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)	İşsiz (000)	İş Gücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
TR-A1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	466	444	276	23	146	62,2	5,2	32,9	22	53,5	4,7
TR-A2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	337	326	201	18	107	61,7	5,5	32,8	11	49,6	3,2
TR-B1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	542	445	192	61	192	43,1	13,7	43,1	98	44,8	18
TR-B2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	457	417	200	49	168	48,0	11,8	40,3	40	40,8	8,8
TR-C1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	577	497	103	167	227	20,7	33,6	45,7	80	42	13,8
TR-C2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	615	551	210	77	264	38,1	14,0	47,9	64	35,5	10,4
TR-C3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	366	325	95	48	182	29,2	14,8	56,0	41	33,7	11,1
TR-63 (Hatay, K. Maraş, Osmaniye)	904	763	263	166	334	34,5	21,8	43,8	141	47,8	15,6
TR-72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	776	690	250	151	289	36,2	21,9	41,9	86	44,1	11,1
TR-82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	242	221	97	36	87	43,9	16,3	39,4	21	39,1	8,6
TR-83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	1,190	1122	643	132	347	57,4	11,8	31,0	68	56,2	5,7
TR-90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, G. Hane)	1,531	1,446	834	136	475	57,7	9,4	32,8	85	65,4	5,6
12 NUTS II Bölgesi Toplamı	8,003	7,247	3,364	1,064	3,165	44,4	14,9	40,7	757	46	9,7
TÜRKİYE TOPLAMI	24,565	22,046	6,493	5,452	10,101	29,5	24,7	45,8	2,520	48,3	10,3
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı- %	32.5	32.8	51.8	19.5	31.3				30		

Kaynak: TUIK

Dış Ticaret ve Turizm Gelirleri

“*Rekabet edebilirliğin ve gelişmişliğin*” en önemli göstergelerinden birisi de *dış ticaret rakamlarıdır*. 1990 yılında 12,9 Milyar ABD Doları olan toplam ihracat, % 266’lık artış ile 2006 yılında 85,5 Milyar ABD Dolarına yükselmiştir.

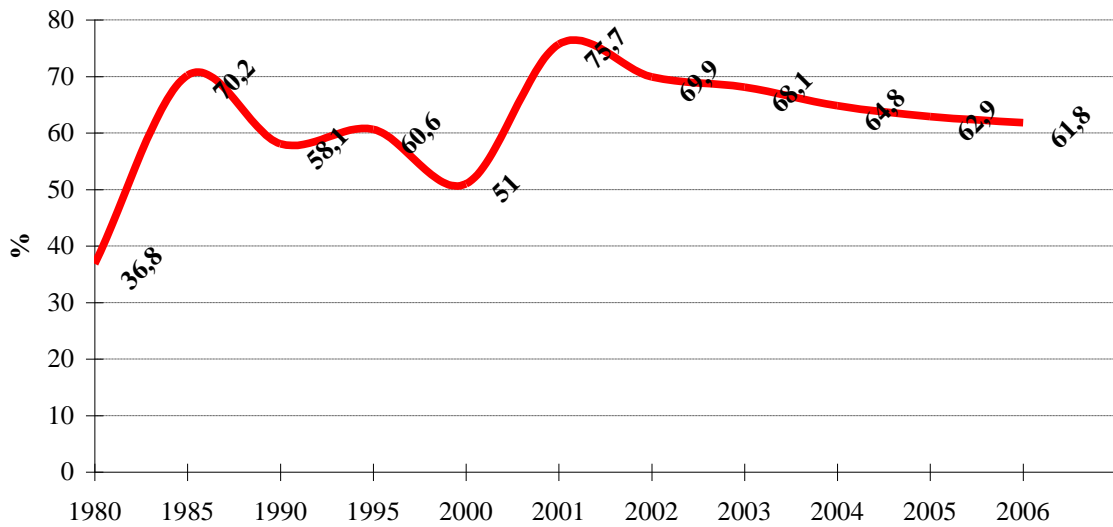
Şekil 2: Toplam İhracat, İthalat, Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İhracatın ithalatı karşılama oranı dikkate alındığında ise, 1980 yılında % 36,8 seviyesinde olan bu oran yaklaşık % 62’lik bir artış sağlayarak, 2005 yılı itibari ile % 61,8’e yükselmiştir. (Grafik 3)

Şekil 3: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: TUIK

2001–2006 yıllarını kapsayan dönemde dış ticaret hacmi 82,3 Milyar ABD Dolarından 223,798 Milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Aynı dönemde, ihracat artış hızının ithalattan daha fazla olmasına rağmen, dış ticaret açığı -26,7 ABD Dolarından – 52,8 Milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Özetle artan dış ticaret hacmi, ülkenin dış ticaret dengesinde *pozitif katkı sağlamamıştır*.

Turizm gelirleri, diğer taraftan, ülkenin dış âlem gelirleri içerisinde ihracat yanında önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Turizm sektörü dış ticaret açığının kapatılmasında ve ödemeler dengesinin sağlanmasında önemli bir enstrüman olarak değerlendirilmektedir. (**Tablo 9**)

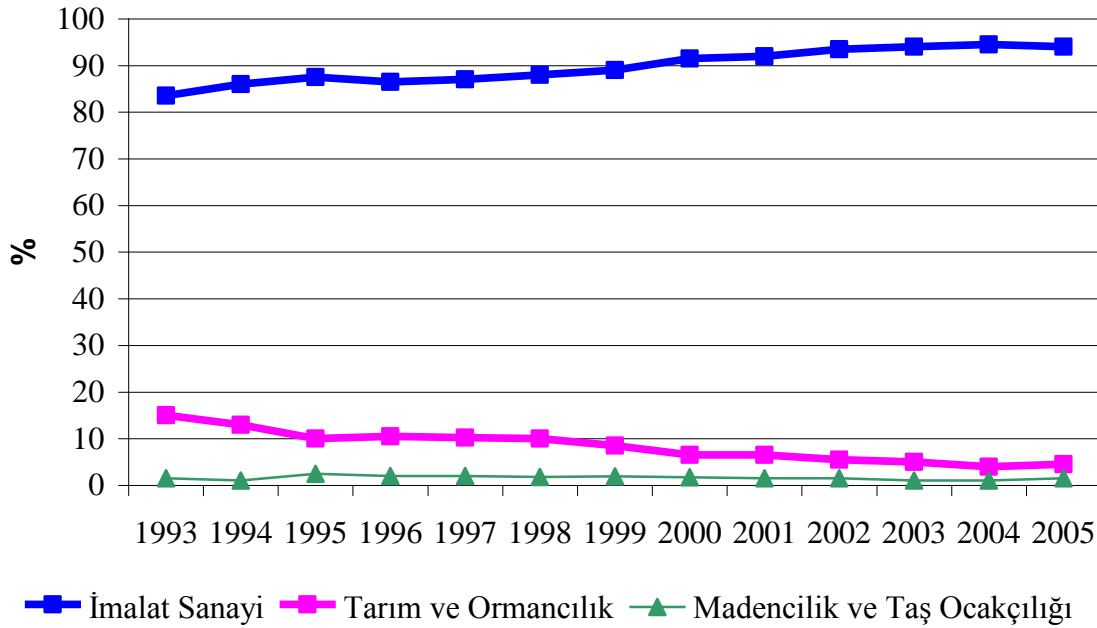
Tablo 9: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açığını Karşılama Oranı

Yıllar	Dış Ticaret Açığı (Milyar \$)	Turizm Gelirleri (Milyar \$)	Karşılama Oranı (%)
2000	26,6	7,6	28,6
2001	9,3	10,1	107
2002	15,7	11,9	76,3
2003	21,8	13,6	62,5
2004	34,3	15,9	18,4
2005	42,6	18,0	24,6

Kaynak: TCMB

Öte yandan ihracat odaklı kalkınma ve büyüme modeline geçildiği dönemde ihracatın kompozisyonunda da önemli yapısal dönüşümler gerçekleşmiş, yine 80'li yılların başında toplam ihracatın %36'sını sanayi ürünleri oluştururken, bu oran 2005 yılında %93,7'ye ulaşmıştır.

Şekil 4: İhracatın Kompozisyonu

Kaynak: TUIK

2001–2005 döneminde imalat sanayi içinde gıda, tekstil-giyim ve demir çelik sektörleri ağırlığını sürdürürken, otomotiv, makine, elektronik, metal eşya, petrol ürünleri ve lastik-plastik sektörleri payını artırmıştır. Türkiye'nin ihracatını oluşturan ana ürün grupları için **Tablo 10'a** bakınız.

Tablo 10: Temel İhraç Ürünleri**İlk 10 İhraç Kalemleri – 2005 değerleri ile (000 ABD Doları)**

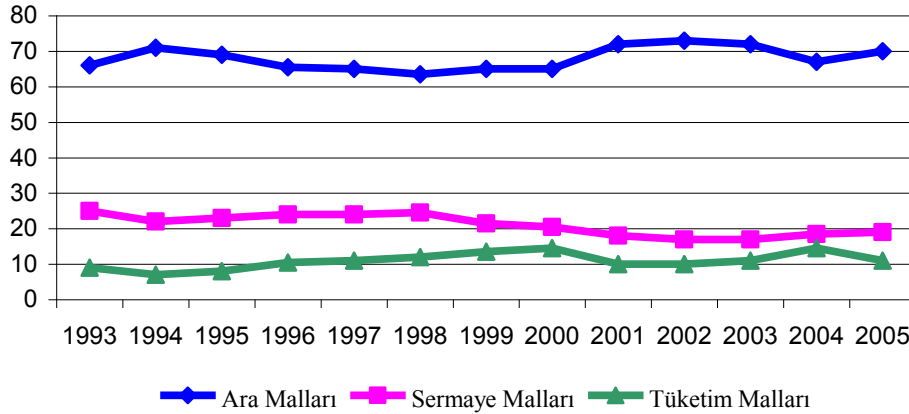
	2004	2005	2006
Motorlu Kara Taşıtları, Traktör, Bisiklet, Motosiklet ve Diğer	8.288.799	9.566.435	11.885.549
Örme Giyim Eşyası ve Aksesuarları	6.259.222	6.590.352	6.937.140
Elektrikli Makina ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	4.793.599	5.426.197	6.324.491
Nükleer Reaktörler, Kazan; Makine ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	4.122.641	5.243.569	6.515.552
Demir ve Çelik	5.359.512	4.973.475	6.272.831
Örülmemiş Giyim Eşyası ve Aksesuarları	4.536.829	4.862.368	4.709.132
Demir veya Çelikten Eşya	2.226.923	2.731.357	3.334.507
Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Müstahsalları, Mumlar	1.429.186	2.641.145	3.567.424
Yenilen Meyveler, Kabuklu Yemişler, Turunçgil ve Kavun Kabuğu	1.902.515	2.501.025	2.387.052
Mensucattan Mamul Diğer Eşya, Kullanılmış Eşya, Paçavralar	1.856.536	1.969.748	1.920.219
Liste Toplamı	40.775.761	46.505.672	53.853.897
Toplam İhracat	63.167.153	73.475.881	85.502.238
Toplam İhracat İçerisindeki Oranı (%)	64,6	63,3	62,9

Kaynak: TUIK

Ancak, geleneksel sektörlerde azalan ihracat ve yükselen sektörlerde artan ithalat gereği cari işlemler açığında önemli bir azalma gerçekleşmemiş, ara malı ithalatındaki artış 1981–2001 yılları arasında %9.5 iken 2002–2005 döneminde %30'a yükselmiştir.

Dış ticarete ilişkin gelişmelere ithalat cephesinden bakıldığında, 2005 yılında %19.7'lik, 2006 yılında ise % 19.7'lik bir yükseliş kaydedilmiştir. 2000 yılında 54,5 Milyar ABD Doları olan Türkiye'nin ithalatı, % 154.2'lik bir artış göstererek 2006 yılı itibari ile 138,3 Milyar ABD Dolarına çıkmıştır. İthalatta yaşanan bu yükseliş temelinde artan iç talep, yükselen petrol fiyatları, Türk Lirasında yaşanan değerlenme ve Türk ihracatının önemli oranda dış girdi talebinde yaşanan artış yatmaktadır. Ana ürün grupları itibariyle, sermaye mallarının ithalatı 2004 yılına göre % 15'ten fazla artarak toplam ithalat içerisinde yaklaşık %17'lik bir paya ulaşmıştır.

Şekil 5: İthalatın Kompozisyonu

Kaynak: TUIK

Ara malı ithalatı toplam ithalatın %71.5'ini oluşturmaktadır. Tüketim malları ithalatı 2004 yılında %50 artış göstermiş ve 2005 yılında cüzi bir düşüş gerçekleşmiştir. Tüketim mallarının toplam ithalat içerisindeki oranı 2005 yılında %8.5 olarak gerçekleşmiştir. (**Grafik 5**)

Ana sektörler itibariyle tarım ürünleri ithalatının toplam ithalat içerisindeki oranı 2005 yılında % 2,3 olarak gerçekleşmiştir. Madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün payı ise % 14 düzeyinde kalmıştır. 2005 yılında imalat sanayi ürünleri toplam ithalat içerisinde en yüksek orana sahip grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel ithalat ürün grupları **Tablo 11**'de görülebilir. 2005 yılı itibari ile imalat sanayi ürünleri ithalatı bir önceki yıla göre % 17'lik bir artış sağlayarak 94,207 Milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Tablo 11: Temel İthalat Ürünleri

	İthalatta ilk 10 Kalem – 2005 fiyatları ile (000 USD)		
	2004	2005	2006
Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Müstahsalları, Mumlar	14.407.288	21.255.575	28.584.028
Nükleer Reaktörler, Kazan; Makine ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	13.411.276	16.335.800	18.802.316
Motorlu Kara Taşıtları, Traktör, Bisiklet, Motosiklet ve Diğer	10.237.024	10.552.792	11.332.974
Elektrikli Makine ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	8.417.452	9.728.045	10.790.709
Demir ve Çelik	8.031.522	9.457.831	11.298.563
Plastik ve Plastikten Mamul Eşya	4.763.094	5.795.491	6.856.093
İnciler, Kıymetli Taş Ve Metal Mamulleri, Madeni Paralar	3.763.424	4.226.881	4.370.647
Organik Kimyasal Müstahsallar	3.014.784	3.528.805	3.621.658
Eczacılık Ürünleri	2.710.136	2.849.272	3.016.152
Optik, Fotoğraf, Sinema, Ölçü, Kontrol, Ayar Cihazları, Tıbbi Alet	1.927.983	2.472.698	2.702.914
Liste Toplamı	70.683.983	86.203.190	101.376.054
Toplam İthalat	97.539.766	116.773.061	138.295.379
Toplam İthalat İçerisindeki Oranı (%)	72,5	73,8	73,3

Kaynak: TUIK, DTM

12 NUTS II bölgesinin ihracat rakamları dikkate alındığında, bu bölgenin 2006 yılı itibari ile toplam **6,175 Milyar ABD Doları** civarında ihracat gerçekleştirdiği, bu oranın tüm ihracat içerisinde yaklaşık **%7,2**'lük bir oranı içerdiği **Tablo 12**'de görülmektedir.

Bununla birlikte 12 NUTS II bölgesinde ihracatın gelişim hızı Türkiye ortalamasının üzerinde bir performans sergilemiş ve 2001–2005 döneminde toplam **% 186,8**'lik bir artış kaydedilmiştir.

Diğer yandan, 12 NUTS II bölgesinde dış ticaret verileri istikrarlı bir seyir izlememektedir. Tablo 12'de de görülebileceği üzere, makro ölçekte Türkiye nüfusunun yaklaşık **% 37**'lik bir dilimini barındıran bu bölgelerde toplam ihracat ve ithalat anlamında ülke geneli içerisinde sırasıyla **%8,4** ve **% 4,5** olmak üzere bir dilime sahip olduğu görülmektedir.

İhracat yüzdeleri toplam içerisinde %1'den daha büyük olan üç NUTS II bölgesi (**TR-63, TR-90, TR-C1**) bulunmaktadır. Ancak söz konusu bölgelerin göreceli olarak daha yüksek ihracat ve ithalat rakamlarına sahip olmaları içsel potansiyellerinden ziyade, ihracatın ve ithalatın lojistik olarak bahsi geçen bölgelerden yürütülmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle ihracat anlamında bu üç bölgenin ikisinde (**TR-63** ve **TR-90**) ihracat ve ithalat altyapısı gelişmiş limanların bulunuyor olması, global rakamlar bazında bazı yanılgılar oluşturabilecektir.

Tablo 12: 12 NUTS II Bölgesinin Dış Ticaret Verileri

NUTS II BÖLGELERİ	Toplam İhracat (000 USD)	Toplam İhracat İçerisindeki Payı (%)	Toplam İthalat (000 USD)	Toplam İthalat İçerisindeki Payı (%)	Dış Ticaret Hacmi (000 USD)	Toplam Dış Ticaret Hacmindeki Payı (%)	Dış Ticaret Dengesi (000 USD)
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	983,973	1.15	1,493,298	1.07	2,477,271	1.1	-509,325
TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	220,686	0.25	402,143	0.29	622,829	0.27	-181,457
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	71,070	0.08	75,490	0.05	146,560	0.06	-4,420
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	187,496	0.21	92,899	0.06	280,395	0.12	94,597
TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	1,611,855	1.88	208,605	0.15	1,820,460	0.81	1,403,250
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	728,955	0.85	974,649	0.7	1,703,604	0.76	-245,694
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	1,654,382	1.93	1,730,018	1.25	3,384,400	1.51	-75,636
TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	89,273	0.1	134,595	0.09	223,868	0.1	-45,322
TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	22,773	0.02	16,386	0.01	39,159	0.01	6,387
TR-A1 (Bayburt,Erzincan,Erzurum)	471,898	0.55	51,238	0.03	523,136	0.23	420,660
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	59,104	0.06	9,239	0.006	68,343	0.03	49,865
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş, Van)	72,601	0.08	45,219	0.03	117,820	0.05	27,382
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,İğdir,Kars)	6,174,066		5,233,779		11,407,845		940,287
TOTAL OF 12 NUTS II							
	85,502,238		138,295,379		223,797,617		-52,793,141
TOTAL OF TURKEY							
The Share of 12 NUTS II Regions to Turkey (%)		7.2		3.7		5.09	

Kaynak: DTM (2006 – yalnızca şehir merkezlerini içermektedir)

Diğer yandan, ihracat verileri anlamında NUTS II düzeyi ile NUTS III düzeyi arasında göz ardı edilemeyecek farklılıklar bulunmaktadır.

Buna karşın TR-C1 bölgesi içerisinde yer alan ve toplam ihracatta %2.25 gibi önemli bir oranı sahip olan bölge, NUTS III düzeyleri noktasında göz ardı edilemeyecek farklılıklar göstermektedir. Bu bölgede yer alan Gaziantep ili, dahil olduğu NUTS II Bölgesinin tüm ihracatının % 98.2'sini tek başına gerçekleştirmektedir. Yine bu bölgede yer alan diğer iki NUTS III bölgesinin (Adıyaman, Kilis) payı yalnızca % 1.8'lik bir dilimi oluşturmaktadır.TR-C1 bölgesi ithalat cephesinden ele alındığında ihracata benzer bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu bölgenin yapmış olduğu toplam ithalatın % 97.8'i yalnızca Gaziantep ili tarafından gerçekleştirilmektedir. Özetle bu bölgede Gaziantep dominant bir görünüm arz etmekte olup, sanayinin ve dış ticaret hareketlerinin lokomotifini konumundadır.

15 Cazibe Merkezinin detaylı dış ticaret göstergeleri için Tablo 13'e bakınız.

15 Cazibe Merkezinin toplam ihracatı 2005 yılında 4,2 Milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir ki, bu oran tüm ihracatın % 5.7'sine karşılık gelmektedir. Bununla birlikte bu 15 Cazibe Merkezi ilin ihracat performansları 2001-2005 döneminde %205.1'lik bir artış göstermiştir.

15 Cazibe Merkezinin temel sürükleyici gücü olan Gaziantep, Kayseri ve Trabzon 2005 yılı itibari ile 12 NUTS II bölgesindeki toplam ihracatın % 88.7'lik kısmını gerçekleştirmiştir.

Tablo 13: 15 Cazibe Merkezinin Dış Ticaret Göstergeleri

Cazibe Merkezleri	Toplam İhracat (000 \$)	Toplam İhracat İçerisindeki Payı (%)	Toplam İthalat (000 \$)	Toplam İthalat İçerisindeki Oranı (%)	Dış Ticaret Hacmi (000 \$)	Toplam Dış Ticaret Hacmi İçerisindeki Payı (%)	Dış Ticaret Dengesi(000 \$)
Samsun	158,329	0.18	346,691	0.25	505,020	0.22	-188,36
Elazığ	68,265	0.07	85,400	0.06	153,665	0.06	-17,135
Malatya	149,586	0.17	43,893	0.03	193,479	0.08	105,693
Trabzon	728,710	0.85	74,421	0.05	803,131	0.35	654,289
Kayseri	751,085	0.87	1,093,252	0.79	1,844,337	0.82	-342,167
Sivas	21,701	0.03	77,096	0.05	98,797	0.04	-55,395
G.Antep	1,856,942	2.17	1,834,350	1.32	3,691,292	1.64	22,592
Diyarbakır	66,942	0.07	37,518	0.02	104,460	0.04	29,424
Ş.Urfa	45,922	0.05	149,176	0.1	195,098	0.08	-103,254
Erzurum	20,546	0.02	15,424	0.01	35,970	0.01	5,122
Van	15,306	0.01	10,372	0.01	25,678	0.01	4,934
Kastamonu	59,381	0.06	59,770	0.04	119,151	0.05	-389
Kars	1,945	0.002	1,082	0.001	3,027	0.001	863
Kahramanmaraş	286,213	0.33	435,705	0.31	721,918	0.32	-149,492
Batman	17,991	0.01	11,488	0.01	29,479	0.01	6,503
15 CAZİBE MERKEZİ TOPLAMI	4,248,864		4,275,640		8,524,504		-26,776
TÜRKİYE TOPLAMI	85,502,238		138,295,379		223,797,617		-52,793,141
15 Cazibe Merkezinin Türkiye İçerisindeki Payı (%)		4.96		3.09		3.8	
15 Cazibe Merkezinin 12 NUTS II Bölgesi İçerisindeki Payı (%)		68.8		81.6		74.7	

Kaynak: DTM (2006 – yalnızca şehir merkezlerini içermektedir)

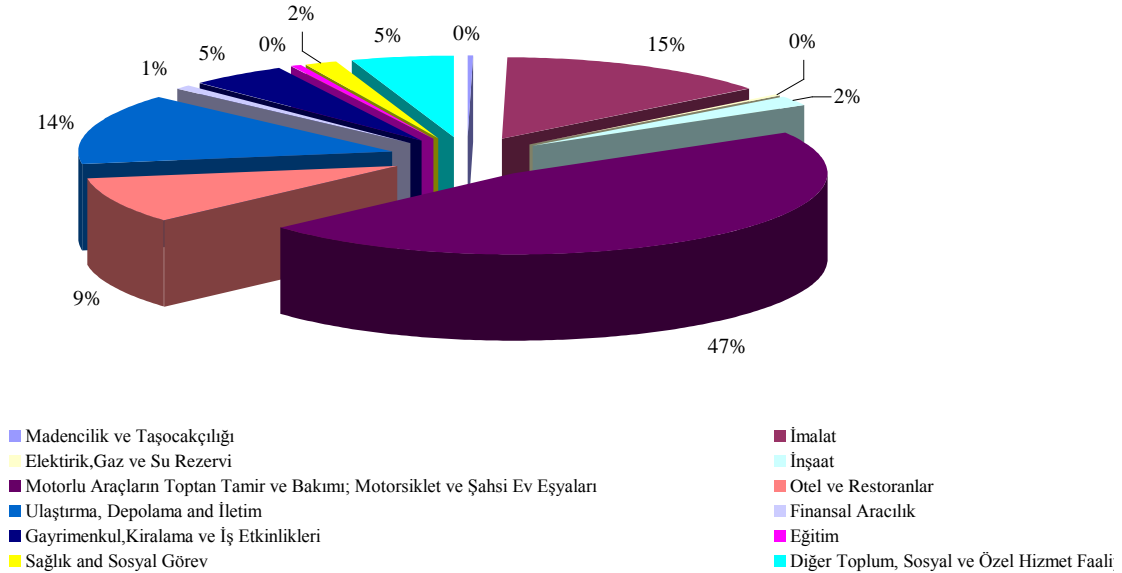
2.1.2. İşletmeler

Türkiye’de işletmeler Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından temsil edilirler. TESK ve TOBB çok sayıdaki üyeleri ile Türkiye’de özel sektörü temsil eden üst birliklerdir. Bugün TESK’e bağlı, **13** Meslek Federasyonu, **82** Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği ve **3170** Esnaf ve Sanatkar Odası bulunmaktadır. Bununla birlikte, TOBB’un yerel bazda ticaret odası, sanayi odası, sanayi ve ticaret odası ve deniz ticaret odası biçiminde yapılanmış **364** adet üyesi bulunmaktadır. Bu itibarla, TOBB ve TESK’in temel fonksiyonu girişimcilere rehberlik ve önderlik etmektir.

İşletmelerin sayısı ve sektörel dağılımı

TÜİK 2002 verilerine göre Türkiye’de 1,858,191 işletme bulunmaktadır.

Şekil 6: İşletmelerin Sektörel Dağılımı (2002)

Şekil 6’da işletmelerin sektörelere göre dağılımı verilmektedir. Türkiye’de işletmelerin sektörel dağılımı hem gelişmekte olan ülke nitelikleri hem de GSMH bileşenleri çerçevesinde değerlendirildiğinde tutarlı bir dağılım göstermektedir. Bununla birlikte, girişimcilik cephesinden ele alındığında, ekonomik ve siyasi dalgalanmalar yeni iş kurma ve/veya sektörel dönüşüme karar verme süreçleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Aynı zamanda, Türkiye gibi tarımdan beslenen bir sanayileşme sürecinin etkisinden tam olarak kurtulamamış bir ülkede, GSMH büyümesi, artan ve sürdürülebilir ihracat artışı, istihdam artışı ve gelir dağılımında daha dengeli bir noktanın elde edilmesinde imalat sanayi, istihdam oluşturma kapasitesi de dikkate alınarak lokomotif misyonu üstlenebilecektir.

Benzer bir yaklaşım, ülkelerin kalkınma süreçleriyle uyumlu olarak, tarım toplumundan, sanayi toplumuna oradan da bilgi toplumuna geçişte de söz konusudur.

Türkiye’de hizmetler sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin sayısı imalat sanayi sektöründekilerin yaklaşık 3.5 katı olmasına karşın, bu sektörlerin yarattığı istihdama baktığımızda, imalat sanayi sektörünün hizmetler kadar istihdam yaratma kapasitesine sahip olduğu, oluşturduğu etki ile hatta hizmetler sektörünü de beslediği görülmektedir. Dolayısıyla, imalat sanayi sektöründe yeni

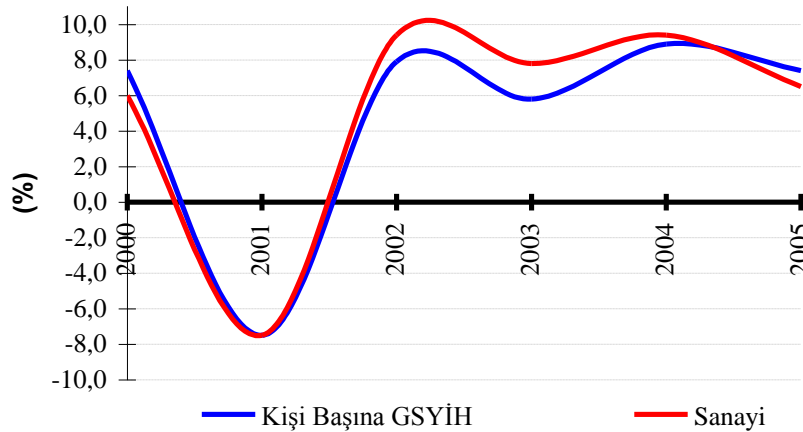
girişimlerin yaratılması ve mevcut işletmelerin de desteklenmesi istihdamın artırılması ve işsizliğin önlenmesinde önemli bir etki yaratacaktır.

Türkiye’de işletmelerin bölgesel dağılım bakımından, **%25,7’sinin 12 NUTS II bölgesinde ve %12’sinin ise 15 Cazibe Merkezinde** bulunduğu bilinmektedir. Aynı coğrafi sınırlamalar içinde, bu işletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında ise, toptan ve perakende satış ilk sırada olmak üzere, imalat sanayi, otel ve lokantalar sektörlerinin önemli sektörler oldukları görülebilir. 12 NUTS II bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde bütün işletmelerin yaklaşık %50’si toptan ve perakende satış sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Bu sektörü sırasıyla imalat sanayi ve otel ve lokantalar sektörü takip etmektedir. 12 NUTS II bölgesinde **imalat sanayi işletmelerinin %21,5’i, otel ve lokantalar sektörünün ise %22,2’si, 15 Cazibe Merkezinde ise imalat sanayi işletmelerinin %12,7’si ve otel ve lokantalar sektörünün de %11,9’u** bulunmaktadır (Bakınız Ek 4, Tablo 50-51).

2.1.2.1. İmalat Sanayi

Türkiye’de ekonominin son 25 yıllık sürede göstermiş olduğu genel performansın en önemli alt bileşenlerinden birisi de imalat sanayinde yaşanan gelişimdir. Bu süreçte ekonominin büyüme performansının temel itici gücünü, sanayi sektöründe meydana gelen ilerleme oluşturmuştur. Sanayi sektöründeki gelişme beraberinde hem hizmetler sektörünün büyümesine pozitif katkı sağlamış hem de birçok kez toplam GSYİH büyümesinin üzerinde bir gelişme kaydetmiştir (*Şekil 7*).

Şekil 7: Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektöründeki büyüme oranları son dört yıldır üst üste % 4’ün üzerinde gerçekleşmiştir (*Şekil 7, Tablo 14*). Bu sürecin sonunda yaşanan verimlilik artışları dört yıllık kesintisiz büyüme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak, 2001 krizi sonrası büyüme firmaların işgücü yapılarını yeni koşullara göre ayarlayıp verimliliklerini artırmalarından kaynaklanmıştır.

İmalat sanayinde yaratılan katma değer açısından bakıldığında yıllık ortalama büyüme oranı 1980-1990 döneminde % 6.6, 1990-2000 döneminde % 4.2, 2000-2005 döneminde ise % 5.1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14: İmalat Sanayi Göstergeleri

Göstergeler (%)	2000	2005	2001-2005 Ortalaması	AB (2004)
GSYİH İçindeki Payı	19.2	20.8	20.4	20.5 (1)
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) (2)	6.5	4.8	4.9	2.8(3)
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	6.7	15.2	21.9	9.5(4)
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	29.8	16.6	16.3	8.8(4)
Özel Sektör Yatırımlarındaki Payı	26.5	41.4	35.5	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	74.6	78.9	74.6	-

Çalışan Başına Kısmi Verimlilik Artışı	8.8	5.6	6.0	-0.3(5)
--	-----	-----	-----	---------

Kaynak: TÜİK-EUROSTAT

- (1) AB-25 Sanayi Verisi ,
(2) Sanayi Üretim Endeksi artış hızı kullanılmıştır.,
(3) AB-25 İmalat Sanayi 2005 Yılı verisi,
(4) AB-25 SITC Sınıflandırmasına Göre ,
(5) AB-15

Şekil 6’da görüldüğü üzere, Türkiye’de işletmelerin yaklaşık %15’i imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunmaktadır.

Tablo 15: İmalat Sanayi Sektöründe Faaliyette Bulunan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	%	İstihdam	%
1 – 9	245.789	90.2	588.317	27
10 – 49	21.236	7.8	444.694	20.3
50 – 150	3499	1.3	298.009	13.6
151 – 250	875	0.3	168.317	7.7
251 +	1083	0.4	683.949	31.4
Toplam	272.482	100.00	2.183.286	100.00

Kaynak: TÜİK (2002)

İmalat sanayi işletmelerinin %98’e yakını 1-9 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelerdir (**Tablo 15**). İmalat sanayi sektöründe, mikro ve küçük ölçekli firmalarla birlikte %99.6, orta ölçekli işletmeler %1.7, büyük işletmeler ise %0.4 paya sahiptir.

Türkiye’de imalat sanayi işletmelerinin çok büyük bir kısmının küçük ve orta ölçekli olması beraberinde, kurumsallaşma eksikliğini ve düşük verimliliği getirmekte, kamunun sektörel uzun soluklu politikalar üretmesine engel teşkil etmektedir. Serbest piyasa koşulları altında faaliyette bulunmak zorunda olan mikro ölçekli firmaların talep cephesi ve üretim süreçleri konularında maruz kaldıkları “bilgi eksikliği” çok fazla sayıda firmanın kısa vadeler içerisinde üretim piyasasından çekilmesine, özetle firmaların ömürlerinin kısa vadeli olmasına neden olmaktadır.

Küresel rekabetin hızla yoğunlaştığı günümüz ekonomik hayatında mikro ölçekli firmaların düşük katma değerli sektörlerde yoğunlaşmaları (**Tablo 16**), karlılıkları üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Bu açıdan düşük karlılık işletme ve yatırım sermayesi oluşturma noktasında firmaların büyüme taleplerini kısıtlamakta, firmaların uzun yıllar piyasada tutunmasına mani teşkil etmektedir.

Küçük ölçekli firmaların verimlilikleri, teknolojik düzeyleri ve ihracat kapasiteleri de düşük kalmaktadır. Firmaların rekabet gücünü artırmak için talep hareketlerini dikkate alarak ölçeklerini büyütmeleri, büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekliler arasında ve işletmelere hizmet veren kurumlar arasında işbirliği ağlarının geliştirilmesini gerektirmektedir.

Türkiye açısından sektörel dağılım ve ölçeksel büyüklük bir arada değerlendirildiğinde, makro düzeyde toplam talebin yurt içi üretim kapasitesinin altında olduğu, belirli sektörlerde toplam arzın talebin üzerinde oluşması nedeniyle rekabetin yıkıcı bir yapıya büründüğü görülmektedir.

Firmaların yaşamış oldukları ölçek sorunu yanında serbest piyasa koşulları altında maruz kaldıkları rekabet baskısı sonucunda, firmalar dönemsel olarak üretim maliyetlerinin altında talebin karşılanması yolunu tercih etmekte, dolayısıyla oluşan talep küçük ölçekli firmalara ilave istihdam oluşturma imkanı sağlamamaktadır.

Tablo 16: 50.000 ve daha fazla istihdam oluşturan imalat sanayi sektörlerinin dağılımı

Faaliyet Adı	İşletme Sayısı	%	İstihdam	%
Tekstil ürünleri imalatı	20.432	8,28	400.026	19,31
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi vb.	31.592	12,8	302.219	14,59
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	27.781	11,25	257.037	12,41
B.Y.S. Makine ve teçhizat imalatı	17.643	7,15	139.525	6,73
Makine ve teçhizatı hariç; metal eşya sanayii	33.304	13,49	137.163	6,62
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	11.130	4,51	131.485	6,35
Mobilya imalatı; B.Y.S. diğer imalat	31.695	12,84	115.200	5,56
Motorlu kara taşıtı, römork vb. İmalatı	3.798	1,54	84.171	4,06
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	7.950	3,22	83.746	4,04
Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	26.861	10,88	78.120	3,77
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3.786	1,53	76.497	3,69
Ana metal sanayi	5.616	2,27	75.467	3,64

Kaynak: TÜİK

Tablo 17: İmalat Sanayi Üretim ve İhracatının Yapısı (%)

Teknoloji Yoğunluğu(1)	Türkiye						AB İhracatı (4) 2003
	2000(2)	Üretim 2002	2005 (3)	2000	İhracat 2002	2005	
Yüksek	5.9	5.1	6.3	7.8	6.2	6.0	21.5
Ortanın Üstü	22.5	18.2	25.3	20.4	24.3	28.5	41.9
Ortanın Altı	30.4	26.7	27.0	20.5	22.8	26.9	15.9
Düşük	41.2	50.0	41.4	51.3	46.8	38.7	20.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Database

(1)OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflaması esas alınmıştır.

(2)10+Kişi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır.

(3)2002 Yılı fiyatlarıyla DPT tahminidir,

(4) OECD Üyesi AB Ülkeleri

2002-2005 döneminde ihracat ve üretimdeki yüksek artışlar nedeniyle orta ve ileri teknoloji sektörlerinin imalat sanayindeki payı önemli oranda yükselmiştir. Ancak AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında bu sektörlerin payı hala düşük kalmaktadır. Bu sektörlerde aynı zamanda yüksek oranda ithal girdiye bağımlılık nedeniyle katma değer artışı beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir (*Tablo 17*).

Türk imalat sanayinin rekabet gücündeki görece artışa rağmen, AB entegrasyon sürecinde rakip olarak değerlendirilebilecek ülkelerle mukayese edildiğinde bu oran düşük kalmaktadır. AB'de ithalatının son 10 yılda en hızlı büyüme göstermiş olduğu 20 ürün grubunda, Türkiye'nin pazar payı %1,7'den %2,5 düzeyine yükselmiş, ancak benzer artış rakip ülkelerde daha fazla olmuştur.

Günümüzde imalat sanayinde yüksek teknoloji sektörlerinde Ar-Ge harcamalarının payı oldukça yüksek olup, bu sektörlerde bilgi ve teknoloji üretimi, düşük teknoloji sektörlerinde ise işgücü maliyeti rekabet gücünün belirleyici unsurlarıdır. Her iki grupta da ana sektörlerin alt faaliyet alanlarında bilgi ve yenilikçiliğin rekabet gücünde farklılık yaratabildiği gözlenmektedir.

Rekabet gücüne ilişkin analizde incelenmesi gereken bir diğer nokta da rekabet gücü artan sektörlerin toplam ihracat içindeki payındaki değişimdir. Rekabet gücü yükselen sektörlerin ihracattaki payının artması ihracat yapısının rekabet gücü yüksek sektörlerle kaydığı şeklinde bir yorumla olumlu değerlendirilebilecektir.

Ancak, bazı sektörlerde rekabet gücü yükselirken, üretimde ve istihdamda büyük paya sahip bazı sektörlerin rekabet gücünde düşüş gözlenmektedir. Büyüme imalat sanayinin tüm sektörlerinde simetrik bir etki yaratmamaktadır.

12 NUTS II Bölgesi, ‘imalat sanayindeki işletmelerin ve çalışanların sayısı’ temelinde analiz edildiğinde, işletmelerin %21,5’inin ve çalışanların ise %15,2’sinin bu bölgede yer aldığı görülmektedir (**Bakınız EK 4-Tablo 52**).

Diğer yandan, **15 Cazibe Merkezi** analiz edildiğinde, ‘imalat sanayindeki işletmelerin ve çalışanların sayısı’ bazında Türkiye’deki işletmelerin %12,7’si, çalışanların %8,5’inin bu merkezlerde bulunduğu görülmektedir. 15 Cazibe Merkezinin 12 NUTS II bölgesi ile karşılaştırılması halinde ise, Cazibe Merkezlerinin 12 NUTS II bölgesindeki işletmelerin %59’unun, çalışanların ise %56’sını kapsadığı görülmektedir (**Bakınız EK 4-Tablo 52**).

12 NUTS II bölgesinde imalat sanayinde en fazla istihdama sahip bölge %2,9 pay ile **TR-C1**, en az istihdama sahip bölge ise %0,2 pay ile **TR-A2** ve **TR-C3**’dür.

Cazibe Merkezleri düzeyinde, şehir merkezleri göz önüne alındığında, imalat sanayinde %2,6’lık pay ile **Gaziantep** ili en yüksek istihdam oranına sahip olup, buna karşın, %0.1’lik pay ile **Batman** ve **Kars** şehir merkezi en düşük istihdam oranına sahiptir.

Önceki bölümde belirtildiği üzere, imalat sanayinin makro verileri gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında çok düşük bir seviyede kalmaktadır. Türkiye’nin doğal kaynaklar ve belirli sanayi sektörleri için hammaddeye sahip olmasına karşın bu kaynaklardan elde edilen katma değer yetersiz olması, AB Üyesi Ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin düşük rekabet edebilirlik gücüne sahip olmasının nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sektörel Dağılım ve Yoğunlaşmalar

İmalat sanayi sektöründe, ülke genelinde, 26 NUTS II Bölgesi incelendiğinde; gıda, orman ürünleri, metalik olmayan mineral ürünleri imalatı ve ana metal ve metal ürünleri sektörlerinde yoğunlaşmalar olduğu görülmektedir (**EK 4-Harita 8**). Bu sektörlerin yaygınlaşmasında, ileri teknoloji ve uzmanlık gerektirmemesi, temel ihtiyaçları karşılamaya dönük olması, hammaddenin kolay ve ucuz temin edilebilir olması ve küçük ölçekli yatırımlarla gerçekleştirilebiliyor olması önemli rol oynamaktadır.

Buna karşın, basım ve yayım, kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı, büro makineleri ve bilgisayar imalatı, başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı ve geri dönüşüm sektörleri hiçbir bölgede öne çıkan sektörler olarak görülmemektedir. Ancak, özellikle İstanbul (TR-10), İzmir (TR-31), Ankara (TR-51), Kocaeli (TR-42), Adana (TR-63) ve Bursa (TR-41) gibi sektör çeşitliliği ve büyüklüğü olan yerlerde, bu sektörler il için önemli katkılar sağlamaktadır. Bu sektörler uzmanlaşma, ileri teknoloji, yatırımdaki ölçek büyüklüğü ve nitelikli iş gücü gereksinimleri nedeniyle, orta ve düşük seviyede gelişmiş bölgelerimizde, özellikle 12 NUTS II bölgesinde, sürükleyici sektör olarak ortaya çıkamamaktadır.

Orta ve ileri teknoloji kullanımı gerektiren uçak ve savunma sanayi, optik ve medikal sanayi ile telekomünikasyon araçları ve otomotiv üretimi ise yine İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Manisa ve Tekirdağ (**EK 4-Harita 8**) gibi gelişmiş illerimizde yaygınlaşma potansiyeli göstermektedir. Bu illerin üniversite ve araştırma merkezi altyapısı ve yetişmiş insan kaynağı bakımından potansiyeli bu sektörlerin gelişimine zemin hazırlayabilmektedir.

Öte yandan, orta ve ileri teknoloji üretimine yönelik yukarıda bahsedilen altyapıların ve potansiyellerin bulunmadığı az gelişmiş 12 NUTS II bölgesindeki sektörel yoğunlaşmaları gösteren **EK 4- Tablo 53** incelendiğinde ise; her NUTS II düzeyinde gıda sektörünün ilk sırayı aldığı, bunu tekstil ürünleri ve giyim eşyası imalatı sektörünün takip ettiği, orman ürünleri ve mobilya sektörünün özellikle TR-A1, TR-90, TR-A2, TR-82 ve TR-B2 düzeylerinde yaygın olduğu, metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatında ise TR-C2, TR-A1, TR-83 ve TR-C3 düzeylerinin öne çıktığı görülmektedir.

Benzer şekilde, 15 Cazibe Merkezindeki sektörel yoğunlaşmaları gösteren **EK 4- Tablo 54** incelendiğinde ise; gıda sektörü ve bitkisel üretim bütün cazibe merkezlerinde en yaygın sektör olarak görülmekle birlikte, Gaziantep, Malatya, Şanlıurfa ve Kayseri illerinde Tekstil ve Giyim Eşyası İmalatı, Diyarbakır, Sivas, Elazığ, Trabzon ve Van illerinde Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi ve Samsun, Kayseri ve Sivas'da ise başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat öne çıkan sektörlerdir.

Dış Ticaret bölümünde bahsedildiği üzere, 12 NUTS II bölgesinin Türkiye'nin ihracatı içindeki payı %8,4'dür. Hem 12 NUTS II bölgesinde hem de 15 Cazibe Merkezinde başlıca ihracat ürünlerini gıda ürünleri ve içecek, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat ile tekstil ürünleri oluşturmaktadır (**Bakınız EK 4-Tablo 53-54**).

Sektörel kümeleşmenin önem arz ettiği günümüz rekabet koşullarında, özellikle gelişmişlik düzeyleri ülke ortalaması civarında ya da altında olan bölgelerin potansiyelleri, gelişme eğilimleri, sektörel yapıları ve sektörlerin üretim zincirindeki bağlantıları iyi tespit edilerek, bu bölgelerin üstlenebileceği roller hazırlanacak sektörel ve bölgesel strateji dokümanları ile ortaya konulmalıdır, böylelikle az gelişmiş bölgelerin rekabet güçleri kuvvetlendirilebilir.

EK 4-Harita 8'de Türkiye'de coğrafi yoğunlaşma gösteren imalat sanayi sektörlerinin dağılımı verilmektedir.

İmalat Sanayi Sektöründe Fiziki Altyapı

Türkiye'de imalat sanayi sektörünün mekansal dağılımına baktığımızda sanayileşmenin büyük kentler ve limanlar etrafında yoğunlaştığını görebiliriz. İstanbul (TR-10), Ankara (TR-51), İzmir (TR-31) gibi büyük kentler, gelişmiş sosyo-ekonomik imkanları, karayolu, demiryolu, hava ve deniz limanı gibi ulaşım imkanları, yetişmiş insan kaynağı ve sermaye birikimi ile imalat sanayi ve hizmetler sektöründe merkezi konumlarını korumaktadırlar. Bununla birlikte, bu kentlerin etki alanında bulunan komşu illerde de sanayi odakları gelişerek, TR-42, TR-41, TR-21, TR-33 bölgelerinde yoğunlaşmalara neden olmuştur. Aynı şekilde, Anadolu'nun bazı bölgelerinde kendi imkanları ile gelişim gösteren Gaziantep (TR-C1), Denizli (TR-32), Konya (TR-52) gibi iller de imalat sanayi sektöründe gösterdikleri performans ile buldukları bölgelerin itici gücü olmuş, önemli bir katma değer ve istihdam yaratan bölgeler olarak öne çıkmışlardır.

Türkiye'de imalat sanayi sektörüne önemli bir altyapı ve yatırım ortamı sunan, çevre yönetim sistemleri ve atıksu arıtma tesisleri ile sanayileşmenin çevreye verdiği olumsuz etkileri kontrol altına alan, şehirleşmeyi ve planlı sanayileşmeyi destekleyen Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kontrolü, denetimi ve desteği ile kurulmaktadır. Türkiye'de imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin hemen hemen yarısı OSB ve KSS'lerde üretimlerine devam etmektedirler.

Türkiye genelinde tam olarak faaliyete geçen 93 OSB ve 399 KSS bulunmaktadır. Henüz tam faaliyete geçmemiş, çeşitli kuruluş ve altyapı inşaatı aşamalarında olan ise 108 OSB, 69 KSS bulunmaktadır. Biten ve devam eden OSB ve KSS'lerin Türkiye genelindeki mekansal dağılımına baktığımızda, her bölgede, imalat sanayi KOBİ yatırımlarına uygun ortamı sunan OSB ve KSS'lerin homojen dağılımını görebiliriz. Ancak OSB ve KSS'lerdeki doluluk oranlarına baktığımızda, az gelişmiş yörelerimizin kendilerine has dezavantajlı konumlarından dolayı, OSB ve KSS'ler her ne kadar uygun yatırım ortamı sunsalar da yatırımcı çekmede zorluklar yaşadıkları, doluluk oranlarını istenilen miktarlara çıkaramadıkları görülmektedir.

Biten ve devam eden OSB ve KSS'lerin 12 NUTS II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezindeki dağılımı **Tablo 18 ve 19'da** verilmektedir.

Tablo 18: Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) Bölgesel Dağılımı

Türkiye (81 İl)		Düzye II Bölgeleri			15 Cazibe Merkezi		
Biten	Devam Eden		Biten	Devam Eden		Biten	Devam Eden
93	108	TR-63(Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	3	3	K.Maraş	-	1
		TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	5	11	Samsun	1	-
		TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	3	5	Kastamonu	1	-
		TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	4	5	Malatya	1	1
					Elazığ	2	2
		TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	2	7	Trabzon	-	-
		TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	3	4	Kayseri	1	-
					Sivas	1	2
		TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	5	5	G.Antep	3	2
		TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	1	3	Diyarbakır	-	1
					Ş.Urfa	1	1
		TR-A1 (Bayburt,Erzincan,,Erzurum)	3	3	Erzurum	1	2
		TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	2	3	Batman	-	1
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	-	4	Van	-	1		
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars)	1	4	Kars	1	-		
TOPLAM		32	57		13	14	

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2007

Tablo 19: Küçük Sanayi Sitelerinin (KSS) Bölgesel Dağılımı

Türkiye (81 İl)		Düzye II Bölgeleri			15 Cazibe Merkezi		
Biten	Devam Eden		Biten	Devam Eden		Biten	Devam Eden
399	69	TR-63(Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	14	6	K.Maraş	3	1
		TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	25	3	Samsun	2	-
		TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	19	1	Kastamonu	2	-
		TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	12	3	Malatya	3	-
					Elazığ	4	-
		TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	19	5	Trabzon	3	-
		TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	22	6	Kayseri	2	-
					Sivas	5	-
		TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	10	6	G.Antep	5	-
		TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	10	2	Diyarbakır	3	1
					Ş.Urfa	2	-
		TR-A1 (Bayburt,Erzincan,,Erzurum)	8	3	Erzurum	3	1
		TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	5	4	Batman	1	-
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	15	3	Van	3	1		
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars)	7	2	Kars	1	-		
TOPLAM		166	44		42	4	

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2007

Tablo 18 ve 19'da görüldüğü üzere, 12 NUTS II Bölgesinde faaliyete geçen 32 OSB, 166 KSS, devam eden 57 OSB, ve 44 KSS, 15 Cazibe Merkezinde ise tamamlanan 13 OSB ve 42 KSS ile devam eden 14 OSB ve 4 KSS bulunmaktadır. TR-83, TR-72 ve TR-C1 tamamlanan ve devam eden OSB ve KSS sayıları ile öne çıkan NUTS II düzeyleri olup, TR-A2, TR-B2, TR-A1, TR-C2 ve TR-C3 diğer düzeylere göre sanayi altyapısı daha az gelişmiş bir görünüm sunmaktadır. 15 Cazibe Merkezinde ise Gaziantep ve Sivas illeri OSB ve KSS altyapısı bakımından ileri seviyedeki iller olup, Van, Diyarbakır ve Trabzon daha az sayıda OSB ve KSS'ye sahiptir. Tablo 18-19'dan da görülebileceği üzere, her bir NUTS II Bölgesi ve Cazibe Merkezi, yatırımcılardan gelen talepler üzerine kurulmuş, en az bir adet

tamamlanmış ya da devam eden OSB ve KSS'ye sahiptir (Trabzon'un merkez ilçesi hariç, onda da Trabzonun diğer ilçelerinde tamamlanan ya da devam eden OSB'ler bulunmaktadır).

Bu tablolardan da anlaşılacağı üzere, 12 NUTS II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezinde KOBİ yatırımları için uygun fiziki altyapı imkanı sunan yeterli sayıda tamamlanan ve devam eden OSB ve KSS bulunmaktadır. Bu bölgelerde asıl sorun, devam eden OSB ve KSS'ler için; bölge altyapı inşaatlarının tamamlanabilmesi ve yatırımcı çekerek optimum doluluk oranlarına ulaşabilmesidir. Aksi takdirde, aktarılan kıt kaynaklar ile tamamlanan bölgeler atıl kalmakta, OSB ve KSS'lerin yörenin kalkınmasına istenilen düzeyde katkı sağlamaları temin edilememektedir. Dolayısıyla, 12 NUTS II ve 15 Cazibe Bölgesinde yeni girişimlerin ve yatırımların desteklenmesi, OSB ve KSS'lere yeni yatırımların çekilmesi ve doluluk oranlarının artırılması bakımından önem arz etmektedir.

İl bazında bu veriler dikkate alındığında, OSB ve KSS'lerin sayısının yeterli olduğu açıkça görülecektir. Ancak, tamamlanan OSB ve KSS'lerde yer alan işletmelere destek ve danışmanlık mekanizmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu destekler yönetim ve iş idaresi, kalite ve standardizasyon, kümelenme ve şebekeleşme (clustering and networking), ihracat ve pazarlama, teknoloji transferi, Ar-Ge ve inovasyon ile KSS'lerin rekabet koşullarında varlıklarını sürdürmelerine ve beceri ve kapasitelerini iyileştirmeye yönelik konulara odaklanmalıdır.

Ayrıca, OSB ve KSS altyapılarının kurulmasındansa işletmelerin daha acil ihtiyaçları; İşletme Geliştirme Merkezleri (İGEM) ve İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM), inkubatörler ya da ortak kullanım laboratuvarları ve atölyeler yoluyla danışmanlık ve destek hizmetlerine ulaşmaktır.¹³

KOSGEB Bölgesel Sanayi Geliştirme Merkezleri aracılığıyla KOBİ'lerin ihtiyaçlarına ve değişen iş ortamı koşullarına göre eğitim, danışmanlık, altyapı-üztyapı, ihracat, teknoloji geliştirme ve yeni girişimci destek hizmetleri vermektedir.

KOSGEB koordinatörlüğünde kurulan İŞGEM'ler birer inkubatör merkezleridir. İŞGEM'lerde KOBİ'lere, mülkiyet hakkı yerel ya da özel tüzel kişilere ait olan üretim alanlarıyla birlikte ortak kullanıma yönelik makine ve ekipman, sekreteryaya, iş geliştirmeye yönelik eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlanmaktadır. İŞGEM'ler Türkiye'de bir yerel kalkınma ve girişimcilik geliştirme modeli olarak desteklenmektedir.

Tablo 20'de 12 NUTS II ve 15 Cazibe Merkezindeki İGEM ve İŞGEM'lerin dağılımı verilmektedir. Tablo 20'de görüldüğü üzere, 12 NUTS II Bölgesinde bulunan 43 ilin sadece 11 tanesinde İGEM bulunmakta olup hepsi de Cazibe Merkezlerindedir. Ayrıca, 12 NUTS II bölgesindeki 43 ilde 6 İŞGEM bulunmakta ve söz konusu İŞGEM'lerin 4'ü 15 Cazibe Merkezinde yer almaktadır. Her NUTS II Bölgesinde ve Cazibe Merkezinde en az bir tane OSB ve KSS olmasına karşın her NUTS II Bölgesi ve Cazibe Merkezinde İŞGEM ve İGEM bulunmamaktadır. Her ne kadar her NUTS II ve Cazibe Merkezinde OSB ve KSS bulunsun da bu bölgelerin doluluk oranları düşüktür, aynı zamanda bu bölgelerde üretim yapan işletmeler İŞGEM ve İGEM'lerden yeteri kadar faydalanamamaktadır. Dolayısıyla, hedef bölgede temel bilgilendirme ve danışmanlık faaliyetleri yapılarak işletmelerin

¹³ İGEM'ler KOSGEB'in yerel destek birimleri iken İŞGEM'ler KOSGEB girişimi ile yerel ortaklar tarafından kurulan inkubatörlerdir.

İGEM ve İŞGEM'lerin sundukları hizmetler hakkındaki farkındalıklarının artırılması ve İGEM ve İŞGEM kurulmasının desetlenmesi gerekmektedir.

Table 20: İGEM ve İŞGEM'lerin Dağılımı

Türkiye (81 il)		Düzyer II Bölgeleri			15 Cazibe Merkezi				
İGEM	İŞGEM	NUTS II	İŞGEM (KOBİ'ler için İncubator Merkezleri)		İGEM (Bölgesel Sanayi Geliştirme Merkezleri)	PROVINCE	İŞGEM		İGEM (Bölgesel Sanayi Geliştirme Merkezleri)
			Mevcut	Planlama Aşamasında			Mevcut	Planlama Aşamasında	
20	17	TR-63(Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	-	-	1	K.Maraş	-	-	1
		TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	1	1	2	Samsun	1	-	1
		TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	-	-	-	Kastamonu	-	-	-
		TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	1	-	1	Malatya	-	-	1
		TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	-	-	1	Elazığ	1	-	-
		TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	1	-	1	Trabzon	-	-	1
		TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	-	-	1	Kayseri	-	-	1
		TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	1	-	2	G.Antep	-	-	1
		TR-A1 (Bayburt,Erzincan,,Erzurum)	-	-	1	Diyarbakır	1	-	2
		TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	-	-	-	Ş.Urfa	-	-	1
		TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	1	-	1	Erzurum	-	-	1
		TR-A2 (Ağrı,Ardahan,İğdır,Kars)	-	-	-	Batman	-	-	-
		TOTAL	5	1	11	Kars	-	-	-
							4	-	11

Kaynak: KOSGEB, 2007

2.1.2.2. Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler)

Türkiye'de 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren yeni KOBİ tanımı ile, AB KOBİ tanımı uyumlaştırılmış (Table 21), tüm kurum ve kuruluşlar için tek bir tanım getirilmiştir. Yeni KOBİ tanımı ile çalışan sayısı esas alınırken mali bilanço değeri, yıllık net satış hasılatı, aidiyet gibi kriterler de bir işletmenin tanımlanmasında dikkate alınmaya başlanmıştır. Ayrıca, işletmenin ölçğine üç yıllık bir dönemdeki veriler dikkate alınarak karar verilmektedir.

Tablo 21: KOBİ Tanımı Yönetmeliğine Göre İşletmelerin Sınıflandırılması

Çalışan Sayısı	Ölçek	Mali Bilanço Değeri (YTL)	Yıllık Net Satış Hasılatı (YTL)
0-9	Mikro	1.000.000	1.000.000
10-49	Küçük	5.000.000	5.000.000
50-249	Orta	25.000.000	25.000.000
≥250	Büyük	≥25.000.000	≥25.000.000

Kaynak: KOBİ Tanımı Yönetmeliği, 2005

2.1.2 'İşletmeler' bölümünde de belirtildiği üzere, her ölçekteki işletme birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'de 1.858.191 işletme bulunmaktadır. TÜİK'in 2002 Yılı Genel Sanayi Sayımı verilerine göre, Türkiye'de *mikro işletmeler* tüm işletmelerin %96'sını, *küçük ve orta boy işletmeler ise %3.6'sını* teşkil etmektedir. Mikro işletmeler ile küçük ve orta boy işletmeler birlikte KOBİ olarak tanımlanmakta ve tüm işletmelerin %99.9'unu oluşturmaktalar. Türkiye'de KOBİ niteliğindeki (0-249 çalışanı olan işletme) işletmelerin sayısı **1.856.340** civarındadır.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının uygulanacağı hedef bölgedeki KOBİ'lerin bölgesel dağılımına baktığımızda; KOBİ'lerin %25,7'sinin, (çalışan sayısı 0-250) toplam istihdamın ise 1.186.187 çalışan ile %22,1'inin 12 NUTS II Bölgesinde bulunduğu görülmektedir (Tablo 22). 15 Cazibe Merkezi göz önüne alındığında ise, KOBİ'lerin %12,5'inin, toplam istihdamın ise %11,8'inin bu illerde bulunduğu, gıda işleme, makine ve tekstil sektörlerinin hem hedef bölgede hem de Cazibe Merkezlerinde yoğunluklu sektörler olarak öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 22: 12 Düzey (NUTS) II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezindeki KOBİ'lerin Sayısı

Düzey II Bölgeleri	KOBİ'lerin Sayısı	İstihdam	15 Cazibe Merkezi	KOBİ'lerin Sayısı	İstihdam
TR63 (Hatay, K.Maraş, Osmaniye)	60 298	141 472	K.Maraş	18 078	39 877
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	75 494	185 433	Samsun	34 016	90 475
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	22 380	49 152	Kastamonu	11 837	24 683
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	32 073	81 909	Elazığ	12 398	31 751
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	69 790	175 366	Malatya	14 325	39 595
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	48470	142 959	Trabzon	21 080	56 261
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	47178	135 160	Kayseri	22 714	85 328
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	41594	95 115	Sivas	15 239	35 222
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	20 658	50 670	Gaziantep	34 411	109 769
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	20 063	44 725	Diyarbakır	17 297	44 772
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	22 073	49 418	Şanlıurfa	24 297	50 343
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	17 450	34 808	Erzurum	14 168	34 885
12 Düzey II Toplamı	477 521	1 186 187	Batman	4 460	13 281
15 Cazibe Merkezi Toplamı			Van	12 102	28 749
Türkiye Toplamı	1 856 340	5 352 627	Kars	5 068	10 792
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'deki Payı	25.7	22.1			
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'deki Payı				222 884	631 883
15 Cazibe Merkezinin 12 Düzey II Bölgesindeki Payı				12.5	11.8
				48.9	53.2

Kaynak: TÜİK - 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Türkiye'de toplam istihdamın %76.7'si, toplam katma değer ise %26.5'i KOBİ'ler tarafından yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama % 10 oranında gerçekleşmektedir. AB ülkelerindeki KOBİ'lerin sayısı ve istihdama katkıları ülkemiz ile benzerlik gösteriyor olsada, KOBİ'lerin yarattığı katma değer oranları kıyaslandığı, AB'deki KOBİ'lerin yaklaşık 2 kat daha fazla katma değer ürettikleri görülmektedir. Bir diğer önemli farklılık ise, Türkiye'de KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay yaklaşık olarak %24'tür. Bu oran AB'de %35-40'lara ulaşmıştır.

EUROSTAT 2002 verilerine göre, AB'deki işletmelerin %89.1'ini mikro işletmeler, %11.3'ünü ise küçük ve orta ölçekli firmalar oluşturmaktadır. Çalışan sayısına göre dağılımda ise, büyük şirketlerin payı %33.1, mikro ölçeklilerin %27.8, küçük ve orta ölçeklilerin ise %38.9'dur. AB'de 250'den fazla çalışanı olan büyük işletmelerde yaratılan katma değer %40.3 iken, mikro işletmelerin payı %20.8,

küçük ve orta ölçekli firmaların payı ise %38.9'dur. KOBİ niteliğindeki firmaların yarattığı toplam katma değer %59.7 civarındadır. AB KOBİ'lerinin ihracat oranları ise yaklaşık %41'dir.

Ülkemizdeki ve AB'deki KOBİ'lerin yarattıkları katma değer, ihracat oranları ve teknoloji kullanım düzeyleri karşılaştırıldığında, KOBİ'lerin bugünkü durumları ve sermaye yapılarıyla AB işletmeleriyle rekabet etmesi oldukça zordur. Bu nedenle, küresel pazarlarda rekabet eden KOBİ'lerin, ürün geliştirme, ürün tasarımı, teknoloji, üretim ve yatırım planlaması, modernizasyon-yenileme, standartlar ve ölçek ekonomileri gibi teknik bilgiler yanında rakiplerin durumu, talep, ürün fiyatı ve pazarlama faaliyetleri gibi pazar bilgileri, ayrıca, oto finansman, dış finansman, leasing, factoring, risk sermayesi ve krediler gibi finansman bilgilerinin öneminin farkında olmaları gereklidir.

KOBİ'lere yönelik Temel Bilgilendirme Desteği ve Danışmanlık Hizmetleri konusunda Milli Produktivite Merkezinin hedef bölgenin bazı illerinde (Rize, Kahramanmaraş, Ordu, Batman, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Yozgat, Malatya, Elazığ ve Adıyaman) 353 KOBİ ile yaptığı çalışma ve KOSGEB'in 50.000 firmayı kapsayan ve ülke genelinde yürüttüğü çalışma göstermiştir ki, KOBİ'lerin Eğitim ve Danışmanlık alanında ihtiyaç duydukları konular; üretim planlaması ve kontrolü, satış-pazarlama ve müşteri memnuniyeti analizleri, verimlilik, kalite yönetim sistemleri, insane kaynakları yönetimi, dış ticaret, iş yeri güvenliği ve sağlığı, kurumsallaşma, yönetim becerileri, CE işareti, standardizasyon ve belgelendirme ve muhasebe alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'de KOBİ'lerin destelenmesine yönelik olarak geliştirilen kurumsal yapının, "kümelenme", "ortaklık", "kamu-özel sektör işbirliği", "iyi yönetim", "teknolojik yenilik", "küreselleşme" gibi olgular çerçevesinde değerlendirilmesi elde edilen kazanımlara dayanılarak mevcut yapının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Devam eden KOBİ Destek Faaliyetleri

Bu bağlamda, İstanbul Tekstil ve Hazır Giyim Sanayicileri Birliği (ITKIP) 2003 yılında, tekstil ve hazır giyim sektöründeki KOBİ'ler ve KOBİ'lere hizmet veren kuruluşlar ve yapılar arasında yerel, ulusal ve küresel düzeyde işbirliğini artırmak amacıyla 'Moda ve Tekstil Kümesi' adı altında AB fonuyla desteklenen bir kümelenme projesi başlatmıştır. Projenin ilk aşaması sonunda, bir kümelenme analizi yapıldı ve Kümelenme Koordinasyon Ajansı ile Tekstil Ar-Ge Merkezi ve Moda Enstitüsünün kuruluşu tamamlandı, ITKIP'in ve projeye ilgili diğer kuruluşların kapasitesi artırıldı. Projenin ikinci aşaması 2005 yılında başladı, Kümelenme Koordinasyon Ajansı'nın, Tekstil Ar-Ge Merkezi ve Moda Enstitüsünün ihtiyacı olan ortak kullanıma yönelik ekipman temin edildi ve kullanılmaya başlandı. KOBİ'ler için Moda ve Tekstil Kümelenmesine yönelik destek hizmetleri oluşturuldu ve işler hale getirildi.

Bununla birlikte, Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) 2005 yılında Türkiye'de sürüdülebilir sosyal, çevresel ve ekonomik bir kalkınmaya katkıda bulunacak kapsamlı ve vizyonu olan bir kümelenme politikası geliştirmek üzere 'Türkiye'de Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi' başlığı altında AB destekli bir proje başlattı. Bu projeye DTM'nin ve ilgili diğer kuruluşların kurumsal kapasitesi artırılabilecek, ulusal kümelenmelerin haritası hazırlanacak ve yol haritaları geliştirilecektir. Projenin ilk aşamasından sonra, projenin 2. ve 3. aşamalarında 10 adet küme desteklenecektir.

AB destekli bu projelerden başka, kümelenme ve sektör stratejilerinin geliştirilmesi konuları AB-Türkiye İş Geliştirme Merkezlerince yürütülen çalışmalarda da tartışılmıştır. Örneğin Gaziantep-ABİGEM Gaziantep'de Makine ve Makine Ekipmanları Stratejileri ile El Sanatları ve Halı sektörü stratejileri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Aynı şekilde, Şanlıurfa Girişimci Destekleme Merkezi-GAP GİDEM (GAP GİDEMLER AB destekli KOBİ geliştirme projeleri olup, GAP Bölgesel Kalkınma İdaresinin koordinasyonunda Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi tarafından yönetilmektedir) organik tarım sektöründe, Diyarbakır GAP-GİDEM mermer sektöründe, Adıyaman GAP-GİDEM tekstil ve konfeksiyon sektöründe kümelenme konularında çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar net bir şekilde göstermiştir ki; bazı yörelerde bazı sektörleri geliştirmek ve yoğun bölgesel ve küresel rekabet ortamında ayakta kalabilmek için sektörel kümelenmenin ve farklı bölgeler arasında şebekeleşmenin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Maliyetleri düşürmek, yeni beceriler geliştirmek, pazara girişte karşılaşılan engellerin üstesinden gelmek, ortak altyapıyı, kaynakları ve işgücü havuzunu kullanmak ve nihayetinde öğrenme süreçlerini hızlandırmak için yukarıda bahsedilen AB destekli projelerin sonuçları ve hedef bölgelerin bazı illerinde yürütülen çalışmalar;12 NUTS II Bölgesinde desteklenecek kümelenme ve şebekelenme projeleri için temel oluşturacaktır.

Bu bağlamda imalat sanayindeki KOBİ'leri desteklemek amacı ile kurulmuş olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), ülke çapına yayılmış merkezleri ile KOBİ'lere; rekabet gücünün artırılması, dünya pazarlarına açılma, teknoloji üretimi ve/veya yeni teknolojilerin kullanılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak e-iş dünyasında yer alınması gibi konularda hizmet sunmaktadır. Bu çerçevede 20 İşletme Geliştirme Merkezi, 18 Teknoloji Geliştirme Merkezi, 15 Bölge Sanayi Geliştirme Merkezi, 8 Duvarsız Teknoloji Geliştirme Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca işletmelere verilmekte olan hizmet ve desteklerin bölgesel düzeyde daha da yaygınlaştırılması amacı ile 2004 yılı itibarıyla "Sinerji Odakları" kurulması ve işletilmesi faaliyetlerine başlanmıştır. Sinerji Odakları, yeni bir 'işbirliği modeli' örneği olarak, Sanayi/Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları, Esnaf Birlikleri, Esnaf Kefalet Kooperatifleri, Organize Sanayi Bölgesi Yönetimleri, Küçük Sanayi Sitesi Yönetimleri ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerle ilgili vakıf ve dernekler ile KOSGEB'in işbirliği içinde kurulmakta olup, model Belediyeler ve Üniversitelerin de işbirliği ve katılımına açıktır. Eylül 2006 itibarıyla, 75 il/ilçede sinerji odakları hizmet vermektedir.

Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), teknoloji oryantasyonlu gelişimi desteklemeyi hedefleyen "İş Kuluçkalama-İnkübasyon" merkezleri olarak çalışmaktadır. Sundukları altyapı ve hizmetlerle yeni kurulan bir işletmenin başlangıç maliyetlerini azaltmayı ve gelişmekte olan bir işletmenin başarısız olma olasılığını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Temel amaç, piyasa şartlarında mücadele edebilecek olgunluğa erişen işletmelerin piyasaya açılması ve boşalan yere yeni teknoloji tabanlı işletmelerin gelmesidir. TEKMER'lerde Kamu (KOSGEB)-Üniversite-Sanayi Odaları İşbirliği modeli uygulanmakta olup, TEKMER'lerin yönetimi ve desteklenecek KOBİ AR-GE projeleri ile ilgili kararlar, KOSGEB, Üniversite ve Sanayi Odası Temsilcilerinin bulunduğu kurullar tarafından gerçekleştirilmektedir. Önümüzdeki dönemde TEKMER'lerin sektörel anlamda ihtisaslaşması gündemdir. Ayrıca, Duvarsız Teknoloji Geliştirme Merkezleri de işlik tahsisi dışındaki Teknoloji Geliştirme Merkezi hizmetlerini sağlamaktadır.

2005 yılında, KOSGEB Türkiye genelinde bir saha araştırması yapmış ve 48.000 işletmenin faaliyet gösterdikleri işkollarına göre kümelenmesi için uygun iller tespit edilmiştir. Bu kapsamda 34 ile yönelik işkolları ve bu illere ait kümelenme potansiyelleri belirlenmiştir.

Türkiye'de genel olarak KOBİ'lerin yaşadıkları sorunlar ve yapılması gerekenler değerlendirildiğinde aşağıda hususlar öne çıkmaktadır;

Makro ekonomik dengeler ve ani şoklar KOBİ'leri doğrudan etkilemektedir. Bu etkileri en aza indirmek için KOBİ'lere daha esnek üretim ve yönetim modelleri kazandırmak üzere değişime ayak uydurabilen profesyonel yönetim anlayışının yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira, KOBİ'lerin yaşadığı sorunlar, yarattıkları istihdam ve üretim kapasitesi ile genel ekonomiyi ve sosyal yapıyı etkileyebilir niteliktedir. Mevcut ve potansiyel girişimciliğin özendirilmesi kapsamında KOBİ'lerin kuruluşundan, olgunlaşma aşamalarına kadar olan süreçte ihtiyaçlarına uygun danışmanlık ve eğitim faaliyetleri ile desteklenmeleri, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırmaları açısından önemlidir.

Bölgelerarası farklılıklar farklı yaklaşımları gerektirmektedir. Bölgelerin yerel dinamiklerinin harekete geçirmesi ve her yörenin kendine has olan rekabet unsurunun ön plana çıkarılarak desteklenmesi gerekmektedir. Farklı bölgelerin KOBİ destekleri de buldukları yörenin şartlarına, sektöre ve işletmelerin teknoloji kullanımı, inovasyon, tasarım, nitelikli insan gücü, iyi yönetim gibi rekabet avantajı sağlayan unsurlarına göre farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte, bölgelere rekabet avantajı sağlayan unsurların bütüne olan etkileri de gözetilerek, diğer politika alanlarıyla olan etkileşimleri ve uyumlarının sağlanması da önem arz etmektedir.

Finansa Erşim

Türkiye’de KOBİ’lerin diğeri bir önemli sorunu ise, **‘finansal araçların yetersiz kullanımı’**dir. Bu sorun, finansal araçların sayısının ve çeşidinin yetersizliğiyle birlikte, bu araçların sundukları şartların KOBİ’lere ağır gelmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle mikro ölçekli işletmeler finansal araçların kullanımında isteksiz davranmaktadır.

AB ve **Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW)** tarafından desteklenen ve Banakademie International tarafından 2005 yılında yapılan saha araştırması da KOBİ finansmanının arz ve talep yönünde karşılaştığı engellere işaret etmektedir. Bu araştırma hedef grup, bölge ve temaları bakımından bu operasyonel program ile örtüştüğünden programın ilgili bölümlerinde söz konusu araştırmaya atıflar yapılmıştır.

Araştırma Bölgesi (Batman, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Samsun, Siirt, Sivas, Trabzon, Şanlıurfa and Van) büyük çapta Bölgesel Rekabet edebilirlik Operasyonel Programının (BROP) hedef bölgesiyle çakışmaktadır. Siirt hariç bütün diğeri iller, BROP’nin cazibe merkezleridir.

Araştırma çalışması kapsamında önceden seçilmiş 13 ilde 653 işletmeye anket formu gönderilmiştir. 50’den az çalışanı olan küçük işletmeler çalışmanın ana odak noktasını oluşturmaktadır. Örneklenen küçük işletmelerin ortalama çalışan sayısı 9 kişidir. Çalışmanın kapsamındaki işletmelerin büyük kısmı (%72’si) 1 ile 9 arasında çalışanı olan mikro işletmelerdir.

Söz konusu çalışmanın finansmana erişimde tespit ettiği engeller aşağıdaki gibidir:

-Ticari bankaların KOBİ’lerden talep ettiği teminat en göze çarpan engeldir. İşletmelerin %83 gibi büyük bir kısmı bu engeli ya ilk ya ikinci ya da üçüncü engel olarak kaydetmiştir.

-İşletmelerin yarısından fazlası (%54) faiz oranlarını ikinci en önemli engel olarak görülmektedir. Genel görüş faiz oranlarının çok yüksek olduğu yönündedir.

-Ticari bankalara ilişkin olarak bürokrasi ve hantal işleyen prosedürler ankete cevap verenler tarafından en önemli 3. engel olarak belirtilmiştir.

Dolayısıyla, Türkiye’de KOBİ’ler yeni teknolojileri ve modern yönetim ve idari becerileri takip edebilmek için ek finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Özellikle, imalat sanayi sektöründeki KOBİ’ler yatırımları için yeterli sermayeyi bulmakta zorluk çekmektedir. Bu yeni iş kuracak girişimciler için de geçerlidir. Başlangıç aşamasında olan girişimcilerin kısa vadede öz kaynak sağlamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, yeni iş kuracak girişimciler için yetersiz sermaye temel darboğaz alanını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye’de KOBİ’ler yeni teknolojileri takip etmek ve modern yönetim modelleri uygulamak üzere bazı ek finansal kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan KOBİ’ler, yatırımları için yeterli sermayeyi bulmakta zorluk çekmektedir. Aynı durum yeni girişimciler için de geçerlidir. Yeni girişimciler, kendi tasarruflarını kullanarak kısa vadede öz sermayeleriyle yatırım yapmak durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla, sermaye yetersizliği girişimcilerin önündeki temel problem alanını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, özellikle yeni ve küçük ölçekli girişimcilerden banka kredisi kullanabilmek için yüksek teminatlar talep edilmektedir. Öte yandan, KOBİ’ler ölçekleri, sermaye ve organizasyon yapıları, düşük üretim düzeyleri nedeniyle ihtiyaç duydukları garanti ve teminatı elde etmekte zorluklar yaşamakta,dolayısıyla, düşük faizli ve basit prosedürlü kredileri tercih etmekte. Doğal olarak, bu durum KOBİ’lerin kullandığı banka kredisi oranlarının düşük kalmasına neden olmaktadır. Elde edilebilen verilere göre, 2000 yılında KOBİ’lerin kullandıkları kredi miktarı %6 iken, bu oran KOBİ tanımında yapılan düzenleme ile 2006’da %24’e yükselmiştir. 2001 yılında finansal sektörde

başlayan reform sürecinden sonra finans kurumları (bankalar, factoring ve leasing kuruluşları) KOBİ'ler ile daha çok işbirliğine yöneldiler. Bu çerçevede, kredilerin gayrisafi milli hasılaya olan oranı 2002'de %23 iken bu oran 2006'da % 41'e yükselmiştir. KOBİ'lerin kullandığı factoring miktarı 12 Milyar Avro'ya, leasing ise 4 Milyar Avro'ya yükselmiştir.

Bu gelişmelere karşın, finansman kuruluşları KOBİ'lerin finansmanını riski yüksek, getirisi düşük olarak görmekte bundan dolayı da KOBİ'leri destekleyen *yeterli sayıda ve etkinlikte* finansal kuruluş bulunmamaktadır.

Örneğin, Türkiye'de faaliyette olan 2 adet Girişim Sermayesi Kuruluşu bulunmaktadır. Bunlardan biri, **İŞRİSK** 2001 yılından beri faaliyette olan özel bir şirket olup, KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. ise bir kamu ortaklığıdır. **KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.** vizyon sahibi girişimcilerin, Türkiye ekonomisine katkı sağlayacak, rekabet avantajına sahip ürün veya hizmet projelerini, sermaye ve yönetim desteği ile gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin kullandıkları girişim sermayesi %2 civarında olup, çok düşük bir seviyededir.

Öte yandan, kredi garanti sistemi olarak, **Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. (KGF)** 1994 yılından beri faaliyette olan tek fondur. Bu fonun temel amacı KOBİ'lerin finansman ve kredi kullarımlarını artırarak KOBİ'leri desteklemektir. KGF aracı bir kuruluş olarak, banka kredisine başvurmak için yeterli teminat gösteremeyen KOBİ'lerin kredi kullanımını sağlamakta, böylelikle bankaların müşteri sayılarının artmasına ve riski minimize etmelerine katkı sağlamaktadır. 2005 yılı sonu itibarıyla, KGF 982 işletmeye 81.8 Milyon Avro teminat vermiştir. KGF verilerine göre, 2005 yılında, verilen teminatların %85'i imalat sanayi sektörüne yönelik olup, verilen toplam teminatın %5'i Doğu Anadolu Bölgesinde kullanılmıştır.

Türkiye'de diğer bir önemli KOBİ finansman aracı ise **TESKOMB'dur**. TESKOMB'a bağlı 921 adet Esnaf Kefalet Kooperatifi bulunmakta olup, Halkbank tarafından esnaf ve santkarlara verilen kredilere teminat sağlanmaktadır. TESKOMB tarafından teminat verilen işletmelerin tüm işletmelere oranı %12'dir.

Bununla birlikte, KOBİ'ler için başka bir önemli finansman enstrümanı olan mikro krediler göz önüne alındığında, Türkiye'de faaliyette olan herhangi bir *mikro kredi* mekanizmasının bulunmadığı görülecektir.

Bütün bu unsurlar değerlendirildiğinde, sadece KOBİ'ler bakımından değil Türkiye'deki finansal araçların geliştirilmesi bakımından da, KOBİ'lerin finansmana ulaşımına yönelik şartlarının, uygun finansman mekanizmalarının ve/veya desteklerinin kurularak iyileştirilmesi gerektiği açıktır.

Araştırma ve Geliştirme

Rekabet edebilirlik ve teknolojik gelişimin sağlanmasında sınai mülkiyet haklarında kaydedilen aşama da çok önemlidir. Ancak, işletmeler arasında bu bilinç henüz tam olarak yerleşmemiş ve yaygınlaşmamıştır. KOBİ'lerin aldığı tescilli marka, patent ve faydalı model sayısı ve AR-GE potansiyelleri dikkate alındığında, Türkiye ile AB ülkeleri arasında göz ardı edilemeyecek farklılıklar bulunmaktadır.

Yapılan patent başvurularının tamamına yakını yabancı başvurular oluşturmakta, yerli başvuruların tescil oranının %10 düzeyinde olduğu görülmektedir. Faydalı modelde yerli başvurular daha fazla olsada ancak yarısı tescil ile sonuçlanmaktadır. Tasarım başvuru sayısı da yıllar itibarıyla artmasına rağmen, yetersizdir. Ancak, marka başvurusunda ve tescil sayısında oranlar yüksek olup, başvuruların %60'ı tescil ile sonuçlanmaktadır. Endüstriyel tasarım başvurularında da artış gözlenmektedir.

12 NUTS II Bölgesinden ve 15 Cazibe Merkezinden yapılan patent ve faydalı model tescilleri göz önüne alındığında, bu bölgeler ile ülkenin daha gelişmiş bölgeleri arasında önemli bir dengesizliğin olduğu görülebilir. 12 NUTS II Bölgesinde tescil edilen toplam patent sayısı 8, faydalı model sayısı ise 199 olup, bu sayılar Türkiye toplamının sırasıyla %6.5'ine ve %12'sine karşılık gelmektedir. 15

Cazibe Bölgesi değerlendirildiğinde ise, bu illerde tescil edilen toplam patent sayısı 5, faydalı model sayısı ise 188 olup, bu sayılar Türkiye toplamının sırasıyla %4'üne ve %11.3'üne karşılık gelmektedir. Bu oranlar 15 Cazibe Merkezinin tescil edilen patent ve faydalı model sayıları bakımından 12 NUTS II Bölgesi içinde çok önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. 15 Cazibe Merkezi faydalı modelde 12 NUTS II bölgesi içinde %94, tescil edilen patentte ise %62.5 paya sahiptir.

İhracat Kapasitesi

Bölgesel Rekabet edebilirliğin en belirgin göstergelerinden birisi işletmelerin ihracat kapasiteleridir. Firmalar talebe göre uygun maliyette ve kalitede ürün üretebiliyor ve bu ürünleri ihraç edebiliyorsa, yarattıkları katma değer ile hem bölgesel gelişmeye hem de istihdama önemli bir katkıda bulunuyorlardır. KOSGEB'in ülke genelinde 50.000 firmayı kapsayacak şekilde yaptığı saha çalışmasına göre; ancak firmaların %35'i ihracat yapabilmektedir (Tablo 23). Kaynakların yetersizliği ve bilgi eksikliği ihracatın önündeki en önemli engellerdir (Tablo 24).

KOBİ'lerin en önemli sorunlarından birisi de kalitedir. KOBİ'lerin ihracat yapabilmeleri aynı zamanda uluslar arası standartları ve kaliteyi yakalayabilmeleri için gerekli olan kalite belgelerini alabilen işletmelerin sayısı düşüktür. KOBİ'lerin nitelikli insan gücü bakımından kapasitelerinin yetersiz olduğu bilinmektedir. Öte yandan, ülkemizde KOBİlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkanlara sahip üniversite, meslek lisesi ve meslek yüksek okulları bulunmakla birlikte bu eğitim kurumlarının müfredatlarının piyasanın ihtiyaç duyduğu iş gücü profiline ve becerilerine uygun olarak geliştirilmesi, firmalar ile eğitim kurumları ve üniversiteler arasında diyalogun ve işbirliğinin oluşturulması için daha çok çaba harcanması gerekmektedir.

Tablo 25'de AB ülkeleri ve bu ülkelere ihracat yapan KOBİ'lerin sayıları verilmektedir. Bu tablodan KOBİ'lerin ihracat kapasitelerini iyileştirebilmeleri için iç ve dış pazarlara dair bilgi ve danışmanlık desteğine ihtiyaç duydukları görülebilmektedir. Yine aynı tablodan, Türk KOBİ'lerinin Almanya pazarında daha aktif oldukları, ancak, aynı zamanda diğer Avrupa ve küresel pazarları özellikle komşu Orta Doğu pazarlarını takip ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 23: KOBİ'lerin İhracat Kapasitesi

İhracat Yapıyorlar mı?	Firma Sayısı	Yüzdesi (%)
Evet	18.423	36,53
Hayır	29.615	58,72
Cevap yok	2.398	4,75
Toplam Firma Sayısı	50.436	100,00

Kaynak: KOSGEB Saha Çalışması

Tablo 24: KOBİ'lerin İhracata İlişkin Önemli Sorunları

Neden İhracat Yapamıyorsunuz?	Firma Sayısı	Yüzdesi (%)
Yetersiz Kaynaklar	15.571	28,09
Dış Pazarlara İlişkin Bilgi Eksikliği	8.568	15,46
Yönlendiricilerin yetersizliği	5.957	10,75
İç Pazardan tatmin olma	9.089	16,40
Fiyat dezavantajı	5.590	10,08
Düşük kaliteli ürün	5.431	9,80
Yabancı dil yetersizliği	5.224	9,42

Kaynak: KOSGEB Saha Çalışması

Tablo 25: AB Ülkelerine İhracat

Ülkeler	Firma Sayısı	Yüzdesi (%)
Almanya	6.025	25,34
İngiltere	2.838	11,93
Fransa	2.685	11,29
Yunanistan	2.530	10,64
Hollanda	2.111	8,88
İtalya	1.888	7,94
Belçika	1.193	5,02
İspanya	1.032	4,34
Avusturya	602	2,53
Danimarka	564	2,37
Polonya	405	1,70
Macaristan	389	1,64
İsveç	386	1,62
Çek Cumhuriyeti	209	0,88
Portekiz	203	0,85
İrlanda	175	0,74
Finlandiya	162	0,68
Litvanya	102	0,43
Slovenya	97	0,41
Slovakya	64	0,27
Malta	55	0,23
Estonya	29	0,12
Lüksemburg	16	0,07
Letonya	9	0,04
Toplam	23.769	%100,00

Kaynak: KOSGEB Saha Çalışması

Bilgi ve teknoloji tabanlı KOBİ'lerin, Ar-Ge'ye, tasarıma ve marka yaratmaya dayalı yenilikçi anlayışla katma değeri yüksek mal ve hizmet üretimini sağlamak üzere desteklenmeleri gerekmektedir. Bu sayede KOBİ'lerin rekabet gücü artırılabilir, rekabet gücü ise KOBİ'lerin verimlilikleri ile doğrudan ilişkilidir. Firmalar arası işbirliği ağlarının ve küçük ölçekli firmalar ile daha büyük firmalar arasında etkin ticari ilişkilerin ve ağların geliştirilmesi, mikro ve küçük ölçekli firmaların verimliliklerini yükseltecektir. Dolayısıyla, KOBİ'lerin verimliliğinin ve ürettikleri katma değer artırılması için, AB'deki en iyi uygulamaların değerlendirilerek kümeleşme anlayışının yaygınlaştırılması önemli araçlar olarak görülmektedir.

Benzer KOBİ Uygulamalar ve Kazanılan Deneyimler

Türkiye'de ekonomik ve sosyal uyuma AB desteği çerçevesinde iki destek alanı bulunmaktadır. Bunlardan ilki İş Geliştirme diğeri ise Bölgesel Gelişmedir.

İş Geliştirme Desteği kapsamında tamamlanmış, devam eden ve yeni başlamış projeler aşağıda verilmektedir:

GAP Bölgesel Kalkınma Projesi Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Geliştirme

Proje GAP Bölgesindeki KOBİ'lerin yönetim, girişimcilik ve operasyonel kapasitelerinin iyileştirilmesini desteklemektedir. Program kapsamında, bir çok firmadan 800 katılımcı girişimciliğin, işletme yönetimi ve gelişimi ile rekabet edebilirliğe ilişkin çeşitli alanlarda eğitim programlarına katıldı. 700 kişi ise Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezinde becerilerini ve

istidam edilebilirliklerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarına katılım gösterdi. 600'den fazla kişi iş geliştirme hizmetleri ile 500 kişi danışmanlık hizmeti aldı. Mevcut ve olası aktivitelere ilişkin kapsamlı fizibilite, araştırma, sektör analizi ve Pazar araştırması çalışmaları yayımlandı. Bölge için bir KOBİ veri tabanı geliştirildi ve yakın bir zaman önce web sitesi kuruldu ve bu site üzerinden bölgedeki kadın girişimcilerin ürünleri tanıtılmaya başlanacak.

İş geliştirme, danışmanlık ve eğitim konularında hizmet vermek üzere Girişimci Destek Merkezleri (GİDEM) 4 ilde kuruldu.

KOBİ Finansmanı

Proje, Türk Lirasının enflasyon riskine karşın bankaları korumak amacıyla takas riskini kompanse eden bir fon (ERCF) temin etmektedir. Proje, aynı zamanda fonları cazip faizler ile on-lending (borç alınan fonları başkalarına borç verilmesi) bankalara açmış (OLB) hem de kalkınma bölgeleri olarak seçilen illerde piyasadaki faiz oranlarına yakın oranlarda KOBİ'lere on-lending imkanı sağlamıştır. Sadece 7.9 Milyon Avro ya da 21.3 Milyon Avro'nun %37'si olan KOBİ sermaye kredisi olarak KfW tarafından sağlanmış ve 55 firmaya 60 adet kredi olarak dağıtılmıştır, 3 firma birden fazla kredi almıştır. OLB dağıtımı 2006 Aralık'da son bulmuş, ERCF'nin tekrar tahsisi için henüz karar alınmamıştır.

SELP 1

Küçük İşletme Kredi Programı (SELP 1) OLB'ye katılımında bir değişim gerçekleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu program doğrudan kredi temini performansını etkilemiştir, küçük kredilere yoğunlaşma 20.000 Avro'luk kredilerin %67 oranında dağıtılması sonucunu getirmiştir. Ayrıca, SELP 1 uzun vadeli küçük işletme finansmanı üzerinde de önemli bir etki yaratmıştır, kredilerin %71'i 12 aydan daha uzun vadeye sahiptir. 1,607 SELP 1 kredisi, geri dönüş olarak, 2,281 adet yeni iş ve 15,299 işletmenin faaliyetini koruması sonucu ile yerel ekonomiler ve ikincil pazarlar üzerinde farkedilebilir bir etki yaratmıştır. SELP 1'in imkan verdiği yeni işler göz önüne alındığında sonuç maliyeti 11,467 Avro'dur.

SELP 2

SELP 1 kapsamında yapılan araştırmalar özellikle Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinde mikro ve küçük işletmelerin hala en çok bankalardan hizmet aldıklarını göstermiştir. Her ne kadar KOBİ Finansmanı Projesi, kredi dağıtımında coğrafi odaklanmanın yetersizliğinin ve az gelişmiş bölgelerde nispeten az sayıda banka şubesinin olması nedeniyle zorluk yaşandığını ortaya koymuş olsa da SELP 2 projesi de yine bu bölgeleri kapsayacaktır. SELP 1'de yer alan bütün OLB'ler SELP 2'ye de katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bütün bu bankalar ek şubeler açtılar ve kendi network'lerini önemli ölçüde yaygınlaştıran bu programı benimsiyorlar.

Moda Tekstil Kümelenmesi (Bakınız sayfa 46, Devam eden KOBİ destek faaliyetleri)

Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi (Bakınız sayfa 46, Devam eden KOBİ destek faaliyetleri)

Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi

Proje iki bileşenden oluşmaktadır. İlk bileşeni TESK tarafından uygulanacak olup, 25 ilde kurulacak olan amfili eğitim merkezlerinde girişimcilik ve yönetim eğitimleri ile kadınlar için danışmanlık hizmetleri verilecektir. Bu sayede TESK'in söz konusu illerdeki eğitim merkezlerinin devamlılığını sağlayabilmesi ve başka bölgelerde de benzer faaliyetleri yineleyebilmesi için kapasite geliştirmesine imkan sağlanmış olacaktır. Projenin ikinci bileşeni kapsamında ise, 4 iş geliştirme inkübatörü (kuluçka merkezi) KOSGEB danışmanlığında kurulacak ve her biri en az 20 işletmeye (KOBİ'ye) yer verecektir. Bu bileşen aynı zamanda girişimcileri desteklemek üzere inkübatörlerinin kendi kendini idare edebilir, kar amacı gütmeyen işletmeler haline gelebilmeleri için kapasite geliştirmelerine de imkan sağlayacaktır. Bununla birlikte, ikinci bileşen KOSGEB'in tüm KOBİ politikalarını ve inkübatör uygulamalarını destekleyecektir.

Bölgesel Gelişme Desteği kapsamında ise tamamlanmış, devam eden ve yeni başlamış projeler aşağıda verilmektedir:

Doğu Anadolu Kalkınma Programı

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde yürütülen bu hibe programı Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerinin dahil olduğu TBB2 Düzey II bölgesini kapsamış olup toplam 29.091 Milyon Avro'luk 309 adet hibe sözleşmeye bağlanmış ve tahsis edilmiştir.

GAP Bölge Kalkınma Programı-Kırsal Kalkınma ve Mikro Kredi Bileşeni

87 adet hibe sözleşmeye bağlanmış olup hibe alanları desteklemek üzere proje yönetimi, satın alma ve izleme konularında bir çok eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

GAP Bölge Kalkınma Programı-Kültürel Miras

ISAP'ı tanıtmak ve uygulamalarını takip etmek üzere Güney Doğu Anadolu Kültürel Mirası ve Turizmi Geliştirme Birliği resmi olarak kurulmuş olup faaliyetlerine başlamıştır. Hibe fonları kapsamında restorasyon işleri ve kültürel mirası koruma faaliyetleri devam etmektedir.

Samsun, Kastamonu ve Erzurum Düzey II Bölgelerinde Kalkınma Programı

Mayıs 2006 sonu itibarıyla 396 adet hibe sözleşmeye bağlanmış olup 37 Milyon Avro'luk AB fonunun %98'ini oluşturmaktadır. Hibe fonu kapsamında düzenlenen eğitim faaliyetlerinden 14,696 kişi faydalanmış olup 3,425'i kadın, 3,185'i genç ve 386'sı özürülleri oluşturmaktadır. Bu hibe programı kapsamında 1,637 kişi yarı ya da tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir.

Konya (Konya ve Karaman), Kayseri (Kayseri, Sivas, Yozgat), Malatya (Malatya, Bingöl, Elazığ ve Tunceli) ve Ağrı (Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan Düzey II Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma

Bilgilendirme, eğitim ve tanıtım faaliyetleri kapsamında yaklaşık 7,000 kişi Nisan ve Haziran 2006 arasında bu bölgelerdeki faaliyetlere katılım göstermiştir. Toplam 1,680 proje teklifi Merkezi Finans ve İhale Birimine sunuldu ve Kasım 2006 itibarıyla bunlardan 509'u sözleşmeye bağlandı. Bu da 61,25 Milyon Avro'luk AB hibesinin %105'ine tekabül etmektedir.

TR90 Düzey II Bölgelerinde Bölgesel Kalkınma

Önemli miktarda iç göç alan Öncelikli Düzey Bölgeleri olan Kentlerde Ekonomik ve Sosyal Uyum Sorunlarının Çözümüne Yönelik Destek

KOBİ'lere Yönelik Temel Bulgular

Hedef bölgedeki KOBİ'lerin karşılaştıkları zorluklara ilişkin olarak yukarıda yapılan analizin bir özeti olarak aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

-Toplam işletmeler içinde KOBİ'lerin sayısı %99'a ulaşmaktadır. Türkiye'de işletmelerin %25.7'si 12 Düzey II Bölgesinde, %14'ü ise 15 Cazibe Merkezinde bulunmaktadır. 12 Düzey II Bölgesinde yaratılan istihdam 1,186,187 olup bu sayı KOBİ'lerin yarattığı toplam istihdamın %22.1'ine denk gelmektedir.12 Düzey II Bölgesindeki KOBİ'lerin çoğunluğu toptan ve perakende satış konusunda faaliyet gösteriyor olup bu sektörü imalat sanayi , otel ve lokantalar takip etmektedir.

-KOBİ'lerin 12 Düzey II bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde katkıları düşüktür, benzer şekilde KOBİ'lerin istihdam yaratma kapasiteleri de bu bölgelerde düşük kalmaktadır.

-İmalat sanayi işletmeleri çoğunlukla küçük ve orta boy işletmelerdir. Bu yapı, ölçek küçüklüğü, kurumsallaşmama ve düşük verimlilik gibi sorunlara neden olmakla birlikte kamunun uzun dönemli sektörel politika yapmasında da zorluklara neden olmaktadır.

-Serbest piyasa koşullarında faaliyette bulunan mikro işletmelerin üretim süreçleri ve talep konusundaki bilgi eksikliği bir çok işletmenin pazarda tutunamamasına ve piyasadan çekilmesine neden olmaktadır.

-Mikro işletmeler düşük katma değer üreten sektörlerde faaliyet göstermekte olup bu sektörler küresel rekabetten çok çabuk bir şekilde olumsuz olarak etkilenmekte ve firmaların kar oranları düşmektedir. Düşük karlılık durumu ise firmaların işlerini büyütmelemlerini ve yatırım sermayelerini artırmalarını kısıtlamakta hem de işletmelerin uzun vadede hayatta kalmalarını engellemektedir.

-Türkiye'de küçük ölçekli işletmelerin verimlilik oranları, teknoloji düzeyleri ve ihracat kapasiteleri düşüktür.

-Makro düzeyde, toplam talep üretim kapasitesinden düşüktür, bir başka deyişle, bazı spesifik sektörlerde toplam arzın toplam talebin üzerinde olması gerçeği rekabeti de yıkıcı bir hale getirmektedir.

-İşletmeler üretim maliyetinin altında kalan talebi karşılama eğiliminde olması mikro işletmelerin ek istihdam fırsatlarını değerlendirmesine olanak tanımamaktadır.

-Bir çok sektörün yüksek düzeyde ithal ara girdiye bağımlı olması katma değer beklenen seviyede gerçekleşmesine engel olmaktadır.

-OSB ve KSS'leri KOBİ'ler için en uygun yatırım alanlarıdır, ancak, bu sanayi alanlarının buldukları bölgenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak doluluk oranları farklılık göstermektedir.

-İşletmelerin acil ihtiyacı yeni OSB ve KSS altyapılarının oluşturulmadından daha ziyade İşletme Geliştirme Merkezleri (İGEM), İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM), inkübatörler ya da ortak kullanım laboratuvarları ve ortak kullanım atölyeleri aracılığıyla destek ve danışmanlık hizmetlerine ulaşmalarının sağlanmasıdır.

-Kamu ve özel sektör arasında daha etkin bir işbirliğinin sağlanması ve KOBİ'lerin deneyimli kişiler tarafından eğitilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, hem işletmeler arasında, hem de özel sektör ve kamu kurumları arasında diyalogun geliştirilmesi, kamu kurumları aracılığıyla işletmelere danışmanlık ve yönlendirme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

-İşletmelerin rekabet gücünün artırılabilmesi için ilk kuruluşlarından gelişim aşamalarına kadar uygun eğitim ve danışmanlık faaliyetleriyle desteklenmelerine ihtiyaç bulunmaktadır.

-12 Düzey II bölgesindeki kayıtlı patent sayısı 8, kullanışlı model sayısı ise 199 olup Türkiye’de kayıtlı toplam patent sayısının %6.5’ini, kullanışlı model sayısının ise %12’sini oluşturmaktadır. Bu oranlar çok düşük kalmaktadır.

-İhracat yapabilmek, uluslararası standartlara ve kaliteye ulaşabilmek için gerekli olan sertifikalara sahip işletme sayısı çok düşüktür. Aynı zamanda kalifiye eleman çalıştırabilen KOBİ’lerin de sayısının az olduğu bilinmektedir.

-Türkiye’de KOBİ’lerin ancak yaklaşık %35’i ihracat yapabilmektedir. Kaynak yetersizliği ve bilgi eksikliği ihracatın önündeki en önemli engel olarak görülmektedir.

2.1.2.3. Turizm İşletmeleri

Türkiye ekonomisinde turizmin rolü ve de bu sektörün geliştirilmesindeki sıkıntılar dikkate alındığında, turizm işletmelerinin rekabet edebilirliklerinin ve kalkınmalarının çok önemli bir konu olduğu görülecektir. Turizm sektörü içsel büyüme için çok önemli bir fırsat olduğundan, yerel niteliklere dayalı bölgesel ekonominin geliştirilmesi için bu sektörün kalkındırılması çok büyük önem arz etmektedir.

9. Kalkınma Planı’nın 2013 yılına kadar turizm konusunda öngördüğü hedefler arasında sektöre ülkedeki farklı refah ve gelişmişlik düzeylerini azaltmaya yönelik rehberlik etmek, bugüne kadar yararlanılamamış turizm potansiyeline sahip bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında turizmin katkısını arttırmak, yeni kapasitelerin oluşturulmasını sağlamak ve de sektördeki tanıtım, pazarlama ve hizmet kalitesi ve altyapısını iyileştirmek hususları yer almaktadır.

9.Kalkınma Planı’nda yer alan hedeflerle uyumlu bir şekilde Stratejik Çerçeve Uyum Belgesinde de turizm altyapısının, hizmet kalitesinin, tanıtım ve pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi konusunda bir ihtiyacın bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Çok Yıllı İndikatif Planlama Dokümanında, Türkiye’de KOBİ’lerin kalkınmasında imalat sanayinin ve turizm sektörünün büyük önem arz ettiği ifade edilmektedir.

Çok Yıllı İndikatif Planlama Dokümanında da belirtildiği üzere, Türkiye’de zengin sosyo-kültürel bir miras, uzun ve geniş sahil şeridi ve de belli bölgelerde gelişmiş bir turizm altyapısı bulunmaktadır. Türkiye, MÖ.800 yüzyıldan bugüne birçok medeniyetin miras bıraktığı bir toprak parçası üzerine kurulmuştur. Tarihi varlıklar eşsiz doğal güzelliklerle ve hava koşulları ile birleştiğinde Türkiye’yi turistler açısından değişik seyahat deneyimlerinin yaşanabileceği en tercih edilir ülke konumuna getirmektedir.

Türkiye’de turizm sektörü özellikle 1980’lerden sonra çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir ve sektör dış ticaret açıklarının kapatılmasında, ödemeler dengesini önemli miktarlarda sağladığı dış kaynaklarla iyileştirilmesinde ve işsizliği azaltmasında çok önemli bir araç haline gelmiştir. Türkiye’de istihdam oluşturma kapasitesi anlamında turizm sektörünün rolü çok büyüktür. Turizm sektöründe doğrudan oluşturulan bir birimlik bir istihdam diğer ilgili sektörlerde 1.5 birimlik bir istihdam artışına imkan sağlamaktadır. Bu itibarla, sektörde doğrudan ve dolaylı olarak oluşturulan istihdam yaklaşık 2 milyon civarındadır. Bu rakam Türkiye’de toplam istihdamın % 18’ini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ise bu rakam % 6 civarındadır.

2005 yılında uluslararası turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirin GSMH’ye oranı % 5.5 olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin AB toplam milli geliri içindeki payı ise % 2’dir. Ayrıca, turizmin ihracata oranı 1980’lerde % 13.8 iken bu oran 2005 yılında % 24.5’e yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran % 7, gelişmekte olan ülkelerde ise % 9.6 civarındadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 2004 istatistiklerine göre Türkiye, 16,8 milyonluk turistle ve pazarda % 2,2 lik payı ile küresel düzeyde 12. sırada, AB 25 içerisinde 6. sırada ve Akdeniz bölgesinde Fransa, İspanya ve İtalya'dan sonra 4. sırada yer almaktadır.

Turizm gelirleri açısından, Akdeniz bölgesinde ve AB-25 ülkeleri içerisinde İspanya, Fransa ve İtalya'dan sonra 4. sırada olup 15,9 milyar dolarlık turizm geliri ve %2,2 lik pazar payı ile küresel sıralamada 8. sırada bulunmaktadır.

Türkiye'de 2002 yılındaki işletmelerin sektörel dağılımı incelendiğinde toplam 174.199 turizm işletmesi olduğu görülmektedir. (Otel ve Restoranlar) Bu rakam toplam işletmeler içerisinde % 9.4'lük bir payı teşkil etmekte olup, bu rakamla turizm işletmeleri işletmeler içerisinde 4. sırada yer almaktadır.(Kaynak TÜRKSTAT) Turizm işletmelerinin dağılımı aşağıdaki bölümlerde verilmektedir. (Bakınız **Tablo 27**)

2005 yılı itibariyle konaklama tesislerindeki yatak kapasitesi yaklaşık olarak 1 milyon civarındadır. Bunun dışında, 260 bin yatak yatırım aşamasındadır. Avrupa Birliği ülkelerinde, uluslararası standartlarda olan yatak sayısı 9,5 milyon civarındadır.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, Türkiye'deki turizm sektöründe işletmelerin fiyatları ve yıllık ortalama doluluk oranları standartların altında kalmaktadır. Turizm işletmelerinin temel problemi pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin eksikliğidir.

Turizm sektöründeki bir diğer problem doğal ve tarihi mirasın korunması, ticarileştirilmesi ve tanıtımının yeterli düzeyde yapılamamasıdır. Tarihi ve doğal kaynakların korunması, rehabilitasyonu, ticarileştirme ve tanıtımına yönelik faaliyetler söz konusu bölgenin cazibesini arttıracaktır. Doğal olarak bu durum bölgedeki turizm işletmelerini direk olarak etkileyecek ve iş stokunda bir artış sağlanacaktır. Öte yandan bu artış yeni iş imkânlarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Turizm sektörünün hedef bölgedeki önemi, bu bölgedeki istihdam oranları dikkate alındığında, ülkenin gelişmiş bölgelerine göre göreceli olarak daha fazladır.

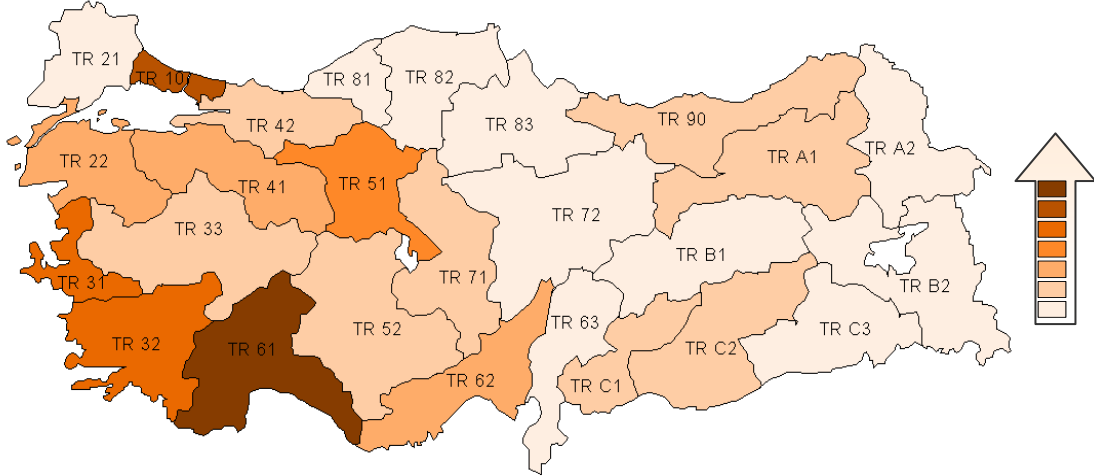
Doğal ve tarihi mirasın korunması ve ticarileştirilmesi ayrıca turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve turizmin coğrafi olarak yaygınlaştırılması için de önemlidir.

Turizmin ekonomik faydalarının artırılarak tüm bölgelere yayılması ve turizm sezonunun uzatılarak tüm yıla yayılması ülkemiz turizminin gelişmesinde dikkat edilmesi gereken en temel faktörlerdendir. Turizm faaliyetlerinin çeşitlenememesi nedeniyle turizmde mevsimsellik ve kıyı bölgelerinin aşırı kullanımı gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu çerçevede, ülkemiz turizminde ağırlıklı bir yere sahip olan deniz, güneş, kum, odaklı turizm anlayışının yanı sıra, kaplıca-sağlık turizmi, kış turizmi, dağ turizmi, golf turizmi, yayla turizmi, kültür turizmi inanç turizmi, İpek Yolu, antik kentler ve tarihi çekim merkezleri, yat, akarsu, doğa yürüyüşü, mağara, kongre, sualtı dalış, sportif olta balıkçılığı gibi farklı turizm çeşitlerinin temel altyapılarının desteklenmesi turizm sektörünün gelişmesine ve bölgesel farklılıkların azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Turizm İşletmelerinin Mekansal Dağılımı

Turizm sektöründeki talep bölgesel olarak yoğunlaşmaktadır. Mevcut yatak kapasitesi ve yüksek kalitedeki konaklama tesisleri kıyı turizmine olan bağımlılık sebebiyle daha çok Akdeniz ve Ege kıyılarında yoğunlaşmaktadır. (**Harita 2**)

Harita 1: DÜZEY II Bölgelerine Göre Yatak Kapasitesi/ Nüfus Haritası

Türkiye'ye gelen turistlerin %74,2'si Antalya, İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın gibi kıyı şeridinde yer alan illeri ziyaret etmekte, aynı zamanda yatırım belgeli konaklama tesislerinin %70'i, işletme belgeli konaklama tesislerinin ise %65,7'si bu illerde yer almaktadır.

Diğer taraftan 12 Düzey II bölgesi ve 15 Cazibe Merkezi dikkate alındığında, bu bölgelere gelen turist sayısı Ege ve Akdeniz'deki kıyı bölgelerine gelen turist sayısına göre çok düşük düzeydedir. 12 Düzey II bölgesi ve 15 Cazibe Merkezinin Türkiye'deki payı sırasıyla % 10,3 ve % 5,16 düzeyindedir. (Tablo 26)

Tablo 26: 12 Düzey II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezindeki Belediye Belgeli Tesislere Gelen Turist Sayısı

12 DÜZEY II BÖLGESİ		15 CAZİBE MERKEZİ	
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	204, 493	K.Maraş	63,435
TR-83 (Samsun, Amasya, Çorum, Tokat)	326, 072	Samsun	181,171
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	99, 341	Kastamonu	53,641
TR-B1 (Malatya, Elazığ, Bingöl,Tunceli)	107, 217	Malatya	53,268
TR-90 (Trabzon, Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize)	363, 477	Elazığ	10,240
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	181, 050	Trabzon	164, 656
TR-C1 (Gaziantep, Adıyaman,Kilis)	64, 926	Kayseri	63,268
TR-C2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	135, 544	Sivas	61,420
TR-A1 (Erzurum,Erzincan,Bayburt)	311, 472	Gaziantep	47, 317
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	70, 619	Diyarbakır	20,714
TR-B2 (Van, Muş,Bitlis,Hakkari)	194, 759	Şanlıurfa	114,830
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars)	174, 703	Erzurum	232, 588
12 Düzey II Bölgesi Toplamı	2, 233, 673	Batman	13,568
15 Cazibe Merkezi Toplamı		Van	108, 769
Türkiye Toplamı	21, 538, 878	Kars	29,170
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı (%)	10.3		
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'ye Oranı (%)			5.16

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2004)

Turizm işletmelerinin (oteller ve restoranlar) bölgesel dağılımı dikkate alındığında, Türkiye'deki toplam turizm işletmelerinin % 22,2'si 12 Düzey II bölgesinde, % 11,9'u ise 15 Cazibe Merkezinde yer almaktadır. (Tablo 27)

Tablo 27: Turizm İşletmelerinin 12 Düzey II Bölgesi ve 15 Cazibe Merkezine Göre Dağılımı

12 DÜZEY II BÖLGESİ		15 CAZİBE MERKEZİ	
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	4, 357	K.Maraş	1,348
TR-83 (Samsun, Amasya, Çorum, Tokat)	6, 428	Samsun	2, 993
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	1, 949	Kastamonu	1,009
TR-B1 (Malatya, Elazığ, Bingöl,Tunceli)	2, 942	Malatya	1, 112
		Elazığ	1, 203
TR-90 (Trabzon, Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,)	7, 398	Trabzon	2, 378
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	3, 289	Kayseri	1, 392
		Sivas	1,072
TR-C1 (Gaziantep, Adıyaman,Kilis)	3, 411	Gaziantep	2, 542
TR-C2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	2, 804	Diyarbakır	1, 709
		Şanlıurfa	1, 095
TR-A1 (Erzurum,Erzincan,Bayburt)	1, 949	Erzurum	1, 255
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	1, 170	Batman	341
TR-B2 (Van, Muş,Bitlis,Hakkari)	1, 632	Van	870
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,İğdır,Kars)	1, 508	Kars	477
12 Düzey II Bölgesi Toplamı	38, 837		
15 Cazibe Merkezi Toplamı			20,796
Türkiye Toplamı	174, 199		
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı (%)	22.2		
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'ye Oranı (%)			11.9

Kaynak: TÜİK – 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Ayrıca, yatak kapasitesi bakımından 12 Düzey II bölgesi Türkiye'deki toplam yatak kapasitesinin % 6,39'sını, 15 Cazibe Merkezi ise % 3,76'ünü oluşturmaktadır. (Tablo 28)

Tablo 28: 12 Düzey II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde Bulunan Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Toplam Yatak Kapasitesi

DÜZEY II Bölgeleri	Toplam Yatak Kapasitesi	10,000 Kişiye düşen Yatak Sayısı*	Cazibe Merkezleri	Toplam Yatak Kapasitesi	10,000 Kişiye düşen Yatak Sayısı *
TR-63 (Hatay, K.Maraş,Osmaniye)	3.898	13.78	K.Maraş	701	6.77
TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	4.968	16.73	Samsun	1491	12.55
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	1.171	14.97	Kastamonu	816	25.26
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	2.587	14.06	Elazığ	877	14.73
			Malatya	1002	10.85
TR-90 (Artvin,Giresun,G.Hane,Ordu,Rize,Trabzon)	11.924	37.39	Trabzon	5128	48.33
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	3.883	15.32	Kayseri	2800	25.54
			Sivas	689	9.69
TR-C1 (Adıyaman,G.Antep,Kilis)	5.114	23.21	Gaziantep	4281	30
TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	3.630	11.36	Diyarbakır	1818	12.16
			Ş.Urfa	1812	10.65
TR-A1 (Bayburt,Erzincan,,Erzurum)	3.703	27.24	Erzurum	3196	33.32
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	2.016	10.24	Batman	611	11.79
TR-B2 (Bitlis,Hakkari,Muş,Van)	2.627	12	Van	1478	14.59
TR-A2 (Ağrı,Ardahan,İğdır,Kars)	4.559	39.40	Kars	2805	97.73
Toplam/ Ortalama	50.080		Toplam / Ortalama	29.505	
Türkiye Toplamı/ Ortalama	783.319	107.3		783.319	107.3

Toplam Yatak Kapasitesinin Türkiye'ye Oranı (%)

6,39

3,76

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005) * Kaynak: TURKSTAT 2000 Nüfus sayımı

Turizmin Sezon ve Coğrafi Olarak Dağılımı

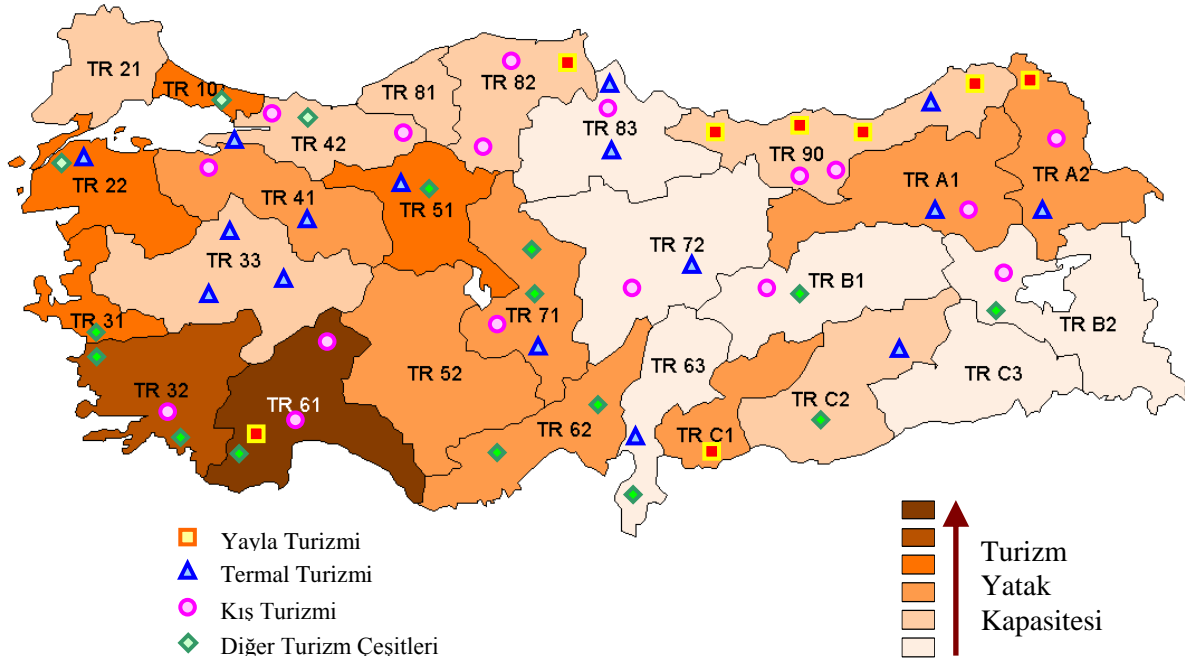
Operasyonel Programın uygulanacağı bölgede değişik turizm çeşitlerinin gelişmesinde önemli doğal ve tarihi potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyelden tam manasıyla faydalanılamamaktadır.

Yeni binyılın başlamasıyla birlikte Türkiye turizmin çeşitlendirilmesine ve sürdürülebilmesine büyük önem vermiştir. Varış yeri odaklı turizmin geliştirilmesi ve tanıtım stratejisi bu politika ile uyumlu olup bu durum yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlama ve turizm faaliyetlerinin bölgesel yoğunlaşmasına yönelik olarak sürdürülebilirliği sağlamaktadır.

Turizmin çeşitlendirilmesine yönelik bir diğer araç da 2634 sayılı Turizm teşvik Kanununda belirtilen "Kültür ve Turizmin Korunması ve Kalkındırılması Bölgeleri"dir. Bu bölgeler Kültür ve turizm Bakanlığı'nın önerisi sonucunda Bakanlar Kurulu'nda belirlenmiş ve bölgelerin doğal, tarihi, arkeolojik ve Sosyo-kültürel varlıkları dikkate alınmıştır.

Bu bağlamda bu güne kadar 85 kıyı turizm bölgesi, 34 Sağlık ve termal turizm merkezleri, 19 kış sporları merkezi, 25 yayla turizm merkezi belirlenmiş bulunmaktadır.(Bakınız **harita 3**)

Harita 2: Turizm Çeşitlilik Haritası

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Turizm çeşitlilik haritasından da görüleceği üzere, termal, kış ve yayla turizmi ve diğer turizm çeşitleri 12 Düzey II bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak, hedef bölgelerde turizm sektörünün en temel problemi aşağıda özetlenmektedir;

- Doğal ve tarihi mirası yetersiz korunması, geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi,
- Turizmde coğrafi genişlemenin ve çeşitliliğin sağlanması için yeterli alt yapının olmaması ve turizmin ekonomik faydasının bütün bölgelere yayılamaması
- Etkin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin olmaması,
- Turizm KOBİ'leri ve tesislerinin alt yapı ihtiyaçlarının giderilmesindeki zorluklar

2.1.3. Araştırma Geliştirme ve İnovasyon

Ar-Ge ve inovasyon sonuçlarının hızla ekonomide uygulanması rekabet gücünü artırmak için kaçınılmazdır.

Buna paralel olarak, 9. Ulusal Kalkınma Planının gelişme eksenlerinden biri olarak ülkenin rekabet gücünün artırılması belirlenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için Planda ön görülen araçlardan birisi Ar-Ge ve inovasyondur. Planda Ar-Ge, inovasyon için 2013 yılı itibarıyla gerçekleştirilmesi ön görülen temel hedefler;

- Kişi başına GSYİH ve özel sektör katkılarında Ar-Ge harcamalarının payının artırılması
- Girişim sermayesi gibi finansal araçlarla teknoloji ve inovasyon tabanlı girişimciliğin desteklenmesi
- Özel sektörde araştırma kurumlarının ya da merkezlerinin kurulmasının desteklenmesi
- Bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarında farkındalığın artırılmasına yönelik aktivitelerin düzenlenmesi
- Ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkıda bulunacak, üniversitelerce yürütülen Ar-Ge aktivitelerinin belirlenmesi
- Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi
- Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin (TGB) altyapısının tamamlanması ve bu bölgelerin öncelikli sektörlerde ihtisaslaşmasının desteklenmesi
- Ar-Ge, inovasyon bilgisini sanayiye ve üretime aktaran Teknoloji Transfer merkezlerinin kurulmasıdır.

9. Kalkınma Planının hedefleri ile uyumlu olarak Stratejik Çerçeve Belgesinde (SCF) de; teknoloji altyapısını oluşturan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Merkezleri ve Teknoloji Transfer Merkezlerinin kurulacağı ve mevcutların durumlarının iyileştirileceği; işletmeler arasında şebekeleşme ve kümelenme faaliyetlerinin, aynı zamanda, işletmeler ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasında işbirliğinin geliştirileceği; uygun üretim teknolojisi seçiminde ve inovasyona yönelik faaliyetlerde işletmelerin kapasitesinin ve farkındalığının artırılacağı belirtilmektedir.

MIPD’de ise, Ar-Ge ve inovasyon alanındaki özel müdahale alanları, esas olarak iş geliştirme şebekeleri ve kümelerin oluşturulması ile KOBİ’lere yönelik altyapı ve teknoloji hizmetlerinin desteklenmesi yoluyla inovasyonun, girişimciliğin ve teknoloji transferinin teşvik edilmesini kapsamaktadır.

Araştırma, teknolojik gelişme ve inovasyon aracılığıyla işletmelerin rekabet gücünün artırılmasına yönelik Türkiye’nin Ar-Ge sisteminin genel görünümü analiz edildiğinde; 2003 yılı itibarıyla Ar-Ge harcamalarının kişi başına GSYİH’ya oranının %0.61 olduğu görülmektedir. Bu oran 2004 yılında %0.67’ye yükselmiş olup (**Tablo 29, Grafik 8**), 2006 yılı için 9. Kalkınma Planında tahmin edilen oran %0.8’dir. Hükümet, üniversiteler, sanayi ve STK temsilcilerinden oluşan, bilim ve araştırma alanında Türkiye’nin en üst düzeyde politika yapıcı kuruluşu olan Bilim ve Teknoloji Üst Kurulu’nun Lisbon Stratejisinin 2010 yılı hedeflerini gerçekleştirebilmek için koyduğu oran ise %2’dir. Ancak, AB-25’de şu anda bu oran ortalama %1.9 olup, Türkiye’deki oranın çok üstündedir (**Grafik 9**).

Kamunun araştırma kurumları, kamu ve özel sektör çalışanları, yatırım programı bütçeleri, üniversitelerin personel envanterleri ve muhasebe kayıtlarını göz önüne alarak yaptığı araştırmalara göre, Türkiye’nin kişi başına GSYİH’sından 2003 yılında yaptığı araştırma ve geliştirme harcaması 2,197 YTL olup bu miktar 2004’de 2,898 YTL olarak gerçekleştirilmiştir.

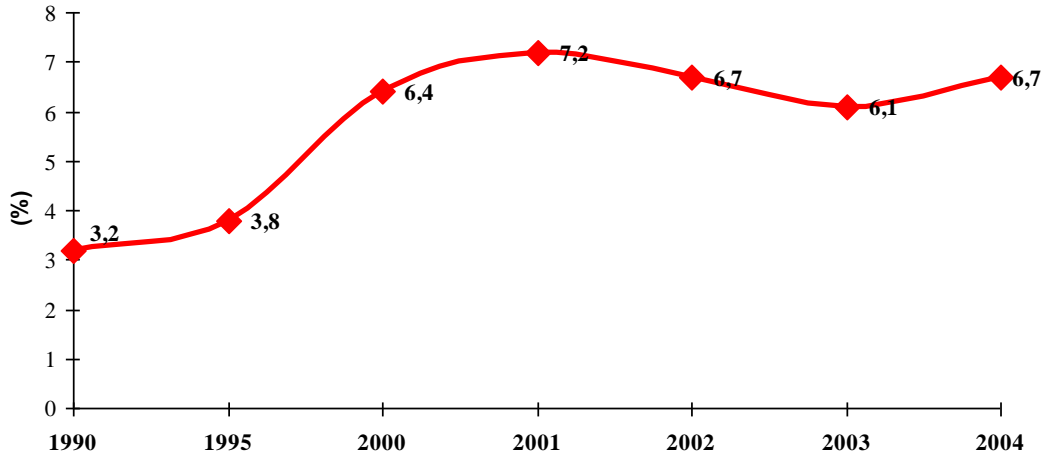
Satın alma gücü paritesine göre Ar-Ge harcamaları, 2003'deki 2,920.1 ABD Dolarından %31.6'lık bir artışla 2004 yılında 3,653.4 ABD Dolarına yükselmiştir. Benzer şekilde, kişi başına Ar-Ge harcaması aynı yıl 41.6 ABD Dolarından 51.4 ABD Dolarına çıkmıştır (*Tablo 29*).

Tablo 29: Türkiye'nin Kişi Başına GSYİH İçindeki Ar-Ge Harcamaları

	Cari Fiyatlar (YTL)		Satın Alma Gücü Paritesi (USD \$)	
	2003	2004	2003	2004
Toplam Ar-Ge Harcaması (Million)	2,197.09	2,897.52	2,920.1	3,653.4
Ar-Ge Harcaması/Kişi Başına GSYİH (%)	0.61	0.67	0.61	0.67
Kişi Başına Ar-Ge Harcaması	31.28	40.72	41.58	51.35

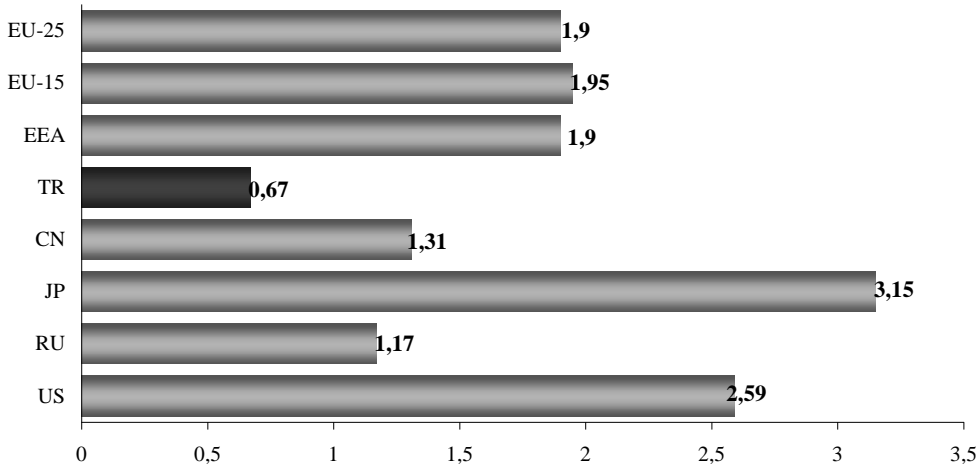
Kaynak: TÜİK

Şekil 8: Türkiye'nin Ar-Ge Harcaması/Kişi Başına GSYİH (%) Oranı

Kaynak: TÜİK

Şekil 9: Kişi Başına GSYİH'nin Yüzdesi Olarak Ar-Ge Harcamaları

Kaynak: Ekonomi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)

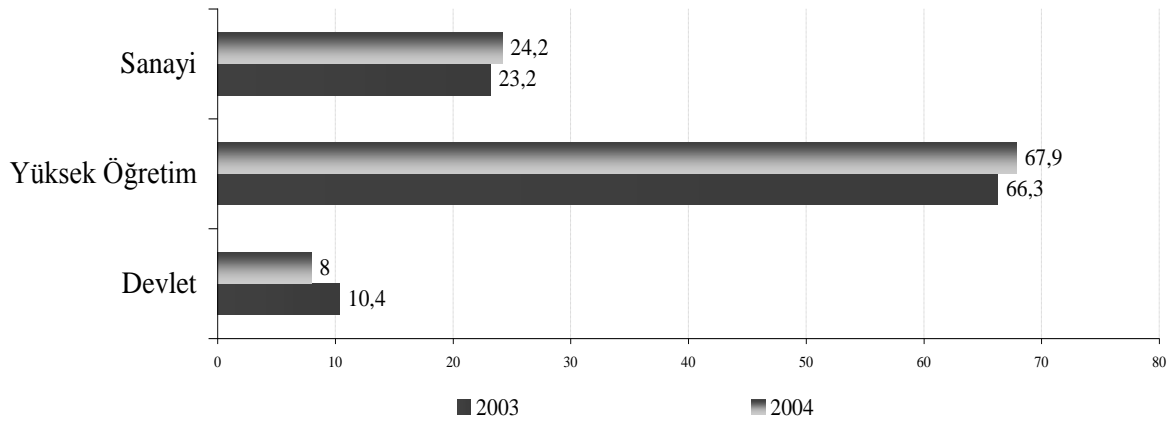
Tablo 30: Kişi Başına GSYİH'nın Yüzdesi olarak Türkiye'nin Ar-Ge Harcamalarının Dağılımı

	Türkiye'nin Ar-Ge'de Toplam Yurtiçi Harcaması						
	% Harcamayı Gerçekleştiren			% Finanse Eden			
	Yüksek Öğretim	Sanayi	Devlet	Devlet	Sanayi	Yurtiçi Kaynaklar	Yabancı Kaynaklar
2003	66.3	23.2	10.4	57.0	36.2	5.2	1.6
2004	67.9	24.2	8.0	57.0	37.9	4.7	0.4

Kaynak: TÜİK

Kişi başına GSYİH içindeki Ar-Ge harcaması oranının artırılması için, Ar-Ge yatırımları ve desteklerine yönelik kamunun ayırdığı bütçenin yükseltilmesinin yanı sıra, özel sektörün Ar-Ge harcamalarının da artırılması gerekmektedir. **Tablo 30'dan** görülebileceği üzere, Ar-Ge yatırımlarının önemli bir kısmı kamu kurumlarınca ve üniversitelerce gerçekleştirilmektedir (yaklaşık %70'i), buna karşın gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmenin itici gücü özel sektördür. 2013 yılı itibarıyla Türkiye'de Ar-Ge yatırımlarının en az %60'ının özel sektöre gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu itibarla, kamu destekleriyle özel sektörün Ar-Ge aktivitelerinin artırılması sağlanacaktır.

Şekil 10: Kişi Başına GSYİH'nın Yüzdesi olarak Türkiye'nin Ar-Ge Harcamalarının Dağılımı

Kaynak: TÜİK

Bilim ve teknolojik gelişme ile Ar-Ge kapasitesi bakımından Türkiye'nin genel durumu değerlendirildiğinde, son yıllarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle Türk bilim insanlarınca yapılan bilimsel yayınların sayısındaki artış başta olmak üzere, bilimsel üretimde etkileyici bir ilerleme sağlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de önemli bir genç eğitimli nüfus potansiyeli bulunmaktadır. Bilimsel yayınlarda Türkiye 1985 yılında 493 yayın ile 44. sırada iken, 2002'de 9303 yayın ile 22. sıraya yükselmiş, 2004'de ise 13.773 yayın ile 20. sırada yer almıştır.

Kişi başına GSYİH'sı Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalan 12 Düzey II (NUTS) Bölgesinde 15 üniversite bulunmaktadır. **Tablo 31'de** bu üniversitelerin isimleri, buldukları iller ve 2005 ve 2006 yılları itibarıyla yatırım oranları verilmektedir.

Bu üniversitelere ek olarak, 17 Mart 2006 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5467 sayılı konun ile 15 yeni üniversite kurulmuştur. Bu üniversitelerin 9'u bu Operasyonel Programın¹⁴ hedef bölgesinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, 29 Mayıs 2007 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5662 sayılı kanunla da 17 üniversite daha kurulmuştur. Bu üniversitelerin de 12 adedi hedef bölgededir¹⁵. Ancak bu üniversiteler henüz kuruluş aşamalarında oldukları için tabloların içinde yer almamaktadırlar.

Tablo 31'den görülebileceği üzere, 2006'da üniversitelere yapılan yatırımlarda önemli bir artış olmuştur. 12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki üniversitelere yapılan yatırım 2005'deki miktarla kıyaslandığında **%377 artışla** 2006'da **32.385** YTL'ye ulaşmıştır. Bu oran Türkiye'deki bütün üniversitelere tahsis edilen miktarın **%12,73'**üne karşılık gelmektedir. 12 Düzey (NUTS) II Bölgesinde yer alan 15 Cazibe Merkezinde bulunan üniversiteler ise tahsis edilen bu miktarın büyük bir bölümünü almıştır. 2006'da 15 Cazibe Merkezinde bulunan üniversitelere tahsis edilen bütçe miktarı, 12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki tüm üniversitelerin aldığı toplam miktarın **%92.46'sını** oluşturmaktadır.

Tablo 31: 12 Düzey II Bölgelerindeki Üniversiteler için Tahsis Edilen Yatırım Bütçesi

Üniversite	Yer	Yatırımın Miktarı 2005 (1000 TL)	Yatırımın Miktarı 2006 (1000 TL)
Atatürk Üniversitesi *	Erzurum	900	2,552
Cumhuriyet Üniversitesi *	Sivas	400	1,875
Dicle Üniversitesi *	Diyarbakır	98	2,791
Erciyes Üniversitesi *	Kayseri	770	2,610
Fırat Üniversitesi *	Elazığ	463	996
Gaziantep Üniversitesi *	Gaziantep	413	3,503
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	463	1,645
Harran Üniversitesi *	Urfa	458	273
İnönü Üniversitesi *	Malatya	138	4,939
Kafkas Üniversitesi *	Kars	369	499
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi *	K.maraş	507	821
Karadeniz Technical Üniversitesi *	Trabzon	297	2,916
Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	721	796
Yüzüncü Yıl Üniversitesi *	Van	460	1,844
19 Mayıs Üniversitesi *	Samsun	329	4,325
12 Düzey II Bölgelerindeki 15 Üniversitenin Toplamı		6,786	32,385
15 Cazibe Merkezlerinin Toplamı		5,602	29,944
Türkiye Toplamı		119,040	254,415
			2006
12 Düzey II Bölgelerinin Türkiye'deki Payı			12.73
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'deki Payı			11.77
15 Cazibe Merkezinin 12 Düzey II Bölgelerindeki Payı			92.46

*15 Cazibe Merkezi

Kaynak: DPT

¹⁴ Hedef bölgede kurulan üniversitelerin isimleri: Amasya Üniversitesi (Amasya), Hitit Üniversitesi (Çorum), Kastamonu Üniversitesi (Kastamonu), Giresun Üniversitesi (Giresun), Ordu Üniversitesi (Ordu), Rize Üniversitesi (Rize), Bozok Üniversitesi (Yozgat), Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman), Erzincan Üniversitesi (Erzincan)

¹⁵ Hedef bölgede kurulan üniversitelerin isimleri: Ağrı Dağı Üniversitesi (Ağrı), Sinop Üniversitesi (Sinop), Siirt Üniversitesi (Siirt), Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Kilis), Çankırı Karatekin Üniversitesi (Çankırı), Artvin Çoruh Üniversitesi (Artvin), Bitlis Eren Üniversitesi (Bitlis), Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Osmaniye), Bingöl Üniversitesi (Bingöl), Muş Alparslan Üniversitesi (Muş), Mardin Artuklu Üniversitesi (Mardin), Batman Üniversitesi (Batman)

Tablo 32'dan görüldüğü üzere, Türkiye'de üniversiteler tarafından yapılan toplam yayın sayısı **16.836**'dır. 12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki 15 üniversitenin toplam yayın sayısı **3.789** olup tüm üniversitelerden yapılan yayınların **%22,51**'ine karşılık gelmektedir. 15 Cazibe Merkezinde bulunan üniversitelerden yapılan yayın sayısı, 2005 yılı itibarıyla, 12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki tüm üniversitelerden yapılan yayın sayısının **%93,48**'ine, Türkiye'deki tüm üniversitelerden yapılan yayın sayısının ise **%21,04**'üne karşılık gelmektedir.

Aynı şekilde, **Tablo 33**'de, 2004-2005 öğretim yılında, **15 üniversitedeki araştırmacı sayısının 6.682** ile tüm üniversiteler arasında **%20,83**'lük bir paya sahip olduğu, 15 Cazibe Merkezinde bulunan üniversitelerde çalışan araştırmacı sayısının ise 12 Düzey (NUTS) II Bölgesi içinde **%92,19**, Türkiye'deki tüm üniversiteler arasında ise **%19,21**'lik bir paya sahip olduğu gösterilmektedir.

Verilerden kolayca anlaşılacağı üzere, kişi başına GSYİH'sı Türkiye ortalamasının **%75**'inin altında kalan az gelişmiş bölgelerde bulunan üniversiteler, kamu üniversitelerine tahsis edilen toplam yatırım, araştırmacı ve yayın sayısı bakımından yeterli kapasiteye sahip değildir. Ar-Ge anlamındaki asıl kapasite gelişmiş bölgelerde bulunmaktadır. KOBİ'lere yönelik olarak Ar-Ge anlamında bir ilerleme kaydedilebilmesi için Ar-Ge projelerinin gelişmiş bölgelerle birlikte yürütülmesi faydalı olacaktır.

Tablo 32: 12 Düzey II Bölgesindeki 15 Üniversitenin Akademik Yayın Sayısı (2006)

Üniversitenin Adı	Yayın Sayısı
Atatürk Üniversitesi*	448
Cumhuriyet Üniversitesi *	165
Dicle Üniversitesi *	194
Erciyes Üniversitesi *	436
Fırat Üniversitesi *	402
Gaziantep Üniversitesi *	193
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	133
Harran Üniversitesi *	153
İnönü Üniversitesi *	329
Kafkas Üniversitesi *	83
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi *	168
Karadeniz Teknik Üniversitesi *	312
Mustafa Kemal Üniversitesi	114
19 Mayıs Üniversitesi *	457
Yüzüncü Yıl Üniversitesi *	202
12 Düzey II Bölgesindeki 15 Üniversitenin Toplamı	3.789
15 Cazibe Merkezinin Toplamı	3.542
Türkiye Toplamı	16.836
	Oran (%)
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı	22,51
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'ye Oranı	21,04
15 Cazibe Merkezinin 12 Düzey II Bölgesine Oranı	93,48

* 15 Cazibe Merkezi

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurulu

Tablo 33: Düzey II Bölgelerindeki 15 Üniversitenin Araştırmacı Sayısı

Üniversitenin Adı	Araştırmacı Sayısı
Atatürk Üniversitesi*	1120
Cumhuriyet Üniversitesi *	419
Dicle Üniversitesi *	442
Erciyes Üniversitesi *	544
Fırat Üniversitesi *	596
Gaziantep Üniversitesi *	289

Gaziosmanpaşa Üniversitesi	244
Harran Üniversitesi *	271
İnönü Üniversitesi *	392
Kafkas Üniversitesi *	145
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi *	234
Karadeniz Teknik Üniversitesi *	624
Mustafa Kemal Üniversitesi	278
19 Mayıs Üniversitesi *	734
Yüzüncü Yıl Üniversitesi *	350
12 Düzey II Bölgesindeki 15 Üniversitenin Toplamı	6.682
15 Cazibe Merkezinin Toplamı	6.160
Türkiye Toplamı	32.073
	Oranı (%)
12 Düzey II Bölgesinin Türkiye'ye Oranı	20,83
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'ye Oranı	19,21
15 Cazibe Merkezinin 12 Düzey II Bölgesine Oranı	92,19

* 15 Cazibe Merkezi

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurulu

*Fakülte üyelerine ilişkin veriler (Doçent, Profesör, Öğretim Görevlisi) ÖSYM'nin 2005-2006 Akademik Yılı Yüksek Öğretim İstatistiklerinden alınmıştır.

Düşük Ar-Ge harcamaları (*kişi başına GSYİH içinde Ar-Ge harcamaları 2004 yılında %0.67 iken bu oranın OECD ülkelerindeki ortalaması %2'dir*) ve az sayıdaki patent tescilleri (*inovasyon sistemi içinde, Fikri Mülkiyet Haklarını korumak üzere 1994 yılında Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur. Aynı sene, Enstitü uluslararası TRIPS anlaşmasını imzalamıştır. 1994 yılında tescil edilen triadik patent sayısı 2 iken bu sayı 2002'de 9'a çıkmıştır. Ancak, AB ve OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında bu sayılar hala çok düşüktür*) gibi Ar-Ge göstergelerinden yansıyan dezavantajlı durumuna karşın Türk Ar-Ge yapısı beklenenden daha iyi bir performans sunmaktadır. Bilimsel yayın ve patent sayılarındaki yetersizlik, bilimsel çalışmaların uygulamaya dönüştürülemediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Uygulamaya yönelik Ar-Ge çalışmalarındaki yetersizliğin başlıca nedeni, Ar-Ge altyapısının büyük bir çoğunlukla üniversitelerde kurulmuş olması ve bu aktivitelerin üniversitelerce ve kamu araştırma kurumlarınca yürütülmesidir (**Tablo 34**). Bununla birlikte, ileri teknolojiye dayalı aktiviteler yürüten KOBİ sayısı yetersiz olup, ileri teknolojiye yönelik proje çalışmalarına dahil olabilecek KOBİ sayısı da azdır. Bu tarz projeleri yürütebilmek için mevcut KOBİ'lerin güçlü bir altyapıya ve diğer desteklere ihtiyacı vardır.

AB 6. Çerçeve Programına KOBİ'lerin yetersiz katılımı da bu gerçeğin altını çizmektedir. Bu programa Türkiye'den katılım gösterenlerin hemen hepsi Akademik çevrelerden olmuştur. Buna ek olarak, üniversite-sanayi ilişkilerinin ve bu iki grup arasındaki sinerjinin desteklenmesi gerekmektedir. Akademik dünya, kamu kurumları ve sanayi arasında yeterli düzeyde işbirliğinin geliştirilememesinin sonucu olarak, üniversiteler ve araştırma kurumlarınca yürütülen Ar-Ge faaliyetleri ticarileştirilememekte ya da bu faaliyetler sanayinin ihtiyaçlarından, taleplerinden uzak kalmaktadır. Bu eksikliği gidermek üzere, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Konseyinin koordinasyonunda oluşturulan Türkiye Araştırma Alanı (TRA), Ar-Ge faaliyetleri yürüten, fonlayan ve talep eden kurumlar (üniversiteler, kamu araştırma kurumları ve özel sektör) arasında sinerji yaratmayı hedeflemektedir.

Ar-Ge alanında Türkiye'de yaşanan diğer bir problem ise yetersiz insan kaynağıdır. Türkiye'de 1000 kişilik toplam istihdam içindeki toplam Ar-Ge personeli sayısı OECD ülkeleri arasındaki en düşük orana sahiptir. Aynı zamanda bu personelin büyük çoğunluğu, OECD ülkelerindeki durumdan farklı olarak, üniversitelerde görev yapmaktadır.

Tablo 34: Meslek Grubu ve Sektöre Göre İnsan Kaynakları Ar-Ge

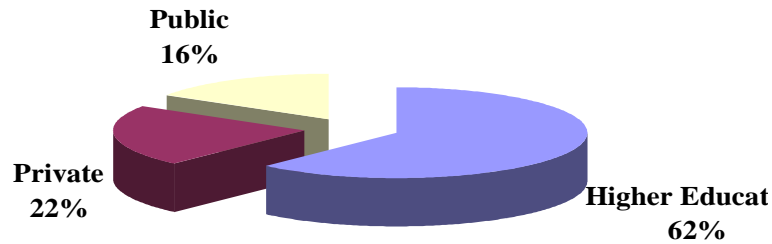
Meslek Grubu	Yıl		Sektör								
			Sanayi			Devlet			Yüksek Öğretim		
			T	K	E	T	K	E	T	K	E
Toplam	2003	Sayı	10848	2464	8384	8572	2041	6531	63861	23975	39886
		TZD	7837	1823	6014	6245	1542	4704	24225	9079	15146
	2004	Sayı	12398	2879	9519	8747	2115	6632	65535	25014	40521
		TZD	8836	2118	6718	6383	1580	4802	24742	9431	15311
Araştırmacı	2003	Sayı	6090	1479	4611	4569	1284	3285	63861	23975	39886
		TZD	4788	1159	3628	3646	991	2655	24225	9079	15146
	2004	Sayı	6841	1706	5135	4734	1355	3379	65535	25014	40521
		TZD	5372	1343	4029	3762	1041	2721	24742	9431	15311
Teknisyen	2003	Sayı	3045	590	2455	1299	169	1130	-	-	-
		TZD	2200	440	1761	892	125	767	-	-	-
	2004	Sayı	3412	680	2732	1297	187	1110	-	-	-
		TZD	2434	497	1938	907	140	767	-	-	-
Diğer Destekleyici Personel	2003	Sayı	1713	395	1318	2704	588	2116	-	-	-
		TZD	849	224	625	1707	425	1282	-	-	-
	2004	Sayı	2145	493	1652	2716	573	2143	-	-	-
		TZD	1029	278	751	1713	399	1314	-	-	-

TZD: Tam Zamanlı Değer, T=Toplam, K=Kadın, E= Erkek

Kaynak: TÜİK, Ar-Ge Eylem Raporu, 2006.

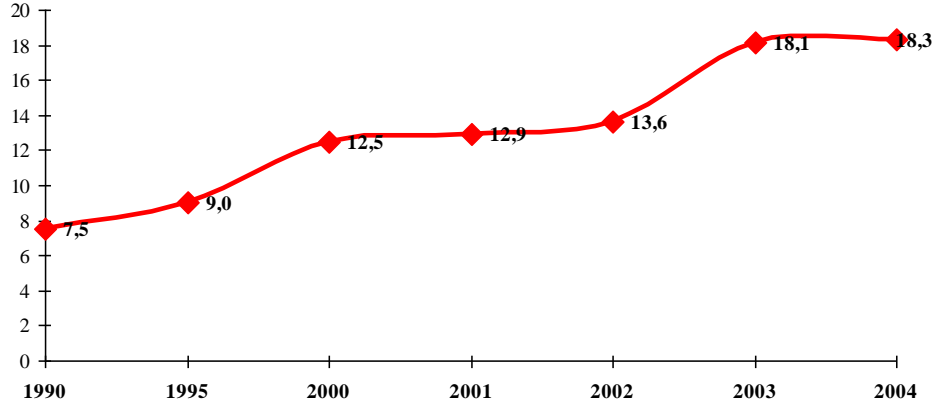
Türkiye’de 2003 yılı itibarıyla tam zamanlı Ar-Ge çalışanı sayısı 38.308 idi, bu sayı 2004’de 39.960’a yükseldi, ancak, hala AB-25 ortalaması olan 1.2 Milyon kişinin çok altındadır. **Şekil 11** araştırmacıların özel sektör, kamu ve yüksek öğrenimdeki dağılımını vermektedir.

Şekil 11: Türkiye’de Araştırmacıları Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Ar-Ge Eylem Raporu, 2006. Public: Kamu Sektörü, Private: Özel Sektör, Higher Education: Yüksek Öğretim

Aynı zamanda, 10.000 kişilik toplam istihdam içindeki tam zamanlı Ar-Ge çalışanı sayısı 2003’de 18.1, 2004’de ise 18.3’dür (**Şekil 12**).

Şekil 12: 10.000 çalışana karşılık düşen tam zamanlı Ar-Ge personeli sayısı

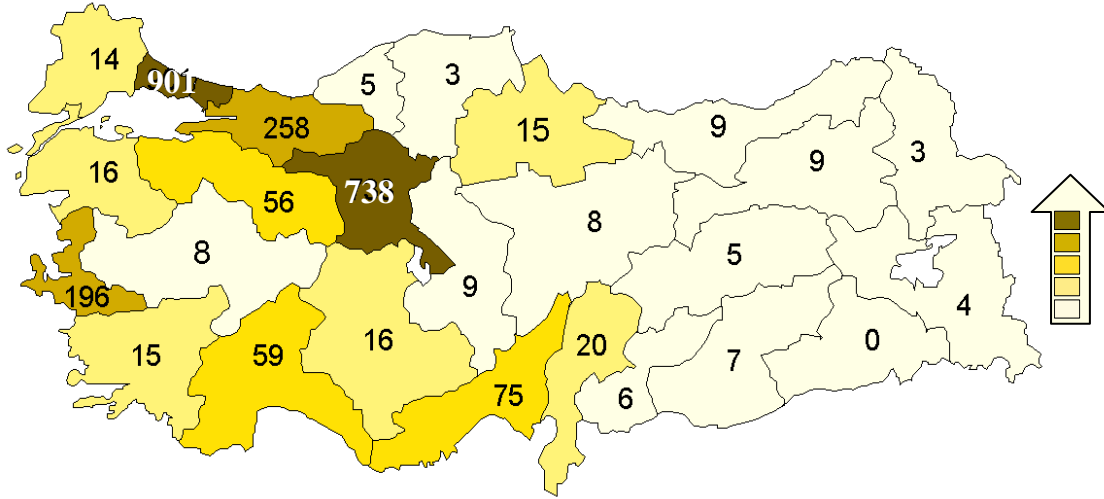
Kaynak: TÜİK, Ar-Ge Eylem Raporu, 2006.

Şekil 11'de görüleceği üzere, Türkiye'deki araştırmacıların %62'si yüksek öğretimden olmasına karşın bu oran AB-25'de %40'dır. AB-25 ile Türkiye'nin değerleri karşılaştırıldığında, Türkiye'de özel sektörde görev yapan araştırmacıların sayısının AB-25'e göre çok düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni özel sektörde bilim ve teknoloji alanındaki farkındalık düzeyinin yetersiz olmasıdır. Buna paralel olarak, işletmeler rekabet gücü kazanmanın gerçek kaynağı olarak Ar-Ge ve inovasyon aktivitelerini görmemektedir.

Türkiye'de üniversiteler, kamu araştırma kurumları ve sanayi kendi bilgi düzeyleri ve araştırma deneyimleri doğrultusunda AB'nin farklı araştırma programları içinde yer almaktadır. Türkiye, 2003 yılında AB 6. Çerçeve Programına katılarak, TRA'nın ERA'ya entegrasyonunu başlatmış oldu. Türkiye'nin bu programa katılım oranı yaklaşık **2 Milyon Avro'luk** makul bir miktar ile %15 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Ar-Ge ile ilgili olan yapılarının AB tarafınca yürütülen Ar-Ge işbirliği programlarına katılımlarının ve şebekelerden ortak fayda sağlayabilmeye yönelik çabalarının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu durumun en temel nedenlerinden birisi, Ar-Ge altyapısı, araştırmacı niteliği ve niceliğinde görülen yetersizliklerdir.

Harita 4'de AB 6. Çerçeve Programına sunulan Ar-Ge projelerinin coğrafi dağılımı verilmektedir. Haritadan açıkça görülebileceği üzere, Ar-Ge alanında güçlü bir coğrafi yoğunlaşma bulunmakta olup, proje teklifleri büyük bir çoğunlukla göreceli olarak daha güçlü üniversite, araştırma enstitüsü ve sanayi işbirliğinin olduğu batıdaki büyük şehirlerden yapılmakta, buna karşın Bölgesel Rekabet Edebilirlik OP'sinin hedef bölgesi olan Düzey II Bölgelerinin Ar-Ge proje tekliflerindeki payı küçük kalmaktadır. Bu bölgeden daha az katılım olmasının ana nedeni, altyapı eksikliği, yetersiz sayıda araştırmacı, araştırma kurumu ve üniversiteler ile Ar-Ge ve inovasyon aktivitelerine KOBİ'lerin ilgisiz kalmasıdır.

Harita 3: AB 6. Çerçeve Programı Kapsamında Düzey II (NUTS) Bölgelerine Göre Ar-Ge Proje Tekliflerinin Dağılımı

Kaynak: TÜBİTAK

Türkiye’de üniversiteler ile işletmeler arasındaki işbirliği çok gelişmemiştir. Genel olarak üniversiteler ve diğer bilimsel kuruluşlar çalışmalarını teorik konulara yoğunlaştırmakta, bu da sanayi sektörünün üniversitelerce yürütülen çalışmalardan uzak kalmasına sebep olmaktadır. Ancak, Ar-Ge çalışmalarının sürdürülebilir olması, kaçınılmaz olarak, özellikle sanayi sektöründe kendine uygulama alanı bulmasına bağlıdır. Sanayi ve üniversite taraflarını işbirliğine yöneltecek bazı mekanizmalar bulunmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bu mekanizmaları Ar-Ge, inovasyon ve teknolojik işbirliğine finansman sağlayarak destekleyen uygulayıcı bir kuruluştur. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) Kanunu, üniversiteler, araştırma kurumları ve üretim sektörü arasında işbirliğini sağlayarak yüksek/ileri teknolojilerin kullanımını, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde teknoloji ya da yazılımın geliştirilmesini/üretimini, Ar-Ge kapasitelerinin artırılmasını desteklemektedir. Finansman desteği arazi, altyapı ve idari bina inşaatına sağlanmaktadır. Bununla birlikte, 2014 yılına kadar uygulanacak olan vergi muafiyetleri ve TGB içindeki araştırmacıların yer değiştirmesine yönelik de teşvikler bulunmaktadır.

Türkiye’de 22 adet TGB bulunmakta olup, çoğunlukla bu bölgeler üniversiteler tarafından araştırma birimleriyle üretim sektörü arasındaki açığı kapatmak üzere kurulmaktadır. TGB’lerden 5 adedi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının (BROP) uygulanacağı hedef bölgede bulunmaktadır (**Tablo 35**). Ancak, henüz bu bölgelerden bir tanesi işlevseldir. Fiziksel altyapı ve teknik altyapıyı oluşturmak için ihtiyaç duyulan finansman eksikliği diğer TGB’lerin işlevsel olması önündeki engelleri oluşturmaktadır.

Tablo 35: 12 Düzey II Bölgelerindeki Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	Yer
1 Erciyes Üniversite TDZ**	Kayseri

2	Trabzon TDZ**	Trabzon
3	Erzurum Ata TDZ**	Erzurum
4	Gaziantep TDZ**	Gaziantep

* Operasyonel

** 15 Cazibe Merkezlerinde Bulunan TGB'ler

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Tüm TGB'lerdeki toplam Ar-Ge personeli sayısı yaklaşık 3500 kişidir. Akademisyenlerce kurulan 21, akademisyenlerin ortak olduğu 27 işletme bulunmaktadır. Son 4 yılda TGB'lerde faaliyette bulunan işletmelerce alınan patent sayısı 18'dir.

Araştırma çevresi, iş dünyası, yeni teknoloji üreterek gelecek vadeden işletmeler arasında yakın işbirliğini geliştirmek üzere KOSGEB tarafından geliştirilen araçlardan biri de Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve Duvarsız İnkübatörlerdir. Bu iki araç ile, KOBİ'lerin Ar-Ge, inovasyon ve yeni ürün/üretim geliştirmelerine yönelik projeler finansal olarak desteklenmektedir.

Üniversite kampusları içinde kurulan 18 adet TEKMER bulunmaktadır. Sanayi Bölgeleri içinde kurulan Duvarsız İnkübatörlerin sayısı ise 8'dir. TEKMER ve Duvarsız İnkübatörlerde toplam 900 işletme ve 5125 çalışan bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Ericsson, Koç Holding ve Siemens tarafından kurulan 3 adet özel inkübatör bulunmaktadır. BROP'nin hedef bölgesinde (12 Düzey II Bölgesi) kalan sadece 3 adet TEKMER bulunmakta olup, bu merkezlerde 110 işletme ve 1600 çalışan bulunmaktadır (**Tablo 36**).

Tablo 36: 12 Düzey II Bölgelerinde Teknoloji Geliştirme Merkezleri

	Teknoloji Geliştirme Merkezleri	Yer
1	Erciyes Üniversitesi TGM*	Kayseri
2	Karadeniz Teknik Üniversitesi TGM*	Trabzon
3	Gaziantep Üniversitesi TGM*	Gaziantep

* 15 Cazibe Merkezi

Kaynak: KOSGEB

Akademi ve iş dünyası arasındaki işbirliğini güçlendirmek üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na uygulanan diğer bir program ise SAN-TEZ'dir. Bu program ile sanayide yaşanan spesifik bir problem akademik bilginin yüksek katma değer içeren teknolojik ürüne dönüştürülmesiyle üniversite tezlerinde çözüme kavuşturulmaktadır. Böylelikle, akademik bilginin ticarileştirilmesi ve araştırmaya yönelen KOBİ'lerin sayısının artırılması amaçlanmaktadır.

Bunun yanı sıra, işbirliğini güçlendirmek üzere TÜBİTAK tarafından; 'Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağlarını Oluşturmaya Yönelik İnisyatiflerin Desteklenmesi (ISBAP)', 'Sanayinin Katıldığı Uluslar arası Ar-Ge Projeleri (USKA)' ve 'Piyasa Platformu Ar-Ge Projelerine Destek Programı' uygulanmaktadır. TÜBİTAK aynı zamanda sanayinin yürüttüğü araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini desteklemek üzere 'Sanayi Ar-Ge Projelerine Destek Programı'nı yürütmektedir. Bu program hem KOBİ'leri hem de büyük işletmeleri kapsamaktadır. TÜBİTAK benzer şekilde 'Yeni Girişimci KOBİ'lere Ar-Ge Destek Programı' ile de KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetlerini desteklemekte, onların bu tür faaliyetlere başlamalarını teşvik etmektedir. Bunlara ek olarak, TÜBİTAK 'Teknoloji ve Inovasyon Odaklı İşletme Programı (TEKNOGİRİŞİM)'ni başlatmış olup girişimciliği ve inovasyona destek sağlamaktadır.

Akademi ve iş dünyası arasında işbirliğini güçlendirmeye yönelik faaliyette bulunun diğer bir önemli uygulayıcı kuruluş ise DPT olup araştırma, teknoloji geliştirme ve inovasyon konularında rehberlik yapmakta, araştırma projelerine ve kamu üniversitelerinin araştırma altyapısına yönelik finansman destekleri sağlamaktadır.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) önemli mekanizmalardan biri olup, bilim ve teknoloji alanında üretim sektöründen gelen projeleri destekleyen, kar amacı gütmeyen, bir Sivil Toplum Kuruluşudur. TTGV; teknoloji geliştirme projelerini, teknoparkları ve teknoloji merkezlerini, girişim sermayesi fonlarını, yeni girişimci fonlarını, ortak teknoloji geliştirme projelerini, Ar-Ge projelerinin ticarileştirilmesini ve risk paylaşımını desteklemektedir. TTGV 473 teknoloji geliştirme projesine 165 Milyon ABD Doları destek sağlamıştır.

Özet olarak, Ar-Ge, inovasyon alanında yaşanan başlıca sorunlar;

- Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji tabanlı aktiviteleri yürüten işletme, kurum/kuruluş/araştırma merkezi ve üniversite sayısı yetersizdir.
- Üniversite ve işletmeler arasındaki işbirliği yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Genel olarak, üniversiteler ve diğer bilimsel kuruluşlar çalışmalarını teorik konularda yoğunlaştırmakta, bu da sanayinin bu çalışmalardan uzak kalmasına neden olmaktadır.
- Ar-Ge alanındaki altyapı eksikliği, araştırmacı sayısı ve niteliğindeki yetersizlik ile KOBİ'lerin Ar-Ge ve inovasyona yönelik faaliyetlere ilgi göstermemesi, AB 6. Çerçeve Programı gibi Topluluk Programlarına katılımın düşük kalmasına neden olmaktadır.
- BRÖP'nin hedef bölgesinde kalan üniversiteler, başarılı Ar-Ge projeleri yürütebilmek için gerekli olan altyapı imkanına sahip olmayıp, Ar-Ge projelerini uygulamaya yönelik yüksek kapasiteye sahip üniversiteler, araştırma merkezleri ve kapsamlı laboratuvarlar ülkenin batıdaki gelişmiş bölgelerinde bulunmaktadır.
- Ar-Ge altyapısının büyük bir çoğunluğu üniversiteler ve kamu araştırma kuruluşlarında oluşturulmuştur, dolayısıyla, Ar-Ge faaliyetleri bu altyapıya sahip yerlerde yürütülmektedir. Ar-Ge faaliyeti yürütebilen ve ileri teknoloji projelerine dahil olabilecek kapasiteye sahip olan KOBİ'lerin sayısı çok düşük olup, bu tür projeleri yürütebilmek için KOBİ'lerin güçlü bir altyapıya ve diğer desteklere ihtiyaçları bulunmaktadır.
- Ar-Ge ve inovasyon alanında faaliyette bulunabilecek insan kaynağı yeterli sayıda ve nitelikte değildir.

Bilgi Toplumu

Ülkelerin sürdürülebilir bir rekabet edebilirliği sağlamada en önemli aracı ülkelerin verimlilik seviyesindeki artış olarak görülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) verimlilik artışının yaratılmasında ve sürdürülmesinde anahtar rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, 9.Kalkınma Planına göre, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin yaygınlaştırılması rekabeti artırma konusunda en temel faktörlerden birisidir. Bilgi ve İletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi, bu amaçla elektronik haberleşme sektöründe rekabetin artırılacağı, alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumu ile bilgiye etkin, hızlı, güvenli ve uygun maliyetlerle erişimin sağlanacağı, sektörün yazılım ve hizmetler alanında bölgesel ve küresel bir oyuncu olarak konumlandırılacağı, elektronik haberleşmedeki vergi yükünün tedricen makul seviyelere çekileceği, geniş bant erişim altyapılarının yaygınlaştırılacağı, İşletmelerin, vatandaşların ve kurumların bilgi ve iletişim teknolojilerini yaygın kullanımının sağlanacağı, kamu yayın hizmetinin bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere göre geliştirileceği, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve seçme hakkı tanıyacak bir içeriğe kavuşturulacağı 9. Kalkınma Planında öngörülmektedir.

Ayrıca, yukarıda anılan planda; Bilgi teknolojileri sektöründe rekabet gücünün artırılması amacıyla, doğrudan yabancı yatırımlar için uygun ortam oluşturulacağı ve bu yolla teknoloji transferinin sağlanacağı ve teknoparkların yazılım ve hizmetler alanında bölgesel ve öncelikli endüstrileri destekleyecek şekilde ihtisaslaşmasının sağlanacağı ifade edilmektedir.

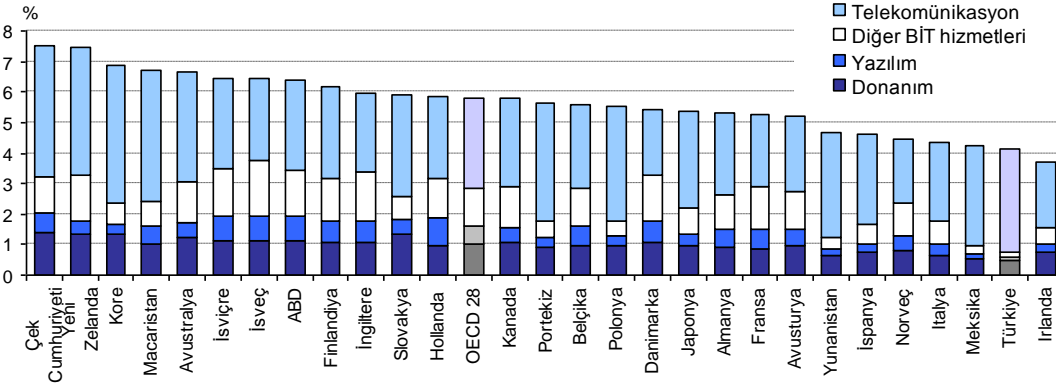
Bilgi toplumu olma yolunda, Türkiye Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) gibi ulusal dökümanları kullanmayı planlamaktadır. Bilgi toplumunda bir yol haritası niteliğinde olan Strateji belgesinin ve onun Eylem Planının uygulanması Türkiye’de bilgi toplumunun gelişimine katkı sağlayacaktır. Strateji dökümanı’nın öncelikleri ile uyumlu olarak, e-ekonomi ve on-line kamu yönetimi’nin gelişmesi yoluyla Bilgi Teknolojilerinin daha iyi kullanımını teşvik edici bir faktör olacaktır.

Söz konusu Strateji dökümanında bahsedildiği üzere, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) GSYİH’nın artışında ve istihdam yaratmada önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bunun imalat ve hizmet sektörlerindeki üretkenliği artırıcı bir katkısı olacağı beklenmekte olup ulusal ve uluslar arası piyasalarda da yeni iş olanakları yaratacaktır. BİT teknolojileri, aynı zamanda sanayi alanındaki AR-GE ve yenilikçilik konularında da büyük öneme sahiptir. Birçok yan sanayi ve hizmet sektörü de bilgi teknolojilerindeki gelişmelere ilişkin olarak ilerleme kaydetmektedir (örneğin e-ticaret, e-öğrenme, v.b.).

Ülkemizde, telekomünikasyon sektörünün serbestleşmesine ilişkin faaliyetler 2000 yılında Telekomünikasyon Kurumunun kurulması ile hızlanmış ve 2004 yılı başı itibariyle sektör rekabete açılmıştır. Türk Telekom A.Ş’nin yüzde 55 oranındaki hissesi 2005 yılı içerisinde blok satış yoluyla özelleştirilmiştir. Mobil haberleşme alanında, gelir ortaklığı modeliyle yürütülen faaliyetler, 1998 yılından itibaren lisans altında yürütülmeye başlanmıştır. Halen üç işletmecinin faaliyet gösterdiği bu alanda, özellikle lisansların verilmesi sonrasında hızlı bir gelişme görülmüştür. 2006 yılında, telekomünikasyon sektörü pazarının 10,5 milyar ABD Doları, bilgi teknolojileri pazarının ise 3,5 milyar ABD Doları seviyesine ulaştığı tahmin edilmektedir.

Bilgi ve iletişim sektörü, bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon olmak üzere iki alt sektörde değerlendirildiğinde; bu iki alt sektörden telekomünikasyon sektörünün büyüklüğünün GSYİH’ye oranı %3,3 olup bilgi teknolojilerinde ise bu oran %0,8 dir (Figür-13). AB25 için bu oranlar sırasıyla %3,4, %3,0, AB15 için ise sırasıyla %3,3 ve %3,1 dir (Tablo-37 ve 38).

Şekil 13: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2003

Kaynak: OECD IT Outlook, 2004

Tablo 37: Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının-telekomünikasyon GSYİH içindeki payı

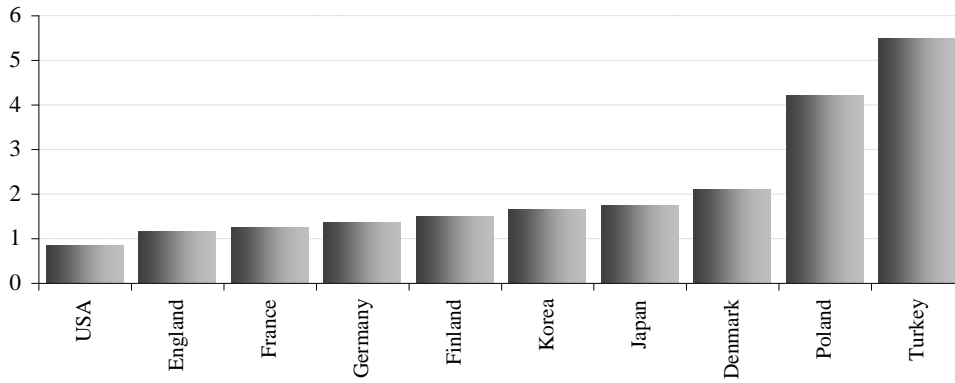
Telekomünikasyon, yazılım, donanım, ekipman ve diğer hizmetler için yıllık harcamaların GSYİH içindeki payı.			
	2003	2004	2005
AB (25 ülke)	3,4	3,4	3,4
AB (15 ülke)	3,3	3,4	3,3

Kaynak: Eurostat

Tablo-38 - Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcamalarının-Bilgi Teknolojisi GSYİH içindeki payı

Yazılım, donanım, ekipman ve diğer hizmetler için yıllık harcamaların GSYİH içindeki payı.			
	2003	2004	2005
AB (25 ülke)	3,0	3,0	3,0
AB (15 ülke)	3,1	3,0	3,1

Kaynak: Eurostat

Şekil 14: Genişbant Erişim Maliyetlerinin Kişi Başı Ortalama Gelire Oranı

Kaynak:OECD Communications Outlook 2005

Bilgi Toplumu göstergeleri için TÜİK'in Düzey-2 seviyesinde istatistik bilgileri olmadığı için, 2000 yılında TÜBİTAK Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Enstitüsü çalışanları ve üniversite öğretim üyelerinden oluşturulan akademik danışmanların işbirliği ile gerçekleştirilen örneklem büyüklüğü ve temsil yeteneği anlamında Türkiyede bu konuda gerçekleştirilmiş en kapsamlı saha araştırması olan "Bilgi Teknolojileri Yaygınlık ve Kullanım Araştırması'nın bazı göstergeleri Türkiyenin coğrafi bölgelerindeki farklılıklar hakkında bir fikir verebilmesi amacıyla aşağıda (Tablo-39) verilmiştir. Aşağıda verilen coğrafi bölgelere ait verilerin incelenmesi neticesinde, BROP belgesinde belirtilen coğrafi bölgede bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlık seviyesinin oldukça düşük olduğu görülecektir. Bunun nedeni ise altyapı ve yetkinlik eksikliğidir

Tablo-39: Bilgi Teknolojileri Yaygınlık ve Kullanım Araştırması

	Sabit Telefon Sahipliği(%)	Cep Telefonu Sahipliği(%)	Hanelerde Bilgisayar sahipliği oranı(%)	Televizyon sahipliği Oranı(%)	Şifreli Kanal Aboneliği Oranı(%)	Kablo TV Abonelik Oranı(%)
Akdeniz Bölgesi	11,9	42	7,30	97,5	1,50	7,00
Karadeniz Bölgesi	8,6	53	13,60	97,6	7,50	10,00
İç Anadolu bölgesi	18,9	52	13,10	97,6	3,20	12,00
Marmara Bölgesi	32,3	61	16,80	97,3	6,70	16,00
G. Dğ And. Bölgesi	7,3	36	9,10	94,8	1,30	6,00

Ege Bölgesi	15,4	46	11,20	97,5	2,90	10,00
D.Anadolu Bölgesi	5,7	29	1,20	94,3	0,00	0,00

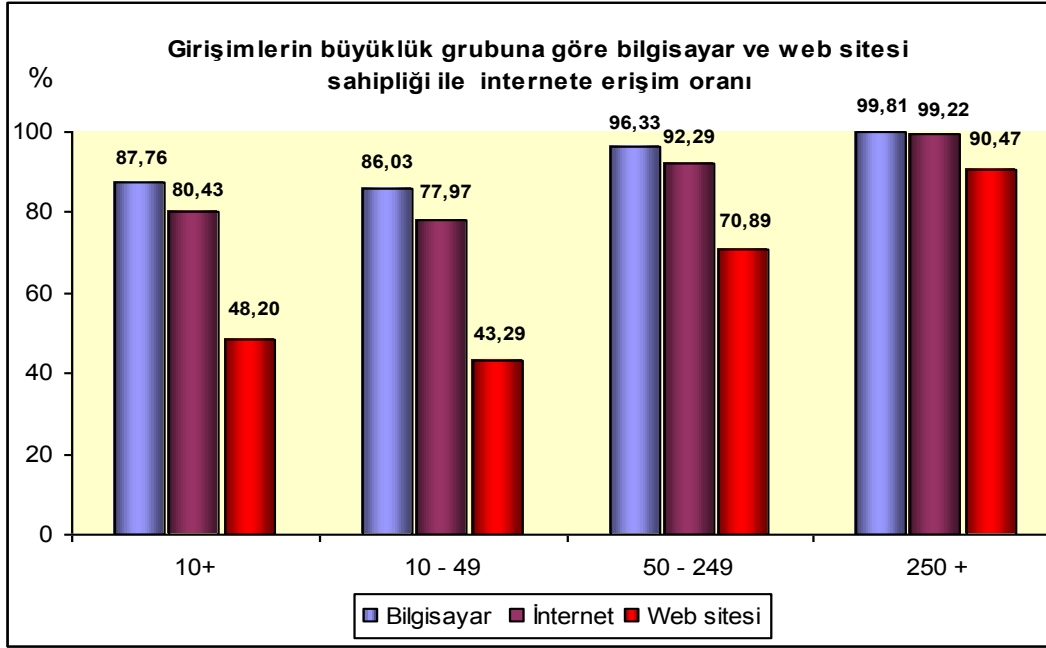
Bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş dünyasında kullanımında bir gösterge olarak kullanılan internet erişimi olan firma sayıları dikkate alınınca, özellikle küçük işletmelerde AB değerleri ile Türkiye değerleri arasında önemli fark olduğu dikkat çekmektedir (Tablo-40).

Tablo-40: İnternete Ulaşan Şirket Oranı (%)

	Hepsi (10 çalışan veya daha fazla)		
	2003	2004	2005
AB 25	-	89	91
AB 15	86	90	92
Avrupa Alanı	87	90	-
Türkiye			80.43
	Küçük İşletmeler (10-49) çalışan		
	2003	2004	2005
AB 25	-	87	90
AB 15	84	88	91
Avrupa Alanı	85	89	-
Türkiye			77.97
	Orta Ölçekli İşletmeler (50-249) çalışan		
	2003	2004	2005
AB 25	-	97	98
AB 15	95	97	98
Avrupa Alanı	96	97	-
Türkiye			92.29
	Büyük Ölçekli İşletmeler (250 çalışan veya daha fazla)		
	2003	2004	2005
AB 25	-	99	99
AB 15	99	99	99
Avrupa Alanı	99	99	-
Türkiye			99.22

Kaynak: Eurostat Kaynak: TURKSTAT (Heber Bülteni 07.06.2006/93, 2005 datası)

Şekil-15: İşletmelerin büyüklük grubuna göre bilgisayar ve web sitesi sahipliği ile internet erişim oranı

Kaynak: TURKSTAT (haber bülteni 07.06.2006/93, 2005 datası)

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş dünyasında yaygınlaşması ile hem bu sıkıntıların kısmen giderilmesi, hem de bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş süreçlerinde kullanılması, elektronik ortamda iş yapma biçimlerinin ve e-Ticaretin yaygınlaşması ile işletmelerin maliyetlerini düşürmeleri, verimliliklerini artırmaları ve satış potansiyellerini geliştirmeleri beklenmektedir (Tablo-41 ve 42). Bilgi ve iletişim teknolojileri, şirketler arasındaki etkin iletişim platformlarını destekleyerek, sektör içi ve sektörler arası yatay ve dikey sinerjilerin ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır.

Bilgi Toplumu Stratejisine göre, Türkiye’de KOBİ’lerin beşte üçünden fazlası bilgisayar sahibidir ve ülkemizdeki bu ölçekteki işletmelerin yarısından fazlası internet kullanmaktadır. AB’de işletmelerin %90’dan fazlasının internet kullandığı düşünülürse, Türk KOBİ’lerinde farkındalığın artmasının gerekli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Farkındalığın artırılması ile KOBİ’lerin bilgi ve iletişim teknolojilerini günlük işleri için nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri, teknolojiyi üretim süreçlerine entegre etme ve dolayısı ile üretim süreçlerini teknoloji kullanımı ile daha verimli hale getirmeleri ve teknoloji alanındaki gelişmelerden yeterince haberdar olmaları sağlanacaktır.

Türkiye’de kurumsal kaynak planlaması veya müşteri ilişkileri yönetimi bilgi çağının gerektirdiği modern iş uygulamalarını kullanan işletme sayısı oranı %3 civarındadır. KOBİ’lere elektronik ortamda sunulabilecek hizmetlere kamu kurumları açısından bakıldığında, birçok kurum ve kuruluş görev alanları itibarı ile ilgili oldukları kesimlere farklı yaklaşımlar içeren hizmetler sunmaktadırlar. Hali hazırda bu sektöre elektronik ortamda verilen hizmetler birbirinden bağımsız olarak yürütülmekte ve entegre edilememektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının hizmet sunduğu kesimlerin nicelik ve nitelikleri dikkate alındığında, yeni versiyon hizmet sunma ortamlarının oluşturulması, halen sunulmakta olan hizmetlerin günün koşullarına göre uyarlanması, hem de mevcut kurulu sistemlerin ortak bir amaca hizmet edecek biçimde entegre edilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Tablo-41: İşletmelerde bilişim teknolojilerinin kullanım alanları

Temel Gösterge*	Mevcut Durum
e-ticaret satışlarının toplam ciroya oranı	% 0 - % 3
Kurumsal kaynak planlaması yönetimi kullanan işletme oranı	% 0 - % 3

Tedarik zinciri yönetimi kullanan işletme oranı	% 0 - % 1
Müşteri ilişkileri yönetimi kullanan işletme oranı	% 0 - % 0.5

Kaynak: Bilgi Toplumu Stratejisi

* Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli (10 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler) işletmeler için

Tablo-42: Şirketlerin e- ticaretten elde ettiği toplam cironun yüzdesi

	2003	2004
AB 25	2,1	2,5
AB 15	2,2	2,8
Avrupa Alanı	2,1	2,2

Kaynak: Eurostat

Kamuda hizmet sunumunda birçok başarılı projeye rağmen, büyük fayda potansiyeli taşıyan temel uygulamalarda eksiklikler bulunmaktadır. e-Avrupa Girişimi çerçevesinde tanımlanan **20 temel kamu hizmetinin** Türkiye’de henüz **12’si** elektronik kanallardan sunulmaktadır (elektronik ortamda verilen kamu hizmetleri) (Tablo-43). 2005 itibariyle, ülkemizin 20 temel elektronik hizmeti sunma oranı %53 iken, AB15 ülkesinin 2004 ortalaması %72, AB25 ülkesinin ise %65 olarak gerçekleşmiştir.

Mevcut durumdaki eksikliklerin kapatılarak fırsatların nesnelendirilebilmesi amacıyla, birçok kamu kurumunun son yıllarda teknoloji kullanımını artırmaya yönelik çaba sarf ettiği görülmektedir. Özellikle **vatandaş numarası ve e-imza** gibi temel yapı oluşturacak projeler tamamlanmış, gerekli atılımın yapılması için hazırlıklar önemli noktalara ulaşmıştır. Hizmet bazında incelendiğinde ise, **vergi beyannamesi ve gümrük bildirimleri** gibi uygulaması daha zor projelerin mümkün olan en üst düzeyde tamamlandığı görülmektedir.

Tablo-43: Elektronik Ortamda Verilen Kamu Hizmetleri

		e-iş hizmetleri
	Kamu Hizmetleri	Türkiyedeki Uygulama
1	Gelir vergileri (Beyanname, Vergi Bildirimi)	e-vergi beyannamesi uygulaması (Bildirim, Tahakkuk, Ödeme)
2	İş ofisleri tarafından verilen iş arama hizmetleri	Bilgiye ulaşım (iş bildirimi sağlanıyor, fakat interaktif hizmetler mevcut değil)
3	Kamu alımları	İhale duyurularının yayınlanması
4	Çalışanlar için sosyal katkı	e-Beyanname (Beyanname gönderme, bilgi toplama, borç, tahakkuk, online ödeme)
6	KDV (Beyanname, Bildirim)	e-Beyanname (Bildirim, Tahakkuk, Ödeme)
7	Yeni bir şirketin kaydı	-
8	İstatistik ofislerine data sunumu	-
9	Gümrük Beyannameleri	Bildirimler BILGE-EDI sistemi aracılığıyla yapılmakta, diğer kamu kurumları tarafından talep edilen dökümanlar hariç
10	Çevre ile ilgili izinler (raporlama dahil)	Bazı ihtiyaç duyulan dökümanlar sağlanabilir
11	Portal for Investment Advisory services	Türkiye de yatırım portalı (yabancı yatırımcılar için yatırım danışmanlık hizmeti) Yakın gelecekte online olarak sunulacak
12	KOBİ portalı	KOSGEB tarafından KOBINET (Bilgilendirme, öneri ve yardım hizmetleri; aracı organizasyonlar , yani bilgi sağlayıcılar tarafından KOBİ’lerin işbirliği hizmetleri için sağlanır)

Yukarıda belirtilen konular ışığında, KOBİ’ler bağlamında, Türkiye’nin bilgi toplumu alanındaki temel darboğazları ve eksiklikleri aşağıda özetlenmiştir:

- KOBİ'lerin rekabet gücünü ve ekonomik gelişimini yükseltmek için BİT kullanımının yeterli düzeyde desteklenmediği.
- KOBİ'lerin küresel marketlere katılımına katkıda bulunmak için, e-iş ve e-ticaret konularında işletmelere yeterli düzeyde tanıtım yapılmadığı ve bu alanda farkındalığın geliştirilmediği.

2.1.5. Sosyo-Ekonomik Analizde Ortaya Konan Önemli Bulgular

Sosyo-ekonomik analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

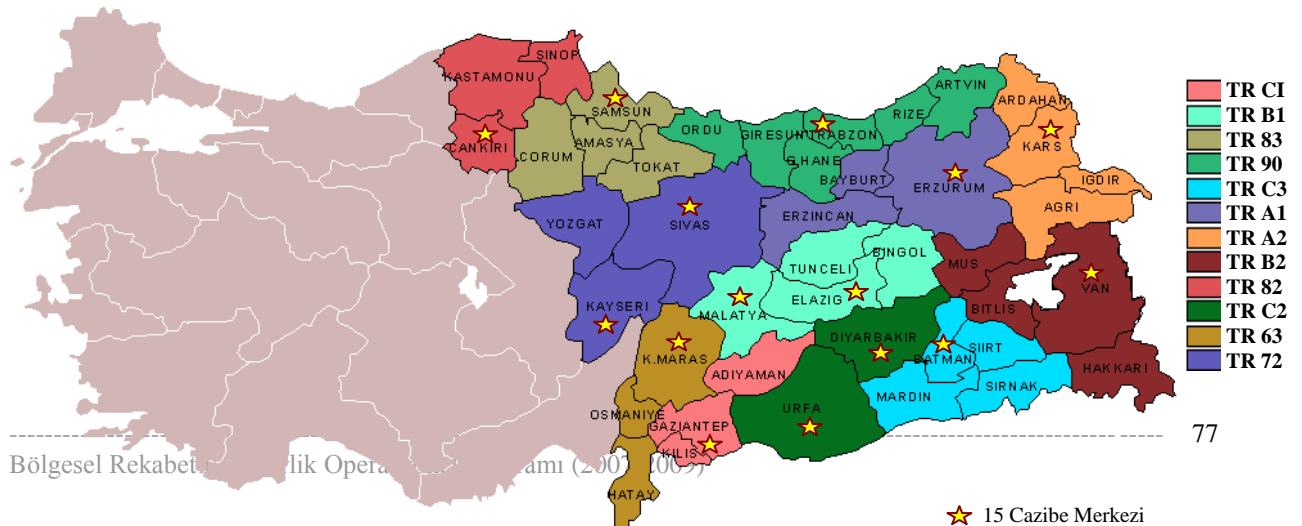
- Sanayinin gelişimi ve rekabet gücü üzerinde çok önemli etkileri olan makro ekonomik dengeler sanayinin önceliklerinden bağımsız olarak oluşturulmaktadır.
- Kamu-özel sektör bilgi üretimi ve paylaşımı mekanizmasının zayıflığı nedeniyle yatırımcılar değer zincirine katılım konusunda hedef pazar, yatırım bölgesi ve ürün tespitinde yeterli düzeyde bilgi sahibi olamamakta ve yönlendirme eksikliği bulunmaktadır.
- Rakip ekonomiler ülke ihracatının ve istihdamın itici gücü olan ve bazı bölgelere rekabet gücü oluşturan sektörlerde rekabet baskısı yaratmaktadır.
- Sanayi işletmelerinin mekânsal dağılımında görülen dengesizlikler bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarına etki etmekte ve her bölgenin kendine has yerel potansiyellerinin harekete geçirilerek rekabet gücü yaratan unsurlarının desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Üretim yapısı gittikçe daha çok ithal ara girdiye gereksinim duyar bir biçimde gelişim göstermekte, teknolojik ilerleme ve yenilikçiliğe dayalı verimlilik artışları tabana yayılamamaktadır.
- Ana sanayi-yan sanayi entegrasyonunda olumlu dışsallık ilişkisi yaygın bir yapı arz etmemekte, artan üretim miktarı ile istihdam arasında pozitif korelasyon sağlanamamaktadır.
- Ölçek ekonomilerinden faydalanmak üzere firmalar temelinde kurumsallaşma ve işbirliği ağları yaygın değildir.
- Bölgesel kalkınmanın ve rekabet gücü yaratmanın en temel aracı olan fiziki ve sosyal altyapı eksiklikleri bulunmaktadır.
- KOBİ'lerin verimlilikleri, ürettikleri katma değer AB ülkelerine kıyasla düşüktür, kaliteli ve standartlara uygun mal ve hizmet sunan, çağdaş pazarlama teknikleri kullanan KOBİ'lerin sayısı yetersiz kalmaktadır.
- Kamunun ve özel sektörün AR-GE, inovasyon ve ileri teknoloji kullanımına yönelik altyapı, personel ve sermaye eksiklikleri bulunmaktadır.
- KOBİ'ler mevcut finansal araçları yaygın olarak kullanmamakta ve KOBİ'lere yönelik finansman araçlarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesine acil ihtiyaç duyulmaktadır.
- KOBİ'lerin buldukları yöre, sektör ve kendilerine has şartları göz önüne alınarak, rekabet unsuru yaratabilen KOBİ'ler yeteri kadar desteklenememekte, yeni kurulan işletmelere yönelik destekler ise yetersiz kalmaktadır.
- KOBİ'lerin kendi arasında ve büyük firmalarla olan ilişki ağlarının geliştirilmesine yönelik kümeleşme faaliyetleri yaygınlaştırılmamıştır.
- İşletmeler AB çevre, iş güvenliği ve hijyen şartlarını uyum göstermekte zorlanmaktadır.

- Ekonomik büyüme ve KOBİ'lerin rekabet edebilirliğini artırmada, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (ICT) kullanımına yönelik faaliyetler yeterince desteklenmemektedir.
- KOBİ'lerin küresel pazarlara katılımlarına yardımcı olmak amacıyla, işletmelere e-iş ve e-ticaret uygulamaları yeterince tanıtılmamış ve bu alanlarda bir farkındalık sağlanamamıştır.
- Doğal ve tarihi mirasın korunması, artırılması ve ticarileştirilmesi yetersiz kalmaktadır.
- Turizmin çeşitlendirilmesi ve coğrafi olarak yaygınlaştırılmasına yönelik yeterli altyapı kurulamamıştır.
- Turizm KOBİ'leri ve tesisleri hızla artan talebe paralel olarak altyapı gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar.
- Turizme yönelik yeterli tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yapılamamaktadır.
- Turizm KOBİ'leri ve tesisleri altyapı ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.

İmalat sanayi ve turizm işletmelerinin desteklenmesine yönelik müdahale alanları, mevcut durum analizinin verileri ışığında tanımlanmıştır. Türkiye'nin Bölgesel Rekabet edebilirlik başlığı altında müdahale alanları, hem Türkiye'nin geneli için, hem de Çok Yıllı Gösterge Planlama Dokümanının (12 Düzey II Bölgesi) ve SCF'nin (15 Cazibe Merkezi) coğrafi ve sektörel kısıtlamaları doğrultusunda bölgesel ve sektörel olarak ortaya konulmuştur.

Çok Yıllı Gösterge Planlama Dokümanının ve Stratejik Çerçeve Belgesinin öngördüğü üzere, Bölgesel Rekabet edebilirlik Operasyonel Programı, kişi başına GSYİH'sı Türkiye ortalamasının %75 altında olan Düzey II Bölgelerinde uygulanacaktır. Bu itibarla, coğrafi konsantrasyon 12 Düzey II Bölgesi içinden seçilen 15 Cazibe Merkezinde olacaktır. Bu nedenle, sosyo-ekonomik durum hem Türkiye geneli, hem 12 NUTS II bölgesi, hem de SCF'nin coğrafi odaklanma olarak seçtiği 15 il merkezinin makro ekonomik arka planı, istihdam, dış ticareti ve işletmele verileri değerlendirilerek ortaya konulmuştur. Aynı şekilde, sektörel düzeyde, imalat sanayi ve turizm sektörünün genel durumu ortaya konmuş, tematik anlamda ise ulusal öncelikler, Çok Yıllı Gösterge Planlama Dokümanının ile Stratejik Çerçeve Belgesinin öncelikleri ve konsantrasyonları da göz önüne alınarak Ar-Ge, inovasyon ve bilgi toplumunda genel durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Genel olarak, 12 Düzey II Bölgesinin ve 15 Cazibe Merkezinin Türkiye'nin ekonomik göstergelerine ve endüstriyel gelişimine yaptığı katkılar tartışılmıştır. Bununla birlikte, sosyo-ekonomik analizde, bu bölgelerin ve Cazibe Merkezlerinin sektörel ve ölçeksel benzerlikler ile üretim yapıları arasındaki bağlar değerlendirilmiştir.

Harita 4: 15 Cazibe Merkezi ve 12 Düzey II Bölgesi

Bu değerlendirmeler sonucunda, genel olarak, Türkiye'nin orta vadeli ihtiyaçları ve hedefleri;

- Türkiye'nin rekabet gücünü artırması
- Şebeke ve İşbirliğinin kurulması için gelişmiş bölgelerle az gelişmiş bölgeler arasında pozitif dışsallıkların sağlanması
- Az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere olan göçün azaltılması için yerel potansiyellerin daha etkin kullanımı
- Farklı kalkınma düzeyleri arasındaki bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi
- Düşük teknoloji ağırlıklı üretim altyapısının orta ve yüksek teknolojili ürünlerin üretimine kaydırılması
- İşletmelerde verimliliğin ve mevcut kapasite kullanımının artırılması
- Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji kullanımına yönelik altyapıların oluşturulması ve dönüşüme yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi
- Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji aktarımı faaliyetlerinden ve bu faaliyetlerin ticarileşmesinden en yüksek faydanın sağlanması
- KOBİ'lerin AR-GE, Teknoloji ve İnovasyona Artan İlgisinin temin edilmesi
- İşletmeler ve onlara hizmet veren kurumlar arasında şebeke ve kümelenmelerin oluşturulması
- İş gücüne katılım oranlarını yükseltebilmek üzere yeni yatırımların ve girişçilik faaliyetlerinin desteklenmesi
- Turizm altyapısını güçlendirmesi, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık vermesi
- İşletmelerin finansmana ulaşımının kolaylaştırılması
- Bölgelerin ekonomik ve sosyal potansiyellerin canlandırılmasına yönelik olarak tarihi, kültürel ve eko-turizm potansiyellerinin kullanılması

Bölgesel, sektörel ve temasal anlamda ise, coğrafi konsantrasyonun ön görüldüğü ve SCF'nin 15 Cazibe Merkezinin de içinde yer aldığı 12 NUTS II Bölgesinde ise orta vadeli ihtiyaçlar ve hedefler ise şöyledir;

- İmalat sanayi ve turizm işletmelerinin sayısının artırılması
- İstihdam yaratan faaliyetlerin desteklenmesi
- Yeni iş kuracak KOBİ'lere danışmanlık ve bilgilendirme destek hizmetleri nin sağlanması
- Sanayinin ihtiyaç duyduğu fiziki altyapı eksikliklerinin giderilmesi
- Mevcut işletmelere yönetim, organizasyon, ihracat, pazarlama, kalite, standart v.b. konularında bilgi ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması
- İşletmeler ve onlara hizmet veren kurumlar arasında şebekelerin ve kümelenmelerin oluşturulması
- Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji kullanımına yönelik altyapıların oluşturulması
- Üniversiteler, kurumlar ve işletmeler arasında şebeke ağlarının kurulmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesi
- Üniversiteler, Ar-Ge enstitüleri ve işletmeler arasında ortak yürütülen Ar-Ge ve inovasyon projelerinin ticarileştirilmesi
- İşletme operasyonlarında web sitesi, internet ve bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması
- Yeni iş kuranlar, işletmeler ve firmaları temsil eden kuruluşlar için mevcut ve yeni finansman araçlarının desteklenmesi ve tanıtılması
- Farklı Düzey II Bölgeleri arasında işbirliğini geliştirmek üzere bölgelerin farklı potansiyellerinin güçlendirilmesi ve böylelikle bölgelerinin birbirlerine yakınlaşmasını sağlayacak araçların oluşturulmasının sağlanması
- Turizm sektöründe etkin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yapılması
- Turizm cazibe noktalarının yenilenmesi ve peyzajına yönelik faaliyetlerin desteklenmesi

2.1.6. SWOT ANALİZİ (GZFT) (Bölgesel Yaklaşım)

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
<ul style="list-style-type: none"> ↑ Coğrafi ve Jeopolitik Konumun Sağladığı Pazar Avantajları ↑ Uluslararası Pazara Ulaşımında Gümrük Birliğinin Sağladığı Rekabet Avantajları ↑ Çeşitli Dış Pazarlara İhracat (TR C1, TR 63, TR 90) ↑ Bölgelerdeki İhracat Payının Artması ↑ Tarım, Sanayi ve İhracattaki Sektörel Çeşitlilik ↑ TOBB'un Liderliğinde Sanayi ve Ticaret Odaları ile KOBİ'ler Arasındaki Güçlü İşbirliğinin Varlığı ↑ Doğal Kaynakların Zenginliği ↑ Nispeten Ucuz İşgücünün Varlığı ↑ Demografik Avantajlar, Genç Nüfusun Varlığı ↑ Bilgi Teknolojileri ve Elektronik İletişim Ağlarının Varlığı ve Serbestleştirilmesi ↑ Turizm için Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Varlığı ↑ Bölgenin Üretim Kapiliyetiyle İlgili Olarak Her Bir NUTS II Bölgesinde En Az Bir Üniversitenin Ve Meslek Yüksek Okulunun Bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> ↓ Özellikle Hedef Bölge Olmak Üzere Ülkenin Düşük Gelir Seviyesi ↓ Bölgelerdeki İşletmelerin Dağılımındaki Dengesizlik ↓ Girişimci Kültürü ve Yeni Girişimcilerin Yetersizliği ↓ İşletmelerin Düşük Seviyedeki Üretim ve Rekabet Gücü ↓ Fiziki Altyapının Yetersizliği ↓ KOBİ'lerce Yetersiz Finansal Kaynak Kullanımı ↓ Yeni Girişimciler için Yetersiz Finansal Kaynaklar ↓ KOBİ'ler için Alternatif Finansal Araçların Yetersizliği ↓ Finans Kaynaklarına Yönelik Garanti Ve Teminat Sağlama Yetersizliği ↓ Firmalar Arasında, Firmalar ile Üniversiteler, Sanayi ve Kamu Kurumları Arasında Uyum ve İletişim Eksikliği ↓ KOBİ'ler Arasında Kümelenme Zayıflıkları ve Tedarik Zincirindeki Eksiklikler ↓ Firmalara ve Yeni Girişimcilere Yönelik Yardımların Yetersizliği ↓ IPA fonlarının kullanımına yönelik iyi hazırlanmış ve uygulamaya hazır projelerin sayısının azlığı ↓ KOBİ'lerde Kalifiye İşgücü ve Kurumsallaşma Yetersizliği ↓ Uluslararası Standartlar ile Uyumlu KOBİ'lerin Azlığı ↓ Çevre, İş Güvenliği ve Hijyen gibi AB Kurallarına Uyumlu İşletmelerin Azlığı ↓ Kaliteyi Yakalamada ve Marka Oluşturmada Yetersizlik İle Farklı Marka İsimlerinde İhracat Ve Kendi Marka İsimlerini Kullanamama ↓ Hedef Pazar Araştırma, Pazar Konumlandırma, Promosyon ve Ürün Çeşitlendirme Gibi Modern Pazarlama Stratejilerinin Yetersizliği ↓ İşletmelerin Hatalı Yatırım Kararları ↓ Düşük Teknoloji ve Uzun İşgücü Kullanan Sektörlerde Yoğunlaşma ↓ AR-GE Altyapısının Eksikliği, ↓ Düşük Seviyede AR-GE Yatırımı ↓ KOBİ'lerde teknolojik inovasyon uygulamalarındaki düşüklük ve inovasyonda düşük farkındalık ↓ AR-GE, İnovasyon ve Teknoloji Kullanımının Azlığı ↓ Fikri Mülkiyet Haklarındaki Farkındalığın Eksikliği ↓ AR-GE ve İnovasyon Yönetim Sisteminde İşbirliği, Koordinasyon ve İletişim Yetersizliği ↓ Düşük Seviyede 6. Çerçeve Programını Kullanım Oranı ↓ KOBİ'lerin ICT Teknolojileri, e-iş ve e-ticaret Uygulamalarını Kullanmakta Yetersiz Kalması ↓ Kamu Yönetiminin İşletmelere Yönelik Bilgisayar Bağlantılı Hizmetlerinin Eksikliği ↓ Turizm Bölgelerindeki Altyapı/Yenileme Yetersizliği ↓ Turizm Sektöründe Pazarlama ve Promosyon Desteklerinin Yetersizliği ↓ Doğal ve Tarihi Mirasın yeterli korunamaması ve ticarileştirilememesi
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> ↔ AB Katılım Süreci ↔ Küresel Talebin Artırılması ↔ Gelişen Pazarlara Coğrafi Yakınlık ↔ Sektörel Kümelenme Potansiyeli ↔ Aramal Tedarik Etmek İçin Gelişmiş Bölgelerde Artan İşbirliği Eğilimi ↔ Ekonomideki KOBİ'lerin Öneminin Artması ↔ KOBİ'lerde ICT Kullanımı ve E-ticaret İlgisinin Artması ↔ Alternatif Turizm Faaliyetleri Potansiyeli ↔ İstihdam Edilebilir Genç Nüfus 	<ul style="list-style-type: none"> ↔ Komşu Ülkelerdeki Siyasi İstikrarsızlık ↔ Uluslararası Ekonomik İstikrarsızlık ↔ Küresel Rekabet Baskısının Artması ↔ Gümrük Birliğinden Kaynaklanan İç Pazardaki Rekabet Baskısının Artması ↔ İşsizlik Oranının Artması ↔ Göç Eğiliminin Artıyor Olması ↔ Yüksek Nüfus Artışı ↔ Tarım Sektörünün Modernizasyonu Sonucunda Açıkta Kalan İşsiz İş Gücü ↔ Hizmet ve Sanayi Sektörlerindeki Gelişmelerin Yaratabileceği Olası Negatif Çevresel Etkiler ↔ Ulusal Ve Bölgesel Düzeyde Ve Kamu İle Özel Sektör Arasında İşbirliğinin Oluşturulmasını Yaşanabilecek Güçlükler ↔ AB Fonları İle Yürütülecek Projelerin Uygulanması İçin Ayrılan Sürenin Darlığı (N+3 Kuralı)

2.2. Stratejik Öncelikler

Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı'nın stratejileri ve temel müdahale alanlarının biçimlendirilmesinde, sosyo-ekonomik ve SWOT analizinden elde edilen hedefler ve orta vadeli ihtiyaçlar kullanılmıştır.

Stratejik öncelikleri belirleme sürecinde, sosyo-ekonomik analizin anahtar noktaları belirlenmiş ve GZFT (SWOT) analizine dönüştürülmüştür. Ardından, SWOT analizindeki noktalar değer kümelerini kuvvetli yönler ve fırsatlardan ve sorun kümelerini zayıflıklardan ve tehditlerden ayırt etmek için kategorize edilmiştir.

Turizm potansiyeli ve alternatiflerin yanında 12 Düzey II bölgesinin bazı girdilerini ihraç kapasitesi, pazar çeşitliliği ve gelişen küresel pazarlara yakınlık, genç nüfus olarak **Şekil 16** daki gibi sınıflandırılmıştır. Bu değerler, üretimin promosyonu ve çeşitliliği, girişimlerin faaliyetlerini pazarlama ve ihraç etme, girişimci kültürün yayılarak yeni girişimci sayısının artırılması, girişimler ve enstitüler bünyesinde birleştirici faaliyetlerin desteklenmesi, enstitülerin ve girişimlerin turizm alanındaki faaliyetlerinin tanıtımı ve pazarlaması, üniversiteler ve girişimlerin Ar-Ge ve inovasyona yönelik faaliyetleri arasında bağlantı kurulması, ICT ve e-ticaretin girişimlerin iş operasyonlarında kullanımının yaygınlaştırılmasını temelli fırsatları maksimize edecek stratejileri artıracaktır.

12 NUTS II bölgelerinin sorunları ile ilgili asıl sınıflandırma; fiziki altyapı, mali kaynakların KOBİ'ler ve Yeni Girişimciler tarafından kullanımı, zayıf kümeleme ve işbirliği ağları, KOBİ'ler ve Yeni Girişimcilere yetersiz danışmanlık hizmetleri, hatalı Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri, turizm alanlarında yetersiz altyapı/yenileme destekleri, turizmde yetersiz tanıtım, pazarlama ve ticaretleştirme faaliyetleri, iş operasyonlarında ICT'nin düşük kullanım seviyesi, işsizlik ve nüfus artış oranları alanları şeklindedir. Benzer olarak bu sorunlar bölgedeki endüstri, Ar-Ge, inovasyon, ICT ve turizm altyapısı iyileştirilmesinin teşvik edilmesi, mevcut ve yeni finansal araçların desteklenmesi ve geliştirilmesi, bilgi ve danışmanlık destekleri ile girişimlerin yeteneklerinin ve girişimci kapasitelerinin güçlendirilmesine dayanan tehditleri minimize edecek stratejileri yaratır.

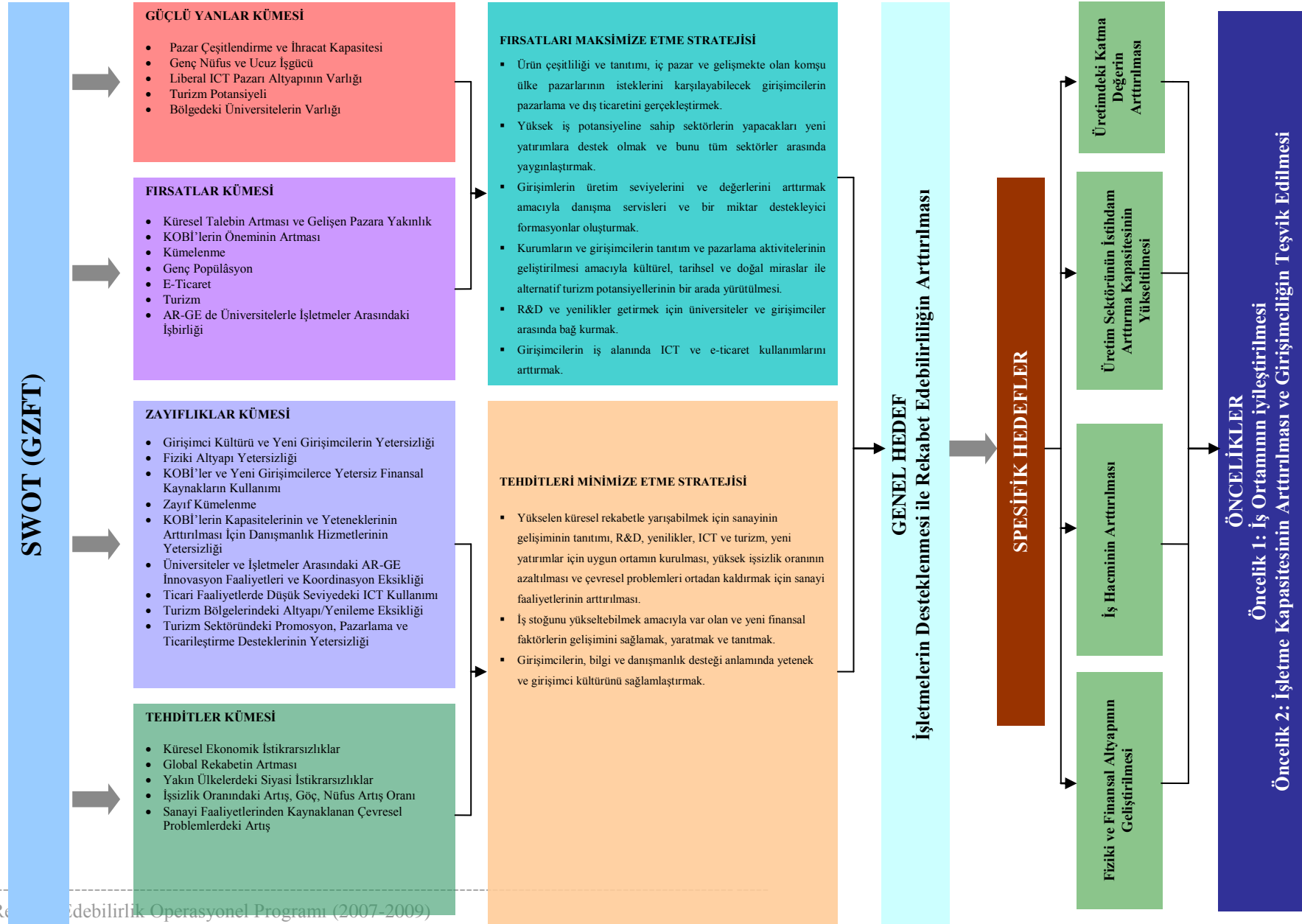
Fırsatların maksimize edilmesi ve tehditlerin minimize edilmesi için güçlü yönler ve zayıflıklara dayanan stratejiler hedeflerde sonuçlandırılmıştır. **Şekil 16 da** görüldüğü üzere olan asıl sorun aynı zamanda 12 Düzey II bölgelerinin varlığı olan genç fakat işsiz nüfustur. Bölgenin diğer belirgin özelliği bu insan sermayesini değerlendirecek iş stoğunun yetersizliği ve mevcut olanların ise düşük katma değer üretmesidir. 'İşletmelerin Desteklenmesi ile Rekabet Edebilirliğin Arttırılması' Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının Global Hedefi bu bölgenin gerçekleri akdedilmiştir.

Bu küresel hedef altında, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının sosyo-ekonomik ve SWOT analizinden yola çıkılarak geliştirilmiş olan spesifik hedefler şöyledir.

- 1- Fiziki ve Finansal Altyapının Geliştirilmesi
- 2- İş Hacminin Arttırılması
- 3- Üretken Sektörünün İstihdam Arttırma Kapasitesinin Yükseltilmesi
- 4- Üretimdeki Katma Değerin Arttırılması

Şekil 16: Akış Diyagramı

Türkiye'nin ortalamasının %75'inin altında kişi başına milli gelirine sahip Düzey II bölgelerini ve 15 Cazibe Merkezini hedefleyen bu amaçlar MIPD ve SCF'nin uygunluk kriterleri ile uyumludur. Bu amaçlar özellikle Türkiye'nin belirli bölgesi için tasarlanırsa da, Türkiye'nin küresel pazarda toplam rekabet gücünün artırılmasını amaçlayan milli politikalar ve desteklerle uyumludur.

Öncelikli ulusal strateji dokümanı, daha ziyade politikalar ve stratejiler üzerinde genel ana yapıyı çizen ve sanayi ve işletmeler ile ilgili konuları içeren öncelikleri belirleyen dokuzuncu gelişme planı (2007-2013) ve orta vadeli program (2007-2009)'dır. Rekabet Edebilirliğin artırılması beş gelişme ekseninin biri olarak dokuzuncu gelişme planında (2007-2013) belirlenmiştir. Bu bağlamda endüstride yüksek değer katılmış üretim yapısına geçişin sağlanması ana öncelik olarak hedeflenmiş ve ilgili politikalar tanımlanmıştır.

İmalat sanayinin dışa yönelmiş yapıda ekonomik büyümeyi sürdürecektir temel sektör olması hedeflenmiştir. Planda politikanın belirli elemanları, ihracatın artırılması, yatırımların teşvik edilmesi, Ar-Ge ve teknolojik faaliyetlerin artırılması, kalite ve üretkenliğin artırılması, yetenekli iş gücünün artırılması, KOBİ'lerin ve girişimciliğin iyileştirilmesi, sürdürülebilir gelişmenin başarılması ve rekabetin güçlendirilmesi belirtilmiştir.

Bununla birlikte, bu amaçlar "Türkiye için Sanayi Politikası (AB üyeliğine doğru)" dokümanı ve "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı" ile uyumludur. Aynı zamanda AB'nin girişim, endüstriyel ve KOBİ politikaları ve ilkeleri ve Dokuzuncu Kalkınma Planı ile uyumludur.

Benzer şekilde bu amaçlar MIPD ve SCF'nin stratejileri ve amaçları ile aynı doğrultudadır (**Tablo 44**). SCF de belirtildiği üzere Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının öncelikleri şöyledir.

Öncelik 1: İş Ortamının İyileştirilmesi

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Bu öncelikler ve altında yer alan tedbirler ile global ve spesifik hedeflere ulaşılacak temel amaçtır (**Şekil 16**). Öncelikler Türkiye'nin göreceli olarak rekabet gücü zayıf olan bölgelerinde bulunan imalat sanayi ve turizm işletmelerini, temel olarak, KOBİ sektörüne yönelik olup, bölgedeki işletmelerin sayısını ve kattıkları değeri artırmak, faaliyetlerin artırılmasını ve istihdam yaratılmasını ön görmektedir.

Türkiye'nin içsel anlamda bölgeler arası rekabet farklılıklarını gidermeye yönelik olarak az gelişmiş bölgelerinde uygulayacağı önlemler dışsal anlamda küresel pazarlardaki rekabet gücünü koruyabilmesine katkı sağlayacaktır. 15 Cazibe Merkezi il bulunduğu bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacak, bu bölgeler ise genel olarak Türkiye'nin rekabet düzeyini ve istihdam kapasitesini güçlendirecek, bölgeler arası gelişmişlik farkı azalma eğiliminde olan bir Türkiye'nin ise AB'ye yakınsamasının araçları desteklenmiş olacaktır. Cazibe merkezlerinin sürücü etkisi 12 Düzey II bölgesinde benzer kapasitelerin ve yeteneklerin kurulması ile sonuçlanır. Genel resim olarak, bölgedeki insan sermayesinin istihdamı ve girişimlerin iş yeteneklerinin iyileştirilmesi bölgenin rekabet seviyesini artıracak ve bölgesel farklılıkların azaltılmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak, hedeflenen bu gelişimler bölgenin diğer gelişmiş bölgelerine yakınsaması ve Türkiye'nin AB ye yakınsamasını sağlayacak araçlar olarak yorumlanabilir.

Makro Ölçekli Müdahale Eksenleri

Birinci önceliğin amacı, 12 Düzey II Bölgesindeki ve 15 Cazibe Merkezindeki sanayi, Ar-Ge, ICT ve Turizm altyapıları için uygun yer sağlanmasına yönelik ihtiyaçlarının özellikle kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Böylelikle yöreye gelen yerli ve yabancı imalat sanayi yatırımcılarına uygun yatırım yeri, Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerine yönelik uygun ortam, turizm yatırımlarına yönelik olarak tanıtım ve promosyon konularında imkanlar sunulmuş olacaktır.

Yörede yatırım yapmak isteyen, işini büyütmek ya da yeni üretim modellerine ve ürünlere yönelmek isteyen yatırımcılara uygun yeni finansman modelleri oluşturulacaktır. Birinci öncelikle yapılması ön görülen tedbirlerin diğer yörelerdeki sanayi ve turizm faaliyetleri ile eşgüdümü ve kamunun genel rekabet politikaları ile uyumu sağlanacaktır.

Mikro Ölçekli Müdahale Eksenleri

İkinci öncelikle ise, doğrudan işletmelere ve onların faaliyetlerine yönelik olup, firmaların yönetim ve organizasyon modellerini oluşturma, uluslararasılaşma, kalite, standardizasyon, pazarlama, ihracat, yeni iş kurma, finansmana ulaşım, markalaşma, patent, teknoloji kullanımı ve transferi v.b. konularda danışmanlık hizmetlerini içermektedir.

İkinci öncelik firmaların daha yenilikçi ve teknoloji kullanabilen bir yapıya dönüşümlerini destekleyerek, dünyadaki gelişimleri takip eden, ihracata yönelen, verimliliklerini ve karlılıklarını arttırabilen, marka ve kalite bilincine sahip, pazarlama tekniklerini ve bilgi teknolojilerini kullanabilen firmalar oluşturmaya ve desteklemeyi hedeflemektedir.

Bu iki önceliğin temel amacı, yöreye yatırımcı çekmek, yeni işletmelerin kurulmasını sağlamak, yöredeki istihdamın artırılması ile bu bölgelerden gelişmiş illere yönelen göçü önlemek ve sonuç itibarıyla bölgelerin görece geri kalmış gelişmişlik düzeylerini ve rekabet güçlerini arttırmaktır.

Tablo 44: Ulusal Politikalarla ve Topluluk Politikalarıyla Uyum**9th KALKINMA PLANI**

Vizyon: "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye"
Ekonomik ve Sosyal Gelişme Eksenleri

ÇOK YILLI ENDİKATİF PLANLAMA DOKÜMANI (MİPD)**Bölgesel Rekabet edebilirlik Altındaki Temel Öncelikler**

- İmalat sanayi ve hizmet sektöründe yeni ve sürdürülebilir iş alanları yaratmak ve mevcutları korumak üzere bölgelerin kapasitelerinin artırılması yoluyla yatırımların desteklenmesi
- Uluslararası en iyi uygulamalar ve standartlar ile yönetim ve üretim süreçlerinin modernizasyonu aracılığıyla KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması
- KOBİ teknoloji tabanlarının, inovasyon ve çevre uygulamalarının iyileştirilmesi

Takip edilecek Hedefler:

- KOBİ'lerin faaliyette bulunduğu iş ortamının iyileştirilmesi ve rekabet edebilirliğinin artırılması
- İmalat sanayi ve hizmet sektöründeki istihdamda ve işletmelerde niceliğin, kalitenin ve verimliliğin iyileştirilmesi
- KOBİ'lerin orta ve yüksek teknoloji ihracat ürünlerine ve hizmetlere yaptığı katkının artırılması

Beklenen Sonuçlar

- İmalat sanayi ve hizmet sektöründe yeni işletmeler yaratılacak ve mevcutları korunacak
- Yeni iş alanları yaratılacak mevcutlar iyileştirilecek
- İmalat sanayi mal ve hizmetler inden KOBİ'lerin ürettiği toplam ciro iyileştirilecek.
- Orta ve yüksek teknoloji mal ve hizmetlerden Türkiye'nin yaptığı ihracat artırılabilecek.

STRATEJİK ÇERÇEVE BELGESİ (SCF)

Genel Hedef: Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve insan kaynaklarının iyileştirilmesiyle hem Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına hem de Türkiye'nin AB'ye yakınlaşmasına katkı sağlamak

Spesifik Hedef: İşletmelerin desteklenmesi ve iş ortamının iyileştirilmesiyle bölgesel rekabet edebilirliğin artırılması

BÖLGESEL REKABET EDEBİLİRLİK PROGRAMI:

Genel Hedef: İşletmelerin desteklenmesi ve iş ortamının iyileştirilmesiyle bölgesel rekabet edebilirliğin artırılması

Spesifik Hedef-1: Fiziki ve Finansal Altyapının Geliştirilmesi **Öncelik 1:** İş Ortamının İyileştirilmesi

Spesifik Hedef -2: İş Hacminin Artırılması **Öncelik 1:** İş Ortamının İyileştirilmesi **Öncelik 2:** İşletme Kapasitesinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Spesifik Hedef -3: Üretim Sektörünün İstihdam Artırma Kapasitesinin Yükseltmesi **Öncelik 1:** İş Ortamının İyileştirilmesi **Öncelik 2:** İşletme Kapasitesinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Spesifik Hedef -4: Üretimdeki Katma Değerin Artırılması **Öncelik 1:** İş Ortamının İyileştirilmesi **Öncelik 2:** İşletme Kapasitesinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Tablo 45: Hedefler, Öncelikler ve Tedbirler

Global Hedef	Spesifik Hedef	Müdahale Alanları	Öncelikler	Operasyonel Hedefler/Tedbirler
İşletmelerin Desteklenmesi ile Rekabet Edebilirliğinin Arttırılması	FİZİKİ VE FİNANSAL ALTYAPININ GELİŞTİRLMESİ	<ul style="list-style-type: none"> İşletme Kurulmasının Teşvik Edilmesi İşletmelerin Üretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi İçin Danışmanlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi Kümelenmelerin Oluşturulması İşletmelere Hizmet Veren Ajansların ve Kurumların Desteklenmesi Turizm Altyapısının Geliştirilmesi ve Turizmin Desteklenmesi İşletmelerin Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Arttırılması Mevcut İşletmelerin Kurumsallaşması ve Girişimciliğin Desteklenmesi İşletmeler Arasında İşbirliği Ağlarının Oluşturulması İşletmelerin Standardizasyonu, Kalite ve Belgelendirme Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi İşletmelerin Risk Sermayesi Uygulamalarının Yaygınlaştırılması İşletmelerde Marka Yaratmak ve Promosyonun Desteklenmesi İşletmelerin İhracat Faaliyetlerinin İyileştirilmesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi, TEKMER ve kuluçka merkezleri gibi Girişimlerin Desteklenmesi Fikri Mülkiyet Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması, Özellikle Patent Sayısı Olmak Üzere Fikri Mülkiyet Haklarının Sayısının Arttırılması İşletmelerin İnovasyon ve R&D Faaliyetlerinin Desteklenmesi İşletmelerdeki İleri Teknoloji Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi 	1. İş Ortamının İyileştirilmesi	Sanayi Altyapının Geliştirilmesi
	İŞ HACMİNİN ARTTIRILMASI			Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi
	ÜRETİM SEKTÖRÜNÜN İSTİHDAM ARTTIRMA KAPASİTESİNİN YÜKSELTİLMESİ			Ar&Ge, İnovasyon ve Teknoloji ve Bilgi-İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi
	ÜRETİMDEKİ KATMA DEĞERİN ARTTIRILMASI			Turizm Altyapısı ve Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi
			2. İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi	İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması
				Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi

BROP'nin Yoğunlaşma (Konsantrasyon) Stratejisi

Stratejik önceliklerin tanımlanmasında, sosyo-ekonomik analizin tespit edilen anahtar noktaları belirlenmiş ve GZFT analizine dönüştürülmüştür. Bundan sonra, GZFT analizinde yer alan konular güçlü yanlar ile fırsatları bir araya getirip tanımlayacak biçimde, yine aynı yöntemle zayıf yönler ile tehditleri bir araya getirip tanımlayacak biçimde kümelendirilmiştir.

Mantıksal akış çerçevesi içerisinde, sosyo-ekonomik analiz ile GZFT analizinin ortaya koyduğu teşhislerden yola çıkarak, BROP bir global hedef ile spesifik hedefler seti tanımlamıştır. Dolayısı ile MIPD ve SÇB'nin tanımlamış olduğu hedef ve stratejilere paralel olarak, "9. Kalkınma Planı", "Türkiye Sanayi Politikası Dokümanı (AB Üyeliğine Yönelik)", "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı", işletmelere, sanayiye ve KOBİ'lere yönelik AB Politikaları ile uyumlu olarak, öncelikler, tedbirler ve yürütülebilecek faaliyetler tanımlamıştır.

Buna rağmen, BROP kapsamında sağlanan kaynaklar bölgesel kalkınma üzerinde doğrudan makro ekonomik etki oluşturmak için yetersizdir. Bu nedenle, müdahale alanları anlamında en yüksek etkiyi sağlamaya yönelik olarak çok güçlü ve yoğun bir coğrafi ve sektörel bir odaklanma gereklidir.

BROP, sürdürülebilir tedbirler ile kaynakların etkin kullanımını temin etmek üzere oldukça yoğun bir coğrafi ve sektörel odaklanmaya özel önem atfetmiştir.

Bu kapsamda, BROP'nin yoğunlaşma stratejisi üç ayak üzerine oturtulmuştur. Kaynak kullanılacak projelerin seçilmesinde temel kriter olarak kullanılacak "**Rekabet Edebilirlik Haritası**", "**Sektörel Yoğunlaşma Tabloları**" ve "**Cazibe Merkezleri Sınıflandırması**".

Söz konusu bu üç ayağa ilave olarak, BROP bölge-içi işbirliği faaliyetlerine geniş bir önem yüklemiş, cazibe merkezlerinin kendi hinterlandları ile içsel ilişkileri ve hedef bölgenin ülkenin özellikle Ar-Ge, inovasyon ve işbirliği ağları konularında görece daha iyi konumda olan diğer bölgeleri ile ilişkileri ana ekseninde olmak üzere projeleri önceliklendirme bazında iki ilke oluşturmuştur.

BROP kapsamındaki tüm tedbirler için yapılacak tüm proje çağruları sınırlayıcı olmayacak ve hedef coğrafyanın tümünü kapsayacaktır. Bununla birlikte, projelerin seçimi esnasında BROP'nin yoğunlaşma stratejisine uygun olarak detaylı bir biçimde geliştirilen seçim kriterleri ile de projeler önceliklendirilecektir.

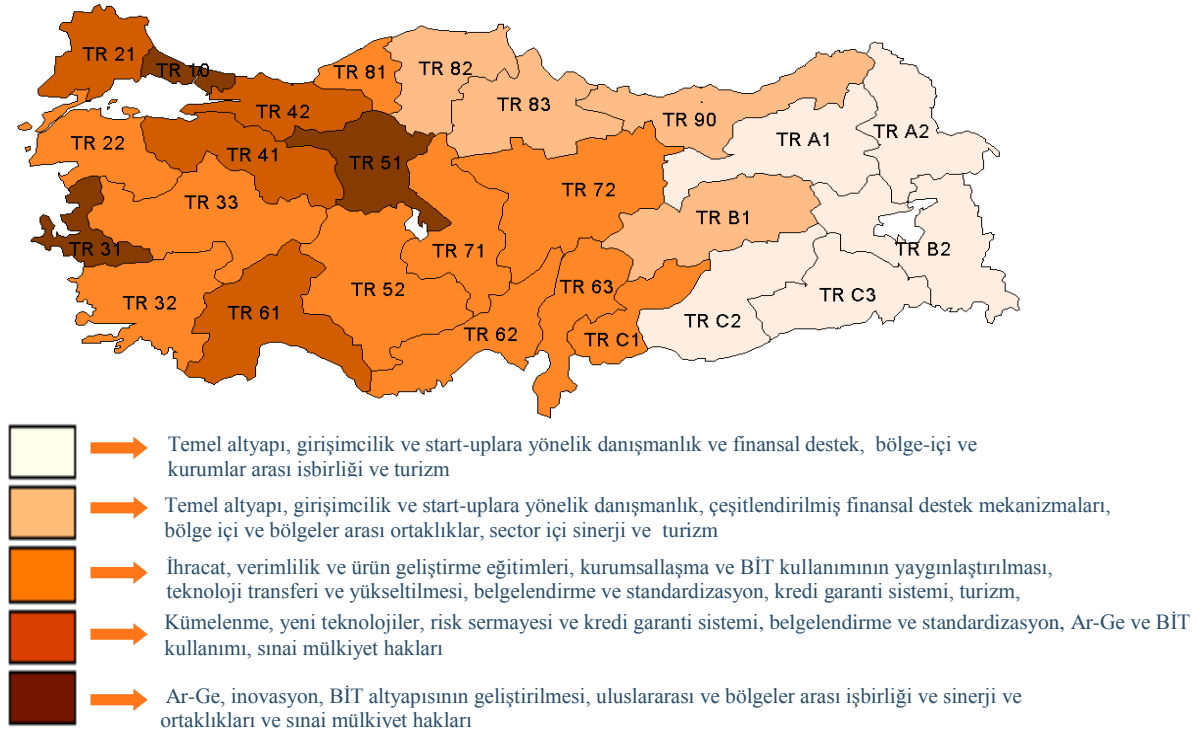
Rekabet Edebilirlik Haritası ve Müdahale Yoğunlaşma Stratejisi

BROP kapsamındaki müdahale stratejisi ekonometrik bir model sonucunda oluşturulan **Türkiye Rekabet Edebilirlik Haritası** ile geliştirilmiştir.

Söz konusu ekonometrik model her bir NUTS II bölgesi için rekabet edebilirlik konseptine göreceli katkısı olan 42 farklı etkenin (ekonomik, demografik, sosyal, istihdam, turizm ve diğer sosyo-ekonomik veriler) belirli ağırlıkla ölçülmesine dayalı bir rekabet edebilirlik indeksi geliştirmiştir. Sonuç olarak bölgeleri rekabet edebilirlikleri bağlamında farklı ölçütlerde tanımlayan ve sınıflandıran bir harita yapılmıştır.

Açıktan (en az rekabet edebilir bölge) koyu kahverengiye (rekabet edebilirliği en yüksek bölge) doğru birbirine yakın rekabet edebilirlik indeksleri bulunan farklı beş ana grup, NUTS II seviyesinde tanımlanmıştır. (Bakınız **Harita 6**)

Bununla birlikte, imalat sanayi işletme sayısı, 6. Çerçeve Programa sunulan projelerin dağılımı, mali ve turizm verileri gibi ülke çapında gösteren haritalar birlikte değerlendirildiğinde bölgelerin ihtiyaçlarını ve potansiyellerini ortaya koyma ve olası desteklenebilecek müdahaleleri belirlemek üzere farklı haritalar geliştirilmiştir.

Harita 5: Türkiye Rekabet Edebilirlik Haritası

Rekabet edebilirlik indeksi ve haritası dikkate alındığında, İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri (Ek -4 / Tablo 53-54, 12 NUTS II Bölgesinde ve 15 Cazibe Merkezinde İmalat Sanayinde Sektörel Yoğunlaşma), kişi başı milli gelir (Grafik 1) göstergeleri birlikte değerlendirildiğinde, BROP'nin hedef coğrafyasında yer alan illerin sanayileşme anlamında ülkenin diğer bölgelerinden oldukça geri kalmış olduğu görülebilecektir. Bununla birlikte, hedef bölgede faaliyette bulunan firmalar üretimlerini yoğunluklu olarak tarımsal ürünler ile hammadde üretimine dayandırmışlardır. (Ek-4, Tablo 53-54)

Yapısal işsizlik, düşük istihdam oluşturma kapasitesi, düşük oranlı nitelikli işgücü, düşük ihracat, yüksek oranda dış girdiye bağımlılık, yetersiz Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji kullanımı, düşük finansman aracı kullanımı, düşük katma değerli ürün yapısı gibi veriler dikkate alındığında, hedef bölgenin bölgesel kalkınma ve rekabet edebilirlik anlamında ülkenin diğer bölgelerinin oldukça gerisinde olduğu, bununla birlikte sektör içi yıkıcı rekabete maruz kaldığı görülebilecektir.

Düşük katma değerli ürünler segmentinde yer alınması nedeniyle üretim maliyetleri içerisinde girdi maliyetleri hala yüksek orandaki önemini korumaktadır.

Buna rağmen, tarımsal sanayiye bağlı yüksek oranlı istihdam oluşturma potansiyeli ve sermaye birikimi zorluğu hala devam etmektedir. Bunun yanında toplam imalat sanayi üretimi ve ihracat içerisindeki düşük teknolojili ürünlerin oranı hala oldukça yüksektir.

Aynı zamanda, hedef bölgede üretim sürecindeki teknolojik gelişme/yükseltme belirli bir oranda işsizliğe neden olmaktadır.

Müdahalelerin Yoğunlaşma Stratejisi

BROP'nin müdahalelerinin yoğunlaşma stratejisinin oluşturulması için, hedef bölgede yer alan NUTS II düzeyleri Türkiye ulusal kişi başı milli gelirinin ortalamasının % 75'inin altında kalan bölgeler kendi aralarında bir rekabet edebilirlik kategorisine ayrıştırılmıştır. (Bakınız Harita 7)

Bununla birlikte, Rekabet Edebilirlik Haritasında “iş alemi temsil eden kuruluşların kapasitelerinin yükseltilmesi ve bu kurumlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi”ni öngören müdahaleler hedef bölgenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılacaktır. Düşük rekabet edebilirlik bölgelerinde hem NUTS II bölgeleri hem de iller arasında işbirliği ağlarının geliştirilmesi ve ortak üretim ve pazarlamaya yönelik faaliyetleri de desteklenecektir.

İşletmelerin kurumsallaşmasını, iş ve ürün geliştirmeye yönelik danışmanlık hizmetleri, sektörel dönüşüme yardımcı olacak bölge-içi ve bölgesel işbirlikleri, müdahaleleri yoğunluklu olarak kullanılacaktır. Yıkıcı rekabet potansiyeli olmayan ve sektörler arası işbirliği geliştirme potansiyeli bulunan alanlar desteklenecektir. Turizm potansiyelleri dikkate alınarak düşük rekabet edebilirlik bölgesinde yer alan NUTS II bölgelerinde bu tedbir de uygulanabilecektir.

Rekabet edebilirlik ekseninde bulunan NUTS II bölgelerinde mevcut üretimin katma değerinin yükseltilmesini ve küresel rekabet ile baş edebilmesini temin edecek tedbir seti ile bu setin uygulanmasını sağlayacak temel altyapının geliştirilmesine ilişkin tedbir seti daha yoğun kullanılacaktır.

Birinci programlama (2007–2009) sürecinde geçerli olacak bu kaynak kullandırma yaklaşımı, bu dönem sonunda sektörel ve coğrafi ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirilecektir. Müdahale stratejisinin önemli hedeflerinden birisi de oluşacak ihtiyaçlara kademeli bir yaklaşım içerisinde farklı tedbirlerle farklı zaman dilimleri içerisinde müdahale edebilmektir.

Bu açıdan görece geri kalmış bölgelerin rekabet edebilirliklerinde pozitif etki doğurabilecek, sektörel değişim ve dönüşümleri tetikleyebilecek nitelikte birden fazla tedbirin ortak bir coğrafyada uygulanması da müdahale yaklaşımının temel ilkelerinden birisi olarak belirlenmiştir.

Bununla birlikte, hedef bölgede yer alan fakat müdahale mantığı içerisinde farklı tedbir setinde yer alabilecek ve uygulanması durumunda önemli kazanımlar sağlayacağı görülebilen proje önerilerinin desteklenmemesi mantıklı olmayacaktır.

BROP'nin bölgesel ve tedbir temelli müdahale stratejisi aşağıdaki matriste gösterilmiştir.(Bakınız tablo 46) Müdahale stratejisi hazırlanırken sektörel, bölgesel ve yerel tarafların görüşleri dikkate alınmış ve stratejiye yansıtılmıştır. (Bakınız Ek 2) Stratejinin geliştirilmesi ile birlikte, BROP'nin tedbirleri için coğrafi yoğunlaşma da sağlanmıştır. Bu stratejiye göre, BROP'nin tüm tedbirleri tüm bölgelerde uygulanamayacaktır. Coğrafi ve sektörel yoğunlaşma stratejisi oluşturulurken OP'nin mevcut durum analizi ile söz konusu coğrafyaya ilişkin istatistiki veriler temel alınmıştır.

Sektörel yoğunlaşmayı temin etmek için, hedef sektörler (alt sektörleri kapsamamaktadır) NACE kodlaması kullanılarak hem NUTS II hem de il düzeyinde aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Bu nedenle, ilgili bölgede uygun olan tedbirler NUTS II düzeyinde Cazibe Merkezlerini de kapsayacak biçimde hazırlanmış sektörel yoğunlaşma verileri dikkate alınarak uygulanacaktır. Yoğunlaşma stratejisi ve gerekçeleri Ek-5 ve Tablo 55'te gösterilmektedir.

Sektörel Yoğunlaşma Stratejisi

Aşağıdaki tablolar, müdahale stratejisinin gruplama yaklaşımı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Hedef Bölgedeki öncelikli sektör tabloları (Tablo 47)'da düşük, orta ve yüksek rekabet edebilirlik bazında gruplandırılmıştır.

Bölgesel Yoğunlaşma Stratejisi

Coğrafi yoğunlaşma anlamında en kritik konular tahsis edilen kaynakların % 70-80'inin, SÇB'de detaylı olarak anlatıldığı gibi 15 Cazibe Merkezine (*K.Maraş, Samsun, Kastamonu, Malatya, Elazığ,*

Trabzon, Kayseri, Sivas, G.Antep, Diyarbakır, Ş.Urfa, Erzurum, Batman, Van ve Kars) kullandırılmasıdır.

Bölge-içi Yoğunlaşma Stratejisi

BROP, hem bölge içi hem de hedef bölge ile ülkenin diğer bölgeleri ile daha yakın işbirliği sağlamak üzere iki prensip çerçevesinde bölgeler arası yoğunlaşma stratejisi geliştirmiştir. Bunlar;

- Cazibe Merkezleri ile hinterlandı arasındaki etkileşim,
- Hedef bölge ile ülkenin diğer bölgeleri arasında özellikle ar-ge, inovasyon ve işbirliği ağları konularında etkileşim,

olarak öngörülmüştür.

Bu iki prensip projelerin seçim sürecinde önceliklendirilecektir.

MIPD’de bahsedildiği üzere, BROP’nin uygulanacağı 12 NUTS II bölgesi ve 15 Cazibe Merkezi dışında, yoğunlaşma yaklaşımı, ulusal politikalar veya kurumlar ile geri kalmış bölgelerin rekabet edebilirliklerinin yükseltilmesine katkı sağlayacak bölgesel boyutu olan projelerin desteklenmesine mani olmamaktadır. Bu nedenle bu faaliyeti düzenleyen 2.2. numaralı tedbir hem 12 NUTS II bölgesinde yer alan bölgeler ile hem de ülkenin diğer bölgeleri için uygulanabilir olmaktadır.

Bu çerçevede, proje seçim aşamasında, BROP’nin “Ar-Ge, inovasyon, teknoloji ve BIT Ortamı ve altyapısının geliştirilmesi”, “ işletmelere temel bilgi ve danışmanlık desteği sağlanması”, “ sanayi sektörleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi” tedbirleri içerisinde hedef bölge ile ülkenin geri kalanı arasında ar-ge, inovasyon ve teknoloji kullanımını işbirliğini geliştirmeyi öngören entegre projelere öncelik verilecektir.

Tablo 46: BRÖP'nin Bölgesel ve Tedbir Bazlı Müdahale Stratejisi

Tedbirler	NUTS II BÖLGELERİ											
	DÜŞÜK REKABET EDEBİLİRLİK					ORTA DÜZEY REKABET EDEBİLİRLİK				YÜKSEK REKABET EDEBİLİRLİK		
	TR-A1	TR-A2	TR-B2	TR-C2	TR-C3	TR-B1	TR-82	TR-83	TR-90	TR-C1	TR-63	TR-72
1.1	Ø	Ø	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1.2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1.3	✓	Ø	Ø	Ø	Ø	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1.4	✓	✓	✓	Ø	✓	Ø	Ø	Ø	Ø	✓	Ø	Ø
2.1	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2.2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ : Öncelikli Tedbirler

Ø : Öncelikli Olmayan Tedbirler

BRÖP'nin yoğunlaşma stratejisi prensipleri ve Tablo 46'da tedbirlere ilişkin verilen bilgiler proje seçim kriterleri hazırlanırken ve projeler seçilip sıralanırken yoğunluklu olarak kullanılacaktır.

Note: Bu tablo hem yatay hem de dikey ekseninde dikkate alınmalıdır.

Tablo 47: Hedef Bölgedeki Öncelikli Sektörler

NUTS II	İller	SEKTÖRLER – DÜŞÜK REKABET LOW COMPETITIVENESS					
		1. Öncelikli Sektör	2. Öncelikli Sektör	3. Öncelikli Sektör	4. Öncelikli Sektör	Diğer	Öncelikli Olmayan Sektör
TR-A1	Erzurum	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Mobilya İmalatı	Kimyasal Ürün imalatı	--	--
	Erzincan	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Sebzecilik	--	--	--
	Bayburt	Plastik İmalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	--	--	--
TR-A2	Ağrı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--	--
	Kars	Metalik olmayan diğer minerallerin işlenmesi	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
	Iğdır	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
	Ardahan	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--	--
TR-B2	Van	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Metalik olmayan diğer minerallerin işlenmesi	--	--	--
	Muş	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Derinin işlenmesi ve deri ürünleri	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
	Bitlis	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	--	--	--	--
	Hakkari	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Ana metal ve fabrikasyon metal ürünler imalatı	--	--	--
TR-C2	Diyarbakır	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Tekstil ve Giyim İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Kimyasal Ürün imalatı	Makine İmalatı
	Ş.Urfa	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Tekstil ve Giyim İmalatı	Ana metal ve fabrikasyon metal ürünler imalatı	Sebzecilik ve fıstık	--	--
TR-C3	Mardin	Metalik olmayan mineraller imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ana metal ve fabrikasyon metal ürünler imalatı	--	--	--
	Batman	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Kimyasal ürün imalatı	Giyim eşyası üretimi	--
	Şırnak	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	--	--	--
	Siirt	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Giyim eşyası üretimi	--	--	--

NUTS II	İller	SEKTÖRLER – ORTA DÜZEY REKABET EDEBİLİRLİK					
		1. Öncelikli Sektör	2. Öncelikli Sektör	3. Öncelikli Sektör	4. Öncelikli Sektör	Diğer	Öncelikli Olmayan Sektör
TR-B1	Malatya	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Tekstil ve giyim eşyası imalatı	--	--	--	--
	Elazığ	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--
	Bingöl	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Hayvancılığa bağlı ürünler sanayi	--	--	--
	Tunceli	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ana metal ve fabrikasyon metal ürünler imalatı	--	--	--	--
TR-82	Kastamonu	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Giyim eşyası imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	--	--
	Çankırı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	Tekstil ve giyim eşyası imalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	--	--
	Sinop	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
TR-83	Samsun	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ana metal imalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--
	Tokat	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Madencilik ve taş ocakçılığı	Giyim eşyası imalatı	--	--
	Çorum	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	--	--	--
	Amasya	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Madencilik ve taş ocakçılığı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--	--
TR-90	Trabzon	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer taşıma ekipmanları imalatı	--	--	--
	Ordu	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Madencilik ve taş ocakçılığı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	--	--
	Giresun	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--	--
	Rize	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
	Artvin	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--	--
	Gümüşhane	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Mobilya imalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--

NUTS II	İller	SEKTÖRLER – YÜKSEK REKABET EDEBİLİRLİK					
		1. Öncelikli Sektör	2. Öncelikli Sektör	3. Öncelikli Sektör	4. Öncelikli Sektör	Diğer	Öncelikli Olmayan Sektör
TR-C1	Gaziantep	Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Lastik ve plastik imalatı sanayi	Fabrikasyon Metal Ürünler imalatı	Kimya ve kimyasal ürünler sanayi	Madencilik ve taş ocaklığı
	Adıyaman	Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Kimya ve kimyasal ürünler sanayi	--	--	--
	Kilis	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Tekstil ve giyim eşyası imalatı	Fabrikasyon metal ürünler imalatı	--	--	--
TR-63	Hatay	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Ana metal sanayi	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	Ana metal ve fabrikasyon metal imalatı	Lastik ve plastik sanayi	--
	K.Maraş	Tekstil ve giyim eşyası imalatı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Fabrikasyon metal ürünler imalatı	--	--	--
	Osmaniye	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	Ağaç ve Ağaç ürünleri Sanayi	--	--	--
TR-72	Kayseri	Mobilya imalatı	Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--	--
	Sivas	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Madencilik ve taş ocaklığı	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Diğer yerlerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	--	--
	Yozgat	Gıda ürünleri ve İçecek İmalatı	Metalik olmayan diğer mineraller imalatı	Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	Ana metaller ve fabrikasyon metaller üretimi sanayi	--	--

* Cazibe Merkezi olan iller koyu renkte gösterilmiştir.

3. Program Stratejisi

Bu bölümde, Bölgesel Rekabete Edebilirlik Operasyonel Programının öncelikleri ve tedbirleri, *amaç, spesifik, hedefler, gerekçe, tanım, hedef hölge-tema-sektör, tedbirler, önceliğin uygulanması, uygun faaliyetler ve seçim kriterleri* bakımından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölümde kullanılan “hedef bölge” terimi, önceki bölümlerde de belirtildiği gibi 15 “Cazibe Merkezi” de dahil olmak üzere 12 NUTS II bölgesini belirtmektedir.

3.1 Öncelik Eksenleri ve Tedbirler

Öncelik 1: İş Ortamının İyileştirilmesi

Amaç

Bu önceliğin amacı, hedef bölgede yeni işletmelerin sayısını artırmak için daha iyi bir iş ortamı yaratmak, mevcut işletmelerin verimliliğini ve rekabet güçlerini iyileştirmek, fiziki altyapının iyileştirilmesi ve hedef bölgelerdeki KOBİ’ler için destekleyici bir çevrenin yaratılması yolu ile toplam istihdama katkıda bulunmaktır.

Spesifik Hedefler

Bu önceliğin spesifik hedefleri;

- İşletmelerin faaliyetlerini daha iyi ve uygun bir ortamda yürütebilmesi için iş altyapısının geliştirilmesi ve modernizasyonu,
- İşletmelerin finansal araçlara erişim koşullarının iyileştirilebilmesi için uygun finansman mekanizmalarının kurulması ve/veya mevcut olanların desteklenmesi,
- Ar&Ge, yenilikçilik, ICT de dahil olmak üzere teknoloji kullanımı ve bilgi transferi altyapısının desteklenmesi,
- Canlandırma, peysaj ve tanıtım/pazarlama faaliyetleri gibi arz ve talep yönlü müdahaleler aracılığı ile turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi.

Gerekçe

Sosyo-ekonomik göstergeleri inceleyen önceki bölümdeki çalışmada da bahsedildiği üzere, mevcut durum kısaca; hedef bölgelerdeki tarım dışı istihdam oranının ve iş stoğunun bazı özel durumlar hariç yetersiz olduğu ve mevcut işletmelerin düşük katma değer ve düşük teknoloji tabanı ile çalıştıkları şeklinde özetlenebilir.

Sosyo-ekonomik analiz ve SWOT analizi çalışmaları sonucu ortaya konan teşhis; fiziksel ve sanayi altyapısının nitelik ve nicelik olarak yetersizliğini, yönetim ve imalat süreçlerinde teknoloji ve yenilikçiliğin düşük kullanımını, bölge içinde ve bölgeler arasındaki işbirliği, kümelenme ve ağ oluşumlarının yetersizliğini, gerçek potansiyel ile kıyaslandığında turizm faaliyetlerinin düşüklüğünü, ve finansman araçları ile danışmanlık hizmetlerine erişimdeki yetersizliği (hatta bazı durumlarda piyasanın hiç oluşmamasını) işaret etmektedir.

Son olarak, sosyo-ekonomik analiz, SWOT analizi ve stratejik önceliklere ilişkin çalışmaların çıktılarına uygun olarak tasarlanan müdahale stratejisi, iki öncelik eksenini ortaya koymaktadır. Bu stratejik konfigürasyon; müdahaleleri, temalara ve sektörlere göre değil müdahalenin tipine göre sınıflandırmaktadır. Bu nedenle her iki öncelik de, aynı temaları ve sökterleri içermekte ancak; birinci

öncelik makro ölçekte doğrudan “iş ortamına” yoğunlaşırken, ikinci öncelik mikro tedbirlerle münferit olarak işletmelerle ilgilenmektedir.

Söz konusu stratejik konfigürasyona ve gerekçesine uygun olarak bu öncelik (birinci öncelik); iş ortamına ilişkin dört tedbirden oluşmakta ve operasyonel programın hedeflediği temalar ile sektörlerle yönelik teşhiste ortaya konan problemlerin çözümüne odaklanmaktadır. Bu öncelikte yer alan makro ölçekteki müdahaleler ve ikinci önceliğin mikro ölçekteki müdahaleleri aracılığı ile her iki öncelik arasında bir sinerji yaratılması amaçlanmaktadır.

Tanım

Bu öncelik, hedef bölgede yer alan ve imalat sanayi ile turizm sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere yoğunlaşmaya ve modern bir sanayi altyapısının kurulması; ICT ve teknoloji transferi de dahil olmak üzere teknoloji kullanımı, Ar&Ge ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi; NUTS II bölgeleri arasında kümelenme, ağ oluşumu ve işbirliği faaliyetlerinin desteklenmesi; çeşitli finansman araçlarının desteklenmesi; turizm alanlarının ticarileştirilmesi ve turizm sektörüne ilişkin tanıtım/pazarlama faaliyetleri gibi müdahaleler aracılığı ile iş ortamının iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

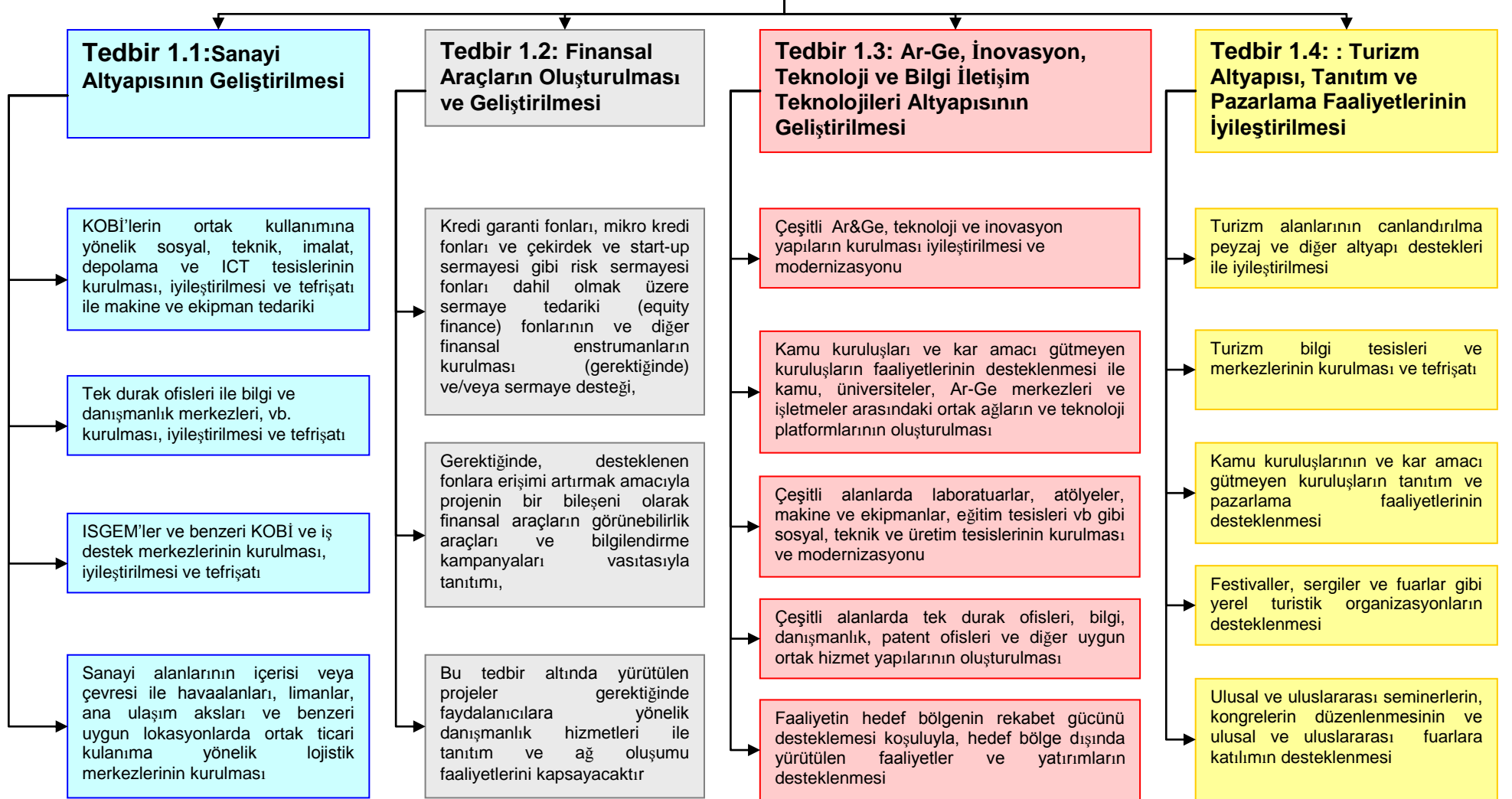
İş ortamının iyileştirilmesini amaçlayan makro tedbirler çerçevesinde bu öncelik içerisinde yer alan uygun faaliyetler,

- KOBİ ve iş geliştirme merkezleri, KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik çeşitli tesisler, tek durak ofisleri, bilgi ve danışmanlık merkezleri, eğitim tesisleri, ICT altyapı ve ekipmanları ve de lojistik merkezleri ve benzeri destekleyici sanayi altyapılarının kurulması.
- Kredi garanti fonları, mikro kredi fonları ve çekirdek ve start-up sermayesi gibi risk sermayesi fonları dahil olmak üzere sermaye tedariki fonlarının ve finansal enstrümanların oluşturulması ve/veya desteklenmesi.
- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), Duvarsız Teknoloji İnkübatörleri (DTİ), Kuluçka Merkezleri, Teknoloji Transfer Merkezleri, Mükemmeliyet Merkezleri ve benzeri Ar&Ge, teknoloji ve inovasyon yapılarının kurulması ve/veya desteklenmesi ile Ar&Ge , inovasyon ve teknoloji ağları gibi işbirliği mekanizmalarının desteklenmesi.
- Doğal ve tarihi değerleri, sağlık ve spor faaliyetleri açısından turist çekme potansiyeline sahip seçilen alanların canlandırılması, peysajı ve ticarileştirilmesi ile tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi aracılığı temel turizm altyapısının oluşturulması ve geliştirilmesi. Hedef bölgenin turizm cazibesine ve gelen turist sayısının artırılmasına doğrudan katkısı olan rekabete edebilirlik odaklı altyapı faaliyetleri de desteklenecektir.

Bu öncelikte yer alan müdahalelere ilişkin akış şeması aşağıda verilmektedir:

Öncelik 1: İş Ortamının İyileştirilmesi

Hedef Bölge-Tema-Sektör

Bu öncelik; özellikle 15 Cazibe Merkezi başta olmak üzere kişi başına düşen gayri safi milli hasılası (PPP), milli ortalamanın % 75'inin altında kalan 12 NUTS II bölgesinde bulunan ve özellikle

- İmalat Sanayi ve
- Turizm Sektöründe

çalışan KOBİ'leri hedeflemektedir.

Bu öncelik kapsamında; hedef bölge dışarısında uygulanmakla birlikte, hedef bölgenin rekabetçi konumunu destekleyen ortak projeler ve ağ oluşumu faaliyetleri de uygun olarak değerlendirilecektir.

Stratejik Öncelikler bölümünde ortaya konan müdahaleler, sektörler ve bölgelere yönelik konsantrasyon stratejisi, proje seçim kriterlerinin oluşturulmasında stratejik temel olarak kullanılacaktır.

Tedbirler

Bu öncelik kapsamında aşağıdaki tedbirler yer almaktadır;

1. Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı, mevcut sanayi alanlarının kalitesinin yükseltilerek kullanımlarının teşvik edilmesi ve sundukları hizmetlerin talebe uygun olarak desteklenmesi yolları ile iş ortamının iyileştirilmesidir.

2. Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı, uygun finansman araçlarının kurulması ve/veya mevcutların desteklenmesi yolu ile hedef bölgede faaliyet gösteren ve finansman araçlarına ulaşmakta güçlük çeken KOBİ'lerin erişim koşullarının iyileştirilmesidir.

3. Ar&Ge, İnnovasyon, Teknoloji ve Bilgi-İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı, Ar&Ge, İnnovasyon, teknoloji kullanımı ve transferinin desteklenerek verimliliğin artırılması ve dinamik bilgi tabanlı bir ekonominin kurulmasına katkıda bulunmaktır.

Ar&Ge faaliyetleri için uygun bir altyapının kurulması, yenilikçilik için destekleyici bir ortamın meydana getirilmesi, teknoloji transferinin ve yeni teknolojilerin kullanımının teşvik edilmesi, özellikle üniversiteler ve Ar&GE merkezleri ile özel sektör ve bölgeler arasında daha kuvvetli bağlantılar kurarak araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ticarileştirilmesi gibi faaliyetler bu tedbirin öncelikli müdahaleleri olacaktır.

4. Turizm Altyapısı ve Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi

Bu tedbirin amacı, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, turizm cazibe bölgelerinin canlandırılması ve peysajı ve ticari kullanıma hazırlanması ve tanıtım/pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi yolları ile rekabetedebilirlik ve istihdamın geliştirilmesi ve bölgesel farklılıkların azaltılmasıdır.

Önceliğin Uygulanması

Bu öncelik kapsamında yer alan tedbirler; teklif çağruları ve ihale sözleşmeleri vasıtası ile uygulanacaktır. IPA Uygulama Tüzüğü'nün 158. Maddesinde de belirtildiği üzere; kamu kuruluşları tarafından sunulan projeler ile teklif çağrılarını takiben sunulan proje önerileri, aşağıda belirtilen kabul ve seçim ilkelerine uygun olarak değerlendirilecek veya seçilecektir.

Stratejik Seçim Kriterleri

- **Müdahale Stratejisi** – Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altındaki Tablo 46’da belirtilen müdahalelere yönelik konsantrasyon stratejisi ve kısıtlamalara uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Sektörel Strateji** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altındaki Tablo 47’de belirtilen sanayi sektörlerine yönelik konsantrasyon stratejisine uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Bölgesel Strateji** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altında yer alan Bölgesel Konsantrasyon Stratejisi başlıklı bölümde ortaya konan bölgesel konsantrasyon stratejisine uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Bölgelerarası İşbirliği Stratejisi** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altında yer alan Bölgelerarası İşbirliği Stratejisi başlıklı bölümde ortaya konan bölgelerarası işbirliği stratejisine uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Ağ oluşumu faaliyetleri, hedef bölge ile ülkenin geri kalanı arasındaki ortak faaliyetler ve Cazibe Merkezleri başta olmak üzere hedef bölgenin nihai faydalanıcı olması koşulu ile hedef bölge dışında yürütülen faaliyetler desteklenecektir.
- BRÖP’un toplam bütçesinin % 70-80’inin Cazibe Merkezlerine tahsis edilmesini öngören stratejik hedefe (SCF) ulaşmak üzere, Cazibe Merkezlerine yönelik proje ve başvurular öncelikli olarak değerlendirilecektir.

Tedbirlere özgü seçim kriterleri her bir tedbirin altında ayrıca verilmiştir.

İzleme Göstergeleri

Burada verilen göstergeler tedbirlerde verilen göstergelerin toplamıdır.

Toplam Harcama : 138,330,670 (euro) (2007-2009)

AB Katkısı : 103,748,000 (euro) (2007-2009)

Ulusal Katkı : 34,582,670 (euro) (2007-2009)

Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktı Göstergeleri			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerin toplam alanı (m2)	75.000 m ² (Hedef bölgedeki 32 OSB ve 166 KSS'de yer alan teknik ve sosyal tesislerin alanı, ayrıca 10 İGEM ve 7 İŞGEM'in alanı)	10.000 m ²	Ortak tesisler: Laboratuvarlar, işlikler, paketleme tesisleri, imalat tesisleri, eğitim tesisleri, lojistik tesisleri, vb.
2-Kurulan veya desteklenen ortak hizmet tesislerin toplam sayısı	6 (Hedef bölgedeki inkubatörler)	10 (inkubatör, laboratuvar, tek durak ofisi vs.)	Ortak hizmet tesisleri: Tek durak ofisleri, bilgi ofisleri, girişimci ve iş geliştirme merkezleri
3-İşletmelere sağlanan kredi garanti miktarı	Kredi Garanti Fonunca verilen 63.842 Milyon EUR.	30 Milyon EUR.	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.
4-İşletmelere sağlanan mikro kredi miktarı	2.9 Milyon EUR.	5 Milyon EUR.	Mevcut durumdaki miktar mikro kredi dağıtan illerin istatistiklerden alınmıştır.
5-Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri sayısı	4 TGB	2	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
6- Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ile ilgili hizmet tesisi sayısı	3 TEKMER	2	KOSGEB desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Merkezleri
7-Desteklenen Ar-Ge projelerine katılan işletme sayısı	-	60	-
8-Ar-Ge enstitüleri ve işletmelerince hayata geçirilen ortak projelerin sayısı	-	15	-
9-Renovasyon, rehabilitasyon ve restorasyon faaliyetleri ile iyileştirilen turizm alanlarının toplam sayısı	0	3	Tarihi ve arkeolojik alanlar hariç olmak üzere turizm çekim noktaları/alanları
Sonuç Göstergeleri			

1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerden faydalanan işletmelerin ya da küçük sanatkarların sayısı	16.600 küçük sanatkar ve 3500 KOBİ (Hedef Bölgedeki OSB ve KSS'lerde ortak tesislerden yararlanan)	300 küçük sanatkar 400 KOBİ (ek)	Mevcut durumdaki sayılar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize sanayi Bölgeleri ve Sileri genel Müdürlüğü'nden alınmıştır.
2-Kurulan veya desteklenen hizmet tesislerinden faydalanan işletmelerin toplam sayısı	350	400 (ek)	Mevcut durumdaki 350 işletmenin 175'i mevcut İŞGEM'lerde yer almakta olup hedef bölgede bunlardan başka KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik laboratuvarlar ve bölgesel sanayi geliştirme merkezleri de bulunmaktadır.
3-Desteklenen sanayi alanları içerisinde kurulan yeni işletmelerin sayısı	0	300 (ek)	Her bir İŞGEM/inkübatörün içinde yaklaşık 30 yeni işletme yer alabilmektedir.
4-IPA fonlarıyla desteklenen OSB, KSS, İŞGEM/inkübatörlerde faaliyet gösteren işletmelerde meydana gelen yeni istihdam sayısı	0	1000	Faaliyette olan 6 İŞGEM'deki istihdam 645'dir.
5-Finansal araçlar yoluyla iş kuran yeni işletmelerin sayısı	BROP'un hedef bölgesindeki kredi garanti fonu sayesinde iş kuran 57 yeni KOBİ BROP'un hedef bölgesinde mikro kredi dağıtılan kişi sayısı yaklaşık 1000 kişidir	60 yeni KOBİ (ek) 500 (ek)	Yeni iş kurularına verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %22'ye karşılık gelmektedir, gerisi mevcut işletmelere verilmiştir.
6-Yatırımlara sağlanan kredi garanti miktarı	13.267 Milyon Avro	8 Milyon Avro (ek)	Yatırımlara verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %43'e karşılık gelmektedir,
7-Desteklenen bölgelerde kurulan Ar-Ge ve inovasyonla ilgili yeni işletme sayısı	0	70	-
8-Desteklenen projelerden sonuçlanan patent başvuruların sayısı	0	10	Veriler Türk Patent Enstitüsünün istatistiklerinden takip edilebilir.
9-Desteklenen turizm çekim alanlarını ziyaret eden turist sayısı	2.233.673 kişi turist	1000 (desteklenen turizm çekim noktası/alanı başına ek)	Mevcut Durumdaki turist sayısı hedef bölgedeki Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine gelen turist sayısından alınmıştır.
10-Desteklenen bölgelerde kurulan yeni turizm işletmelerinin sayısı	0	10 (desteklenen her bir turizm alanı için)	İlgili şehir veya şehirlerde bulunan turistik bir değer desteklenerek turizm cazibesinin artırılması sonucu bu şehir veya şehirlerde kurulan turizm KOBİ'lerinin sayısı.

Tedbir 1.1: Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı; mevcut sanayi alanlarının kalitesinin yükseltilerek kullanımlarının teşvik edilmesi, sundukları hizmetlerin talebe uygun hale getirilmesi ve uygun yerlerde KOBİ'lere yönelik Ortak Tesislerin kurulmasının desteklenmesi yolları ile daha iyi bir yatırım ortamının yaratılmasıdır.

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin spesifik hedefleri;

- Ortak kullanıma yönelik sosyal, teknik, imalat, depolama ve ICT tesislerinin kurulması yolu ile KOBİ'lere ticari faaliyetlerini daha iyi yürütebilecekleri bir çevrenin sağlanması ve sanayi altyapısının iyileştirilmesi,
- KOBİ'lerin, sanayi alanları içerisindeki gelişmiş altyapı ve yüksek hizmet kalitesinden ortak olarak faydalanmasının teşvik edilmesi ve bu çerçevede KOBİ'ler için bir sinerji ve mükayeseli üstünlük yaratılması,
- KOBİ ve iş destek merkezleri ile bilgi, danışmanlık ve tek durak ofislerinin kurulması yolu ile yeni işletmelerin kurulmasına ve mevcut olanların rekabet edebilirliklerinin artırılmasına katkıda bulunulmasıdır.

Gerekçe

Bütçe ve beklenen etkiler bakımından Operasyonel Programın en önemli müdahale araçlarından biri olan bu tedbir; yeni işletmelerin kurulması ve mevcut işletmelerin gelişmesi ve genişletilmesine katkıda bulunmak üzere sanayi altyapısının iyileştirilmesi konusuna eğilmektedir.

Önceki bölümlerde de belirttiği üzere; gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında imalat sanayinin durumuna ilişkin makro göstergeler olumsuz seyretmektedir; Türkiye, belirli sanayi sektörlerine yönelik olarak yeterli doğal kaynak ve ham maddeye sahip olmasına rağmen, bu kaynakların işlenmesi ile üretilen katma değer yetersizdir ve bu durum AB Üye Ülkeleri ile mukayese edildiğinde Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin düşük olmasının başlıca nedenlerinden biridir.

Sosyo-ekonomik analiz bölümünde ortaya konduğu üzere; Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS), işletmelere sunduğu ortak altyapı ve atıksu arıtma tesisleri, vb vasıtası ile sanayinin gelişimi için uygun bir ortam sağlamaktadır. Bu çerçevede, hedef bölge içerisinde yer alan 15 cazibe merkezinde 12 adet tamamlanmış ve 14 adet inşaatı devam etmekte olan OSB, 41 adet tamamlanmış ve 4 adet inşaatı devam etmekte olan KSS ile 9 adet tamamlanmış ve 6 adet inşaatı devam etmekte olan İŞGEM bulunmaktadır.

Buna ek olarak, sosyo-ekonomik analiz bölümünde, 15 Cazibe Merkezi ve 12 NUTS II bölgesi sınırları içerisinde yeterli sayıda OSB ve KSS bulunduğu dair kapsamlı kanıt ortaya konmuştur. Bu bölgelerdeki temel sorun inşaatı devam etmekte olan OSB ve KSS'lerin altyapılarının tamamlanması ve yeterli sayıda girişimci yaratılarak yatırımcıların OSB ve KSS'lere olan ilgisinin artırılması ve böylece OSB ve KSS'ler içerisinde optimum doluluk oranlarına erişilmesidir. Aksi takdirde bu bölgelerdeki sanayi altyapısı atıl kalacak ve buraların inşası için tahsis edilen kamu kaynaklarından azami verim sağlanamayacaktır. Yeni girişimci ve yatırımcıların 15 Cazibe Merkezi ve 12 NUTS II bölgesine yatırımlarının teşvik edilmesi, mevcut OSB ve KSS'lerin doluluk oranlarının artırılması ve atıl altyapının daha fazla değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

Sosyo-ekonomik analiz neticesinde varılan bu teşhis doğrultusunda; KOBİ'ler için daha uygun bir yatırım ortamı yaratmak ve hedef bölgede üretilen katma değer ve iş hacmini artırmak üzere BROP,

mevcut sanayi bölgelerinin altyapısı ile buralarda sunulan hizmeti talebe uygun şekilde iyileştirmek ve çeşitli bölgelerde ortak kullanıma yönelik tesisler, KOBİ ve iş destek merkezleri ile bilgi, danışmanlık ve tek durak ofisleri ve lojistik merkezlerinin kurulmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım bir yandan, mevcut altyapının daha etkin ve verimli kullanılmasına katkı sağlarken diğer yandan da ulusal kaynaklarla finansmanı sağlanmış veya sağlanacak olan yatırımların IPA kaynakları vasıtasıyla etkinliğinin artırılması ve mükemmeliyetin önlenmesine katkıda bulunacaktır.

Tanım

Bu tedbir, sanayi altyapısının iyileştirilmesi, daha yüksek kalitede hizmet verilmesi ve KOBİ'lerin yatırım ve imalat yapabileceği gelişmiş bir ortamın yaratılmasını amaçlayan arz yönlü bir tedbirdir.

Bu tedbirin müdahale alanı, yeni sanayi bölgelerinin (OSB'ler ve KSS'ler gibi) inşasından ziyade, mevcut sanayi bölgeleri içerisindeki veya dışarısındaki **“destekleyici altyapının”** gerektiğinde soft faaliyetlerle de desteklenerek iyileştirilmesidir.

Altyapı faaliyetlerinin ana amacı, girişimcilerin sanayi bölgeleri içerisinde yatırım yapmaları ve buraların doluluk oranlarının artırılmasını teşvik etmek üzere, daha iyi kalitede hizmet ve desteklerin sağlanmasıdır.

Bu çerçevede, tedbir içerisindeki temel müdahaleler büyük ölçüde, KOBİ ve iş geliştirme merkezleri, çok geniş bir yelpazede KOBİ'lere yönelik ortak kullanım tesisleri, tek durak ofisleri, bilgi ve danışmanlık ofisleri, eğitim tesisleri, ICT altyapısı ve ekipmanları ve lojistik merkezleri gibi **“destekleyici altyapı”**ların inşasını kapsayacaktır.

Bu tedbir kapsamındaki destekler; binaların inşası, iyileştirilmesi (yenilenmesi) ve tefrişatı ile makine, laboratuvar cihazları ve ICT ve ofis ekipmanlarının tedarik edilmesi, vb. altyapı ve ekipmana yönelik yatırımlardan oluşacaktır. Bununla birlikte; müdahalelerin etkinliğini artırmak üzere, projenin uygulanması ile doğrudan ilgili danışmanlık hizmetleri ve görünürlük faaliyetleri de proje bütçesinin belirli bir oranını geçmeyecek şekilde finanse edilecektir.

KOBİ ortamı ile doğrudan ilgili olmak üzere ortak kullanım amaçlı sosyal, teknik, imalat ve depolama tesislerinin kurulmasına ilişkin müdahaleler çok geniş bir yelpaze içerisinde; makine ve ekipmanları ile birlikte ortak imalat, işleme ve paketleme tesisleri, atolyeler, depolar, tasarım merkezleri, imalat ve imalat süreçlerine yönelik ortak kullanım laboratuvarları ve test ekipmanları, ortak sosyal tesisler, eğitim tesisleri ve internet erişim noktaları, imalat ve tasarım süreçlerine yönelik ekipman ve yazılım da dahil olmak üzere ortak ICT kullanım imkanları, vb. kapsayacaktır.

Bu müdahale, sanayi bölgeleri içerisinde veya KOBİ'lerin nispeten yoğun bulunduğu bölgelerde, yukarıda belirtilen tesis ve ekipmanın uygun bir kombinasyonunu içerisinde barındıracak entegre merkezlerin kurulmasına yönelik daha büyük çaplı projeleri desteklemek şeklinde de uygulanabilir.

Bu çeşit bir müdahale yaklaşımı bir yandan, KOBİ'lerin yerel altyapı ve hizmetlerin ortak kullanımından kaynaklanacak sinerjilerden faydalanarak bir işbirliği kültürü geliştirmelerine imkan verirken diğer yandan da yeni işletmelerin kurulması ve mevcutların gelişmesine katkı sağlayacak bir ortam yaratacaktır.

KOBİ'lere yönelik ortak kullanım tesisleri ile entegre bir şekilde KOBİ ve iş geliştirme merkezlerinin (IGEM'ler, İŞGEM'ler vb.) kurulması da bu tedbir kapsamında desteklenecek faaliyetler arasında yer almaktadır.

Sanayi bölgeleri içerisinde veya KOBİ'lerin nispeten yoğun olduğu bölgelerde tek durak ofisleri ile bilgi ve danışmanlık merkezlerinin kurulmasına yönelik faaliyetler de bu tedbir kapsamında yer almaktadır.

Sanayi bölgeleri içerisinde veya çevresinde, havaalanları, limanlar, ana ulaşım aksları, vb. çevresinde ortak ticari kullanıma yönelik lojistik merkezlerinin kurulması bu tedbir kapsamında öngörülen bir diğer faaliyettir.

Girişimcilik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve öğretim tesislerinin kurulması faaliyetleri, kurulmuş bulunan Teknik Komite üzerinden İnsan Kaynakları Operasyonel Programı ile yakın işbirliği ve koordinasyon içerisinde desteklenecektir.

Uygun Faaliyetler

Bu tedbir aşağıdaki indikatif faaliyetleri kapsamaktadır;

- KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik sosyal, teknik, imalat, depolama ve ICT tesislerinin kurulması, iyileştirilmesi ve tefrişatı ile makine ve ekipman tedariki .
- Tek durak ofisleri ile bilgi ve danışmanlık merkezleri, vb. kurulması, iyileştirilmesi ve tefrişatı.
- İŞGEM'ler ve benzeri KOBİ ve iş destek merkezlerinin kurulması, iyileştirilmesi ve tefrişatı.
- Sanayi alanlarının içerisi veya çevresi ile havaalanları, limanlar, ana ulaşım aksları ve benzeri uygun lokasyonlarda ortak ticari kullanıma yönelik lojistik merkezlerinin kurulması.

Kabul Kriterleri

Projeler, BROP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Daha fazla sayıdaki işletme tarafından ortak olarak kullanılmak amacıyla kurulan tesislerin desteklenmesine yönelik projeler.
- Özellikle ortak kullanım amaçlı teknik, sosyal ve imalat tesislerin kurulması başta olmak üzere, sanayi alanlarının doluluk oranlarının artırılmasını teşvik eden projeler.
- Yüksek istihdamı destekleyen projeler.
- İleri teknoloji ve yenilikçiliği destekleyen projeler.

- Diğer tedbirlerle tamamlayıcılık ve sinerji oluşturan projeler, özellikle tedbir 2.2'de belirtildiği üzere ortak kullanım tesisleri vasıtasıyla kümelenme ve ağ oluşumunu teşvik eden projeler.
- Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına katkıda bulunan çevresel sürdürülebilirliği olan projeler.
- Kadın, genç veya engelli girişimciler ile start-uplara yönelik bileşenler içeren projeler.
- TOBB, TESK, sektörel vekıflar ve dernekler, yerel sanayi, ticaret, esnaf ve sanatkar odaları vb. katılımını sağlayan projeler.
- Faydalanıcının, projenin hedeflerine ulaşılmasına yönelik idari ve teknik kapasitesinin yeterliliği ile projenin önündeki diğer muhtemel riskler.
- CIP ve 7. Çerçeve Program başta olmak üzere diğer Topluluk Programları ile tamamlayıcılık ve sinerji sağlayan projeler.

Nihai Yararlanıcılar

Kamu kurumları/ajansları, iş ve KOBİ destekleme kuruluşları/merkezleri, OSB ve KSS'lerin yönetici otoriteleri, ulusal ve yerel sanayi ve ticaret odaları, birlikler, dernekler, vb.

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 34,582,668 (Avro) (2007-2009)

AB finansmanı : 25,937,000 (Avro) (2007-2009)

Ulusal katkı : 8,645,668 (Avro) (2007-2009)

Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerin toplam alanı (m2)	75.000 m ² (Hedef bölgedeki 32 OSB ve 166 KSS'de yer alan teknik ve sosyal tesislerin alanı, ayrıca 10 İGEM ve 7 İŞGEM'in alanı)	10.000 m ²	Ortak tesisler: Laboratuvarlar, işlikler, paketlenme tesisleri, imalat tesisleri, eğitim tesisleri, lojistik tesisleri, vb.
2-Kurulan veya desteklenen ortak hizmet tesislerin toplam sayısı	6 (Hedef bölgedeki inkubatörler)	10 (inkubatör, laboratuvar, tek durak ofisi vs.)	Ortak hizmet tesisleri: Tek durak ofisleri, bilgi ofisleri, girişimci ve iş geliştirme merkezleri
Sonuçlar			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerden faydalanan işletmelerin ya da küçük sanatkarların sayısı	16.600 küçük sanatkar ve 3500 KOBİ (Hedef Bölgedeki OSB ve KSS'lerde ortak tesislerden yararlanan)	300 küçük sanatkar 400 KOBİ (ek)	Mevcut durumdaki sayılar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize sanayi Bölgeleri ve Siteleri genel Müdürlüğü'nden alınmıştır.

2-Kurulan veya desteklenen hizmet tesislerinden faydalanan işletmelerin toplam sayısı	350	400 (ek)	Mevcut durumdaki 350 işletmenin 175'i mevcut İŞGEM'lerde yer almakta olup hedef bölgede bunlardan başka KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik laboratuvarlar ve bölgesel sanayi geliştirme merkezleri de bulunmaktadır.
3-Desteklenen sanayi alanları içerisinde kurulan yeni işletmelerin sayısı	0	300 (ek)	Her bir İŞGEM/inkübatörün içinde yaklaşık 30 yeni işletme yer alabilmektedir.
4-IPA fonlarıyla desteklenen OSB, KSS, İŞGEM/inkübatörlerde faaliyet gösteren işletmelerde meydana gelen yeni istihdam sayısı	0	1000	Faaliyette olan 6 İŞGEM'deki istihdam 645'dir.

Tedbir 1.2: Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı, uygun finansman araçlarının kurulması ve/veya mevcutların desteklenmesi yolu ile hedef bölgede faaliyet gösteren ve finansman araçlarına ulaşmakta güçlük çeken KOBİ'lerin erişim koşullarının iyileştirilmesidir.

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin spesifik hedefleri aşağıdaki gibidir;

- KOBİ'lere hizmet veren kredi garanti fonları, mikro kredi fonları ve çekirdek ve start-up sermayesi gibi risk sermayesi fonları dahil olmak üzere sermaye tedariki fonlarının ve finansal enstrümanların desteklenmesi yolu ile hedef bölgelerdeki finansal ortamın iyileştirilmesi,
- Finansal kaynaklara erişimin artırılması yolu ile işletmelerin iş geliştirme projeleri ve yatırım seviyelerinin artırılması,
- Finansal kaynakların artan oranda kullanımı ile işletmelerin imalat altyapılarının modernizasyonu.

Gerekçe

Mart 2005 tarihinde Banakademie Uluslararası tarafından yürütülen "Türkiye'de Küçük İşletmelerin Finansmanı" konulu saha araştırmasının sonuçları, KOBİ'lere ilişkin Bölüm 2.1.2'de de sunulduğu üzere, KOBİ finansmanında arz ve talep taraflı engellerin varlığını işaret etmektedir. Söz konusu araştırma hedef grup, bölge ve tema açısından BROP için de geçerlilik taşımaktadır. Bu itibarla, araştırma sonuçları BROP'un ilgili bölümlerinde büyük ölçüde kullanılmıştır.

Araştırma, finansmana erişimdeki engelleri aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır: ticari bankalarca talep edilen teminat gerekliliği açıkça en önemli engeli oluşturmakta (işletmelerin %83'ü bu engeli ya birinci, ya da ikinci veya üçüncü sırada görmektedir), faiz oranları ikinci büyük engel olarak karşımıza çıkmakta (işletmelerin %54'ü genel görüş olarak faiz oranlarının çok yüksek olduğunu belirtmektedir) ve ticari bankaların bürokratik ve zaman alıcı prosedürleri ise işletmelerin %26'sınca üçüncü temel engel olarak belirlenmiştir.

KOBİ'lere ilişkin 2. bölümde ve SWOT analizinde tanımlandığı üzere KOBİ'ler büyüklükleri, sermayeleri, kurumsal yapıları ve düşük üretim düzeyleri nedeniyle talep edilen garanti ya da teminatları sağlamada zorluk çekmektedir. Düşük faiz oranları uygulayan, daha basit prosedürler ve krediler için yeterli garantiler gerektiren kredi planlarını tercih etmektedirler. Sonuç olarak, bu durum

KOBİ'lerin banka kredilerinden düşük düzeyde yararlanmasına yol açmıştır. Bu rakamlara göre, 2000 yılında KOBİ'lerce alınan kredilerin miktarı %6 iken, 2006 yılında bu oran mevzuatta ve son 6 yılda KOBİ tanımında yapılan değişiklikler sayesinde %24'e ulaşmıştır. Kredi alımına ilişkin yüksek maliyetler ve sıkı koşulların yanı sıra bankaların özellikle mikro işletmeler olmak üzere KOBİ'lere yönelik yetersiz fırsatlar sunması dikkate alındığında, kredi garanti fonlarının ve kredi fonlarının yanı sıra öz finansman ve risk sermayesinin geliştirilmesine yönelik mali desteklerin büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Kurumsal finansman ve teknik yardıma sınırlı erişim KOBİ'lerin faaliyetlerini iyileştirmelerini güçleştirmiştir. Mevcut teşvik sistemi büyük ölçekli sanayilerin lehine görünmektedir. Ayrıca idari süreçlerin karışıklığı küçük firmaların bu tür avantajlardan faydalanmalarını zorlaştırmaktadır

Düşük karlılıkları nedeniyle KOBİ'ler sabit sermaye yatırımlarını da artırmakta zorluk çekmekte, düşük sermaye yapısına sahip olmaları nedeniyle de kredi elde etmek için yabancı kaynaklara erişimleri kolay olmamaktadır. Dış finansmana erişimleri halinde bile faiz oranları ödünç aldıkları paranın avantajlarını ortadan kaldıracak kadar yüksek olmaktadır.

Hedef bölgelerdeki kişisel tasarrufların azlığı, sermaye piyasasının ve risk sermayesi şirketlerinin yetersizliği KOBİ'lerin yatırım sermayesi bulmalarını zorlaştırmaktadır. KOBİ'lerin büyük çoğunluğu rekabetin yoğun olduğu riskli sektörlerde faaliyet göstermektedirler. Sonuç olarak karlılık düşmekte, bu nedenle KOBİ'ler düşük stok döngüsü oranları ile faaliyet göstermektedir. Bu işletme sermayesi diğer bir deyişle kısa dönem fonlara yönelik talebi artıracaktır. Diğer bir neden ise bankalar genellikle müşterilerine kredi sağlamak zorundadırlar.

Yukarıda belirtilen hususlara bağlı olarak, KOBİ'lerin kısa ve uzun dönemli kredi ihtiyacı bulunmaktadır. Bununla birlikte, teminat gereklilikleri ve yüksek maliyetler gibi kredi kullanımını sınırlandıran temel faktörler bulunmaktadır.

Türkiye'de bankalar kredi verirken yalnızca fizibilite çalışmalarını ya da yeni kurulan işletmelerin iş planlarını değil aynı zamanda teminat yoluyla kredilerin geri dönüşünün güvence altına alınmasını da dikkate almaktadır. Yeni kurulan işletmelerin bu garantileri vermek için genellikle gerekli kaynağa sahip olmamaları işletmelerin geliştirilmesinde temel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, bankaların ticari kredilere öncelik vermesi nedeniyle KOBİ'lerin sabit sermaye yatırımlarına yönelik olarak sınırlı miktarda kredi bulunmaktadır. Ticari bankalar, ayrıca, KOBİ'lerin finansmanını riskli bulmaları ve KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun kredi veren bankaların ipotek taleplerini karşılamak için yeterince güçlü olmamaları nedeniyle KOBİ'lere kredi vermekte isteksiz davranmaktadırlar.

Diğer bir problem teminatlardır. KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun düzenli mali kayıtlar tutmaması nedeniyle ticari bankalar KOBİ'lere teminat mektubu sağlamada istekli değildirler. Bu durumda işletmeler işlemleri gerçekleştirebilmek için nakit ödeme sağlamak zorunda kalmaktadırlar.

Tanım

Bu tedbirin amacı, kredi garanti fonları, mikro kredi fonları ve çekirdek ve start-up sermayesi gibi risk sermayesi fonları dahil olmak üzere sermaye tedariki (equity finance) fonlarının ve diğer finansal enstrümanların kurulması ve/veya mevcutların desteklenmesi yolu ile hedef bölgede faaliyet gösteren ve finansman araçlarına ulaşmakta güçlük çeken KOBİ'lerin erişim koşullarının iyileştirilmesidir.

Bu fonlara tahsis edilecek finansal kaynaklar, özellikle hedef bölge içerisinde imalat sanayi ve turizm alanlarında faaliyet göstermekte olan ve finansman araçlarına ulaşmakta güçlük çeken KOBİ'lere uygun koşullarda sunulacaktır. Bu bakımdan, Stratejik Önceliklere ilişkin bölümde ortaya konan bölgesel ve sektörel stratejiler ile müdahale stratejisi, bu tedbir kapsamında desteklenen fonların finansman sağlayacağı KOBİ'lerin seçilmesinde de dikkate alınacaktır.

Müdahale stratejisinde de ortaya konduğu üzere bu tedbir kapsamında desteklenen finansal enstrümanlar hedef bölgenin tümünde faaliyet gösterecektir.

Ayrıca desteklenen finansal enstrümanların etkinliğini artırmak ve özellikle kredi garanti fonları ve mikro-kredi mekanizmaları başta olmak üzere işletmelerin bu fonları kullanımını teşvik etmek üzere uygun tedbirler projelerin tasarımı aşamasında alınacaktır.

Bununla birlikte; müdahalelerin etkinliğini artırmak üzere gerektiğinde, projenin uygulanması ile doğrudan ilgili danışmanlık hizmetleri ve görünürlük faaliyetleri de proje bütçesinin belirli bir oranını geçmeyecek şekilde finanse edilecektir.

Uygun Faaliyetler

Bu tedbir kapsamında aşağıdaki indikatif faaliyetler uygundur;

- Hedef bölgedeki işletmelere uygun finansal mekanizmaların tanımlanmasına yönelik ihtiyaç analizi çalışması,
- Kredi garanti fonları, mikro kredi fonları ve çekirdek ve start-up sermayesi gibi risk sermayesi fonları dahil olmak üzere sermaye tedariki (equity finance) fonlarının ve diğer finansal enstrümanların kurulması (gerektiğinde) ve/veya sermaye desteği,
- Gerektiğinde, desteklenen fonlara erişimi artırmak amacıyla projenin bir bileşeni olarak finansal araçların görünebilirlik araçları ve bilgilendirme kampanyaları vasıtasıyla tanıtımı,
- Bu tedbir altında yürütülen projeler gerektiğinde faydalanıcılara yönelik danışmanlık hizmetleri ile tanıtım ve ağ oluşumu faaliyetlerini kapsayacaktır.

Kabul Kriterleri

Projeler, BROP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

- Finansal enstrümanlara sağlanan IPA katkısı özellikle Cazibe Merkezleri başta olmak üzere 12 NUTS II bölgesinde kurulmuş KOBİ'lere tahsis edilecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi

- BROP hedefleri ile uyumlu hedefler sunmaları koşulu ile mevcut piyasa odaklı fonların desteklenmesi
- BROP hedeflerini gerçekleştirmek üzere gerektiğinde yeni piyasa odaklı fonların kurulması ve desteklenmesi
- Yararlanıcının projenin uygulanmasına yönelik yeterli teknik ve idari kapasiteye sahip olması.
- TOBB, TESK, sektörel vakıflar ve dernekler, sanayi ve ticaret odaları, esnaf ve sanatkarlar odalarının projelere katılımı.
- Diğer Topluluk Programları ile tamamlayıcılık ve sinerji oluşturmayı amaçlayan projeler
- Kadın, genç veya engelli girişimciler ile start-uplara yönelik bileşenler içeren projeler.

Nihai Yararlanıcılar

Kredi garanti fonları, mikro kredi ve risk sermayesi fonları, çekirdek sermayesi fonları ve start-up sermayesi fonları gibi sermaye tedariki fonları.

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 48,415,734 (Avro) (2007-2009)
AB finansmanı : 36,311,800 (Avro) (2007-2009)
Ulusal katkı : 12,103,934 (Avro) (2007-2009)
Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-İşletmelere sağlanan kredi garanti miktarı	Kredi Garanti Fonunca verilen 63.842 Milyon EUR.	30 Milyon EUR.	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.
2-İşletmelere sağlanan mikro kredi miktarı	2.9 Milyon EUR.	5 Milyon EUR.	Mevcut durumdaki miktar mikro kredi dağıtan illerin istatistiklerden alınmıştır.
Sonuçlar			
1-Finansal araçlar yoluyla iş kuran yeni işletmelerin sayısı	BROP'un hedef bölgesindeki kredi garanti fonu sayesinde iş kuran 57 yeni KOBİ BROP'un hedef bölgesinde mikro kredi dağıtılan kişi sayısı yaklaşık 1000 kişidir	60 yeni KOBİ (ek) 500 (ek)	Yeni iş kurularına verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %22'ye karşılık gelmektedir, gerisi mevcut işletmelere verilmiştir.

2-Yatırımlara sağlanan kredi garanti miktarı	13.267 Milyon Avro	8 Milyon Avro (ek)	Yatırımlara verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %43'e karşılık gelmektedir,
--	--------------------	--------------------	--

Tedbir 1.3: Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi

Bu tedbirin amacı, verimliliği artırmak ve dinamik bilgiye dayalı bir ekonominin oluşturulması için Ar-Ge, inovasyon, teknoloji kullanımı ve bilgi transferinin teşvik edilmesidir.

BRÖP'un uygulanacağı hedef bölgede, Ar-Ge için uygun altyapının ve inovasyon için gereken destekleyici ortamın oluşturulması, teknoloji transferinin teşvik edilmesi ve yeni teknolojilerin kullanımı için işletmelere destek sağlanması ve özellikle iş dünyası, üniversiteler ve Ar-Ge kuruluşları arasında daha güçlü ilişkiler kurulması yoluyla bilimsel araştırmaların ticarileştirilmesi bu tedbir çerçevesinde odaklanılacak temel hususlardır.

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin spesifik hedefleri aşağıda sunulmaktadır:

- Kamu ve kar amacı gütmeyen kuruluşların ticari odaklı Ar&Ge faaliyetlerinin desteklenmesi ve KOBİ'lere gelişmiş altyapı ve yüksek kaliteli hizmet sunan ortak AR&Ge, inovasyon, ve teknoloji altyapılarının kullanımının artırılması,
- Kamu sektörü, üniversiteler, Ar-Ge merkezleri ve işletmeler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi amacıyla ağ yapıları ve küme oluşumlarının, geliştirilmesi ve faaliyete geçirilmesi ve bu ağ ve kümelerin uluslararası ağlara bağlanması,
- Ticaret odaklı yeni Ar&Ge personeli ve ürünlerin çoğalmasının desteklenmesi ve işletmelerin Ar&Ge, inovasyon, teknoloji ve bilgiye yönelik yatırımlarının artırılması,
- İşletmelerin Ar-Ge sonuçlarını, inovasyon ve teknolojiyi ürünler, üretim süreçleri ve hizmetler için kullanma kapasitelerini artırmak,

Gerekçe

Rekabet edebilirliğin güçlendirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının en etkin yolu, yaratılan katma değer üzerindeki çarpan etkisi nedeniyle Ar-Ge, inovasyon ve teknolojiye desteklemektir. Ar-Ge için uygun bir altyapının geliştirilmesi, inovasyon için destekleyici bir ortamın oluşturulması, teknoloji transferinin teşvik edilmesi ve üniversiteler, Ar-Ge merkezleri ve iş dünyası arasındaki bağların güçlendirilmesi yoluyla bilimsel araştırmaların ticarileştirilmesi ve görece gelişmiş bölgelerde mevcut kapasitenin geri kalmış bölgelere transferi karar alıcılarca üzerinde durulması gereken temel hususlardır.

Bu tedbir kapsamında amaçlanan, fiziksel altyapının ve ağ yapıları/kümelenme gibi işbirliği faaliyetlerinin güçlendirilmesi yoluyla Ar-Ge, inovasyon ve teknolojiye dayalı rekabetçi ve bilgi temelli bir iş ortamının oluşturulması ve teknoloji tabanlı yenilikçi işletmelerin desteklenmesi işletmelerin gelirleri, verimlilikleri ve karlılıklarının artmasına yol açacaktır. Bu durum, rekabet gücünün ve istihdam yaratma kapasitesinin artırılmasına yardımcı olacak, ayrıca yeni teknolojilerin oluşturulmasına, yaşam standartlarının iyileştirilmesine ve uzun dönemli ekonomik büyümenin sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

İkinci bölümün Ar-Ge ve inovasyona ilişkin kısmında ve SWOT analizinde sunulduğu üzere, özel sektör ve kamunun Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji kapasitesi göreceli olarak düşüktür ve hedef bölgede ileri teknoloji faaliyetleri yürüten işletme, kamu ve özel kuruluşu/ajansı/araştırma enstitüsü/üniversiteler vb gibi yapılar yetersizdir. Ar-Ge faaliyetlerinin büyük bir bölümü üniversiteler ve kamu araştırma enstitüleri tarafından yürütülmektedir.

Yetersiz altyapı ve Ar-Ge faaliyetleri yürüten işletmelerin sayısının azlığı KOBİ'lerin Çerçeve Programlar gibi Topluluk Programlarına katılımlarının düşük olmasına neden olmuştur. Bu nedenle, Ar-Ge ve inovasyon altyapısının oluşturulmasının desteklenmesi Türkiye'nin katılım sağladığı farklı Topluluk Programları arasındaki tamamlayıcılığı sağlamak açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Benzer bir şekilde, üniversiteler ve işletmeler arasındaki işbirliği de yetersiz düzeydedir ve üniversiteler ve diğer bilimsel kuruluşlar çalışmalarını ticari olarak uygulanabilir projeler üretmek yerine ağırlıklı olarak teorik konular üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Araştırma çalışmalarının ticarileştirilmesi ve ortak projeler, maksimum kar elde edilmesi için yeterince desteklenmemektedir. Hedef bölgedeki diğer bir problemde bu bölgedeki Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji altyapısının yetersizliği ve insan kaynağı ve teknoloji kullanan işletmelerin sayısının azlığıdır. Hedef bölgedeki işletmeler büyük ölçüde klasik üretim yöntemlerine bağımlıdır.

Bu nedenle, hedef bölge ile göreceli olarak gelişmiş bir altyapıya yapıya sahip olan batı bölgeleri arasında ağların ve işbirliklerinin oluşturulması yoluyla mevcut deneyimlerin, bilginin ve kapasitenin az gelişmiş bölgelere transfer edilmesi büyük önem taşımaktadır. BROP'un hedef bölgesi dışında yer alan bölgelere desteklenen ve hedef bölgenin rekabet gücüne katkıda bulunan Ar-Ge ve inovasyon projeleri farklı bölgelerin farklı kapasite ve potansiyelleri arasında bir ağ yapılanması oluşturulmasına katkıda bulunan projeler olarak değerlendirilecektir.

Tanım

Bu tedbir kapsamındaki müdahaleler, temel olarak, yüksek teknoloji, Ar-Ge ve inovasyona dayalı olarak faaliyet gösteren Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) ve Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve Duvarsız Teknoloji İnkubatörleri (DTİ), Kuluçka Merkezleri, Teknoloji Transfer Merkezleri, Mükemmeliyet Merkezleri, İnovasyon Aktarım Merkezleri vb gibi bölgelerin içinde ya da dışında yer alan diğer destekleyici yapılar üzerinde yoğunlaşacaktır.

Bu tedbir kapsamında, yukarıda belirtilen bölgelerdeki, merkezlerdeki ve destekleyici yapılardaki altyapının genişletilmesi, iyileştirilmesi ve rehabilitasyonu ve altyapı ve tefrişat yatırımları yoluyla sağlanan hizmetlerin kalitesinin artırılması desteklenecektir.

Bu bölgelerin içinde ya da üniversiteler gibi diğer olası yerlerde teknik imkanların (laboratuvarlar, atölyeler gibi) oluşturulması ve mevcutların modernizasyonu desteklenecektir.

Kümelenmeler ve bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde iş dünyası arasındaki ve iş dünyası ile kamu araştırma kuruluşları ve yüksek öğretim kuruluşları arasındaki Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji ağları gibi işbirliği mekanizmaları bu tedbir kapsamında desteklenebilecektir.

Altyapı ve tefrişat yatırımlarını ve işbirliği mekanizmalarını, kümelenmeleri, ağları ve diğer olası müdahaleleri destekleyen faaliyetler, söz konusu faaliyetin hedef bölgenin rekabet gücünü destekleyen bir işbirliği, ağ ya da ortak bir proje olması halinde, hedef bölge dışında yürütülebilecektir.

Bu tedbir kapsamındaki destekler; binaların inşası, iyileştirilmesi (yenilenmesi) ve tefrişatı ile makine, laboratuvar cihazları ve ICT ve ofis ekipmanlarının tedarik edilmesi, vb. altyapı ve ekipmana yönelik yatırımlardan oluşacaktır. Bununla birlikte; müdahalelerin etkinliğini artırmak üzere, projenin uygulanması ile doğrudan ilgili danışmanlık hizmetleri ve görünürlük faaliyetleri de proje bütçesinin belirli bir oranını geçmeyecek şekilde finanse edilecektir.

Inovasyon, teknoloji ve Ar&Ge gibi girişimcilik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve öğretim tesislerinin kurulması faaliyetleri, kurulmuş bulunan Teknik Komite üzerinden İnsan Kaynakları Operasyonel Programı ile yakın işbirliği ve koordinasyon içerisinde desteklenecektir.

Uygun Faaliyetler

Bu tedbir kapsamında aşağıdaki indikatıf faaliyetler uygundur;

- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), Duvarsız Teknoloji İnkübatörleri (DTİ), Kuluçka Merkezleri, Teknoloji Transfer Merkezleri, Mükemmeliyet Merkezleri ve benzeri Ar&Ge, teknoloji ve inovasyon yapılarının kurulması iyileştirilmesi ve modernizasyonu (tefrişat ve bilgi-iletişim altyapısı dahil olmak üzere).
- Ar-Ge, teknoloji transferi ve bilgi-iletişim teknolojilerinin ticari kullanımına yönelik kamu kuruluşları ve kar amacı gütmeyen diğer kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetler ile kamu, üniversiteler, Ar-Ge merkezleri ve işletmeler arasındaki ortak ağların, kümelenmelerin ve teknoloji platformlarının oluşturulması (altyapı, tefrişat ve bilgi-iletişim altyapısı dahil olmak üzere) ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi.
- TGB'ler, TEKMER'ler, üniversiteler ve diğer uygun alanlarda laboratuvarlar, atölyeler, makine ve ekipmanlar, eğitim tesisleri vb gibi sosyal, teknik ve üretim tesislerinin kurulması ve modernizasyonu.
- TGB'ler, TEKMER'ler, üniversiteler ve benzeri alanlarda tek durak ofisleri, bilgi, danışmanlık, patent ofisleri ve diğer uygun ortak hizmet yapılarının oluşturulması.
- Faaliyetin hedef bölgenin rekabet gücünü desteklemesi koşuluyla, hedef bölge dışında yürütülen faaliyetler ve yatırımların desteklenmesi

Kabul Kriterleri

Projeler, BRÖP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Daha fazla sayıdaki işletme tarafından ortak olarak kullanılmak amacıyla kurulan tesislerin desteklenmesine yönelik projeler.

- Özellikle ortak kullanım amaçlı teknik, sosyal ve imalat tesislerin kurulması başta olmak üzere, TGB'ler ve TEKMER'ler gibi alanlarının doluluk oranlarının artırılmasını teşvik eden projeler.
- Yüksek ticarileştirme potansiyeli olan ve özel sektör, üniversiteler ve Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji transferi alanında faaliyet gösteren kamu kuruluşları arasındaki ortak projeler.
- Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına katkıda bulunan çevresel sürdürülebilirliği olan projeler.
- Kadın, genç veya engelli girişimciler ile start-uplara yönelik bileşenler içeren projeler.
- TOBB, TESK, TÜBİTAK, TTGV, üniversiteler, kamu araştırma kuruluşları, AR&Ge, inovasyon ve teknolojiye yönelik vakıflar ve dernekler, yerel sanayi, ticaret, esnaf ve sanatkar odaları vb. katılımını sağlayan projeler.
- Faydalanıcının, projenin hedeflerine ulaşılmasına yönelik idari ve teknik kapasitesinin yeterliliği ile projenin önündeki diğer muhtemel riskler.
- CIP ve 7. Çerçeve Program başta olmak üzere diğer Topluluk Programları ile tamamlayıcılık ve sinerji sağlayan projeler.

Nihai Yararlanıcılar

Kamu kuruluşları/ajanslar, TGB ve TEKMER'lerin yönetim birimleri, üniversiteler, bilimsel kuruluşlar ve araştırma merkezleri, ulusal ve bölgesel sanayi ve ticaret odaları, sektör dernekleri, vakıflar vb.

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 34,582,668 (Avro) (2007-2009)
AB finansmanı : 25,937,000 (Avro) (2007-2009)
Ulusal katkı : 8,645,668 (Avro) (2007-2009)
Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri sayısı	4 TGB	2	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
2- Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ile ilgili hizmet tesisi sayısı	3 TEKMER	2	KOSGEB desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Merkezleri
3-Desteklenen Ar-Ge projelerine katılan işletme sayısı	-	60	-
4-Ar-Ge enstitüleri ve işletmelerince hayata geçirilen ortak projelerin sayısı	-	15	-
Sonuçlar			

1-Desteklenen bölgelerde kurulan Ar-Ge ve inovasyonla ilgili yeni işletme sayısı	0	70	–
2-Desteklenen projelerden sonuçlanan patent başvuruların sayısı	0	10	Veriler Türk Patent Enstitüsünün istatistiklerinden takip edilebilir.

Tedbir 1.4: Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi

Bu tedbir, rekabet edebilirliği ve istihdam kapasitesini geliştirmeyi ve turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, ticari kullanım için turizm alanlarının canlandırılması ve peysajı ile tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi yoluyla bölgesel farklılıkların azaltılmasını amaçlamaktadır.

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin spesifik hedefleri aşağıda sunulmaktadır:

- Turizmin çeşitlendirilmesi yoluyla Türkiye'nin rekabet edebilirliğine katkıda bulunmak.
- Turizm işletmeleri için uygun bir ortamın oluşturulması yoluyla istihdam oranı, üretilen katma değer ve toplam iş hacmine katkıda bulunmak.
- Turizm işletmeleri için uygun bir ortamın oluşturulması yoluyla bölgesel farklılıkları azaltma ve sosyo-ekonomik kalkınmayı destekleme.
- Bölgelerin içinde ve arasında sosyal ve ekonomik etkileşimi sağlama.

Gerekçe

Alternatif turizm faaliyetlerinin desteklenmesi yoluyla turizmin coğrafi, tematik ve mevsimsel olarak çeşitlendirilmesini sağlamak ve Akdeniz ve Ege sahil şeridi dışında kalan ve turizm potansiyeli olan diğer bölgeler için bir tüketici talebi oluşturmak Türkiye'nin topyekün rekabet edebilirliğini artırmak ve az gelişmiş bölgelerimizin görece daha gelişmiş bölgelerimize yakınsamasını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin özellikle geri kalmış bölgelerindeki turizm potansiyelinin kullanılması dengeli bir bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak ve bölgesel farklılıkları önemli ölçüde azaltacaktır. Yüksek istihdam yaratma kapasitesi ve bölgenin içinde ve dışında yarattığı sosyal etkileşim açısından benzersiz bir özelliğe sahip olması nedeniyle turizm sektörü yalnızca ekonomik kalkınmada değil aynı zamanda geri kalmış bölgelerin sosyal kalkınmasında da çarpan etkisi yaratacak etkin bir araçtır.

Bununla birlikte, kamu müdahalesi, turizm alanlarının renovasyonu, ticari kullanıma hazırlanması ve sürdürülebilirlik ve çevresel boyutlarını da dikkate alarak temel altyapısının geliştirilmesi ve uygun bir girişimcilik ortamının oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Tanım

Bu tedbir arz ve talep taraflı müdahaleler olmak üzere iki temel bileşene sahiptir.

Temel altyapının oluşturulması ve geliştirilmesi, doğal ve tarihi değerleri, sağlık ve spor faaliyetleri açısından turist çekme potansiyeline sahip seçilen alanların canlandırılması ve peysajı bu tedbirin arz yönlü müdahalesiyle desteklenecektir. Bu bileşen, çevresel faktörleri de dikkate alarak bu alanların sürdürülebilir ticari kullanıma hazırlanmasını içerecektir. Bu müdahale bölgenin turistik cazibesini artırmak için önemli bir etkiye sahip olacak ve arz yönlü bu destek, desteklenen bölgelere gelen turist

sayısını artırarak ilgili bölgedeki iş hacmini ve istihdamı destekleyecektir. Ancak bu tedbir kapsamında; hedef bölgenin rekabet edebilirliğine doğrudan katkısı olmayan arkeolojik altyapı işleri, tarihi kalıntıların ve binaların restorasyonu ve benzeri faaliyetlerin desteklenmesi söz konusu değildir.

Hedef bölgenin turizm cazibesine ve gelen turist sayısının artırılmasına doğrudan katkısı olan rekabetedebilirlik odaklı altyapı faaliyetleri desteklenecektir. Bu hedeflere ulaşılmasına yönelik somut kanıtların sunulması, bu çeşit turizm altyapı projelerinin seçiminde önemli bir kriter olacaktır.

Talep tarafında yer alan ikinci bileşen kamuoyundaki bilinci artırmaya ve hedef bölgenin doğal ve tarihi değerlerini, sağlık ve spor vb. gibi imkanlarını ulusal ve uygun olması halinde uluslararası düzeyde tanıtımına ve pazarlanmasına yönelik faaliyetlerinin desteklenmesini içermektedir. Bu tedbirin talep taraflı müdahalesi ağırlıklı olarak hedef bölge dışında turist talebinin yoğun olduğu yerlerde uygulanacaktır. Bununla birlikte, hedef bölge nihai yararlanıcı olarak kalmaya devam edecektir.

Tamamlayıcılık bakımından gerekli olduğunda, bu tedbir kapsamında yürütülecek projeler, müdahalenin etkisini artırmak amacıyla faydalanıcılara yönelik danışmanlık hizmetleri, görünebilirlik ve ağ oluşumu faaliyetlerini de içerecektir.

Bu tedbirin uygulanması sırasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öncelikleri ve uzun dönem planları ile uyumlu olan projelere öncelik verilecektir.

Uygun Faaliyetler

- Turizm alanlarının canlandırılma ve peysaj ve diğer altyapı destekleri ile iyileştirilmesi.
- Turizm bilgi tesisleri ve merkezlerinin kurulması ve tefrişatı.
- Kamu kuruluşlarının ve kar amacı gütmeyen kuruluşların her türlü bilgi ve iletişim araçlarını kullanması yoluyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi.
- Festivaller, sergiler ve fuarlar gibi yerel turistik organizasyonların desteklenmesi.
- Ulusal ve uluslararası seminerlerin, kongrelerin düzenlenmesinin ve ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın desteklenmesi.

Kabul Kriterleri

Projeler, BROP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır. (Sektörel strateji bu tedbir için uygulanmayacaktır)

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Hedef bölgenin turizm cazibesine ve gelen turist sayısının artırılmasına doğrudan katkısı olan rekabetedebilirlik odaklı altyapı ve tanıtım/pazarlama faaliyetleri
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öncelikleri ve uzun dönem planları ile uyumlu olan projeler
- Faydalanıcı kuruluşun, projenin hedeflerine ulaşılmasına yönelik idari ve teknik kapasitesinin yeterliliği
- Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına katkıda bulunan çevresel sürdürülebilirliği olan projeler.
- Kadın, genç veya engelli girişimciler ile start-uplara yönelik bileşenler içeren projeler.

Nihai Yararlanıcılar

Kültür ve Turizm Bakanlığı, kamu kuruluşları/ajanslar, ulusal ve bölgesel sanayi ve ticaret odaları, sektör dernekleri, vakıflar vb.

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 20,749,600 (Avro) (2007-2009)
AB finansmanı : 15,562,200 (Avro) (2007-2009)
Ulusal katkı : 5,187,400 (Avro) (2007-2009)
Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Renovasyon, rehabilitasyon ve restorasyon faaliyetleri ile iyileştirilen turizm alanlarının toplam sayısı	0	3	Tarihi ve arkeolojik alanlar hariç olmak üzere turizm çekim noktaları/alanları
Sonuçlar			
1-Desteklenen turizm çekim alanlarını ziyaret eden turist sayısı	2.233.673 kişi turist	1000 (desteklenen turizm çekim noktası/alanı başına ek)	Mevcut Durumdaki turist sayısı hedef bölgedeki Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine gelen turist sayısından alınmıştır.
2-Desteklenen bölgelerde kurulan yeni turizm işletmelerinin sayısı	0	10 (desteklenen her bir turizm alanı için)	İlgili şehir veya şehirlerde bulunan turistik bir değerini desteklenerek turizm cazibesinin artırılması sonucu bu şehir veya şehirlerde kurulan turizm KOBİ'lerinin sayısı.

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi**Amaç**

Bu öncelik, hedef bölgelerde başta start-up'lar olmak üzere KOBİ'lere yönelik danışmanlık ve bilgi desteği faaliyetlerinin desteklenmesi ile kümelenme ve ağ yapısı faaliyetlerinin kuvvetlendirilmesi yoluyla, işletmelerin girişimcilik kapasitesini, verimliliğini ve ürettikleri karma değeri arttırmayı ve bölgedeki istihdam oranını ve nihai rekabet gücünü iyileştirmeyi amaçlamaktadır

Spesifik Hedefler

- Bir çok alanda, özellikle başlangıç aşamasındakiler başta olmak üzere işletmelere bilgi ve danışmanlık hizmetlerini arttırarak, , seminer, çalıştay ve işletmelere yönelik spesifik eğitimler gibi doğrudan bilgi sağlayıcı faaliyetleri organize ederek girişimcilik kültür ve becerilerini arttırmak,
- Temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetleri ile ağ oluşturma, kümelenme ve benzeri araçları vasıtasıyla, sanayi sektörleri arasındaki işbirliğini teşvik etmek ve kuvvetlendirmek,
- İşletmelerin AR&GE ve inovasyon becerilerini arttırmak, temel bilgi ve danışmanlık hizmetleri, seminer/eğitim faaliyetleri ile işletme sürecinde bilişim teknolojilerinin kullanımını arttırmak,
- Start-up'lar başta olma üzere işletmeleri destekleyerek hedef bölgede yeni istihdam alanlarının oluşturulması, katma değer ve iş stoğunun arttırılması.

Gerekçe

Sosyo-ekonomik ve SWOT analizleri sonucu ortaya çıkan teşhis, üretim ve yönetim süreçlerinde teknoloji ve inovasyon kullanım oranlarının kalite ve sayı olarak yetersiz olduğu, temel bilgi ve danışmanlık hizmetlerine erişimin yetersiz olduğu, iş becerileri ve girişimci kültürünün yetersiz olduğu, bölgeler arasında işbirliği, kümelenme ve ağ oluşturma ve finansal araçlar ve danışmanlık hizmetlerine giriş konularında işbirliği seviyesinin düşük olduğu yönündedir.

Bilgi destekleri ve danışmanlık hizmetleri, işletmelerin katma değerlerinin ve verimliliklerinin arttırılmasında kaldıraç etkisi yaratan önemli bir araçtır. Ayrıca bilgi destekleri ve danışmanlık hizmetleri işletmelerin girişimcilik ve kurumsal kapasitelerini arttırmaktadır. Bu itibarla, kurumların temel bilgi destekleme kapasitelerini geliştirecek ve işletmelere ticari danışmanlık hizmetleri sunacak kamusal müdahaleler iş çevresinin gelişmesine doğrudan katkı sağlayacaktır.

KOBİ'lere yönelik temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetleri konusunda Milli Produktivite Merkezi tarafından hedef bölge içerisindeki bazı illerde (Rize, Kahramanmaraş, Ordu, Batman, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Yozgat, Malatya, Elazığ and Adıyaman) toplam 353 işletme üzerinde ve KOSGEB tarafından ülke çapında 50000 işletme üzerinde yürütülen ihtiyaç değerlendirmesi çalışmaları; KOBİ'lerin temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetleri konusundaki ihtiyaçlarının imalat planlaması ve kontrolü, satış-pazarlama ve tüketici memnuniyeti analizleri, verimlilik, kalite üretim sistemleri, insane kaynakları yönetimi, dış ticaret, iş sağlığı ve güvenliği, kurumsallaşma, yönetim becerileri, CE işaretlemesi, standardizasyon, belgelendirme, muhasebe ve benzeri konularda yoğunlaştığını göstermektedir.

Kamunun, küme geliştirme girişimlerindeki rolü oldukça önemlidir, kamu; işletmeler, üniversiteler, Ar&Ge kuruluşları, ve STÖ'ler arasında bilgi değişimine imkan verecek verimli bir ortamın ve çerçevenin yaratılmasında katalizör rolü oynayabilir. Kümelenme temelli girişimler devlete, bir yandan ekonomik duruma ilişkin daha iyi bir perspektif sağlarken diğer yandan da sanayi sektörlerinin

ihtiyaçlarının daha iyi anlaması ve küme girişimlerinde yer alan firmalarla daha iyi diyalog kanalları geliştirmesi bakımından yardımcı olur. Kümelenme girişimleri aynı zamanda, firmalar ve sektörel birliklere yönelik destek programları hakkında farkındalık yaratma ve sanayiye yönelik ihtiyaç odaklı destekler tasarlamada önemi büyüktür.

Sosyo-ekonomik analiz ve SWOT analizinin çıktıları ve stratejik öncelikler çerçevesinde belirlenen Operasyonel Programın müdahale alanı stratejisine göre, bu öncelik işletme kapasitelerinin geliştirilmesi ve genişliğinin desteklenmesi konularında iki tedbiri kapsamaktadır. Müdahale alanları ayrıca, Operasyonel Programın sektörlerine ve hedef bölgesine yönelik teşhisle ortaya çıkan sorun alanlarına eğilmektedir. Bu müdahale alanları ayrıca, birinci öncelik kapsamındaki makro ölçekli müdahale alanları ile bu önceliğin mikro ölçekli müdahale alanları arasında sinerji oluşturmayı hedeflemektedir.

Tanım

Bu öncelik, “İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması” ve “Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi” isimli iki tedbirden oluşmaktadır. Her iki tedbir de temel bilgi desteği sağlanması ve danışmanlık desteği sağlanması şeklindeki iki müdahaleden oluşmaktadır. Bu destekler Tedbir 2.1’de münferit işletmelere verilirken, Tedbir 2.2’de kümelenmeler, ağ yapıları ve sektör temsilcisi organizasyonlara yönelik olarak verilecektir.

Bu öncelik, KOBİ’ler arasında girişimcilik kültürünün yayılmasına katkı sağlarken günlük faaliyetleri ve geleceğe yönelik planlamaları için somut projeler ve iş planlarına dayanan desteklerden faydalanmalarına olanak verecektir.

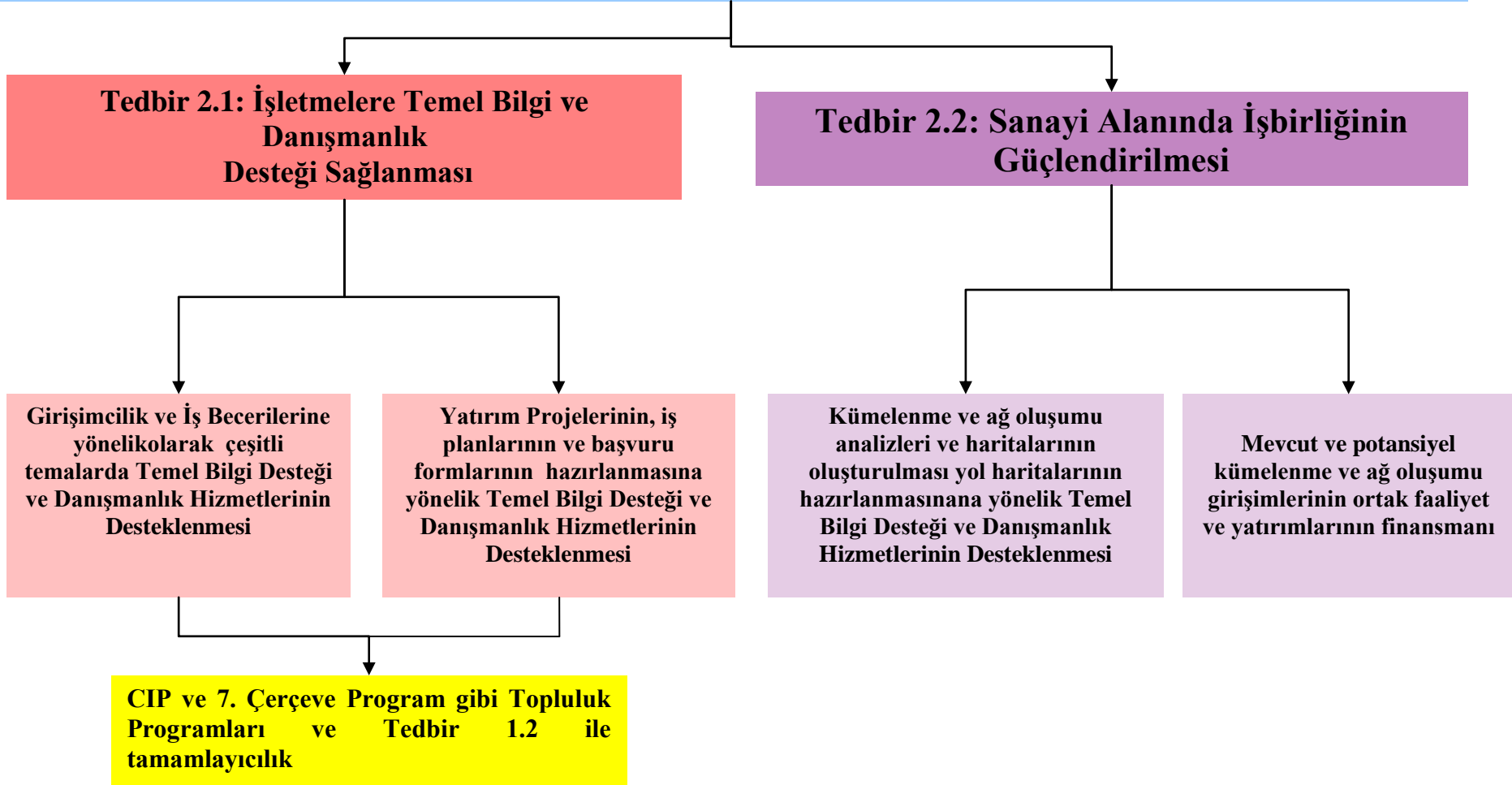
Bu öncelik kapsamındaki temel bilgi ve danışmanlık desteğinin geniş bir yelpazede sunulması planlanmaktadır. (her bir tedbirin tanım bölümünde temalara ilişkin indikatif bir liste sunulmaktadır.) Ancak aşağıdaki temalara ağırlık verilecektir;

- Münferit işletmeler yönelik olarak (Tedbir 2.1) finansal yönetim, finansmana erişim, yatırım projelerinin geliştirilmesi, finansal desteklere erişim için başvuru formları ve iş planlarının hazırlanması, topluluk programları ve ulusal programlar, finansal enstrümanlar, muhtemel finansal kaynakların bulunması, vb.
- KOBİ gruplarına yönelik olarak (Tedbir 2.2), kümelenme ve ağ yapısı uygulamaları, küme ve ağ yapısı analizleri, faaliyet planlarının hazırlanması, yatırım bileşenleri de dahil olmak üzere kümelenme ve ağ yapısı projelerinin hazırlanması, vb.

Bu temalara yönelik olarak sağlanacak temel bilgi ve danışmanlık desteği, işletmelerin mevcut kamu destekleri ve topluluk programlarından daha fazla faydalanmalarına olanak sağlayacaktır. Bu öncelik ile BROP’un çeşitli tedbirleri arasında bir tamamlayıcılık sağlanacaktır.

Bu tedbirin faaliyetleri aşağıdaki şemada gösterilmektedir.

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi

Hedef Bölge-Tema-Sektör

Bu öncelik; özellikle 15 Cazibe Merkezi başta olmak üzere kişi başına düşen gayri safi milli hasılası (PPP), milli ortalamanın % 75'inin altında kalan 12 NUTS II bölgesinde bulunan ve özellikle

- İmalat Sanayi ve
- Turizm Sektöründe

çalışan KOBİ'leri hedeflemektedir.

Bu öncelik kapsamında; hedef bölge dışarısında uygulanmakla birlikte, hedef bölgenin rekabetçi konumunu destekleyen ortak projeler ve ağ oluşumu faaliyetleri de uygun olarak değerlendirilecektir.

Stratejik Öncelikler bölümünde ortaya konan müdahaleler, sektörler ve bölgelere yönelik konsantrasyon stratejisi, proje seçim kriterlerinin oluşturulmasında stratejik temel olarak kullanılacaktır.

Tedbirler

1. İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması

Bu tedbirin amacı KOBİ'lerin, özellikle start-upların girişimcilik kültürünü ve becerilerini danışmanlık ve bilgi destekleri faaliyetleri ile arttırmaktır.

2. Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi

Bu tedbirin amacı sanayi alanında yatay ve dikey işbirliği alanlarını danışmanlık, bilgi destek faaliyetleri ve altyapı, kamu kurumları, kar amaçlı olmayan kurumlar ve/veya sektörel dernekler tarafından sürdürülen kümelenme, ağ oluşturma ve işbirliği faaliyetlerine yönelik hibe programları sayesinde arttırmaktır.

Önceliğin Uygulanması

Bu öncelik kapsamında yer alan tedbirler; teklif çağruları ve ihale sözleşmeleri vasıtası ile uygulanacaktır. IPA Uygulama Tüzüğü'nün 158. Maddesinde de belirtildiği üzere; kamu kuruluşları tarafından sunulan projeler ile teklif çağrılarını takiben sunulan proje önerileri, aşağıda belirtilen kabul ve seçim ilkelerine uygun olarak değerlendirilecek veya seçilecektir.

Stratejik Seçim Kriterleri

- **Müdahale Stratejisi** – Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altındaki Tablo 46'da belirtilen müdahalelere yönelik konsantrasyon stratejisi ve kısıtlamalara uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Sektörel Strateji** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altındaki Tablo 47'de belirtilen sanayi sektörlerine yönelik konsantrasyon stratejisine uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Bölgesel Strateji** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altında yer alan Bölgesel Konsantrasyon Stratejisi başlıklı bölümde ortaya konan bölgesel konsantrasyon stratejisine uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.
- **Bölgelerarası İşbirliği Stratejisi** - Projeler, Stratejik Öncelikler Bölümü altında yer alan Bölgelerarası İşbirliği Stratejisi başlıklı bölümde ortaya konan bölgelerarası işbirliği stratejisine

uygun olarak değerlendirilecek ve puanlandırılacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Ağ oluşumu faaliyetleri, hedef bölge ile ülkenin geri kalanı arasındaki ortak faaliyetler ve Cazibe Merkezleri başta olmak üzere hedef bölgenin nihai faydalanıcı olması koşulu ile hedef bölge dışında yürütülen faaliyetler desteklenecektir.
- BRÖP’un toplam bütçesinin % 70-80’inin Cazibe Merkezlerine tahsis edilmesini öngören stratejik hedefe (SCF) ulaşmak üzere, Cazibe Merkezlerine yönelik proje ve başvurular öncelikli olarak değerlendirilecektir.

Tedbirlere özgü seçim kriterleri her bir tedbirin altında ayrıca verilmiştir.

Hedefler ve Göstergeler

Burada verilen göstergeler tedbirlerde verilen göstergelerin toplamıdır.

Toplam kaynak : 37,386,668 (Avro) (2007-2009)

AB finansmanı : 28,040,000 (Avro) (2007-2009)

Ulusal katkı : 9,346,668 (Avro) (2007-2009)

Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
<i>Çıktılar</i>			
1-Gerçekleştirilen temel bilgilendirme desteği faaliyetlerinin sayısı	27 (BRÖP’un hedef bölgesinde DPT’ce uygulanan Hibe Programları çerçevesinde gerçekleştirilen)	15 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Temel bilgilendirme destek faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1886 (BRÖP’un hedef bölgesinde DPT’ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	500 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
3-Danışmanlık hizmetleri kapsamında desteklenen KOBİ’lerin sayısı	162 (BRÖP’un hedef bölgesinde) Yıl başına yaklaşık 55 KOBİ (BRÖP’un hedef bölgesinde)	100 (ek)	Mevcut durumdaki sayı, KOSGEB’in 2006 yılı verilerinden alınmıştır. Mevcut durumdaki sayı MPM’nin verilerinden alınmıştır.

4-İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlardan, Birliklerden, STK'lardan temel bilgilendirme faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1737 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	500 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
5-Mevcut ya da potansiyel kümelenmelere/network'lere ve İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlara yönelik danışmanlık faaliyetlerinin sayısı.	-	3	
Sonuçlar			
1-Temel bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sonrasında iş ve yatırım planlarını hazırlayan KOBİ'lerin sayısı	-	100	-
2- Temel bilgilendirme ve danışmanlık desteği olarak kendi işlerini kuran yeni girişimcilerin sayısı	-	50	-
3-Sağlanan destek sayesinde faaliyete geçen network/kümelenme sayısı	0	2	-
4-Desteklenen ya da yeni oluşturulan network/kümelenmelere katılan işletme sayısı	-	40	-

Tedbir 2.1: İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması

Bu tedbirin amacı, özellikle yeni işletmeler olmak üzere KOBİ'lerin girişimcilik kültür ve becerilerini ve rekabet edebilirliklerini temel bilgi destekleri ve danışmanlık hizmetleri aracılığı ile iyileştirmek ve KOBİ'lerin finansmana erişim becerilerinin iyileştirilmesi yoluyla yatırımlarının artırılmasını sağlamaktır.

Spesifik Hedefler

- Yeni işletmelerin kurulmasında destek sağlanmasını teminen girişimcilere girişimcilik becerilerini arttırmak ve mevcut işletmelerin sağladıkları katma değeri yükselterek onların rekabet edebilirliklerini arttırmak,
- KOBİ'lere danışmanlık ve bilgi desteği sağlayan kamu kurumları ile kar amacı gütmeyen organizasyonların hizmetlerini ve becerilerini arttırmak,
- KOBİ'lerin üretimlerini, pazarlama, standardizasyon ve markalaşma gibi faaliyetlerini iyileştirmelerini teminen yatırımları özendirmek.
- İşletmeleri diğer Topluluk Programları ile tamamlayıcılığı ve uyumluluğu sağlamalarını teminen Topluluk Programlarına katılım sağlamalarında destek olmak ve AB fonlu projeleri uygulamaları ve geliştirmeleri için becerilerini arttırmak

Gerekeç

Sosyo-ekonomik analiz ve SWOT analizi bölümlerinde de belirtildiği üzere, birçok işletme aile şirketi olup, işletmelerin girişimcilik ve iş becerileri düşük düzeydedir. Birçok işletme için, teknoloji ve inovasyonun işletme ve imalat süreçlerinde kullanımı bakımından niteliksel ve niceliksel olarak yetersizlik, temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetlerine erişimde yetersizlik, uygun olmayan finans koşulları nedeniyle finansal araçlara erişim ve kullanımda yetersizlik söz konusudur.

Bu tedbir, yukarıda atıfta bulunulan sorunlara odaklanmakta ve bu sorunlara yönelik olarak KOBİ'ler için temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetlerini kullanmaktadır.

Bilgi destekleri ve danışmanlık hizmetleri, işletmelerin katma değerlerinin ve verimliliklerinin artırılmasında kaldıraç etkisi yaratan önemli bir araçtır. Ayrıca bilgi destekleri ve danışmanlık hizmetleri işletmelerin girişimcilik ve kurumsal kapasitelerini arttırmaktadır. Bu itibarla, kurumların temel bilgi destekleme kapasitelerini geliştirecek ve işletmelere ticari danışmanlık hizmetleri sunacak kamusal müdahaleler iş çevresinin gelişmesine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Tanım

Stratejik Öncelikler Bölümü altındaki müdahale stratejisinde de belirtildiği üzere, bu tedbir altında yer alan temel bilgi ve danışmanlık desteği BROP'un hedef bölgelerinde yaygın olarak desteklenecektir.

Temel bilgi ve danışmanlık desteği müdahalesi çerçevesinde, kamu kuruluşları, KOBİ ve iş destek ajansları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetleri desteklenecektir. Bu kuruluşlara yönelik olarak projenin uygulanması ile ilgili ekipman temini ve dışarıdan uzmanlık desteği de sağlanacaktır.

Temel bilgi desteği (seminerler, workshoplar, farkındalık yaratma faaliyetleri, vb.) ve danışmanlık faaliyetleri çok çeşitli temalara yoğunlaşacaktır. Finansman sağlama, yatırım projelerinin geliştirilmesi, başvuruların hazırlanması, iş ve yatırım planlarının hazırlanması gibi temalara BROP'un iç tutarlılığının sağlanması, Topluluk Programlarından daha fazla katılım ve finansman kaynaklarına erişimin artırılmasını teminen özel önem verilecektir.

Temel bilgi ve danışmanlık desteği faaliyetlerine yönelik temaların indikatif bir listesi aşağıda sunulmaktadır;

- Finansal yönetim, finansmana erişim, yatırım projelerinin geliştirilmesi, finansal desteklere erişim için başvuru formları ve iş planlarının hazırlanması, topluluk programları ve ulusal programlar, finansal enstrümanlar, muhtemel finansal kaynakların bulunması, vb.
- AR&GE, fikri mülkiyet hakları, inovasyon, teknoloji transferi ve kullanımı, stratejik planlama, yönetim becerileri, pazarlama ve pazar geliştirilmesi, markalaşma, ortak imaj, pazar araştırması, pazara erişim, pazarlama stratejisi (yabancı pazarlara ürün pazarlaması da dahil), ürün dizaynı ve geliştirilmesi, malların serbest dolaşımı ve AB mevzuatı, AB projelerine/programlarına/ hibe programlarına başvuru hazırlama, iş planları (örneğin yeni işletmelere ve girişimcilere), denetimlerin tamamlanması ve fizibilite çalışmaları, ihracat, yeni teknolojiler, kalite güvencesi, kalite altyapısı, sertifikalandırma sistemleri, uygunluk değerlendirme ve sertifikalandırma, e-ticaret, İşletme sürecinde bilişim teknolojilerinin kullanımı, çevre, verimliliğin farkındalığı, kalite yönetimi, standardizasyon, yenilikçi insan kaynakları yönetimi, işçi güvenliği ve sağlık konusunda yasal gereklilikler, ürünler için uygunluk belgesi alınması, ham maddeler, makineler ve ekipmanlar, kontrol ölçüm cihazları ve personeli, finans ve imalat sanayi için he türlü mühendislik başvuruları ve turzim.

Bu ana aktiviteler birbirlerinden bağımsız olarak yürütülecek ve bir faaliyetin yürütülmesi bir diğerinin önkoşulu olmayacaktır. Aynı zamanda, uygulama aşamasında, temel bilgi destek faaliyetlerine katılım sağlanması veya danışmanlık hizmeti alınması KOBİ'lerin tedbir 1.2 kapsamında kurulması öngörülen fonlardan kredi temini için bir önkoşul olmayacaktır.

Uygulanabilir Faaliyetler

Bu tedbir kapsamında aşağıdaki indikatif faaliyetler yürütülecektir;

- Kamu kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların, başta yeni kurulan işletmeler olmak

KOBİ'lere temel bilgi desteği sağlamak üzere hazırladıkları projelerin desteklenmesi,

- Başta yeni kurulan işletmeler olmak KOBİ'lere danışmanlık desteği sağlanması
- Başta yeni kurulan işletmeler olmak KOBİ'lere sağlanacak danışmanlık desteği vasıtasıyla Tedbir 1.2 kapsamında sağlanacak finansmana erişim artırılması (parayla birlikte danışmanlık)

Kabul Kriterleri

Projeler, BRÖP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Toplam istihdama daha fazla katkı sağlayanlar ile ileri teknoloji ve inovatif sektörleri destekleyen temel bilgi desteği projeleri.
- Yüksek istihdamı destekleyen projeler ile ileri teknoloji ve yenilikçiliği destekleyen projeler.
- TOBB, TÜBİTAK, TTGV, üniversiteler, kamu araştırma kuruluşları, AR&Ge, inovasyon ve teknolojiye yönelik vakıflar ve dernekler, yerel sanayi, ticaret, esnaf ve sanatkar odaları vb. katılımını sağlayan projeler.
- Diğer Topluluk Programları ve Operasyonel Programlar ile uyum ve tamamlayıcılık sağlayan projeler.
- Ticarileştirme potansiyeli yüksek olan projeler ve özel sektör, üniversiteler ve AR&GE, inovasyon ve teknoloji transferi alanındaki kamu kurumları arasındaki ortak projeler.
- Temel bilgi ve danışmanlık desteği projeleri özellikle aşağıda belirtilen işletmeler, girişimciler ve unsurlara yoğunlaşacaktır;
  - Cazibe merkezlerinde faaliyet gösteren işletmeler
  - Yeni kurulan işletmeler (start-up)
  - Sanayi bölgeleri içerisinde faaliyet gösteren işletmeler
  - İleri teknoloji kullanan ve Ar&Ge, inovasyon kapasitesi olan işletmeler
  - Yüksek istihdamı destekleyen projeler
  - Kadın, genç veya engelli girişimcilere yönelik bileşenler içeren projeler
  - Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına katkıda

- bulunan çevresel sürdürülebilirliği olan projeler
- Faydalanıcının, projenin hedeflerine ulaşılmasına yönelik idari ve teknik kapasitesinin yeterliliği

Nihai Yararlanıcılar

Kamu kurumları, ajanslar, araştırma merkezleri, üniversiteler, kar amacı gütmeyen organizasyonlar, ulusal ve bölgesel sanayi ve ticaret odaları, birlikler ve dernekler vb. ile işletmeler

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 22,432,000 (Avro) (2007-2009)

AB finansmanı : 16,824,000 (Avro) (2007-2009)

Ulusal katkı : 5,608,000 (Avro) (2007-2009)

Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Sonuçlar			
1-Gerçekleştirilen temel bilgilendirme desteği faaliyetlerinin sayısı	27 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce uygulanan Hibe Programları çerçevesinde gerçekleştirilen)	15 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Temel bilgilendirme destek faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1886 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	500 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
3-Danışmanlık hizmetleri kapsamında desteklenen KOBİ'lerin sayısı	162 (BROP'un hedef bölgesinde) Yıl başına yaklaşık 55 KOBİ (BROP'un hedef bölgesinde)	100 (ek)	Mevcut durumdaki sayı, KOSGEB'in 2006 yılı verilerinden alınmıştır. Mevcut durumdaki sayı MPM'nin verilerinden alınmıştır.
Sonuçlar			
1-Temel bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sonrasında iş ve yatırım planlarını hazırlayan KOBİ'lerin sayısı	-	100	-
2- Temel bilgilendirme ve danışmanlık desteği olarak kendi işlerini kuran yeni girişimcilerin sayısı	-	50	-

Tedbir 2.2: Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi

Bu tedbirin amacı sanayi alanında yatay ve dikey işbirliğini, kümelenme, ağ oluşturma ve işbirliği faaliyetlerine yönelik danışmanlık ve bilgi destek faaliyetleri aracılığı ile arttırmaktır.

Spesifik Hedefler

- İşletmeler arasından sektörel ve bölgesel kümelenmenin gelişmesine ve başlamasına destek olacak danışmanlık faaliyetleri ve hizmetlerinin oluşturulmasını teşvik etmek,
- İş alanları içerisinde tamamlayıcı ve benzer ürünleri üreten firmalar arasında yatay ve dikey işbirliği kurularak işletmelerin katma değerlerini ve verimliliklerini arttırmak,
- Kamu kurumları/ özel sektör/ üniversiteler/ STK'lar/ KOBİ'lere hizmet veren birlikler arasında işbirliği ve şebekleşmenin oluşturulmasının desteklenmesi ve teşvik edilmesi,
- Mevcut işbirliklerinin büyütülmesi, şebekleşmeye kılavuzluk edilmesi ve takip edilmesi için danışmanlık hizmet ve faaliyetlerini sağlanması,
- İşletmelerin, özel ve kamu sektörünün bilgi ve farkındalığının artırılmasını teminen şebekleşme ve ağ oluşturma konularında bilgi sağlama

Gerekçe

Türkiye'de kümelenme ve ağ faaliyetleri sosyo-ekonomik analiz ve SWOT analizinde de belirtildiği üzere büyük ölçüde gelişmiş bulunmaktadır. İşletmeler sektörel ve bölgesel kümelenmelerin faydalarının farkında değildirler. İşletmeler ve kuruluşlara arasındaki ağ faaliyetlerini teşvik edecek etkin bir mekanizma bulunmamaktadır. Özellikle 15 Cazibe Merkezinde OSB ve KSS'ler içerisinde yer alan ve aynı bölgede faaliyet gösteren işletmeler arasında sektörel odaklanmaların olmasına karşın, bu işletmeler arasındaki ağ faaliyetleri desteklenmemiştir. Öte yandan, 12 Düzey II bölgesinde önemli ölçüde üniversite bulunmaktadır ama bu üniversitelerin kendi aralarında ve hedef bölge dışındaki üniversitelerle işbirlikleri çok zayıftır. Keza, üniversiteler ile KOBİ'lere hizmet veren kuruluşlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ürettikleri katma değerini arttırmaları için büyük firmalarla KOBİ'ler ve de tedarikçilerle üreticiler arasında şebekleşmenin de geliştirilmesi gerekmektedir.

Kümelenme çalışmalarının KOBİ'leri performansı üzerindeki etkileri, KOBİ'lere yönelik literatürde geniş ölçüde tartışılan konulardan birisidir. Aynı çevre içerisinde benzer işletmelerin yoğunlaşmasının avantajları; bilgi değişimi ve alt-yüklenici ilişkilerinin oluşması, tecrübelerin aktarımı, kalifiye personel değişimi ve imalat girdilerinin terdarikine yönelik fırsatlar şeklinde sayılabilir. Bu yoğunlaşma alanı bir sanayi bölgesi ise, bu avantajlara ek olarak daha iyi bir altyapı, daha ucuz enerji tedarigi ve işyeri maliyetleri sayılabilir.

Bu tedbir altında, Bölgeler arası İşbirliği Stratejisi bölümünde de anlatıldığı üzere, hedef bölge ile ülkenin geri kalanı arasında ve de Cazibe Merkezleri ile hinterlandları arasındaki kümelenme ve ağ oluşumu faaliyetleri de desteklenecektir.

Bu çerçevede, danışmanlık ve yatırım destekleri aracılığı ile diğer bölgelerdeki ve başta AB ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerdeki ağlar yapıları ile entegrasyon teşvik edilecek ve işletmeler ve ilgili kurumların kümelenme ve ağ yapılarının önemine ilişkin farkındalıkları artırılacaktır.

Tanım

Bu tedbire ilişkin en temel faaliyet, KOBİ'lere hizmet veren özel ve kamu kuruluşları ile STK'lar, üniversiteler ve işletmeler arasında ağ oluşumu ve kümelenmenin geliştirilmesi ve oluşturulmasının teşvik edilmesine yönelik **temel bilgi desteği, danışmanlık hizmetleri** ve **teşvikler** olacaktır. Bu danışmanlık hizmetleri, şebekeleşme konusunda farkındalığın ve bilginin yayılması için seminerler ve çalıştaylarla desteklenecektir.

Kamu kuruluşları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, sanayi ve ticaret odaları, ihracat birlikleri, sektörel dernekler ve benzeri işbirliği yapılarının kümelenme ve ağ oluşumu girişimleri başlatmaları ve bunların içerisinde yer almalarına yönelik ulusal ve bölgesel seviyede destek verilecektir.

Temel bilgi desteği ve danışmanlık hizmetlerine ek olarak, mevcut ve potansiyel kümelenme ve ağ oluşumu girişimlerine yönelik tanımlama, ihtiyaç analizi, kümelenme ve ağ oluşumu analizleri ve haritalarının hazırlanması faaliyetlerini yürütmek üzere uzman desteği de alınabilecektir..

Bu soft faaliyetler, mevcut ve potansiyel kümeler ve ağ yapılarının çok geniş bir yelpaze içerisindeki ortak faaliyetleri ve yatırımlarına yönelik mali teşviklerle de güçlendirilecektir. Bu ortak faaliyetler ve yatırımlar indikatif olarak; ortak tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, markalaşma faaliyetleri, katalog basımı, web sitelerinin kurulması, fuarlara ortak katılım, ortak kullanıma yönelik yazılım ve ekipman ile ortak kullanım amaçlı tesislerin inşasını kapsamaktadır.

Uygulanabilir Faaliyetler

Bu tedbir kapsamında aşağıdaki indikatif faaliyetler desteklenecektir;

- Kamu kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların kümelenme, ağ oluşumu ve işbirliğine yönelik faaliyetler konusundaki temel bilgi desteği ve danışmanlık faaliyetlerinin desteklenmesi
- Kamu kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların saha çalışmaları, tanımlama, ihtiyaç analizleri, kümelenme ve ağ oluşumu analizleri ve haritalarının oluşturulması ve de kümelenme ve ağ oluşumu yol haritalarının hazırlanmasına yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi
- Mevcut ve potansiyel kümelenmeler, ağ oluşumları, sektörel dernekler ve benzeri işbirliği mekanizmalarının ortak faaliyet ve yatırımlarının finansmanına yönelik doğrudan destekler.

Kabul Kriterleri

Projeler, BROP'un ilgili bölümlerinde tarif edildiği üzere, müdahalelerin doğası, projenin yeterliliği ve hazırlık durumu, uygulanacak faaliyetlerin uygunluğu, uygulanacak bölgenin uygunluğu, başvuru sahibi ve faydalanıcının uygunluğu ve benzeri kriterler bakımından değerlendirilecek ve seçim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilecek değerlendirme ve puanlandırma işlemine geçilmeden önce uygun bulunmayan projeler elenecektir.

Kabul işlemini başarıyla geçen proje önerileri aşağıda belirtilen seçim prensiplerine uygun olarak puanlandırılacaktır.

Stratejik Seçim Kriterleri

Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterleri uygulanacaktır.

Diğer Seçim Kriterleri

Proje önerilerinin puanlandırılmasında, Öncelik için belirtilen stratejik seçim kriterlerine ek olarak

aşağıda sıralanan bu tedbire özgü kriterler uygulanacaktır;

- Projenin hazırlık ve olgunluk derecesi
- Hedef bölge ile diğer bölgeler vade cazibe merkezleri ile hinterlandları arasında şebekeleşme ve kümelenme faaliyetlerinin kurulması ve geliştirilmesini hedefleyen projeler,
- SCF'nin, bütçenin % 70-80'inin Cazibe Merkezlerine tahsis edilmesi yönündeki stratejik hedefinin gerçekleştirilmesini teminen Cazibe Merkezleri içerisindeki ağ oluşumu ve kümelenme girişimlerinin desteklenmesine yönelik projeler
- Hedef bölgede yüksek düzeyde coğrafi yoğunlaşma gösteren sektörleri destekleyen projeler.
- TOBB, TÜBİTAK, TTGV, üniversiteler, kamu araştırma kuruluşları, AR&Ge, inovasyon ve teknolojiye yönelik vakıflar ve dernekler, yerel sanayi, ticaret, esnaf ve sanatkar odaları vb. katılımını sağlayan projeler.
- Diğer Topluluk Programları ile uyumu ve tamalayıcılığı sağlayan projeler
- AB ağı ile entegrasyonu hedefleyen projeler
- Özellikle enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına katkıda bulunan çevresel sürdürülebilirliği olan projeler.
- Kadın, genç veya engelli girişimcilere yönelik bileşenler içeren projeler.

Nihai Yararlanıcılar

Kamu kurumları, ajanslar, araştırma merkezleri, üniversiteler, kar amacı gütmeyen organizasyonlar, ulusal ve bölgesel sanayi ve ticaret odaları, birlikler ve dernekler, kümelenmeler ve benzeri KOBİ organizasyonları.

İzleme Göstergeleri

Toplam kaynak : 14,954,668 (Avro) (2007-2009)
AB finansmanı : 11,216,000 (Avro) (2007-2009)
Ulusal katkı : 3,738,668 (Avro) (2007-2009)
Maksimum AB Katkısı: %75

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlardan, Birliklerden, STK'lardan temel bilgilendirme faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1737 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	500 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Mevcut ya da potansiyel kümelenmelere/network'lere ve İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlara yönelik danışmanlık faaliyetlerinin sayısı.	-	3	

Sonuçlar			
1-Sağlanan destek sayesinde faaliyete geçen network/kümelenme sayısı	0	2	-
2-Desteklenen ya da yeni oluşturulan network/kümelenmelere katılan işletme sayısı	-	40	-

3.2 Teknik Yardım

Amaç

BROP'un Teknik Yardım önceliğinin temel amaçları, IPA Uygulama Tüzüğü'ne uygun olarak programın etkin uygulanmasını sağlamak, Program Otoritesi ve programın uygulamasına dahil olan diğer kuruluşların idari kapasitelerinin programın hazırlanması, yönetimi, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve tanıtımının desteklenmesi yoluyla iyileştirilmesi ve aynı zamanda müdahalelerin planlanması ve ileride hazırlanacak OP'ler için gerekli olan sektör çalışmalarının ve proje havuzunun hazırlanmasıdır.

Spesifik Hedefler

- BROP'un hazırlanması, yönetimi, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve kontrolüne teknik destek sağlanması,
- Hem mevcut BROP kapsamında uygulanacak hem de gelecek programlama dönemi için OP'lerin hazırlanmasına yönelik bir proje havuzunun oluşturulması,
- Program Otoritesi ve faydalanıcıların OP'yi yönetme ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi,
- BROP'un yönetimi, uygulanması, izlenmesi ve kontrolü için gerekli olan IT altyapısının sağlanması,
- BROP'un tanıtımı için gerekli olan faaliyetlerin yürütülmesi.

Gerekçe

BROP'un hazırlanması, yönetimi, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesinden sorumlu kuruluşların programın tedbirlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Yönetim ve uygulama aşamalarındaki görevlerin yerine getirilebilmesi açısından insan kaynaklarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, gelecek programlama dönemine hazırlık yapılması ve özellikle hedef bölge için proje hazırlama kapasitesinin artırılması amacıyla somut proje havuzunun hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, teknik yardım önceliği kapsamında, BROP'un yönetilmesi, uygulanması, izlenmesi, kontrolü ve değerlendirilmesi sistemlerinin kurulmasına destek sağlanacak ve somut proje havuzu hazırlanacaktır.

Tanım

Bu öncelik iki tedbir ve BROP'un yönetilmesi, uygulanması, izlenmesi, kontrolü ve değerlendirilmesi için yazılım ve donanım bilgi teknolojileri de dahil olmak üzere gerekli olan sistemlerin kurulması ve sürdürülmesi, eğitim verilmesi ve danışmanlık ve uzmanlık hizmetlerinin sağlanması olmak üzere üç tip müdahaleden oluşmaktadır. Teknik Yardım önceliği, programın ve/veya projelerin tanıtılması ve uygulanması aşamalarında ortaya çıkan maliyetlerin kapsanmasını da içermektedir.

Gereçde belirtildiği üzere, BROP'un etkin uygulanmasının sağlanması için, Program Otoritesinin ve BROP'un uygulamasında yer alan diğer kurumların insan kaynakları, idari ve teknik kapasitesi ve proje havuzu geliştirilmelidir.

Bu çerçevede, Program Otoritesinin ve BROP'un uygulamasında yer alan diğer kurumların faaliyetlerinin desteklenmesi bu önceliğin temelini oluşturmaktadır. Eğitim, danışmanlık ve uzman desteği ve gerekli olduğu hallerde BROP'un uygulamasında yer alan kurumlara ekipman temini sağlanacaktır.

Tedbirler

Tedbir 3.1: OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek

Tedbir 3.2: OP Tedbirlerinin Tanıtılması

Önceliğin Uygulanması

Bu öncelik;

- Eğitim, danışmanlık ve uzmanlık hizmetlerinin sunulması,
- Program Otoritesi ve diğer ilgili kurumlar için bilgisayar sisteminin kurulmasına destek sağlanması,
- Proje başvurularının seçimi ve değerlendirilmesine uzman desteği sağlanması,
- İzleme ve Proje Seçim Komitelerinin faaliyetlerinin finansmanı,
- Programın bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerine fon sağlanması ve
- Program Otoritesi bünyesinde kurulacak Değerlendirme Grubuna uzman desteği sağlanması

yoluyla uygulamaya geçirilecektir.

Toplam Harcama	: 11.216.000 (Avro) (2007–2009)
AB Fonu	: 8.412.000 (Avro) (2007–2009)
Müdahale Oranı	: %75 (2007–2009)

Tedbir 3.1: OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin hedefi, BROP'un etkin uygulanmasını ve IPA kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlamak üzere, programın hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve kontrolüne ilişkin olarak teknik ve mali destek sağlamaktır.

Bu tedbir, aynı zamanda, BROP çerçevesinde finanse edilebilecek ve KOBİ'lerin talep ve ihtiyaçlarına uygun somut bir proje havuzu geliştirmek ve hedef bölge başta olmak üzere proje hazmetme kapasitesini artırmayı da amaçlamaktadır.

Söz konusu tedbir kapsamında, Program Otoritesinin geçiş dönemi sonrasında gerçekleştireceği akreditasyon hazırlık çalışmaları da desteklenecektir.¹⁶

¹⁶ Geçiş dönemi ilk programlama dönemini kapsamaktadır. (2007–2009)

Gerekçe

BROP'un hazırlık sürecinde karşılaşılan temel engellerden bir tanesi BROP'un müdahale alanlarının ve tedbirlerinin belirlenmesine ve KOBİ'lerin asıl ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunacak somut bir proje havuzunun bulunmamasıdır.

Diğer taraftan, yerel kamu ve özel kuruluşları, sektörel dernekler ve NGO'lar projelerin geliştirilmesi ve uygulanmasında yeterli kapasiteye sahip değildir. BROP kapsamında finanse edilecek projelerin hazırlanmasıyla ilgili gerekliliklerin karşılanması amacıyla potansiyel yararlanıcıların kapasitelerinin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

IPA fonlarının uygulanması, yönetimi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve kontrolü kapsamlı ve profesyonel bir idari çerçeve gerektirmektedir. Bu durum, BROP Program Otoritesi ve BROP uygulamasına dahil olan diğer kuruluşlar için büyük önem taşımaktadır.

BROP kapsamında IPA yardımının uygulanması, izlenmesi ve kontrolüyle ilgili görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi BROP'un yönetimi ve uygulamasından sorumlu kurumlara yazılım dahil olmak üzere eksiksiz IT ofis ekipmanı ve diğer ofis ekipmanlarının sunulmasına bağlıdır.

Diğer taraftan, geçiş dönemi sonrasında, ihale, sözleşme ve ödeme fonksiyonları Program Otoritesi tarafından yerine getirilecektir. Bu bağlamda, Program Otoritesi içerisinde söz konusu fonksiyonların uygulanmasından sorumlu bir Birim kurulacaktır. Bu fonksiyonları yerine getirebilmek amacıyla geçiş dönemi sonrasında Program Otoritesinin akreditasyonu da dahil olmak üzere gerekli kurumsal kapasitenin kurulması ve nitelikli iş gücünün geliştirilmesine büyük önem verilecektir.

Tanım

Bu tedbir çerçevesinde, BROP'un hazırlanması, yönetimi, uygulanması, izlenmesi, kontrolü ve değerlendirilmesi ve geçiş dönemi sonrasında Program Otoritesinin yeniden akreditasyonuna ilişkin olarak Program Otoritesi'nin ve BROP'un uygulamasında yer alan diğer ilgili kuruluşların yanı sıra ulusal, bölgesel, yerel ve sektörel tüm paydaşların idari, teknik ve insan kaynakları kapasitesini güçlendirmeye odaklanan kapsamlı destek faaliyetleri sağlanacaktır.

Ayrıca, IT araçlarının ve diğer ofis ekipmanlarının uygun yazılım ile satın alımı ve yerleştirilmesi de bu tedbir kapsamında planlanmaktadır.

Uygun Faaliyetler

➤ Proje havuzu hazırlanmasına destek

- Proje hazırlama ve uygulamada danışmanlık ve eğitim desteği sağlanması,
- Proje oluşturma ve geliştirmede destek sağlanması,
- BROP kapsamında alınan proje tekliflerinin finanse edilebilirlikleri açısından değerlendirilmesi,
- Mevcut OP'nin ve ileride hazırlanacak OP'lerin uygulanabilmesi için gerekli olabilecek çalışmaların yürütülmesi,
- BROP kapsamında finanse edilebilecek bir proje listesinin hazırlanması.

➤ BROP'un uygulanma sürecine destek olmak amacıyla programın stratejik öncelikleriyle bağlantılı araştırma, analiz vb. çalışmaların yürütülmesi

➤ Yönetim sürecinde destek sağlanması:

- Projelerin değerlendirilmesinde destek sağlanması,
- Proje seçimi ve doğrulama süreçlerinde destek sağlanması,

- İhale dokümanlarının hazırlanmasında destek sağlanması,
  - Program Otoritesine, OP yönetimi ve projelerin doğruluğunun iyileştirilmesine yönelik olarak danışmanlık desteği sağlanması,
  - Çalışma ziyaretleri ve stajlar yoluyla OP'nin yönetiminde yer alan personele bilgi desteği sağlanması,
  - Eğitim ihtiyaç analizleri ve eğitim planlarının hazırlanmasına destek sağlanması,
  - Tedbirlerin hazırlanması, seçimi, doğrulanması, uygulanması, denetimi ve izlenmesiyle ilgili görevleri yerine getirmek amacıyla Program Otoritesinde görevlendirilecek kamu personeline ve söz konusu görevleri yerine getiren diğer personele yönelik ödemeler.
- **İzleme sürecinde destek sağlanması:**
- BROP İzleme Komitesi faaliyetlerine destek sağlanması (idari maliyetler, toplantıların organizasyonu ve Komite faaliyetleriyle ilgili diğer maliyetlerin karşılanması dahil olmak üzere),
  - İzleme Komitesi'ne uzmanlık hizmetleri ve eğitim sağlanması,
  - İzleme sisteminin etkinliğini iyileştirmeye yönelik uzmanlık sağlanması,
  - Program Otoritesi tarafından BROP uygulama raporlarının hazırlanmasına destek sağlanması
  - İzleme kaynaklarından veri temin edilmesi.
- **Kontrol sürecinde destek sağlanması:**
- Bağımsız denetçiler tarafından dış denetimin (kurumsal ve finansal) yürütülmesi,
  - Saha kontrollerinin yapılması.
- **Değerlendirme:**
- Program Otoritesi bünyesinde yer alan Değerlendirme Birimi'nin faaliyetleriyle ilgili idari maliyetlerin karşılanması,
  - Dış değerlendiriciler tarafından yapılan değerlendirmelerin maliyetlerinin desteklenmesi,
  - Değerlendirme Birimi personeline gerekli eğitimlerin verilmesi.
- BROP'un yönetim, uygulama, izleme, kontrol ve değerlendirme süreçleri için gerekli olan **donanım, yazılım ve diğer ofis ekipmanlarının satın alımı ve yerleştirilmesi.**
- **Geçiş dönemi sonrasında Program Otoritesine destek sağlanması:**
- Gerekli yapıların kurulmasına destek sağlanması,
  - Akreditasyon için gerekli olan dokümanların hazırlanması ve güncellenmesi,
  - Program Otoritesi personeline uzman desteği sağlanması ve eğitim verilmesi.

Nihai Yararlanıcılar

Bu tedbirin uygulanmasından sorumlu kuruluş BROP Program Otoritesi (STB içerisinde BROP Teknik Yardım Birimi) ve programın ulusal, bölgesel, yerel ve sektörel paydaşlarıdır.

Bu tedbirin nihai yararlanıcıları aşağıda verilmektedir:

- BROP Program Otoritesi,
- BROP İzleme Komitesi,
- Proje Seçim Komiteleri,
- STB,
- BROP'un uygulamasında yer alan diğer kuruluşlar,
- Kamu Kuruluşları,
- Üniversiteler,
- Yerel ve Bölgesel Otoriteler,

- Sanayi ve Ticaret Odaları,
- OSB'ler, KSS'ler, TGB'ler, TEKMER'ler vs.,
- Hükümetler Dışı Organizasyonlar (NGO),
- Sektörel Dernekler,
- KOBİ'ler.

İzleme Göstergeleri

Toplam Harcama : 9.366.000 (Avro) (2007-2009)
AB Fonu : 7.024.500 (Avro) (2007-2009)
Müdahale Oranı : % 75

Gösterge Türü	Gösterge	Mevcut Değer (2006)	Hedef Değer (2009)	Doğrulama Kaynağı
ÇIKTI GÖSTERGELERİ	Proje hazırlama, oluşturma ve uygulanmasına ilişkin olarak düzenlenen eğitim sayısı	0	24	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Destek sağlanan İzleme Komitesi toplantılarının sayısı	0	6	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Projelerin yürütüldüğü yerde gerçekleştirilen kontrollerin sayısı	0	45	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Sağlanan uzmanlık, analiz ve çalışmaların sayısı	0	10	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Çalışma ziyaretlerinin ve stajların sayısı	0	6/3	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Satın alınan ve yerleştirilen bilgisayar ve diğer ofis ekipmanlarının sayısı*	0	255	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları

* Bilgisayar, yazıcı, internete erişim, yazılım, fotokopi makinesi, faks, görsel konferans ekipmanları vb.

Tedbir 3.2: OP Tedbirlerinin Tanıtılması

Spesifik Hedefler

Bu tedbirin hedefi IPA Uygulama Tüzüğü'nün BROP'un ve projelerin tanıtımıyla ilgili 62 ve 63. maddelerinden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve BROP kapsamında destek alabilecek tüm ilgili tarafların ve kamuoyunun yardım kapsamında sağlanan fırsatlar ve sonuçları hakkında bilgilendirilmesidir.

Gerekçe

Kamuoyunun BROP kapsamında verilen yardım hakkında bilinçlendirilmesini teminen programa ilişkin bilgilerin tüm ilgili taraflara sunulması ve bilgi akışının sağlanabilmesi için Program Otoritesi tarafından etkin bilgi dağıtım kanallarının kurulması gereklidir.

Tanım

Bu tedbir kapsamında, BROP projelerinin potansiyel ve nihai yararlanıcıları, BROP kapsamında verilen yardımın içeriği, seçim kriterleri ve finanse edebilirlik kriterlerine ilişkin olarak bilgilendirici faaliyetler (konferanslar, seminerler, fuarlar ve sergiler), yayınlar (kitapçıklar, broşürler, dergiler vs.), elektronik araçlar (web siteleri, potansiyel yararlanıcılara yönelik veri tabanları) ve/veya görsel-işitsel materyaller yoluyla bilgilendirilecektir.

Uygun Faaliyetler

- Bilgi, tanıtım ve eğitim materyallerinin basımı ve dağıtılması,
- OP'nin uygulanması, yapılan değişiklikler ve yeniden tahsislere ilişkin sürekli bir bilgi sisteminin kurulması,
- Konferans, eğitim ve çalıştayların düzenlenmesi,
- Potansiyel yararlanıcılar, ekonomik, ticari, mesleki ve diğer kuruluşlar için yardımın içeriğine ve belirli projelerin uygulanabilmesi için IPA fonlarına erişebilirliğe ilişkin bilgi değişim sisteminin kurulması (İnternet, medya, broşürler, CD vs.)

Nihai Yararlanıcılar

Bu tedbirin nihai yararlanıcıları aşağıda verilmektedir:

- Program Otoritesi,
- BROP'un uygulamasında yer alan diğer kuruluşlar
- Kamu ve özel kuruluşlar,
- Yerel ve Bölgesel Otoriteler,
- Üniversiteler,
- OSB'ler, KSS'ler, TGB'ler, TEKMER'ler vs.
- Sanayi ve Ticaret Odaları,
- Sektörel Dernekler
- NGO'lar,
- KOBİ'ler,
- Medya,
- Genel Kamuoyu vs.

İzleme Göstergeleri

Toplam Harcama	: 1.850.000 (Avro) (2007-2009)
AB Fonu	: 1.387.500 (Avro) (2007-2009)
Müdahale Oranı	: % 75

Gösterge Türü	Gösterge	Mevcut Değer (2006)	Hedef Değer (2009)	Doğrulama Kaynağı
ÇIKTI GÖSTERGELERİ	Tanıtım faaliyetlerinin sayısı (seminerler, konferanslar, toplantılar, çalıştaylar vs.)	0	50	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları
SONUÇ GÖSTERGELERİ	Alınan proje teklifi sayısı	0	1.500	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları

3.3. Yatay Konular

Kadın – erkek eşitliği, çevrenin korunması, sivil toplum katılımı, coğrafi ve sektörel konsantrasyon BROP'un tüm öncelik eksenleri ve tedbirlerine entegre edilecek yatay konular arasında yer alır. BROP'un öncelik ve tedbirleri bu yatay hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Kadın – Erkek Eşitliği

Son yıllarda, Türkiye başta yasal çerçeve olmak üzere kadın haklarının iyileştirilmesine yönelik önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte, mevzuatın uygulanabileceği ortam tamamıyla oluşturulmamıştır. Mevzuat somut eylem planları, güçlü kurumlar ve yeterli kaynaklarla desteklenmelidir.

Olumlu gelişmelere ve Anayasa ve ilgili kanunlarla sağlanan yasal güvenceye karşın Türkiye'de, özellikle de 12 Düzey II bölgesinde kadınların durumu başta eğitime erişim ve işgücü piyasasına düşük katılım oranları olmak üzere endişe kaynağı oluşturmaktadır. Kadınlar düşük eğitim düzeylerine bağlı olarak ayrımcı uygulamalara maruz kalabilmektedir. Kadın haklarına tam saygı gösterilmesi özellikle ülkenin geri kalmış bölgelerinde temel bir sorun alanı olmaya devam etmektedir.

2005 TÜİK verilerine göre 15-64 arası yaş grubu için, Türkiye'de erkeklerin iş gücüne katılım oranı %76,2 ile AB üyesi 25 ülkenin %77,9 olan ortalamasına çok yakın olmasına karşın, %26,5 olan kadın iş gücüne katılım oranı %62,9 olan AB-25 ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.¹⁷

2004 yılı EUROSTAT verilerine göre Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranı AB'ye yeni katılan ülkeler de dahil olmak üzere tüm AB Üyesi Ülkelerden daha düşüktür. (Tablo 51) Türkiye'de iş gücüne katılım oranı cinsiyet açısından dikkate alındığında, 2005 yılında, erkeklerin iş gücüne katılım oranı %72.2 olmasına karşın bu oran kadınlar için %24.8 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdam ve iş gücüne katılım oranları açısından kadın ve erkekler arasındaki bu büyük farkın temel nedenleri aşağıda sunulmaktadır:

- Ülkedeki uzun dönem ve yüksek işsizlik oranları,

¹⁷ 2005 yılı TÜİK verileri (Türkiye'deki erkek ve kadın iş gücüne katılım oranları için)

- Tarımsal istihdamda azalma,
- Daha önceden tarımsal sektörlerde istihdam edilen kadınların kentlerde tarım dışı sektörlerde istihdam edilmek için yeterli niteliklere sahip olmaması,
- Çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerine erişim imkanlarının yetersizliği.

Bu kapsamda, kadınların iş gücüne katılımı teşvik edilmeli ve istihdam ve işsizlik oranlarındaki cinsiyet farkı kadınların yeni iş alanlarına, finansman araçlarına ve danışmanlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla azaltılmalıdır. Kadın girişimciliği, start-up destekleri ve danışmanlık hizmetleri yoluyla desteklenecektir.

Kadın – erkek eşitliği BROP’un tüm tedbirlerince ele alınacak ve programın tüm tedbirleri doğrudan ya da dolaylı olarak kadınların istihdam oranlarının artırılmasına katkıda bulunacaktır.

Aşağıda belirtilen tedbirler bu yatay konuyu münhasıran ele alacaktır:

Tedbir 1.2: Finansman Araçlarının Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Tedbir 2.1: İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması

Tedbir 2.2: Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi

BROP’un uygulanması sırasında kadın - erkek eşitliği proje değerlendirilmesi ve seçimi süreçlerinde ek puan verilmesi yoluyla sağlanacaktır. Bu bağlamda, kadın - erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bir seçim kriteri her bir tedbir altına eklenecektir. Ayrıca, BROP’tan mali yardım talep eden potansiyel faydalanıcılar projelerinin bu yatay ilkeyi ihlal etmeyeceğini gösterecekler ve kadın girişimciliği ve istihdamına özel önem vereceklerdir.

BROP Program Otoritesi, aynı zamanda, İzleme Komitesi ve Proje Seçim Komitelerinin kompozisyonunda cinsiyete dayalı dengeli bir katılımı da dikkate alacaktır.

Bu yatay ilkenin uygulanması programın uygulanmasının tüm aşamalarında Program Otoritesi ve BROP İzleme Komitesi tarafından takip edilecektir.

Çevrenin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma

Çevresel kirlenmenin temel kaynaklarından birisi tartışmasız sanayi işletmeleridir. Sanayileşme ve kalkınmaya bağlı olarak, sanayi işletmelerinin büyük bölümü üretim faaliyetlerinde yeterli önlemler almaksızın havaya, suya ve toprağa katı, sıvı ve gaz atıkları bırakarak çevreyi kirletmektedirler. Temel kirlilik kaynağının çeşitli mal ve hizmetler üreten sanayi işletmeleri olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra, çeşitli sektörler tarafından üretilen atıklar, kalıntılar, emisyon oranları ve ortaya çıkan kirlenme emek yoğunluğuna, coğrafi konsantrasyona ve üretim süreçlerinde sektörlerin kullandığı enerji türüne göre büyük farklılıklar göstermektedir.

Türkiye’de imalat sanayinde faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğu büyük şehirlerin içinde ya da yakınlarında ve düşük maliyetlerle sanayi atıklarının bertarafını sağlamak amacıyla uygun limanların, denize yakın bölgelerin, nehir ve göllerin yakınlarında yer almaktadır. Türkiye’nin çevre alanındaki çeşitli uluslararası ve AB düzenlemelerini uyumlaştırıp uygulamaya geçirmesine karşın, yeterli atık arıtma ve depolama fabrikalarının olmayışı söz konusu yasal düzenlemelerin etkin uygulanmasını engellemektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için temel koşulu oluşturan çevrenin korunmasıyla ilgili olarak Türkiye’nin temel problemleri Türkiye’nin artan büyüme oranları, göreceli olarak eski teknolojilerin kullanımı ve tekstil, deri ve kimya sektörleri gibi emek yoğun kirleticiler sektörlerin üretimdeki ağırlığıdır.

Söz konusu çevresel sorunların çözümüne yönelik temel araçlardan biri OSB ve KSS’lerde sanayinin kontrollü gelişimini sağlamaktır. Türkiye’deki imalat sanayi işletmelerinin yaklaşık %50’sini kapsayan OSB ve KSS’ler sanayinin kontrollü gelişimi, çevrenin korunması ve OSB’lerde yerleşik

işletmelerin AB çevre normlarına uygun üretimi açısından önemli fonksiyonlar üstlenmektedir.

Bunun yanı sıra, kentleşme ve sanayileşme arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi açısından büyük önem taşıyan OSB'ler sanayinin çevre üzerindeki negatif dışsallıklarını kontrol etmek için önemli fırsatlar sunmakta ve sanayinin daha kolay ve daha az maliyetli üretim ve altyapı hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamaktadır.

2006 yılı itibariyle 93 OSB tamamlanmış olup, OSB'lerde üretilen atık suların kaynaklanan çevresel kirlenmenin önlenmesi için bu bölgelerde bilimsel verilere dayalı Çevre Yönetim Sistemlerinin geliştirilmesi zorunludur.

Önemli üretim ve yatırım alanları olan OSB'lerin çevre yönetim sistemleri oluşturma ve atık su arıtma tesisleri kurarak bu sistemlerin faaliyete sokulması yoluyla desteklenmesi imalat sanayinin gelişiminin çevreye olan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve çevresel normların etkin kullanımını ve sürdürülebilir kalkınmanın temin edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, "Çevrenin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma" yaklaşımı BROP'un tüm tedbirlerinin uygulamasında dikkate alınacaktır. BROP kapsamında yürütülecek her faaliyet çevresel norm ve standartlar ile uyumlu olacak ve sanayileşmenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltılacaktır. Ayrıca, BROP'un ikinci öncelik ekseninde, çevreye duyarlı üretim yöntemleri uygulayan, çevresel standartları karşılayan ve enerji verimliliğini ve yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmayı amaçlayan işletme ve projelere öncelik verilecektir.

BROP'un uygulanması sırasında, özellikle de proje seçimi aşamasında, Çevresel Etki Değerlendirme gibi ilgili çevre mevzuatına uyum sağlanması ve potansiyel Natura 2000 alanları üzerindeki olumsuz etkilerin engellenmesi dikkate alınacaktır. AB'nin Çevresel Etki Değerlendirmeye (ÇED) ilişkin 85/337/AET sayılı Direktifi hükümleri ile uyumlu olan ÇED Yönetmeliğine göre, ÇED'e tabi hiçbir proje "ÇED Olumlu" kararı Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan alınmadığı müddetçe herhangi bir teşvik, onay, izin, lisans (inşaat ya da yararlanma), kredi ya da mali destek alamayacaktır. Bu çerçevede, ÇED'e tabi projeler ancak "ÇED Olumlu" kararı ile finanse edilebilecektir. Tedbir 1.4 kapsamında yer alan turizm geliştirme projelerinin uygulanması başta olmak üzere, projelerin uygulanması sırasında ÇED'e ve potansiyel Natura 2000 alanlarının korunmasına büyük önem verilecektir.

Ayrıca, Tedbir 2.1 kapsamında, işletmelere EMAS dahil olmak üzere çevresel konulara ilişkin olarak temel bilgi ve danışmanlık desteği sağlanması yoluyla BROP, EMAS (Çevresel Yönetim ve Denetim Planı)'ın uygulanmasını gönüllü temelde teşvik edecektir.

Sivil Toplum Katılımı

Sivil toplum kuruluşları BROP'un hazırlık sürecine en başından itibaren katılım sağlamıştır. BROP'un hazırlık sürecine dahil olan sivil toplum kuruluşlarının listesi aşağıda sunulmaktadır:

- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
- OSB, TGB vs. Yönetim Kurulları
- TOBB aracılığıyla Sektör Meclisleri
- Bölgesel ve Sektörel NGO'lar (Bkz. Ek-1)

Yukarıda belirtilen kuruluşlar OP hazırlıklarını yönlendirmek amacıyla BROP Çalışma Grubu'nda yer almışlardır. Ayrıca, BROP'un hazırlık aşamasında OSB Yönetim Kurulları ve Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde faaliyet gösteren şirketlerin görüşleri de alınmıştır.

BROP'un programlama aşamasında yerel ve bölgesel paydaşlara da danışılmıştır. 12 Düzey II bölgesindeki yerel ve bölgesel paydaşların ve tüm Türkiye'deki kamuoyunun OP'nin hazırlık sürecine

dahil edilmesi amacıyla STB tarafından bir danışma süreci başlatılmıştır.

Bu danışma süreci sırasında yerel ve bölgesel paydaşlara örnek soru formları ile birlikte resmi yazılar gönderilmiştir. Söz konusu danışma sürecini desteklemek ve IPA süreci ve BROP'a ilişkin olarak gerekli bilgileri sunmak amacıyla Bakanlık ana web sayfası içerisinde BROP'un yönetici özeti, Taslak BROP'un Türkçe tercümesi, sıkça sorulan sorular, ÇYİPD, ÇYİMÇ, SÇB ve IPA Tüzükleri gibi ilgili tüm bilgileri içeren bir web sayfası kurulmuştur. Her bir paydaştan soru formları ve temas noktaları alınmıştır. Paydaşlarca soru formlarında sunulan görüşler STB tarafından değerlendirilmiş ve ilgili olanlar BROP'a yansıtılmıştır.¹⁸

Sivil toplumun ve yerel ve bölgesel paydaşların daha geniş katılımı BROP'un uygulanması aşamasında sağlanacaktır. Bu bağlamda BROP İzleme Komitesi'nde yer alacak ilgili sivil toplum kuruluşları ve bölgesel ortaklar aşağıda sunulmaktadır:

- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
- GAP İdaresi Başkanlığı

Coğrafi, Sektörel ve/veya Tematik Odaklanma

MIPD'nin coğrafi odaklanma yaklaşımına göre, BROP, kişi başı GSMH'si Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalan 12 NUTS II bölgesinde uygulanacaktır. SÇB' ye göre ise, programın coğrafi odaklanması temel olarak 12 NUTS II bölgesi içerisinde tespit edilen 15 Cazibe Merkezi üzerinde olacaktır.

Sektörel odaklanma ilkesi açısından, istihdam yaratma kapasiteleri, iş hacmine ve ülkenin dış gelirlerine olan katkıları ve KOBİ'lerin gelişiminde sahip oldukları büyük önem dolayısıyla imalat sanayi ve turizm sektörleri BROP tarafından dikkate alınmaktadır. BROP'un tematik odaklanması ise imalat sanayi ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'ler, Ar-Ge, inovasyon ve bilgi toplumdur. Bu temalar Türkiye'nin rekabet gücünü artırmada temel sürükleyici faktörler olarak görülmektedir.

Bununla birlikte, BROP kapsamında sunulacak fonların hacmi hedef bölgenin bölgesel kalkınmasında doğrudan bir makro ekonomik etki yaratmak için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, daha fazla sektörel ve bölgesel odaklanma sağlanması müdahale alanlarında en fazla etki yaratmak için zorunludur.

Bu bağlamda, BROP, sürdürülebilir tedbirler aracılığıyla fonların etkin ve verimli kullanılmasını güçlendirmek amacıyla desteklenecek müdahale alanları, sektör ve bölgelerin seçimine büyük önem vermektedir.

Bu doğrultuda, projelerin seçimi aşamasında kullanılacak kriterlerin tespitine yönelik ilkeleri de ortaya koyan BROP'un bölgesel, sektörel ve tematik odaklanma stratejisi "**Rekabet Edebilirlik Haritası**", "**Sektörel Yoğunlaşma Tabloları**" ve "**Cazibe Merkezleri Sınıflandırması**" olmak üzere üç sütuna dayanmaktadır.

Söz konusu üç sütuna ek olarak BROP bölgeler arası işbirliğine büyük önem vermektedir. Proje seçimi aşamasında bu konuyu önceliklendirmek için iki ilke belirlenmiştir: Cazibe Merkezlerinin hinterlandı ile etkileşimi ve hedef bölge ile ülkenin geri kalanının özellikle Ar-Ge, inovasyon ve şebekeleşme konularında etkileşimi.

¹⁸ Yerel ve bölgesel paydaşların listesi ile Programa ilişkin görüşleri ve STB'nin değerlendirmesi için bkz. Ek 1-2.

ÇYİPD’de belirtildiği üzere, BROP tedbirleri, 15 Cazibe Merkezine özel önem vermek suretiyle temel olarak 12 NUTS II bölgesinde uygulanacaktır. Bununla birlikte, MIPD’de de belirtildiği üzere, söz konusu odaklanma yaklaşımı bölgesel boyutları olan ve az gelişmiş bölgelerin rekabet gücüne katkıda bulunan ulusal politikaları, kurumları ya da projeleri destekleyici tedbirlerin uygulanmasını da dışlamayacaktır. Bu bağlamda, BROP’un “Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi”, “İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması” ve “Sanayi Sektörleri Arasında İşbirliğinin Güçlendirilmesi” tedbirleri kapsamında, programın hedef bölgesi ve ülkenin görece gelişmiş bölgeleri arasında başta Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji kullanımı alanlarında olmak üzere işbirliğini, ağ oluşturmayı ve kümelenmeyi güçlendirmeyi amaçlayan entegre bölgesel kalkınma projelerine öncelik verilecektir.

BROP kapsamındaki tüm tedbirler için proje teklif çağrıları kısıtlayıcı olmayacak ve hedef bölgedeki tüm bölgelere açık olacaktır. Bununla birlikte, proje seçimi aşamasında projeler BROP’un odaklanma stratejisine dayalı olarak detaylı proje seçim kriterlerine göre önceliklendirilecektir.

İyi Yönetişim

Bu yatay ilke BROP’un uygulanması, izlenmesi ve değerlendirmesi sırasında dikkate alınacaktır. Bu bağlamda, BROP kapsamında sunulacak IPA fonlarının şeffaf, objektif ve tarafsız uygulaması, başta proje tekliflerinin seçilmesi aşamasında olmak üzere sağlanacaktır.

Ayrımcı Olmama ve Dezavantajlı Grupların Dikkate Alınması

Ayrımcı olmama ve her bir bireye yönelik eşit fırsatlar Anayasada garanti altına alınmıştır. Anayasanın 10. maddesinde aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”

Bu bağlamda, BROP’un uygulanmasının tüm aşamalarında bu yatay ilkeye büyük önem verilecek ve Program Otoritesi herhangi bir ayrımcılık olmadan tüm dezavantajlı kişilerin bilgi ve BROP kapsamında sağlanacak desteğe erişimini garanti altına alınacaktır.

Dezavantajlı kişilerin BROP’un uygulamasına katılımı erkek ve kadınların programa eşit katılımının sağlanması gibi BROP’un tüm tedbirlerinde kolaylaştırılacaktır.

Özürülerin de diğer tüm yararlanıcılarla eşit bir biçimde programa katılımlarını kolaylaştırmak amacıyla BROP kapsamındaki tüm faaliyetlerde dikkate alınacak ve bu kişilerin özürleri nedeniyle herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaması sağlanacaktır. Özellikle proje seçimi aşamasında özürülü kişileri dikkate alan projelere ek puan verilecektir.

Yatay Göstergeler

BROP’da öngörülen izleme mekanizmaları aynı zamanda ilgili yatay konularda elde edilen sonuçları da değerlendirecektir. Kaydedilen ilerlemeyi izlemek için aşağıdaki yatay göstergeler kullanılacaktır:

Gösterge Türü	Gösterge	Mevcut Değer (2006)	Hedef Değer (2009)	Doğrulama Kaynağı
SONUÇ GÖSTERGELERİ	Mali yardım alan kadınların mülkiyetinde olan işletmelerin ve start-up’ların sayısı	0	15%	STB, İzleme Sistemi, nihai yararlanıcı, proje ve programlama raporları
	İşletme destek kuruluşları tarafından sağlanan hizmetleri kullanan ve kadınların mülkiyetinde olan işletmelerin ve start-up’ların sayısı	0	15%	STB, İzleme Sistemi, nihai yararlanıcı, proje ve programlama raporları
	Sivil toplum tarafından sunulan proje sayısı	0	60	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları
	Cazibe Merkezlerine tahsis edilen BROP bütçesinin oranı	0	75%	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları

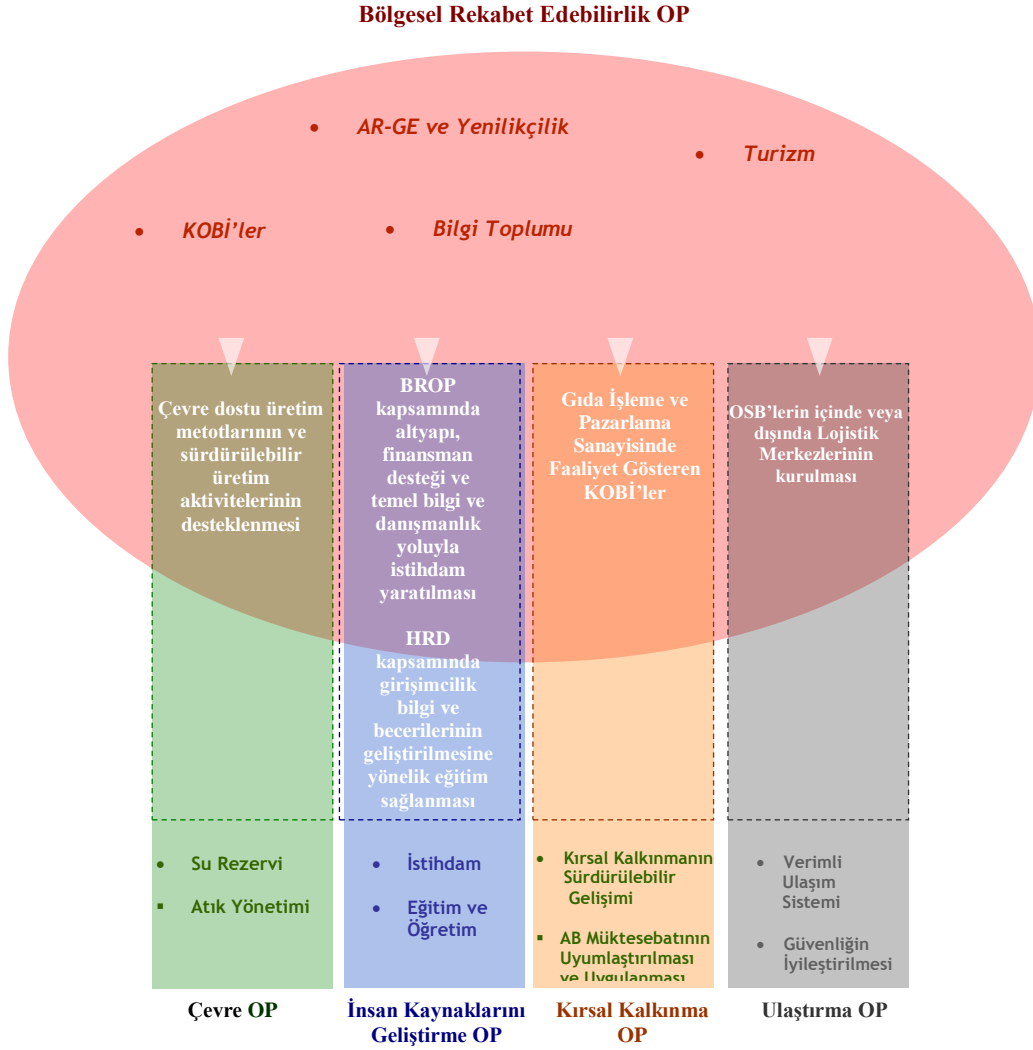
3.4. Diğer Yardım Türleri ile Sağlanan Tamamlayıcılık ve Sinerji

IPA fonlarından sağlanan kısıtlı bütçe ödenekleri göz önüne alındığında, BROP’nin temel müdahale alanlarının uygulanacağı bölgelerin belirlenmesinde seçici bir yaklaşımın geliştirilmesi temel teşkil etmektedir.

BROP ve diğer OP’ler ve aynı zamanda Ulusal ve Topluluk Programları arasındaki müdahale alanlarının tamamlayıcılığı ve çakışmanın önlenmesi, BROP kapsamında verilecek olan finansal yardımın uyumlu ve verimli bir şekilde kullanımı açısından önem arz etmektedir.

3.4.1. Diğer Operasyonel Programlar İle Tamamlayıcılık ve Sinerjiler

Yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde, özellikle BROP’un müdahale alanlarının etkinliğinin artırılması açısından, Ulaştırma OP’si, Çevre OP’si, İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP’si ve Kırsal Kalkınma OP’si arasında bir sinerjinin oluşturulması şarttır. BROP ve diğer OP’ler arasında tamamlayıcılığı ve sinerjiyi sağlayacak olan temel alanlar **Figür 17** ve **Tablo 48**’de belirtilmektedir.

Şekil 17: BROP'nin Diğer OP'ler İle Tamamlayıcılığı

Tablo 48: Diğer Operasyonel Programlar İle Tamamlayıcılık

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı	Diğer Operasyonel Programlar
Öncelik Eksen 1: İş Ortamının İyileştirilmesi	<p>BROP'un Tedbir 1.1'i kapsamında OSB'lerin içinde veya dışında Lojistik Merkezlerinin kurulması desteklenecektir. Bu Ulaştırma OP'si ile tamamlayıcılığı sağlayacaktır.</p>
	<p>Gıda sanayi araştırma ve geliştirme alanlarında BROP'un Tedbir 1.3'ü kapsamında desteklenecektir. Bu Kırsal Kalkınma OP'si ile tamamlayıcılığı sağlayacaktır.</p>
	<p>Kırsal Kalkınma OP'si kırsal turizmde özel önem vererek mikro işletmelere odaklanan kırsal ekonominin çeşitlendirilmesini ve el sanatları alanında edinilen yerel bilgi ve deneyime dayalı mikro işletmelerin ve girişimciliğin geliştirilmesini destekleyecektir. Diğer taraftan, <u>kırsal alanlar dışında kalan turizm alanlarının</u> canlandırılması ve peyzajı, tanıtım ve pazarlaması ve Turizm Bilgi Merkezlerinin kurulması BROP'un Tedbir 1.4'ü kapsamında desteklenecektir.</p> <p>İnsan Kaynakları OP'si tarafından KOBİ'lerin girişimcilik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimlerin sunulabilmesi için KOBİ'lere yönelik gerekli eğitim altyapısı İnsan Kaynakları OP'si ile yakın işbirliği içerisinde BROP'un Tedbir 1.1 ve 1.3'ü kapsamında kurulacak ve iyileştirilecektir.</p>
Öncelik Eksen 2: İşletme Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Girişimciliğin Desteklenmesi	<p>İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'si altında, girişimcilik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim hizmetleri ihtiyaç duyulan yetişmiş iş gücünün sağlanması amacıyla işletmelerin kuruluş ve gelişme aşamalarında sunulacaktır. Ayrıca, İnsan Kaynakları OP'si kadın ve genç girişimciliği de destekleyecektir.</p>
	<p>İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'sinden gerekli eğitimlerin sağlanması yoluyla işletmelerin insan kaynakları kapasitesinin BROP'un Tedbir 2.1'i kapsamında sunulan bilgi ve danışmanlık ile işbirliği içerisinde desteklenmesi sinerji ve etkinlik yaratacaktır.</p>
	<p>Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile varılan mutabakat çerçevesinde, BROP'un Tedbir 2.1'i kapsamında et, süt, meyve, sebze ve balıkçılık sektörleri dahil olmak üzere gıda sanayi alanında faaliyet gösteren KOBİ'ler temel bilgi ve danışmanlık alanlarında desteklenecektir. Diğer taraftan, et, süt, meyve, sebze ve balıkçılık sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik yatırım desteği Kırsal Kalkınma OP'si tarafından verilecektir. Kırsal Kalkınma OP'si altında gıda sanayine bilgi ve danışmanlık desteği verilmeyecektir.</p>
<p>BROP kapsamında işletmelerin çevre dostu üretim metotlarının ve sürdürülebilir üretim faaliyetlerinin desteklenmesi, Çevre OP'sinin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde olumlu bir etki yaratacaktır.</p>	

OP'ler arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve çakışmanın önlenmesi için, STB ve diğer OP'lerden sorumlu ilgili Bakanlıklar arasında bir koordinasyon mekanizması oluşturulmuştur.

Bu çerçevede, düzenli diyalogun ve BROP ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'sinin yakın işbirliği gerektiren müdahalelerine ilişkin bilgi değişiminin sağlanması amacıyla **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı** ile bir **Teknik Komite** kurulmuştur. Komite kapsamında, 5 Ekim 2006, 3 Kasım 2006 ve 29 Haziran 2007 tarihlerinde olmak üzere programlama dönemi boyunca üç toplantı düzenlenmiştir. Bu Komite iki OP'nin uygulanma aşamasında da koordinasyonu sağlamaktan sorumlu olacaktır. Bu bağlamda, BROP'un Tedbir 1.1 ve 1.3'ü ile İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'sinin Tedbir 3.2'sinin uygulanmasında koordinasyonun sağlanmasına özel önem verilecektir. İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'sinin Tedbir 3.2'si altında KOBİ'lere gerekli eğitimler sağlanırken, BROP'un Tedbir 1.1 ve 1.3'ü kapsamında KOBİ'lere yönelik eğitim altyapısı kurulacak ve iyileştirilecektir. İki OP'nin uygulanması sırasında bu faaliyetlerin koordinasyonu Teknik Komite tarafından sağlanacaktır.

İnsan Kaynakları OP'si ve BROP arasındaki etkileşim ve sinerji **Tablo 49'** da sunulmaktadır.

Tablo 49: BROP ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'si Arasındaki Tamamlayıcılık

BROP		İKG OP	
Öncelik / Tedbir	Açıklama	Öncelik / Tedbir	Açıklama
Ö1: İş Ortamının İyileştirilmesi T1.1: Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	Bu tedbir sanayi alanlarının doluluk oranlarının artırılması yoluyla istihdamın iyileştirilmesine hizmet edecektir. Kadın ve genç işsizler ile dezavantajlı kişiler proje seçim kriterleri kapsamında da belirtilmekte olup, bu gruplara öncelik verilecektir.	P1: Daha fazla kişiyi istihdama çekmek ve korumak Tedbir 1.1, 1.2, 1.3, 1.4	Hedef grupların (kadınlar ve genç işsizler, eski tarım işçileri ve dezavantajlı kişiler) istihdam edilebilirliğini iyileştirmek daha nitelikli iş gücünün sunulmasını sağlayarak iş ortamının iyileştirilmesini destekleyecektir. Kamunun istihdam hizmetlerinin iyileştirilmesi iş gücü ihtiyaçlarının karşılanmasını kolaylaştırarak Sanayi Bölgelerine ve OSB'lere hizmet edecektir.
Ö1: İş Ortamının İyileştirilmesi T1.2: Yeni finansal araçların oluşturulması ve geliştirilmesi	Bu tedbir, gerekli mali araçların sağlanması yoluyla yeni işletmelerin kurulmasını sağlayacak ve mevcut işletmelerin istihdam kapasitesini artıracaktır. Bu durum sonuç olarak istihdam artışı üzerinde olumlu etkide bulunacaktır.	P1: Daha fazla kişiyi istihdama çekmek ve korumak	Finansman araçlarının oluşturulması ve geliştirilmesi ek istihdam yaratacak ve böylelikle İnsan Kaynakları OP'sinin hedef grubuna (kadınlar ve genç işsizler, eski tarım işçileri ve dezavantajlı kişiler) daha fazla ve daha iyi istihdam olanakları sağlayacaktır.
Ö1: İş Ortamının İyileştirilmesi T1.3: Ar-Ge, inovasyon, teknoloji ve bilgi teknolojileri altyapısının geliştirilmesi	Bu tedbir beceri gerektiren istihdam yaratırken işletmeler ve üniversiteler arasındaki ilişkiyi güçlendirecektir. Sonuç olarak iş gücü piyasası ve eğitim arasında daha iyi bağlantı kurmayı ve istihdamı artırmayı amaçlayan İnsan Kaynakları OP'sine katkıda bulunacaktır.	Ö1: Daha fazla kişiyi istihdama çekmek ve korumak (T.1.2) Ö 2: Eğitim ve istihdam piyasası arasındaki bağlantıyı güçlendirmek (T.2.2) Ö 3: Çalışanların, işletmelerin ve girişimcilerin uyum yeteneğinin artırılması (T.3.2)	İnsan Kaynakları OP'sinin istihdam önceliği kapsamında temel hedef gruplarından birisi de genç işsizlerdir. Rakamlar iş gücü piyasasının yeterli ve nitelikli istihdam yaratamadığını göstermektedir. BROP'un Tedbir 1.3'ü daha nitelikli istihdam yaratılmasına yardımcı olacak ve üniversite mezunlarının ihtiyaçlarını karşılayacaktır. İnsan Kaynakları OP'sinin Öncelik 2'si eğitim ve iş gücü piyasası arasındaki bağlantıyı iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu tedbir Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve BİT alanlarında ihtiyaç duyulan iş gücünü eğitmek için gerekli temeli sağlayacaktır. Öncelik 3 Tedbir 3.2'nin hedef grubu uyum yetenekleri anlamında BİT alanında yürütülen faaliyetlerden de faydalanacaktır.

<p>Ö1: İş Ortamının iyileştirilmesi T1.4: Turizm altyapısının iyileştirilmesi</p>	<p>Bu tedbir hedef bölgelerde turizm sektöründeki istihdam olanaklarını artıracaktır. Böylelikle, işsiz hedef gruplara yönelik olarak turizm alanında mesleki eğitim sağlayacak olan İnsan Kaynakları OP'sine katkıda bulunacaktır.</p>	<p>→ ←</p>	<p>Ö1: Daha fazla kişiyi istihdama çekmek ve korumak (T 1.1, 1.2, 1.3)</p>	<p>1. Öncelik altında yer alan Tedbir 1.1, 1.2, 1.3 hedef gruplara yönelik olarak mesleki eğitim sağlayacaktır. Turizm sektöründeki mesleki eğitimler BRÖP'un turizm altyapısını iyileştirdiği bölgelerde yoğunlaşacaktır.</p>
<p>Ö2: İşletme Kapasitelerinin Artırılması ve Girişimciliğin Teşvik Edilmesi T2.1: İşletmelere temel bilgi ve danışmanlık desteği sağlanması</p>	<p>Bu tedbir KOBİ'lerin girişimcilik becerilerinin iyileştirilmesini ve istihdam yaratılmasına destek olmayı amaçlamaktadır. Bu İnsan Kaynakları OP'sine katkıda bulunarak daha fazla istihdam olanakları yaratacaktır.</p>	<p>→ ←</p>	<p>Ö1: Daha fazla kişiyi istihdama çekmek ve korumak (T 1.1, 1.2, 1.3) Ö3: 1 Çalışanların, işletmelerin ve girişimcilerin uyum yeteneğinin artırılması (</p>	<p>İnsan Kaynakları OP'si istihdam önceliği altında hedef gruplara yönelik girişimcilik eğitimleri içermektedir. Eğitilen hedef gruplar BRÖP tarafından iş planı hazırlanması vb. gibi destekler yoluyla iş kurmaları için desteklenebileceklerdir. Duplikasyondan kaçınmak amacıyla İnsan Kaynakları OP'si yalnızca belirli işsiz gruplara yönelik girişimcilik eğitimleri sağlayacak ve seminer vb. faaliyetler yürütmeyecektir.</p> <p>Öncelik 3 Tedbir 3.2 kapsamında yürütülecek işçilerin, işletmelerin ve girişimcilerin uyum becerilerini iyileştirmeyi amaçlayan faaliyetler BRÖP'u KOBİ'lerin girişimcilik becerilerinin iyileştirilmesi alanında destekleyecektir.</p>

STB, ayrıca, IPA kapsamında hazırlanan diğer OP'lerin hazırlık çalışmalarına söz konusu programlar ve BROP arasındaki tamamlayıcılığı sağlamak ve sınırları belirlemek amacıyla katkıda bulunmak için Ulaştırma ve Çevre OP'lerinin Çalışma Grubu toplantılarına katılım sağlamak ve Kırsal Kalkınma OP'sinin Yönlendirme Komitesinde yer almaktadır.

Bu kapsamda, Kırsal Kalkınma OP'si ile tamamlayıcılığı sağlamak ve çakışmayı engellemek için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile 5 Mart 2007 tarihinde bir toplantı düzenlenmiş ve toplantı sırasında aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili olarak iki program arasında benzerlikler görülmekle birlikte, **yararlanıcılar ve yatırım şekilleri açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır**. Kırsal Kalkınma OP'si kapsamında KOBİ'lere hibe programları sunulacak olmasına karşılık BROP kapsamında bireysel işletmelere yönelik olarak herhangi bir destek olmayacaktır.
- Et, süt, meyve ve sebze ve balıkçılık sektörleri dahil olmak üzere **gıda sanayi "araştırma ve geliştirme faaliyetleri"** ve **"temel bilgi ve danışmanlık hizmetleri"** alanlarında BROP'un **Tedbir 1.3'ü** ve **2.1'i** kapsamında desteklenecektir. Diğer taraftan, söz konusu sektörler için ekipman alımı ve modernizasyon tipi yatırım desteği Kırsal Kalkınma OP'si kapsamında sağlanacaktır.
- **Turizm alanında, kırsal alanlar dışında kalan turizm alanlarının** canlandırılması ve peyzajı, tanıtım ve pazarlanması ve Turizm Bilgi Merkezlerinin kurulması BROP'un **Tedbir 1.4'ü** kapsamında desteklenecektir. Kırsal Kalkınma OP'si kırsal turizme özel önem vererek mikro işletmelere odaklanan kırsal ekonominin çeşitlendirilmesini ve el sanatları alanında edinilen yerel bilgi ve deneyime dayalı mikro işletmelerin ve girişimciliğin geliştirilmesini destekleyecektir. Bunun yanı sıra, BROP'un **Tedbir 2.1'i** kapsamında kırsal turizm işletmelerine, söz konusu işletmeler Kırsal Kalkınma OP'si kapsamında desteklendiği için, herhangi bir destek sunulmayacaktır. BROP kapsamında işletmelere yönelik herhangi bir hibe programı olmayacaktır.

IPA'nın kurumsal kapasite geliştirme bileşeniyle yakın işbirliği de sağlanacaktır. BROP'un Teknik Yardım tedbirleri haricinde, BROP'un uygulanmasını destekleyecek kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri uygun olması halinde IPA'nın kurumsal kapasite geliştirme bileşeni kapsamında finanse edilecektir.

BROP'un uygulanması sırasında uygun olduğu durumlarda ilgili sınır ötesi programlarla, özellikle Avrupa Komşuluk Politikası Aracı kapsamında finanse edilen "Karadeniz" sınır ötesi programı ile tamamlayıcılık ve sinerji aranacaktır.

3.4.2. Ulusal Programlarla Tamamlayıcılık ve Sinerji

BROP'un temel müdahale alanları kapsamında, hedefleri ve uygulama dönemi BROP ile tam bir uyum içerisinde olan dört ulusal strateji dokümanı bulunmaktadır. Söz konusu ulusal programlar aşağıda sunulmaktadır:

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013)

Operasyonel Programın hedefleri, stratejisi ve müdahale alanları 2007–2013 dönemini kapsayan 9ncu Kalkınma Planı ile örtüşmektedir. Planın temel kalkınma eksenleri "Rekabetin Artırılması" ve Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak" tır. Planda, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmanın yanı sıra bölgelerin rekabet gücünü de artırmayı amaçlayan dengeli bir bölgesel kalkınma politikası oluşturulmuş bulunmaktadır.

Bu çerçevede, Planda, Cazibe Merkezleri yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın temel amacı, yüksek gelişme potansiyeli taşıyan ve özellikle az gelişmiş bölgelerde çevresinin gelişimine de katkıda

bulunabilecek belirli Cazibe Merkezleri belirlemektir. Bu Merkezler için Planda ortaya konan temel öncelikler; bu merkezlerin ulaşılabilirliklerinin iyileştirilmesi, fiziksel ve sosyal altyapılarının güçlendirilmesi ve bu merkezlere yapılacak olan yatırımları teşvik ederek söz konusu merkezlerde yeni sanayi odaklarının oluşturulmasıdır. Bu yaklaşım, aynı zamanda, Stratejik Çerçeve Belgesi ve BROP'a da yansıtılmıştır.

Orta Vadeli Program (2007–2009)

Orta Vadeli Programın temel hedefleri, işletmelerin rekabet gücünü artırmak, bölgesel kalkınmayı sağlamak ve gelişmişlik farklarını azaltmaktır.

Orta Vadeli Planın ana tematik müdahale alanları aşağıda belirtilmektedir:

- Girişimciliğin desteklenmesi,
- Yenilikçilik, üretkenlik ve teknolojinin etkin kullanımının desteklenmesi,
- Finansal araçların çeşitlendirilmesi,
- İşletmelerin fiziki ve teknolojik altyapısının iyileştirilmesi ve işletmeler arasındaki işbirliğinin artırılması,
- Kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması

BROP bu tematik müdahale alanları ile uyumludur. Ayrıca, bölgesel yaklaşım açısından da, BROP ve Program arasında uyum bulunmaktadır. Programda, bölgelerarası göç eğilimini bu bölgelere yönlendirmek amacıyla bölgesel cazibe merkezleri öngörülmektedir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007–2009)

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planının temel amacı Türk KOBİ'lerinin rekabet gücünü artırmaktır. Bu hedefe ulaşmak için KOBİ Stratejisi ve Eylem Planında tüm ülke için ortaya konan temel müdahale alanları aşağıda sunulmaktadır:

- Girişimciliğin geliştirilmesi
- İş geliştirme
- KOBİ'lerin uluslararası pazara entegrasyonu
- İş ortamının iyileştirilmesi
- Teknolojik ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi

Bu tematik müdahale alanları BROP ile uyumludur.

Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)

BROP'un hazırlık çalışmaları sırasında dikkate alınan bir diğer rehber doküman ise Bilgi Toplumu Stratejisidir (2006-2010).

Bilgi toplumunun yol haritası olan Strateji Dokümanı'nın ve Eylem Planının uygulanması Türkiye'de bilgi toplumunun gelişimine katkıda bulunacaktır. BROP'un Bilgi İletişim Teknolojileri alanındaki temel müdahale alanları Bilgi Toplumu Stratejisine uygun olarak geliştirilmiştir.

Stratejide, Türkiye'nin Bilgi Toplumuna geçiş sürecindeki temel stratejik öncelikleri belirlenmiştir. Bu stratejik öncelikler aşağıda belirtilmektedir:

1. Sosyal dönüşüm
2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin iş dünyasına nüfuzu
3. Vatandaş odaklı hizmet dönüşümü
4. Kamu yönetiminde modernizasyon
5. Küresel rekabetçi bilgi teknolojileri sektörü

6. Rekabetçi, yaygın ve ucuz iletişim altyapı ve hizmetleri

İkinci stratejik önceliğin temel amacı; Bilgi İletişim Teknolojileri aracılığı ile işletmelere rekabet avantajı sağlamaktır. Bu stratejik öncelik BROP kapsamında da yer almaktadır.

Bu çerçevede, işletmeler için Bilgi İletişim Teknolojileri altyapısı BROP'un 1.3. nolu tedbiri altında geliştirilecektir. Diğer taraftan, 2.1. nolu tedbir altında, KOBİ'lere, start-up'lara, spin-off'lara ve bilgi yoğun mikro işletmelere Bilgi İletişim Teknolojileri ve e-ticaret alanında bilgi ve danışmanlık desteği verilecektir.

3.4.3. Topluluk Programları İle Tamamlayıcılık ve Sinerji

Topluluk Programlarına katılımı ilgili, prensip olarak, BROP Türkiye'nin katılım sağlayacağı Topluluk Programlarından maksimum faydayı sağlayacak şekilde uygulanacaktır.

Bu çerçevede, işletmelerin özellikle "CIP – Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Çerçeve Programı (2007-2013)" ve "7. Çerçeve Programı" olmak üzere ilgili Topluluk Programlarından yararlanma oranını artırmayı amaçlayan projeler BROP kapsamında desteklenecektir. Bu bağlamda, 1.3. nolu tedbir altında, AR-GE, yenilikçilik ve teknoloji transferi için uygun altyapı kurulacak ve güçlendirilecek olup, diğer taraftan, 2.1. nolu tedbir altında, yenilikçi ve yüksek teknoloji odaklı işletmelerin AR-GE yatırımları desteklenecek ve bireysel işletmelere kongreler, seminerler ve çalıştaylar gibi doğrudan bilgilendirici faaliyetler ve danışmanlık hizmetleri verilecektir. Ayrıca, 2.2. nolu tedbir altında, kümelenmelere kapasitelerini artırmak için benzer nitelikte destekler verilecektir.

İlgili Topluluk Programları ve BROP arasında tamamlayıcılığı sağlamak amacıyla, Türkiye'nin bu programlara katılımı konusunda resmi bir karar alındığında, bir işbirliği mekanizması kurulacaktır.

4. MALİ TABLOLAR (toplam kamu harcamasına dayalı uygun harcamalar)

2007 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Eur)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Eur)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Eur)		Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
Öncelik Eksenini 1	41.341.335	31.006.000	10.335.335	75%	0
Tedbir 1.1	10.335.334	7.751.500	2.583.834	75%	
Tedbir 1.2	14.469.467	10.852.100	3.617.367	75%	
Tedbir 1.3	10.335.334	7.751.500	2.583.834	75%	
Tedbir 1.4	6.201.200	4.650.900	1.550.300	75%	
Öncelik Eksenini 2	11.173.334	8.380.000	2.793.334	75%	0
Tedbir 2.1	6.704.000	5.028.000	1.676.000	75%	
Tedbir 2.2	4.469.334	3.352.000	1.117.334	75%	
Teknik Yardım	3.352.000	2.514.000	838.000	75%	0
Tedbir 3.1	2.681.600	2.011.200	670.400	75%	
Tedbir 3.2	670.400	502.800	167.600	75%	
2007 Yılı Toplamı	55.866.669	41.900.000	13.966.669	75%	0

Not: (1) 5. sütunda yer alan “Diğer (Ulus.Finans.Kur. vb)” altında sunulan mali veriler yalnızca bilgi amaçlıdır ve herhangi bir yasal taahhüt oluşturmaz.

(2) Tedbir düzeyinde sunulan mali veriler indikatiftir. (718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü’nün 155.2 (h) sayılı Maddesi)

2008 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Eur)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Eur)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Eur)		Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
Öncelik Eksen 1	42.920.000	32.190.000	10.730.000	75%	0
Tedbir 1.1	10.730.000	8.047.500	2.682.500	75%	
Tedbir 1.2	15.022.000	11.266.500	3.755.500	75%	
Tedbir 1.3	10.730.000	8.047.500	2.682.500	75%	
Tedbir 1.4	6.438.000	4.828.500	1.609.500	75%	
Öncelik Eksen 2	11.600.000	8.700.000	2.900.000	75%	0
Tedbir 2.1	6.960.000	5.220.000	1.740.000	75%	
Tedbir 2.2	4.640.000	3.480.000	1.160.000	75%	
Teknik Yardım	3.480.000	2.610.000	870.000	75%	0
Tedbir 3.1	2.958.000	2.218.500	739.500	75%	
Tedbir 3.2	522.000	391.500	130.500	75%	
2008 Yılı Toplamı	58.000.000	43.500.000	14.500.000	75%	0

Not: (1) 5. sütunda yer alan “Diğer (Ulus.Finans.Kur. vb)” altında sunulan mali veriler yalnızca bilgi amaçlıdır ve herhangi bir yasal taahhüt oluşturmaz.
(2) Tedbir düzeyinde sunulan mali veriler indikatiftir. (718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü’nün 155.2 (h) sayılı Maddesi)

2009 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Eur)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Eur)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Eur)		Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
Öncelik Eksen 1	54.069.335	40.552.000	13.517.335	75%	0
Tedbir 1.1	13.517.334	10.138.000	3.379.334	75%	
Tedbir 1.2	18.924.267	14.193.200	4.731.067	75%	
Tedbir 1.3	13.517.334	10.138.000	3.379.334	75%	
Tedbir 1.4	8.110.400	6.082.800	2.027.600	75%	
Öncelik Eksen 2	14.613.334	10.960.000	3.653.334	75%	0
Tedbir 2.1	8.768.000	6.576.000	2.192.000	75%	
Tedbir 2.2	5.845.334	4.384.000	1.461.334	75%	
Teknik Yardım	4.384.000	3.288.000	1.096.000	75%	0
Tedbir 3.1	3.726.400	2.794.800	931.600	75%	
Tedbir 3.2	657.600	493.200	164.400	75%	
2009 Yılı Toplamı	73.066.669	54.800.000	18.266.669	75%	0

Not: (1) 5. sütunda yer alan “Diğer (Ulus.Finans.Kur. vb)” altında sunulan mali veriler yalnızca bilgi amaçlıdır ve herhangi bir yasal taahhüt oluşturmaz.

(2) Tedbir düzeyinde sunulan mali veriler indikatiftir. (718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü’nün 155.2 (h) sayılı Maddesi)

2007-2009	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Eur)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Eur)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Eur)		Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
Öncelik Eksen 1	138.330.670	103.748.000	34.582.670	75%	0
Tedbir 1.1	34.582.668	25.937.000	8.645.668	75%	
Tedbir 1.2	48.415.734	36.311.800	12.103.934	75%	
Tedbir 1.3	34.582.668	25.937.000	8.645.668	75%	
Tedbir 1.4	20.749.600	15.562.200	5.187.400	75%	
Öncelik Eksen 2	37.386.668	28.040.000	9.346.668	75%	0
Tedbir 2.1	22.432.000	16.824.000	5.608.000	75%	
Tedbir 2.2	14.954.668	11.216.000	3.738.668	75%	
Teknik Yardım	11.216.000	8.412.000	2.804.000	75%	0
Tedbir 3.1	9.366.000	7.024.500	2.341.500	75%	
Tedbir 3.2	1.850.000	1.387.500	462.500	75%	
2007-2009 Yılı Toplamı	186.933.338	140.200.000	46.733.338	75%	0

Not: (1) 5. sütunda yer alan “Diğer (Ulus.Finans.Kur. vb)” altında sunulan mali veriler yalnızca bilgi amaçlıdır ve herhangi bir yasal taahhüt oluşturmaz.

(2) Tedbir düzeyinde sunulan mali veriler indikatiftir. (718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü’nün 155.2 (h) sayılı Maddesi)

5. UYGULAMA DÜZENLEMELERİ

Operasyonel Programın bu bölümü programın hazırlanması sürecinde mevcut sistem ve düzenlemeleri tanımlamaktadır. Ancak, yapılar ve sorumlulukların yanı sıra yönetim ve bilgi sistemlerine ilişkin bir dizi önemli karar Operasyonel Programın onaylanması sürecinden farklı bir takvimi olan âdemi merkezi yönetim yetkisinin Türk makamlarına devrine yönelik akreditasyon süreci çerçevesinde alınacaktır. Ayrıca, yönetim yetkisinin devri sonrasında imzalanacak olan Çerçeve Anlaşma ve Finansal Anlaşma yönetim ve kontrol sistemlerine ilişkin detaylı hükümleri ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bu bölümde yer alan hükümler, gerekli olması halinde, söz konusu anlaşmaların ilgili hükümleri uyarınca adaptasyona uğrayabilecektir.

Katılım Öncesi Yardım Aracını (IPA) kuran 17 Temmuz 2006 tarih ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü ve bu Tüzüğün uygulamasını gösteren 12 Haziran 2007 tarihli ve 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğüne uygun olarak, ...tarihli Başbakanlık Genelgesi IPA yönetim ve uygulama görevleriyle ilgili temel yapı ve otoriteleri atamış bulunmaktadır. Bu bölüm, BROP'a ilişkin uygulama düzenlemelerini ortaya koymaktadır.

Bu bölüm, ayrıca, BROP'un yönetim, izleme, değerlendirme, mali yönetim ve kontrol, tanıtım ve bilgilendirmeye yönelik genel çerçevesini de düzenlemektedir.

IPA Uygulama Tüzüğü'nün 10. maddesine göre, IPA yardımı III. ve IV. bileşenler için başlangıçta Komisyonun ön kontrolleri ile merkezi olmayan yönetim çerçevesinde uygulanacaktır. Bununla birlikte, nihai amaç, merkezi olmayan yönetimin Komisyonun ön kontrolleri olmaksızın ulusal otoritelere devredilmesidir. Komisyonun Topluluk ve ulusal kurallara göre gerekli yönetim ve kontrol sistemlerinin kurulduğunu ve etkin bir şekilde uygulandığını teyit ederek geçiş döneminin sona ermesi sonrasında merkezi olmayan yönetim Komisyon tarafından ulusal otoritelere devredilecektir.

5.1. Yönetim ve Kontrol Yapıları

5.1.1 Yapılar ve Otoriteler

Ulusal kaynaklar ve IPA kaynakları tarafından ortak finanse edilen müdahalelerin etkin bir şekilde yönetimini sağlamak amacıyla oluşturulacak yapılar ve otoriteler görevleri ve sorumluluklarıyla birlikte IPA Uygulama Tüzüğü'nün ilgili maddelerine (21–31) uygun olarak bu bölümde tanımlanmaktadır. Bu yapılar ve otoriteler, Komisyonun merkezi olmayan yönetimi devretmesinden önce etkin bir şekilde oluşturulmalı, uygulamaya hazır olmalı ve akredite edilmelidir.

Bu yapılar ve otoriteler aşağıda sunulmaktadır:¹⁹

- (a) Ulusal IPA Koordinatörü,
- (b) III. ve IV. bileşenler için Stratejik Koordinatör,
- (c) Yetkili Akreditasyon Görevlisi,
- (d) Ulusal Yetkilendirme Görevlisi,
- (e) Ulusal Fon,
- (f) Denetim Otoritesi,
- (g) Her bir IPA bileşeni ya da Program için Program Otoritesi.

Program Otoriteleri hariç olmak üzere yukarıda belirtilen diğer yapıların görev ve sorumlulukları IPA Uygulama Tüzüğü'nün ilgili maddelerinde ve Taslak Çerçeve Anlaşmasının Ek A'sında sunulmaktadır.

Bu çerçevede, bu bölümde, yalnızca BROP'un yönetim ve uygulamasından sorumlu Program Otoritesinin görevleri verilecektir.

¹⁹ Türkiye'deki genel IPA yapılanmasını görmek için **Ek 6'daki** Akış Şemasına bakınız.

BROP Program Otoritesi

..... sayılı **Başbakanlık Genelgesi** çerçevesinde STB BROP için Program Otoritesi olarak atanmıştır.

Program Otoritesinin Görevleri

Program Otoritesi, BROP İzleme Komitesi'nin sorumluluğunda, doğru finansal yönetim ve etkin ve verimli iç kontrol ilkesine uygun olarak, BROP'un yönetimi ve uygulamasından sorumludur. Bu bağlamda, IPA Uygulama Tüzüğü'nün 28. Maddesine göre, Program Otoritesi olarak Bakanlığımız temel olarak aşağıdaki hususlardan sorumlu olacaktır:

- ◆ BROP'un hazırlanması,
- ◆ Programın uygulanmasının izlenmesi ve programın uygulamasının kalitesini izlemek için gerekli olan dokümanların sunulması yoluyla BROP İzleme Komitesi'nin çalışmalarının yönlendirilmesi,
- ◆ Yıllık ve nihai uygulama raporları hazırlamak ve BROP İzleme Komitesi'nin incelemesi sonrasında söz konusu raporları Komisyona, NIPAC'a ve NAO'ya sunmak,
- ◆ Projelerin BROP'da öngörülen kriterler ve mekanizmalara uygun olarak seçilmesini ve söz konusu projelerin ilgili AB ve ulusal kurallara uygun olmasını sağlamak,
- ◆ Yeterli bir denetimin sağlanabilmesi için gerekli olan tüm dokümanların saklanabilmesi için gereken prosedürlerin oluşturulması,
- ◆ İhale ve hibe prosedürlerinin düzenlenmesi, sözleşmelerin yapılması, nihai yararlanıcılara ödemelerin yapılması ve geri alınması,
- ◆ Projelerin yürütülmesine dahil olan tüm birimlerin ayrı bir muhasebe sistemi ya da ayrı bir muhasebe kodlaması oluşturmasının sağlanması,
- ◆ Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin harcamalara ilişkin olarak gerçekleştirilen işlem ve kontrollere dair gerekli tüm bilgileri almalarının sağlanması,
- ◆ Bir raporlama ve bilgi sistemi kurmak, idame ettirmek ve güncellemek,
- ◆ Beyan edilen harcamaların ve nihai faydalanıcıların ödeme taleplerinin mevcut kurallara göre doğruluğunun, ürün ve hizmetlerin onay kararına uygun olarak gerçekleştirildiğinin ve nihai yararlanıcıların ödeme taleplerinin doğruluğunun denetlenmesi. Bu doğrulamalar uygun olduğu hallerde projelerin idari, mali, teknik ve fiziksel yönlerini de kapsayacaktır,
- ◆ Farklı alt birimlerinin iç denetiminin sağlanması,
- ◆ Usulsüzlüklerin raporlanmasının sağlanması,
- ◆ Bilgi ve tanıtım gerekliliklerinin karşılanarak BROP'un kamuoyuna tanıtımının yapılması.

IPA Uygulama Tüzüğü'nün 28(2). maddesinden kaynaklanan yukarıda belirtilen sorumlulukların dışında, Program Otoritesi aşağıdaki hususlardan da sorumlu olacaktır:

- ◆ BROP İzleme Komitesine başkanlık etmek ve sekreteryaya hizmetlerini yürütmek,
- ◆ BROP'un değerlendirilmesini sağlamak,
- ◆ BROP'un Teknik Yardım tedbirlerinin uygulanması.

Program Otoritesinin Birimleri

Program Otoritesi aşağıdaki birimlerden oluşmaktadır:²⁰

- 1) IPA Birimi
  - 1.1 Programlama Bölümü
  - 1.2 İzleme ve Değerlendirme Bölümü
  - 1.3 Teknik Uygulama Bölümü
  - 1.4 Kalite Güvence ve Kontrol Bölümü
  - 1.5 İhale, Sözleşme, Ödeme ve Muhasebe Bölümü (CFCU)²¹
- 2) BROP İzleme Komitesi Sekreteryası
- 3) İç Denetim Birimi

Program Otoritesini oluşturan birimlerin başkanları açıkça atanacak ve birimlerine tahsis edilen görevlerden sorumlu olacaklardır.

STB Müsteşar Yardımcısı Program Otoritesi Başkanı olarak hareket edecektir. Program Otoritesini oluşturan birimlerin başkanlarının atanması, adres ve iletişim bilgileri Sektörel İzleme Komitesinin ilk toplantısı öncesinde NIPAC aracılığıyla Komisyona iletilecektir. Program Otoritesini oluşturan birimlerin başkanlarında meydana gelebilecek bir personel değişikliği Program Otoritesinin akreditasyonunu ve Komisyonun sonrasında vereceği yönetim yetkilerinin devredilmesi kararını etkileyebilecek her türlü değişiklikle birlikte Komisyona iletilecektir.

Görevlerin Dağılımı

Mevcut durumda, AB tarafından finanse edilen programlar ve projeler kapsamında, hizmet, ekipman temini, inşaat ve hibelerin tedariki ile ilgili bütçeleme, ihale, sözleşme, ödeme, muhasebe ve mali raporlamadan yalnızca CFCU sorumludur. Geçiş dönemi boyunca, CFCU'nun kapasitesi Program Otoritesinden personel görevlendirilmesi yoluyla geliştirilecek ve bu kapasite BROP'un mali yönetimi için Program Otoritesi tarafından kullanılacaktır. Geçiş dönemi sonrasında, BROP Program Otoritesi içerisinde bir Finans ve İhale Birimi kurulacaktır.

Bu çerçevede, geçiş dönemi boyunca (2007-2010) her iki tarafça yürütülecek görevlerin açıkça tanımlanması amacıyla, Program Otoritesi ve CFCU arasında bir protokol imzalanmıştır.

Bu bağlamda, Protokol çerçevesinde, geçiş dönemi boyunca CFCU'ya devredilen görevler indikatif olarak aşağıda sunulmaktadır:

- Yeterli bir denetimin sağlanabilmesi için gerekli olan tüm dokümanların saklanabilmesi için gereken prosedürlerin oluşturulması,
- İhale ve hibe prosedürlerinin düzenlenmesi, sözleşmelerin yapılması, nihai yararlanıcılara ödemelerin yapılması ve geri alınması,
- Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin harcamalara ilişkin olarak gerçekleştirilen işlem ve kontrollere dair gerekli tüm bilgileri almalarının sağlanması,

²⁰ Program Otoritesi Yapılanması için, Bkz. **EK- 7**.

²¹ Geçiş dönemi süresince, BROP tarafından finanse edilen projeler kapsamında, hizmet, ekipman temini, inşaat ve hibelerin tedariki ile ilgili bütçeleme, ihale, sözleşme, ödeme, muhasebe ve mali raporlamadan CFCU sorumlu olacaktır. Geçiş dönemi sonrasında BROP Program Otoritesi içerisinde bir Finans ve İhale Birimi kurulacaktır.

- Projelerin yürütülmesine dahil olan tüm birimlerin ayrı bir muhasebe sistemi ya da ayrı bir muhasebe kodlaması oluşturmasının sağlanması,
- Bir raporlama ve bilgi sistemi kurmak, idame ettirmek ve güncellemek,
- Beyan edilen harcamaların ve nihai faydalanıcıların ödeme taleplerinin mevcut kurallara göre doğruluğunun, ürün ve hizmetlerin onay kararına uygun olarak gerçekleştirildiğinin ve nihai yararlanıcıların ödeme taleplerinin doğruluğunun denetlenmesi. Bu doğrulamalar uygun olduğu hallerde projelerin idari, mali, teknik ve fiziksel yönlerini de kapsayacaktır.

5.1.2. Görevlerin Ayrılığı

Görevlerin birimler arasında ayrılığı

Belirlenen IPA birimleri arasında görevlerin net bir şekilde paylaşımı sağlanmıştır. Bu bağlamda, Program Otoritesi ve Ulusal Fon tarafından yürütülen doğrulamalar, kontroller ve değerlendirmeler arasında kesin bir ayrışma sağlanmıştır. Doğrulamalar, kontroller ve değerlendirmeler STB içerisindeki Program Otoritesinin farklı birimleri tarafından yürütülürken, söz konusu görevler Hazine Müsteşarlığı içerisindeki Ulusal Fon tarafından yürütülecektir.

Ayrıca, denetim, uygulama ve ödeme prosedürleri arasındaki kesin ayrışma bu görevleri yerine getirmekten sorumlu birimlerin farklılaştırılması yoluyla güvence altına alınmıştır. Denetimler Denetim Otoritesi olarak görevlendirilen Hazine Kontrolörler Kurulu Başkanlığı tarafından yerine getirilecekken, uygulama ve ödeme prosedürleri ise Program Otoritesi ve CFCU tarafından yürütülecektir.

Görevlerin birimler içerisinde ayrılığı

Belirlenen IPA birimleri içerisinde de yeterli görev ayrılığı sağlanacaktır.

Program Otoritesi içerisinde kurumsal yapılanmanın oluşturulması ve Program Otoritesini oluşturan her bir birimin görevlerinin tanımlanması sırasında görev ayrılığı ilkesi dikkate alınmıştır.

Bu bağlamda, bir projenin operasyonel ve mali boyutları Kalite Güvence ve Kontrol Bölümü personeline doğrulanırken, söz konusu proje Program Otoritesi'nin Teknik Uygulama Birimi personeli tarafından başlatılacak ya da uygulanacaktır.

Görev ayrılığı ilkesine Ulusal Fon içerisindeki sertifikasyon prosedürleri sırasında da saygı gösterilecektir. Harcama beyan belgeleri ödeme taleplerinin onaylanması ile ilgili tüm hizmetlerden görevsel olarak bağımsız Ulusal Fon içerisindeki bir kişi ya da bir birim tarafından hazırlanacaktır.

Ayrıca, başlangıç, ön ve son kontroller görevsel olarak birbirinden bağımsız farklı kişiler tarafından gerçekleştirilecektir.

5.2. İzleme ve Değerlendirme

5.2.1. İzleme Düzenlemeleri

IPA bileşenleri, programları ve projelerinin yanı sıra IPA yardımının uygulanmasında kaydedilen ilerlemede uyum ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, aşağıda sunulan izleme komiteleri kurulacaktır:

- Tüm IPA bileşenlerini kapsayan IPA İzleme Komitesi
- Her bir OP için Sektörel izleme Komiteleri
- Ulusal Koordinasyon Yapıları:
  - ✓ Mali İşbirliği Komitesi

- ✓ IPA'nın 3. ve 4. bileşenleri için Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Koordinasyon Komitesi

IPA İzleme Komitesi

IPA Uygulama Tüzüğü'nün 58. maddesine göre, Türkiye, ilk finansman anlaşmasının yürürlüğe girmesini takiben en geç 6 ay içerisinde NIPAC ve Komisyonla uzlaşma içerisinde IPA bileşenlerinin uygulanmasında uyum ve koordinasyonun sağlanmasını teminen bir IPA İzleme Komitesi kuracaktır.

IPA İzleme Komitesi, finansman anlaşmalarının yanı sıra MIPD'de ortaya konan hedeflere ulaşılmasına yönelik olarak tüm program ve projelerin uygulamasının etkinliğini, kalitesini ve uyumunu değerlendirecektir. IPA İzleme Komitesi, bu değerlendirme sırasında, sektörel izleme komiteleri tarafından sunulan bilgilere dayanacaktır.

IPA İzleme Komitesi farklı bileşenler çerçevesinde uygulanacak programlar ve projelerin yanı sıra sağlanan yardımın genel hedeflerinin yerine getirilebilmesi ve etkinliğinin sağlanabilmesi için gerekli olan bileşenler arası düzeltici tedbirler arasında uyumu ve koordinasyonu sağlamak için alınabilecek önlemlere ilişkin olarak Komisyona, NIPAC'a ve NAO'ya teklif yapabilecektir.

IPA İzleme Komitesi, aynı zamanda, program hedeflerinin gerçekleştirilmesini sağlamak ve BROP çerçevesinde sunulan yardımın etkinliğini güçlendirmek amacıyla düzeltici tedbirlere ilişkin kararlar için BROP İzleme Komitesine teklif sunabilir.

IPA İzleme Komitesi, Komisyon tarafından oluşturulan izleme komitesi yetkisine uygun olarak ve ulusal kurumsal, yasal ve finansal yapılanma çerçevesinde iç faaliyet kurallarını kabul edecektir.

IPA İzleme Komitesi üyeleri arasında NIPAC, NAO, Program Otoritesi ve Stratejik Koordinatörün temsilcileri yer alacaktır. Komisyonun ve NIPAC'ın bir temsilcisi de IPA İzleme Komitesi toplantılarına eş başkanlık edecektir.

IPA İzleme Komitesi, yılda en az bir kez toplanacaktır. Belirli konulara ilişkin olarak ara toplantılar düzenlenebilecektir.

BROP İzleme Komitesi

IPA Uygulama Tüzüğü'nün 59. maddesine göre, Program Otoritesi, IPA Uygulama Tüzüğü'nün yürürlüğe girmesini takiben en geç altı ay içerisinde BROP için sektörel bir izleme komitesi kuracaktır.

BROP İzleme Komitesinin başkanlığı Program Otoritesi başkanı olarak STB Müsteşar Yardımcısı ve Komisyon tarafından birlikte yürütülecektir. Komitenin kompozisyonu Komisyonla uzlaşma içerisinde Program Otoritesi tarafından belirlenecektir.

BROP İzleme Komitesinin üyeleri aşağıda sunulmaktadır (indikatif):

- ◆ Ulusal IPA Koordinatörü ya da bir temsilcisi,
- ◆ Komisyonun bir temsilcisi,
- ◆ Stratejik Koordinatörün bir temsilcisi,
- ◆ BROP Program Otoritesi birimlerinin temsilcileri:
  - Programlama Bölümü temsilcisi
  - İzleme ve Değerlendirme Bölümü temsilcisi
  - Teknik Uygulama Bölümü temsilcisi
  - Kalite Güvence ve Kontrol Bölümü temsilcisi

- ◆ Ulusal Yetkilendirme Görevlisi
- ◆ Ulusal Fon'dan bir temsilci,
- ◆ Programın uygulanma sürecine aktif katılımı ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının ve sosyo ekonomik tarafların, bölgesel ya da ulusal kuruluşların temsilcileri. İsimleri aşağıda sunulmaktadır:
  - TOBB
  - TESK
  - TTGV
  - TUBITAK
  - GAP İdaresi Başkanlığı

BROP İzleme Komitesinin kompozisyonu yeterli temsil ve ortaklığı sağlamak için Program Otoritesi Başkanı tarafından Komisyonla uzlaşma içerisinde gözden geçirilebilecek ve genişletilebilecektir.

BROP İzleme Komitesi, Komite tarafından tartışılacak dokümanların hazırlanması ya da yazılı prosedür oluşturulması açısından Program Otoritesi içerisinde yer alan daimi bir sekreteryaya tarafından desteklenecektir. Program Otoritesi, BROP İzleme Komitesi'ni bir önceki toplantıda alınan kararların uygulanmasında kaydedilen ilerlemeye ilişkin olarak düzenli bilgilendirecektir.

BROP İzleme Komitesi programın uygulanmasının etkinliğini ve kalitesini ve özellikle farklı müdahaleler için finansal hazmetme kapasitesini izleyecektir. IPA Uygulama Tüzüğü'nün 167. maddesine uygun olarak, İzleme Komitesi indikatif olarak aşağıdaki hususlardan sorumlu olacaktır: (Bu görevler Finansman Anlaşmasında ortaya konacak hükümlere göre revize edilebilecektir)

- ◆ Her bir proje için seçim kriterlerini değerlendirme ve onaylama, programlama ihtiyaçlarına uygun olarak bu kriterlerde yapılacak değişiklikleri onaylama;
- ◆ Program Otoritesi tarafından sunulan dokümanlar temelinde, BROP'un hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak kaydedilen ilerlemeyi her toplantıda gözden geçirmek;
- ◆ Her bir öncelik eksenini ve tedbir için ortaya konan hedeflerin gerçekleştirilmesi başta olmak üzere uygulama sonuçlarının izleme göstergeleri dikkate alınarak incelenmesi;
- ◆ Sektörel yıllık ve nihai uygulama raporlarının incelenmesi;
- ◆ BROP'la ilgili yıllık denetim faaliyet raporunu ya da söz konusu raporun bir bölümüyle ilgili olarak bilgilendirme;
- ◆ Programa ilişkin olarak yapılan finansman anlaşmasını tadil etmeye yönelik teklifleri inceleme, Program Otoritesine programın hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunma ya da mali yönetimi dahil olmak üzere yönetimini iyileştirmek amacıyla BROP'un revizyonu ya da incelenmesiyle ilgili olarak teklif sunma ve yatay konular ve tanıtım tedbirlerini izleme.

BROP İzleme Komitesi programın revize edilmesini onaylayacak ya da programın değerlendirilmesini takiben yardımın izlenmesi için kullanılan sonuç, çıktı ve mali göstergeler de dahil olmak üzere programı revize etmeye yönelik olarak Program Otoritesi Başkanı'na, Komisyonla, Stratejik Koordinatöre ve NIPAC'a teklif sunacaktır.

Her bir Sektörel İzleme Komitesi Komisyon tarafından oluşturulan sektörel izleme komitesi yetkisine uygun olarak ve ulusal kurumsal, yasal ve finansal yapılanma çerçevesinde iç faaliyet kurallarını belirleyecektir. Komite söz konusu kuralları IPA Uygulama Tüzüğüne uygun olarak görevlerini yerine getirmek amacıyla Program Otoritesi ve IPA İzleme Komitesi ile uzlaşma içerisinde kabul edecektir.

Projelerin değerlendirilmesi özellikle yatay konuların izlenmesi ve bağımsız uzmanların görüşlerinin alınması amacıyla, İzleme Komitesi daimi çalışma grupları atayabilecektir.

Ulusal Koordinasyon Yapıları

AB ile mali işbirliğinin genel uyumunun yanı sıra Topluluk Programlarına katılım tüm temel aktörlerin katılımıyla oluşturulacak iç mekanizmalar aracılığıyla siyasi sahiplenme çerçevesinde sağlanacaktır. (NIPAC, NAO ve Stratejik Koordinatör) Bu doğrultuda, iki yeni yapının oluşturulması öngörülmektedir: Mali İşbirliği Komitesi ve Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Koordinasyon Komitesi.

Mali İşbirliği Komitesi

Mali İşbirliği Komitesi'nin mevcut Mali İşbirliği Komitesinin yerine ABGS'den sorumlu Devlet Bakanının başkanlığında NIPAC, NAO, Stratejik Koordinatör, Dışişleri, Maliye, Ulaştırma, Tarım ve Köy İşleri, Çevre ve Orman, Sanayi ve Ticaret, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarlarının katılımıyla kurulması öngörülmektedir.

Komite, siyasi sahiplenme ve bakanlıklar arası koordinasyon yoluyla AB ile mali işbirliği ve Topluluk Programlarına katılımın genel uyumunu sağlayacaktır.

Komite aşağıdaki hususlardan sorumlu olacaktır:

- Mali işbirliği sürecinin genel işleyişini izlemek ve yönlendirmek,
- Fonların IPA bileşenleri arasında genel ve yıllık dağılımını değerlendirmek,
- Avrupa Komisyonuna iletilecek yıllık programlama paketleri onaylamak.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Koordinasyon Komitesi

IPA çerçevesinde oluşturulacak kurumsal yapılanmanın bir parçası olarak SÇB için bir Koordinasyon Komitesi kurulacaktır. Komite, Stratejik Koordinatörün başkanlığında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, IPA'nın III. ve IV. Bileşeni kapsamındaki OP'lerden sorumlu Program Otoritesi Bakanlıkların Müsteşarları ve ABGS Genel Sekreterinden oluşacaktır. Koordinasyon Komitesinin sekreteryaya hizmetleri Stratejik Koordinatör tarafından sağlanacaktır.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Koordinasyon Komitesinin görev ve sorumlulukları aşağıda sunulmaktadır:

- SÇB'nin yönetilmesini yönlendirmek
- OP'lerin SÇB ile uyumunu sağlamak
- OP bazında hedeflere ulaşılmasına yönelik olarak sağlanan ilerlemeyi gözden geçirme
- Programın hedeflerine ulaşılması ve yönetiminin iyileştirilmesi için Program Otoritesine programın revizyonuna ilişkin teklifte bulunmak
- Programın finansal anlaşmasını tadil etmeye yönelik teklifleri değerlendirmek ve onaylamak.

5.2.2. İzleme ve Değerlendirme Sistemleri

İzleme ve Bilgi Sistemi diğer ulusal izleme sistemleri ve AB'nin Yapısal Fonların ve Uyum Fonunun Mali İzlemesi ve Kontrolü Bilgi Sistemi (SIMIK)'ne uygun olarak tasarlanacaktır.

“Ekonomik ve Sosyal Uyum Tedbirlerinin Uygulanması Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatının Merkezi, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Kapasitesinin Artırılması” projesi kapsamında, ilk aşamada, DPT ve Program Otoritelerinin politika ve programların izlenmesi açısından sahip oldukları deneyimleri ve mevcut izleme uygulamaları proje konsorsiyumunun IT uzmanları tarafından belirlenmiştir. Projenin ikinci aşaması kapsamında, AB üyesi Ülkelerin bu alandaki başarılı örnekleri sunulacak ve mevcut ulusal sistemdeki eksiklikleri ortaya koyan ve Operasyonel Programların izlenmesi amacıyla Türkiye’de oluşturulacak yeni sisteme yönelik olarak görüşler sunan detaylı bir rapor hazırlanacaktır.

Ayrıca, merkez düzeydeki mevcut izleme kapasitesini genişletmek ve Operasyonel Programlar için uygun bir izleme sisteminin oluşturulması amacıyla Avrupa Bütünleşmesine Destek Programı (SEI) kapsamında bir teknik yardım projesi hazırlanacaktır.

Ortak bir İzleme ve Bilgi Sistemi (İBS) AB tarafından finanse edilen Bölgesel Kalkınma Programları için DPT tarafından geliştirilmiş ve uygulamaya sokulmuştur. Bu sistem 33 ilde uygulanan yaklaşık 1250 projenin izlenmesi için kullanılmakta olup, daha fazla geliştirilerek IPA çerçevesinde finanse edilecek program ve projeler için de kullanılacaktır.

Bu çerçevede, STB BRÖP'un izlenmesi için söz konusu merkezi İBS'yi kullanacaktır. Tüm ilgili veriler bu sisteme girilecek, hem Program Otoriteleri hem de Programın kontrolü ve uygulamasında yer alan diğer kuruluşlar mümkün olduğu durumlarda bu sisteme erişebileceklerdir.

İBS'nin temel fonksiyonları aşağıda sunulmaktadır:

- ◆ IPA fonlarının ve ulusal kaynakların etkin ve şeffaf yönetiminin sağlanması,
- ◆ Program Otoriteleri aşağıdaki görevleri yerine getirebilmeleri için gerekli olan bilgi teknolojileri araçlarının sağlanması:
  - ✓ İhale ve teklif çağrılarının yapılmasından BRÖP'un kapanmasına kadar projeleri izlemek ve yönetmek,
  - ✓ Mali işlemleri yürütmek ve izlemek,
  - ✓ Operasyonel Programların uygulamasına ilişkin gerekli raporların Avrupa Komisyonuna sunulmasının sağlanması.

5.2.3. İzleme Sistemi ve Göstergeler

BRÖP'un uygulanmasında kaydedilen niceliksel ve niteliksel ilerleme ve programın hedeflerine ulaşılması sırasındaki etkinlik ve verimlilik değerlendirme ve tedbirlerin sonuç ve çıktıları ile ilgili izleme göstergelerinin kullanımı yoluyla ölçülecektir.

Program Otoritesi Başkanı programın izlenmesinden sorumludur. Bu çerçevede, Program Otoritesi performans verilerini (çıktı, sonuç ve harcama) faaliyet ve projelerden toplayacaktır. Proje düzeyindeki verileri dikkate alarak ve bu verileri tedbir, öncelik eksenine ve tüm OP düzeyine dönüştürerek bir raporlama ve bilgi sistemi kuracak, devam ettirecek ve güncelleyecektir. Nihai yararlanıcı olan bireylere ilişkin veriler her bir proje için toplanacak ve tedbir ve öncelik düzeyinde konsolide edilecektir. Program Otoritesi bu doğrultuda hedeflere karşı her bir düzeydeki ilerlemeyi değerlendirecek, BRÖP İzleme Komitesi'ne rapor hazırlayacak, uygulamaya ilişkin sektörel yıllık ve nihai raporları hazırlayacak ve gerekmesi halinde ara değerlendirmeyi başlatacaktır.

İzleme kapsamında ve göstergelerin kullanımı açısından Program Otoritesi ayrıca aşağıdaki hususların sağlanmasından da sorumlu olacaktır:

- İzleme gereklilikleri ihale çağrıları ve teklif dokümanlarında (başvuru formları ve başvuranlara yönelik rehberler) yer alacaktır,
- Proje başvuruları (değerlendirilir ve seçilirken) teklif edilen çıktı ve sonuçların yanı sıra ilgili tedbir için BRÖP göstergeleri ile uyumlu bireylere ilişkin verileri de içerecektir,
- Yararlanıcılarla yapılacak sözleşmeye verilerin sağlanması ve performans verilerinin proje geri ödeme talebi ile birlikte yararlanıcı tarafından sistematik olarak ve zamanında

sunulacağına ilişkin bir yükümlülük eklenmesi.

5.2.4. Projelerin Seçimi

IPA Uygulama Tüzüğü'nün 158. maddesine göre, büyük proje olmayan ve ulusal kamu kuruluşları dışında nihai yararlanıcılarca uygulanacak tüm projeler teklif çağruları yoluyla seçilecektir. Seçim kriterleri Program Otoritesi tarafından belirlenecek ve teklif çağrısı ile birlikte yayınlanacaktır.

Program Otoritesi belirli bir tedbir altında finanse edilecek projelerin seçimi için açılan her bir teklif çağrısı için bir Seçim Komitesi kuracaktır. Seçim Komitesi, BROP İzleme Komitesi tarafından kabul edilen seçim kriteri ve yöntemlerine uygun olarak proje başvurularını değerlendirecek ve teklif çağrısı dokümanlarında yayınlayacaktır.

Başvurular ilk olarak ilgili tedbirlerde ortaya konan kabul ve idari kriterlere uygunluk açısından incelenecek ve sonrasında niteliklerine göre değerlendirilecektir. Akabinde Seçim Komitesi IPA Uygulama Tüzüğü'nün 158. maddesine uygun olarak Program Otoritesine tavsiyelerde bulunacaktır. Program Otoritesi seçim prosedürünün sonuçlarını onaylayıp onaylamayacağına karar verecek ve kararının gerekçelerini ortaya koyacaktır.

Proje tekliflerinin değerlendirilmesi ve seçimi aşamalarında yürütülecek tüm faaliyetler **IPA Biriminin Programlama Bölümü** sorumluluğundadır. Bu Bölüm "Proje Seçim Komitesi"nin kurulmasından sorumludur. Programlama Bölümü Komitenin yalnızca üyelerini belirlemeyecek ayrıca sekretery görevini de yürütecektir. Proje Seçim Komitesinin Başkanı **IPA Birimi Başkanı** olacaktır.

5.2.5. Sektörel Yıllık ve Nihai Uygulama Raporları

Sektörel yıllık ve nihai uygulama raporları IPA Uygulama Tüzüğü'nün 169. maddesi uyarınca Program Otoritesi tarafından hazırlanacaktır. Bu raporlar ortaya konan hedeflere ulaşılmasını, programı yürütürken karşılaşılan sorunları ve alınan önlemler ile gerçekleştirilen izleme ve değerlendirme faaliyetleri de dahil olmak üzere nihai uygulamayı da içeren uygulamada kaydedilen ilerlemeyi değerlendirecektir. Bu raporlar en az BROP İzleme Komitesinin her yıl yapılan ikinci toplantısında ele alınacaktır.

5.2.6. Değerlendirme Düzenlemeleri

Değerlendirme mali yardımın uygunluğunu, verimliliğini ve etkinliğinin yanı sıra beklenen sonuçların etkisi ve sürdürülebilirliğini de değerlendiren bir araçtır. Minimum olarak, ön değerlendirme ve ara değerlendirme IPA Uygulama Tüzüğü'nde ortaya konan ilkelere ve Komisyonca sağlanan yönlendirmeye uygun olarak Program Otoritesi Başkanı sorumluluğunda yürütülecektir.

Ön Değerlendirme

Ön değerlendirme, Program Otoritesinin sorumluluğu altında, "Ekonomik ve Sosyal Uyum Tedbirlerini Uygulamada Merkezi, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Kapasite Oluşturulması için DPT'ye Destek" Projesi kapsamında bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. DPT ön değerlendirme sürecinin gözetimi ve koordinasyonunda genel sorumluluğu üstlenmiştir.

Bu bağlamda, BROP'un ön değerlendirme raporu ve raporla ilgili temel hususlar ekte sunulmaktadır. (**Bkz. EK 9**) Ayrıca, ön değerlendirme sonuçlarının bir özeti ve değerlendirmenin yürütülme şekli BROP'un 1.4 nolu bölümünde sunulmaktadır.

Ön değerlendirmenin temel amacı;

- ◆ Programın Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı sorunların ele alınması için uygun bir araç olup olmadığının değerlendirilmesi,

- ◆ Programın Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun ve ulaşılabilir stratejik eksenler, öncelikler ve hedefler tanımlayıp tanımlamadığının denetlenmesi,
- ◆ Hedeflerin sayısallaştırılmasına ilişkin tavsiye sunmak ve izleme ve değerlendirme süreci için bir temel oluşturmak ve
- ◆ Uygulama ve izleme düzenlemelerinin yeterliliğini gözden geçirme ve proje seçim prosedürleri ve kriterlerinin belirlenmesine yardımcı olmaktır.

Ara Değerlendirme

BROP'un uygulanması sırasında BROP'un izlenmesini tamamlayan ara değerlendirmeler, özellikle izlemenin başlangıçta ortaya konan hedeflerden önemli bir ayrılma göstermesi ya da BROP'un revizyonu için teklif sunulması halinde gerçekleştirilecektir. Değerlendirmeler BROP'da belirlenen ve izleme sistemi yoluyla ulaşılamayacak olan göstergelere ilişkin verileri sağlayacak şekilde planlanacaktır. Buna ek olarak, stratejik değerlendirmeler ya da tematik değerlendirmeler Program Otoritesi sorumluluğunda yürütülecektir.

Değerlendirmenin sonuçları Değerlendirme Geçici Komitesine, BROP İzleme Komitesine ve Komisyona sunulacaktır.

Nihai Değerlendirme

Nihai değerlendirme Stratejik Koordinatörle işbirliği içerisinde Avrupa Komisyonunun sorumluluğunda olacaktır. Bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilecek ve programlama döneminin sona ermesini takiben en geç üç yıl içerisinde tamamlanacaktır.

Değerlendirmenin sonuçları dokümanlara erişime ilişkin kurallara uygun olarak yayınlanacaktır.

Değerlendirme Fonksiyonu

Program Otoritesi Başkanı BROP'un değerlendirilmesinin sağlanmasından sorumludur. Değerlendirmeler Program Otoritesi içerisinde gerekli kapasitenin olmaması nedeniyle yönetim ve kontrol sistemlerinden görevsel olarak bağımsız yabancı uzmanlar ya da kuruluşlar tarafından yerine getirilecektir.

IPA Uygulama Tüzüğünde ortaya konan değerlendirme gerekliliklerinin karşılanması amacıyla Program Otoritesinin İzleme ve Değerlendirme Bölümü içerisinde yönetim ve kontrol sistemlerinden görevsel olarak bağımsız ayrı bir değerlendirme grubu kurulacaktır. Bir Koordinatör ve yeterli sayıda uzman bu gruba atanacaktır. Değerlendirme Grubunda görevli koordinatör ve uzmanlar Programlama Grubu ya da BROP'un yönetim ve kontrolünden sorumlu diğer gruplarda görev alamayacaktır. Bu grubun insan kaynakları kapasitesini artırmak amacıyla grup personeline BROP'un Teknik Yardım önceliği altında değerlendirme ve değerlendirme yöntemleriyle ilgili eğitimler verilecektir.

Değerlendirme Grubunun görevleri aşağıda sunulmaktadır:

- BROP'un değerlendirilmesini sağlamak,
- BROP'un performansı ve başarılarının değerlendirilmesiyle ilgili faaliyetlerin koordinasyonu,
- Değerlendirme faaliyetlerinin uygulanması sırasında elde edilen dersler ışığında gelecek programlama, tanımlama ve oluşturma aşamalarına girdi sağlama.

Değerlendirme Komitesi

BROP İzleme Komitesi değerlendirme faaliyetlerinde Program Otoritesine yardımcı olacak geçici bir komite atayacaktır. Komite üyeleri değerlendirmede uzman olacaklardır.

Komite Program Otoritesinin Değerlendirme Grubuna yönlendirme ve yardım sağlayacaktır. Yardım değerlendirmenin tüm aşamalarında (yönlendirme, planlama, uygulama, sonuçların bildirilmesi) sağlanacaktır. Aynı zamanda, ilgili paydaşlar da katkıda bulunabilecektir.

Değerlendirme Faaliyetleri ve Takvimi

İndikatif Değerlendirme Faaliyetleri	Takvim
BROP'un ön değerlendirmesi	BROP'un hazırlanma süreci ile eş zamanlı. Programlama sürecinin başlangıcından OP'nin onaylanmasına kadar.
BROP'un ara değerlendirmesi	2009
BROP'un nihai değerlendirmesi	Programlama döneminin sona ermesini takiben en geç üç yıl içerisinde.

5.3. Bilgilendirme ve Tanıtım

5.3.1. Giriş

Tanıtım ve bilgilendirme başta Operasyonel Programların başarılı bir şekilde hazırlanması ve uygulanması olmak üzere katılım öncesi yardımın önemli unsurları arasında yer almaktadır.

Program Otoritesi tarafından sunulacak bilgiler diğer şeylerin yanı sıra nihai yararlanıcıların listesini, projelerin isimlerini ve projelere tahsis edilen Topluluk finansmanının miktarını içerecektir.

5.3.2. Gereklilikler

IPA Uygulama Tüzüğü'nün ilgili maddelerine ve 30 Mayıs 2000 tarihli ve 1159/2000 sayılı Komisyon Tüzüğüne uygun olarak, BROP Program Otoritesi potansiyel yararlanıcılara IPA yardımına ilişkin olarak bilgi sunmak ve kamuoyunu AB'nin destek faaliyetlerine ilişkin olarak bilgilendirmekten sorumludur.

Bu görevleri yerine getirmek amacıyla BROP Program Otoritesinde, bilgilendirme ve tanıtımdan sorumlu özel bir Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Bu grubun görevleri aşağıdaki hususları içermektedir:

- ◆ *İletişim Eylem Planı*nı hazırlamak,
- ◆ Komisyonu söz konusu planda yapılan değişikliklere ilişkin olarak bilgilendirmek,
- ◆ Planın tanıtım faaliyetlerinin ve bu faaliyetler için ayrılan bütçenin yönetimi,
- ◆ STB tarafından desteklenen çalışma gruplarına katılım sağlamak,
- ◆ BROP'un içeriğine ilişkin olarak Bakanlığın web sayfasında sunulan bilgilerin yönetimi,
- ◆ BROP ile ilgili tanıtım materyallerinin (dergi, broşür, rapor vs.) zamanında basıma hazırlanması,
- ◆ Kamuoyunun farkındalığına ilişkin araştırmaların denetimi,
- ◆ Uygulayıcı Kuruluşlar ve yararlanıcılar tarafından yürütülen tanıtım faaliyetlerinin izlenmesi ve AB'nin bilgilendirme ve tanıtım gereklilikleriyle uyumun sağlanmasını desteklemek için tavsiye sunma,
- ◆ BROP'un paydaşları ve diğer Program Otoriteleri ile işbirliği içinde konferansların ve diğer bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesinin desteklenmesi,
- ◆ Bu tür bilgilendirme faaliyetlerin medyada yer almasının sağlanması,
- ◆ Medyanın ve kamuoyunun bilgilendirme taleplerinin karşılanması,

- ◆ Planın etkinliğini denetlemek amacıyla bir izleme sisteminin oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesi,
- ◆ BROP İzleme Komitesi ve Avrupa Komisyonuna sunmak üzere bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin izleme raporları hazırlamak.

IPA Uygulama Tüzüğü'nün ilgili maddelerine ve 30 Mayıs 2000 tarihli ve 1159/2000 sayılı Komisyon Tüzüğüne uygun olarak, BROP Program Otoritesi Tanıtım Grubu, IPA yardımı ile ilgili bilgilerin duyurulmasıyla ilgili faaliyetler dizisinin stratejik uyumunu sağlamak amacıyla bir İletişim Eylem Planı hazırlayacaktır. Bu İletişim Eylem Planı BROP'un tüm uygulama dönemini kapsayacaktır.

Program Otoritesi Tanıtım Grubu taslak İletişim Eylem Planını Komisyona BROP'u kapsayan Finansman Anlaşmasının imzalanmasını takiben dört ay içerisinde sunacaktır.

İletişim Eylem Planı en azından aşağıdaki hususları içerecektir:

- Amaç ve hedef gruplar
- Strateji ve içerik
- Tahmini bütçe
- İdari bölümler
- Değerlendirme için kullanılan kriterler

5.3.3. Faaliyetler

Tanıtım Grubu bilgilendirme ve tanıtım tedbirlerinin İletişim Eylem Planına uygun olarak uygulanmasını sağlayacaktır.

Tanıtım Grubu en azından aşağıda sunulan bilgilendirme ve tanıtım tedbirlerinin uygulanmasından sorumlu olacaktır:

- BROP'un başlangıcını duyuran büyük bir bilgilendirme faaliyeti
- İletişim Eylem Planında da ortaya konulduğu üzere, BROP'un kazanımlarını sunan yılda en azından bir büyük bilgilendirme faaliyeti,
- Yararlanıcıların listesinin, projelerin isimlerinin ve projelere tahsis edilen Topluluk ve ulusal finansmanının miktarının yayınlanması.

Tanıtım Grubu potansiyel yararlanıcılara en azından aşağıdakileri içeren açık ve detaylı bilgiler sağlayacaktır:

- BROP kapsamında Topluluk ve Türkiye tarafından ortaklaşa sunulan finansman olanakları,
- BROP kapsamında sunulan yardımdan yararlanabilmek için karşılanması gereken koşullar,
- Fon başvurularını incelemeye yönelik prosedürlerin ve zaman periyodunun tanımlanması,
- Finanse edilecek projelerin seçimine yönelik kriterler,
- BROP'a ilişkin olarak bilgi sağlayabilecek ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde temas noktaları.

5.3.4. Tahmini Bütçe

Bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin maliyetlerini karşılamak amacıyla, 2007 – 2009 dönemi için İletişim Eylem Planının tahmini bütçesi BROP'un Teknik Yardım bütçesinden tahsis edilen **1.850.000 milyon** Euro'dur.

5.3.5. Yönetim ve Uygulama

Bakanlık içerisinde bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri Program Otoritesinin Programlama Bölümü altında yer alan Tanıtım Grubu tarafından yürütülecektir. Tanıtım Grubu BRÖP'un hazırlanması sürecine katılım sağlayan uzmanların yanı sıra Bakanlığın Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Bilgi İşlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığından yetkililerin de katılımıyla oluşturulacaktır.

Tanıtım Grubu, Program Otoritesi Başkanını aşağıdaki görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinde destekleyecektir:

- İletişim Eylem Planını Komisyon ile görüşme,
- Diğer İPA finansmanlı programlar kapsamında yürütülen bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleriyle koordinasyon,
- BRÖP İletişim Eylem Planının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi,
- İlgili ulusal ve Komisyon bilgilendirme ağlarında BRÖP'un sunulması,
- Yararlanıcıların taleplerinin incelenmesi,
- Yararlanıcıların bilgilendirme ve tanıtım gerekliliklerini yerine getirip getirmediğinin izlenmesi ve kontrolü,
- Tanıtım materyallerinin geliştirilmesi, basılması ve dağıtılması, tanıtım faaliyetlerinin hazırlanması ve uygulanması,
- Program web sayfasının içeriğinin oluşturulması ve idame ettirilmesi,
- Teknik sürdürülebilirliğe ilişkin olarak Bilgi İşlem ve Değerlendirme Daire Başkanlığı ile temas kurmak,
- Dışardan temin edilen hizmetlerin yönetilmesi,
- Yıllık İletişim Eylem Planlarının hazırlanması ve izlenmesi ve iç faaliyetlerin ve eğitimlerin koordinasyonu.

5.3.6. İzleme, Değerlendirme ve Raporlama

İzleme, değerlendirme ve raporlama BRÖP'un İletişim Eylem Planının tanıtım tedbirlerinin uygulanması için zorunlu gerekliliklerdir.

İletişim Eylem Planının uygulanmasında kaydedilen ilerleme BRÖP İzleme Komitesi toplantıları sırasında sunulacaktır. Program Otoritesi Başkanı BRÖP İzleme Komitesini gerçekleştiren bilgilendirme ve tanıtım tedbirleri ve kullanılan iletişim metotlarına ilişkin olarak bilgilendirecektir. Program Otoritesi Başkanı BRÖP İzleme Komitesine yürütülen iletişim tedbirlerinin örneklerini sunacaktır.

BRÖP'un uygulanmasına ilişkin yıllık ve nihai uygulama raporları aşağıdaki bilgileri içerecektir:

- İletişim Eylem Planının uygulanması sırasında gerçekleştirilen bilgilendirme ve tanıtım tedbirlerinin örnekleri,
- Yararlanıcıların listesinin, projelerin isimlerinin ve projelere tahsis edilen kamu finansmanının miktarının elektronik olarak ya da başka yollarla yayınlanmasıyla ilgili bilgilendirme ve tanıtım tedbirlerine yönelik düzenlemeler,
- İletişim Eylem Planında yapılan temel değişikliklerin içeriği.

Tanıtım tedbirlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak bir dizi gösterge İletişim Eylem Planına dahil edilecek ve uygulanan tanıtım faaliyetlerinin verimliliği ve etkinliğinin değerlendirilmesiyle ilgili Planın ayrılmaz bir parçasını oluşturacaktır.

Niteliksel ve niceliksel analizlerin yıllık sonuçları Yıllık İletişim Eylem Planlarının hazırlanması ve

İletişim Eylem Planında bir değişiklik ihtiyacının ortaya çıkması halinde kullanılacaktır.

5.3.7. Ortaklık ve Ağlar

BROP kapsamında bilgi dağıtım merkezleri ve çoğaltan olarak hareket edecek ve BROP'a ilişkin bilgileri dağıtacak kuruluşlar aşağıda sunulmaktadır:

- ◆ Mesleki ve sektörel dernekler ve kuruluşlar,
- ◆ Ekonomik ve sosyal ortaklar,
- ◆ NGO'lar,
- ◆ Eğitim kurumları,
- ◆ İş dünyasını temsil eden kuruluşlar,
- ◆ Proje yürütücüleri,
- ◆ Avrupa Bilgi Merkezleri ve Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu,
- ◆ Her bir önceliğe ilişkin diğer temel paydaşlar.

Program Otoritesi, BROP ve IPA ile ilgili bilgilerin dağıtılması için yukarıda belirtilen kuruluşlarla yakın işbirliği içerisinde çalışacaktır.

5.3.8. İnternet

BROP'u tanıtmak ve ilgili tüm tarafların programa ilişkin görüşlerini almak amacıyla, Program Otoritesi tarafından bir web sayfası kurulmuştur.²² Söz konusu web sayfası Komisyonun yanı sıra diğer Program Otoritelerinin web sayfaları ile de bağlantılıdır.

Programlama dönemi sırasında söz konusu web sitesi taslak BROP'un danışma süreci için kullanılacaktır. Program Otoritesine sunulan tüm görüş ve öneriler web sitesi aracılığıyla dikkate alınacak ve BROP'un hazırlanması sürecinde bir girdi olarak kullanılacaktır.

BROP'un uygulanma dönemi sırasında bu web sitesi, genel kamuoyunu BROP kapsamında sunulan finansman fırsatlarına, destek miktarına, mali yardıma ilişkin kabul kriterlerine, proje seçim kriterlerine ve seçim sürecine vs. ilişkin olarak bilgilendirmek amacıyla kullanılacaktır.

Ayrıca, AB tarafından finanse edilen "Ekonomik ve Sosyal Uyum alanında Kapasite Geliştirme" Projesi kapsamında, Stratejik Koordinatör ve Program Otoritelerini içeren Ekonomik ve Sosyal Uyum Bakanlıklararası Çalışma Grubu için bir web sayfası tasarlanmıştır. Bu web sayfası AB finansman olanaklarının, SÇB'nin ve IPA'nın 3. ve 4. bileşenleri altındaki OP'lerin tanıtımında Bakanlıklararası Çalışma Grubunun temel aracıdır. Bu web sitesinin temel amaçları, OP'lerle ilgili danışma faaliyetlerinin yürütülmesi, Türkiye'ye sağlanan AB fonlarının tanıtılması, bilgi değişiminin sağlanması ve merkezdeki, bölgedeki ve yerel düzeydeki tüm paydaşlara güncel bilgilerin sunulmasıdır.

²² <http://www.sanayi.gov.tr/IPAWeb/IPADeneme.aspx>

EKLER

EK 1 – IPA ÇALIŞMA GRUBUNUN PAYDAŞLARI

Ana Paydaşların Listesi					
No	Ad/Soyadı	Kurum	Ünvan	BROP'un Hazırlanması Sürecindeki Fonksiyonu	Telefon
1	Serdar ATAYETER	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (STB) IPA Çalışma Grubu	Şube Müdürü	Koordinatör	2861390
2	Mehmet Ali Yılmaz	STB IPA Çalışma Grubu	AB Uzmanı	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	286 0365-2852
3	Emel ÇİMEN	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	AR-GE, Innovasyon	236 0365--2853
4	Hande MERCAN	STB IPA Çalışma Grubu	AB Uzmanı	Turizm	2860365-2852
5	Özgür AYGEN	STB IPA Çalışma Grubu	AB Uzmanı	Turizm	2860365-2853
6	Nurettin ÖZDEN	STB IPA Çalışma Grubu	AB Uzmanı	Turizm	2860365-2853
7	Ümmühan YOKUŞ	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	Bilgi Toplumu	2860365-3026
8	İzlem KÜLLÜK	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	2860365-2854
9	Serkan ÖZBEK	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	2860365-2851
10	Bülent YANIKTEPE	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	AR-GE, Innovasyon	2317280-1237

11	Mustafa KILINÇ	STB IPA Çalışma Grubu	Mühendis	Bilgi Toplumu	2317280-1257
12	Meryem ŞIVGIN	KOSGEB /Dış İlişkiler Koordinasyon Dairesi / AB ve Uluslararası Koordinasyon Şubesi	Uzman	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	2128190/252
13	Esra ATAŞ	KOSGEB /Dış İlişkiler Koordinasyon Dairesi / AB ve Uluslararası Koordinasyon Şubesi	Uzman	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	2943451
14	Ayşegül ÇELİK	KOSGEB / TOBB Koordinatör	Uzman	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	
15	Serpil YÜCESOY	KOSGEB / Girişimciliği Geliştirme Merkezi	Uzman	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	
16	Uğur YAVUZ	KOSGEB Kredi Yönetim ve İzleme Müdürlüğü	Uzman	İmalat Sanayi ve KOBİ'ler	
17	Demet DEMIREZ	KOSGEB Bölgesel ve Yerel Gelişme Merkezi	Uzman	Kümelenme, Bölgesel Kalkınma	368 95 00/2125
18	Hakan KARAKAŞ	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBITAK)	Alan Koordinatörü	AR-GE, İnnovasyon, Bilgi Toplumu	4685300/1978
19	Ercan Orhan	TUBITAK	Alan Koordinatörü	AR-GE, İnnovasyon, Bilgi Toplumu	4671801
20	Dursun ÇİÇEK	TUBITAK	Kıdemli Uzman	AR-GE, İnnovasyon, Bilgi Toplumu	4661389

21	Mesut ÖZTOP	TUBITAK	Uzman Yardımcısı	AR-GE, İnnovasyon, Bilgi Toplumu	4671801-4553
22	Özlem TEKER	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Uzman Yardımcısı	Turizm	2128300-2056
23	Hüseyin TON	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Uzman Yardımcısı	Turizm	2128300-2056
24	Mehmet SERİN	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Uzman Yardımcısı	Turizm	2128300-2056
25	Şaban MEMİŞ	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen	Eğitim ve Sosyal Altyapı	2125084-9706
26	Elif İlkey Özalp	Milli Eğitim Bakanlığı	AB Uzmanı	Eğitim ve Sosyal Altyapı	2125084/9968
27	Mustafa M. Karaman	Milli Prodüktivite Merkezi	Uzman	KOBİ Eğitim ve Danışmanlık	4675590/250 - 255 05356259484
28	Selami Çapan	Milli Prodüktivite Merkezi	Uzman	KOBİ Eğitim ve Danışmanlık	05325912788
29	Umut Demirtaş	Milli Prodüktivite Merkezi	Araştırma Uzmanı	KOBİ Eğitim ve Danışmanlık	4675590/321
30	Kürşat Yılmaz	Türk Standartları Enstitüsü	KOBİ Eğitim ve Danışmanlık	Standardizasyon	4166277
31	Cahide Ekiz	Türk Standartları Enstitüsü	KOBİ Eğitim ve Danışmanlık	Standardizasyon	4166591

32	Arda Kezer	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)	AB ve Dış İlişkiler Uzmanı	Esnaf ve Sanatkarlar	4183269/312
33	Mehmet Güven	TESK	AB ve Dış İlişkiler Uzmanı	Esnaf ve Sanatkarlar	4183269/305
34	Ayhan Karaca	Tiş Ticaret Müsteşarlığı	Dış Ticaret Uzmanı	Dış Ticaret	2047641
35	Filiz Kayacı	Tiş Ticaret Müsteşarlığı	Dış Ticaret Uzman Yardımcısı	Dış Ticaret	2047596
36	F. Seda Sevgi	Tiş Ticaret Müsteşarlığı	Dış Ticaret Uzman Yardımcısı	Dış Ticaret	2047989
37	Esin Özdemir	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	4138234
38	A. Selçuk Nalbat	TOBB	Uzman	KOBİ'ler	
39	Seda Akçam	TOBB	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	4138000
40	Ahmet Selçuk	TOBB	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	4138000
41	Seyit Yağbasan	TURKAK	Sistem Akreditasyon Şubesi	Akreditasyon	4108200
42	Kayınhan Cabioglu	TURKAK	Uzman Yardımcısı	Akreditasyon	4108200

43	Defne Geçim	Hazine Müsteşarlığı	Uzman	KOBİ'ler, Bölgesel Teşvikler	2046733
44	Alpay Zeybek	Hazine Müsteşarlığı	Treasury Expert	KOBİ'ler, Bölgesel Teşvikler	2046733
45	Esin Türkeş	Hazine Müsteşarlığı	Treasury Expert	KOBİ'ler, Bölgesel Teşvikler	2046733
46	Elif Durakoğlu	Hazine Müsteşarlığı	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler, Bölgesel Teşvikler	2046733
47	Mustafa Dalkıran	Türk Patent Enstitüsü	Marka Uzmanı	Marka	3031333
48	Kadri Yavuz Özbay	Türk Patent Enstitüsü	Patent Uzmanı	Patent	3031385
49	Selvihan Okumuş	YÖK	2987240/43	İş dünyası ve üniversiteler arasında işbirliği	2987240
50	Evren Bükülmez	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı	Uzman	AR-GE, Teknoloji, İnnovasyon	265 02 72/325
51	Hülya Bayrak	TURKSTAT	Uzman	İmalat Sanayi, Ulusal Hesaplar, Ekonomik Göstergeler	410 05 30
52	Melahat KUTLU	Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT)	Uzman	Bölgesel Politika	294 57 16
53	Alperen Köseoğlu	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler, AR-GE, İnnovasyon	294 57 15

54	Aycan Yüksel	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	294 65 11
55	Murat KARA	DPT	Uzman Yardımcısı	Bölgesel Politika	294 67 43
56	Bilgehan Özbaylanlı	DPT	Uzman Yardımcısı	AR-GE, İnnovasyon	294 64 22
57	Burcu M. Dıraor	DPT	Uzman Yardımcısı	AR-GE, İnnovasyon KOBİ'ler	294 57 75
58	Dilek Yüksel	DPT	Uzman Yardımcısı	Bigi Toplumu	294 64 52
59	Hülya Örs	DPT	Uzman	Turizm	294 62 55
60	Tarık Eraslan	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	294 57 18
61	Mustafa Işık	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	294 67 20
62	Filiz Alsaç	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler	294 67 46
63	Fulya Evren	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler, Bölgesel Politika	294 67 11
64	Kadir Başboğa	DPT	Uzman Yardımcısı	KOBİ'ler, Bölgesel Politika	2946721

65	Fulya Saner	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Uzman Yardımcısı	İnsan Kaynakları OP	2966474
66	İlknur Dede	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı		Kırsal Kalkınma OP	2873360/2209
67	Burcu Alan Özcan	Ulaştırma Bakanlığı	AB Uzman Yardımcısı	Ulaştırma OP	5501642
68	Cengiz Taylan Baykara	Çevre ve Orman Bakanlığı	Şube Müdürü	Çevre OP	2075436
69	Turgay Tursun	ABGS	Uzman	Bilgi Toplumu	285 77 20
70	Aylin Çağlayan	ABGS	Uzman	Bölgesel Politika	285 77 20

Bölgesel ve Yerel Paydaşların Listesi			
DÜZEY II BÖLGESİ	KURUM/BİRLİK	AD/SOYADI	E POSTA TELEFON
TR-63	Kahramanmaraş KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi	Mehmet YILMAZ	mehyilmaz@kosgeb.gov.tr
	Kahramanmaraş Sanayi ve İşadamları Derneği	Abdülkadir KURTUL	Kasiad@kasiad.org.tr
	Kahramanmaraş OSB	OSB Bölge Mürürlüğü	info@kmosb.org
TR - 83	Amasya Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü	Y. Erdiñç ERZENE	yerzene@hotmail.com
	Çorum Sanayi ve Ticaret Odası	Murat ZEYBEL	oda@ctso.org.tr
	Çorum Valiliği	İsmail ÇORUMLUOĞLU	ismailcorumluoğlu@yahoo.com
	Samsun Sanayi ve Ticaret Odası	Okan GÜMÜŞ	ogumus@samsuntso.org.tr
	Samsun Valilik Kalkınma Ofisi	Aslan KARANFİL	info@samsunkalkinma.gov.tr
	Samsun KOSGEB Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Nedim TUNA	omu@kosgeb.gov.tr
	Samsun KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi	Hami DANIŞ	samsun@kosgeb.gov.tr
	Samsun Sanayici ve İşadamları Birliğı	Ali KİRAZ	ali.kiraz@hotmail.com
	Tokat Ticaret Odası	HİLAL BAKIRCI	tokattb@tobb.org.tr

TR-82	Çankırı Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	Nusret ACAR	iktm18.turizm@gmail.com
	Çankırı Valiliği	Ali Haydar ÖNER	cankiri@cankiri.gov.tr
	Çankırı Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü	Mustafa DAK	18ilsanvetic18@ttnet.net.tr
	Kastamonu Valiliği	Halit ÖZEN	kastamonu@icisleri.gov.tr
	Kastamonu Sanayi ve Ticaret Odası	Melek Darende	inebolutso@tobb.org.tr
	Kastamonu Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	Bilal CİVCİOĞLU	esob37@mynet.com
TR-B1	Bingöl Şehri Girişimcilik Birliği	Sayim BAZANCİR	saimbazancir@hotmail.com
	Malatya 1. OSB	Murat KÖSE	murat@malorsa.org.tr
	Malatya KOSGEB Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Nihat KARADEMİR	malatya@kosgeb.gov.tr
	Tunceli Valiliği İl Planlama Müdürlüğü	Erdoğan ELALDI	erdoganelaldi@mynet.com
	Tunceli Sanayi ve Ticaret Odası	Cihan AÇIKGÖZ	tuncelitso@tobb.org.tr
TR-90	Türkiye Çevre Koruma Konseyi Giresun Şubesi	Hakan Adanır	hakanadanir@gmail.com
	Ordu Sanayi ve Ticaret Odası	İsmail Hakkı ÜÇER	info@otso.org.tr
	Ordu Sanayici ve İşadamları Birliği	Ekrem KIRCA	orsiad@hotmail.com

	Rize Özel İdare Müdürlüğü	Mehmet Ai TERZİ	rizeozid@hotmail.com
	Milli Produktivite Merkezi Karadeniz Bölge Müdürlüğü	Nuran KANSIZ	nkansiz@mpm.org.tr
	KOSGEB Karadeniz Teknik Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi	Kemal ÇAKAR	ktu@kosgeb.gov.tr
	Trabzon Sanayici ve İşadamları Birliği	Recep ERGENÇ	regenc@tsiad.org.tr
	Trabzon Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	Ömer KAYIKÇIOĞLU	genelsekreter@tesob.org.tr
TR-72	Kayseri OSB	Tahsin ONUŞ	t.onus@kayseriosb.org
	Orta Anadolu Kalkınma Birliği (ORAKAB)	OKTAY AKKAYA	oktayakkaya@orakab.gov.tr
	Kayseri Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği	Fatih SARAR	fatihsarar@yahoo.com
	Cumhuriyet Üniversitesi	Mustafa GÜLMEZ	mgulmez@cumhuriyet.edu.tr
	Sivas Ticaret Borsası	Sema GÖRCÜN	sivas@tbotmail.com
	Orta Anadolu Kalkınma Birliği (ORAKAB)	Alpay EYİNÇ	ab@sivas.gov.tr
	Sivas Sanayi ve Ticaret Odası	MUTLU TÜRKOĞLU	info@sivastso.org
	Sivas Sanayici ve İşadamları Birliği	KADİR KURUÇAY	kadirkurucay@mynet.com
	Sivas İl Özel İdare Müdürlüğü	Abdullah MISIRLIOĞLU	sivas@sivasilozelidaresi.gov.tr

TR-C1	Adıyaman OSB	Yüksel ÜNAL	aosb@mynet.com
	Adıyaman İŞ-KUR İl Müdürlüğü	Ramazan TATAR	ramazantatar@iskur.gov.tr
	Adıyaman Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü	Mehmet Sait ULUÇAY	ulucay@ekolay.net
	Gaziantep Ticaret Odası	Mesut ÖÇAL	mocal@gto.org.tr
	Gaziantep Sanayi Odası	İbrahim ÇALI	sanayi4@gso.org.tr
	Milli Produktivite Merkezi Bölge Müdürlüğü	Mustafa BALABAN	gaziantep@mpm.org.tr
	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi	Funda SURAN	fsuran@abigem.org
TR-C2	Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası	Abbas BÜYÜKTAŞ	abbasbuyuktas@hotmail.com
	Şanlıurfa Sanayi ve Ticaret Odası	Veysel ASOĞLU	veyselasoglu@sutso.org.tr
TR-A1	Bayburt Sanayi ve Ticaret Odası	Önder KARAOĞLU	onderkaraoglu@hotmail.com
	Erzurum KOSGEB Girişimciliği Destekleme Merkezi	Adem YAPTIRMIŞ	ayaptirmis@kosgeb.gov.tr
	Erzurum KOSGEB Girişimciliği Destekleme Merkezi	EDA BAYATA	erzurum@kosgeb.gov.tr
	Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası	Sacit BİLİCİ	info@erzurumtso.org.tr
	Atatürk Üniversitesi	Hanifi SARAÇ	hsarac@atauni.edu.tr

TR-C3	Batman Esnaf ve Sanatkar Odası	AHMET CANDEMİR	batmanes@mynet.com
	Şırnak OSB	Feyzullah KADIRHAN	feyzullah@sirnak.osb.org.tr
	Şırnak Sanayi ve Ticaret Odası	M. Halil BALKAN	sirnak.tso@mynet.com
	Siirt Valiliği Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Coşkun KARAKOÇ	56planlama@icisleri.gov.tr
	Siirt Sanayi ve Ticaret Odası	Nedim KUZU	siirt@siirtso.org
TR-B2	Bitlis Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü	Mehmet KIZILGÜL	kizilgul13@hotmail.com
	Hakkari Sanayi ve Ticaret Odası	Fikret KESKİN	hakkaritso@tobb.org.tr
	Hakkari Sanayi ve Ticaret İl Müdürü	Müjdet ESKİCİ	hakkarisanayi30@mynet.com
	Van İş Geliştirme Merkezi	Mahmut GEDİK	mgedik@isgem.org
	Van KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi	Şakir CAN	scan@kosgeb.gov.tr
	Van Sanayi ve Ticaret Odası	Necdet TAKVA	vats@vatso.org.tr
	Van Aktif Sanayici ve İşadamları Derneği	ALİ ÇİÇEKSAY	vasiad@vasiad.org
TR-A2	Ağrı Sanayici ve İşadamları Derneği	Kazım KARACA	arsiad@hotmail.com
	Ağrı Sanayi ve Ticaret Odası	Ferdi Baycan ÖGEL	agritso@tobb.org.tr
	Ardahan İl Kalkınma Vakfı	Ertuğrul EMİNAĞAOĞLU	akge@hotmail.com

EK-2 – BÖLGESEL REKABET EDEBİLİRLİK OPERASYONEL PROGRAMININ ÖNCELİKLİ SEKTÖRLERİ VE DESTEKLENEBİLİR FAALİYETLERİNE İLİŞKİN BÖLGESEL VE YEREL ORTAKLARIN GÖRÜŞLERİ

Anketlerde Önerilen Faaliyetler ve Bu Önerilerin Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programına Yansımaları			
DÜZEY II BÖLGESİ	ANKETLERDE ÖNERİLEN FAALİYETLER	ÖNERİLERİN BÖLGESEL REKABET EDEBİLİRLİK OPERASYONEL PROGRAMINDA ÖNCELİK VE TEDBİR OLARAK KARŞILIĞI	ÖNERİLERİN BÖLGESEL REKABET EDEBİLİRLİK OPERASYONEL PROGRAMININ MÜDAHALE STRATEJİSİNE YANSIMASI
TR-63	Araştırma & Geliştirme ve bilişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi, Teknoloji transferi, hibe programlarının uygulanması, üretime yönelik faaliyetlerin desteklenmesi, ortak kullanım laboratuvarlarının kurulması, paketleme tesisleri, eğitim tesisleri, teknik ve sosyal tesisler, üretim tesisleri ve bunların tefrişatı, KOBİ'lerin kapasitelerinin artırılması, girişimcilğe ilişkin eğitimler, yeni kurulan işletmelerin finansal desteklerle takibi, kadın girişimciler için İŞGEM'lerin kurulması, İGEM'lerin alt yapılarının geliştirilmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1. ve 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1 ve 2.2</p>	Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)
TR-83	KOBİ'lere finansal destek sağlanması, hibe programlarının uygulanması, turizm için alt yapı yatırımlarının yapılması, kümelerin oluşturulması, İnsan kaynakları eğitimlerinin düzenlenmesi, finansla araçların geliştirilmesi ve oluşturulması, sanayi alt yapısının geliştirilmesi, ortak kullanım laboratuvarlarının, paketleme tesislerinin, eğitim tesislerinin ve teknik ve sosyal tesislerin kurulması ve bunların tefrişatı, AR&GE ve inovasyon alt yapısının iyileştirilmesi, işletmelere temel bilgi ve danışmanlık desteklerinin sağlanması, mesleki eğitimlerin verilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması, lojistik merkezlerinin kurulmasına katkı sağlanması, tıbbi cihaz sektörünün iyileştirilmesi, teknoloji merkezlerinin ve sanayi bölgelerinin kurulması, nano-teknolojinin geliştirilmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1, 1.2, 1.3 ve 1.4</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1 ve 2.2</p>	<p>Turizm destekleri haricinde önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46).</p> <p>Bu bölgede turizmin müdahale alanı kapsamından çıkarılmasındaki temel sebep 1.4 sayılı turizm tedbirine ayrılan bütçenin sınırlı olmasıdır.</p>

TR-82	<p>Altyapı ve çevre projelerinin uygulanması, turizm alt yapısının ve bu alandaki tanıtım faaliyetlerin iyileştirilmesi, tarımın ve hayvancılığın geliştirilmesi, içme suyu projelerinin gerçekleştirilmesi, girişimcilğin ve pazarlamanın iyileştirilmesi, enerji sektörünün geliştirilmesi, silah üretiminin artırılması, ahşap kapı ve pencere ihracatının artırılması</p>	<p>Öncelik 1 Tedbir 1.1 ve 1.4</p> <p>Öncelik 2 Tedbir 2.1</p>	<p>Turizm destekleri haricinde önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46).</p> <p>Bu bölgede turizmin müdahale alanı kapsamından çıkarılmasındaki temel sebep 1.4 sayılı turizm tedbirine ayrılan bütçenin sınırlı olmasıdır.</p>
TR-B1	<p>İstihdam ve üretim faaliyetlerine ilişkin yatırımların yapılması, çiftçilere hibelerin verilmesi, pazarlamanın desteklenmesi, AR&GE altyapısının iyileştirilmesi, KOBİ'ler için eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, KOBİ'ler için finansal araçların oluşturulması</p>	<p>Öncelik 1 Tedbir 1.1, 1.2 ve 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tedbir 2.1</p>	<p>Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)</p>
TR-90	<p>Yayla ve dağ turizmi, termal ve kış turizmlerinde turizm altyapısının iyileştirilmesi, pazarlama ve sanayi alt yapısının iyileştirilmesi, fındıkla ilgili sanayilerin geliştirilmesi, işsizlere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi, KOBİ'lere temel bilgi, danışmanlık ve yatırım hizmetlerinin verilmesi, Madencilik ve tarım sektörlerinin iyileştirilmesi, kuluçka merkezlerinin ve TEKMER'lerin sayısının artırılması, Ortak kullanım laboratuvarlarının bulunduğu KOBİ eğitim merkezlerinin oluşturulması, El sanatlarının, çay sanayisinin, denizcilik ve gemi inşa sanayisinin iyileştirilmesi, sektörel dış ticaret firmalarının kurulması, İŞGEM'lerin kurulması</p>	<p>Öncelik 1 Tedbir 1.1 ve 1.4</p> <p>Öncelik 2 Tedbir 2.1 ve 2.2</p>	<p>Turizm destekleri haricinde önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46).</p> <p>Bu bölgede turizmin müdahale alanı kapsamından çıkarılmasındaki temel sebep 1.4 sayılı turizm tedbirine ayrılan bütçenin sınırlı olmasıdır.</p>
TR-72	<p>AR&GE altyapısının iyileştirilmesi, kurumsallaşma alanında bilincin artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, inovasyon ve teknoloji alt yapısı, AR&GE, inovasyon ve teknoloji altyapısı, tarım ve hayvancılık ve ilgili diğer sektörlerin geliştirilmesi, kuruluş desteklerinin ve ortak kullanım tesislerinin desteklenmesi, üretimdeki katma değer artırılması, işletme kapasitesinin artırılması, istihdam kapasitesinin artırılması, fiziksel altyapının iyileştirilmesi</p>	<p>Öncelik 1 Tedbir 1.1 ve 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tedbir 2.1 ve 2.2</p>	<p>Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)</p>

TR-C1	Tarım sanayisine ilişkin tesislerin yapılması, Özürlüler için çeşitli fırsatların sağlanması ve istihdam kapasitesi olan KOBİ'lerin desteklenmesi, Organize sanayi bölgeleri ve KOBİ'lerin alt yapılarının iyileştirilmesi, Organize sanayi bölgelerinde katı su arıtma tesislerinin inşa edilmesi, kültür turizmi ve el sanatlarının iyileştirilmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1 ve 1.4</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1</p>	Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)
TR-C2	Güney Doğu Anadolu Projesinin tamamlanması, tarım sektörünün ve tarım alt yapısının iyileştirilmesi, mermer sektörünün iyileştirilmesi, fikri mülkiyet hakları konusunda KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi, uluslararası standartlarla uyumun sağlanması, pazarlama ve ihracatın desteklenmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1</p>	Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)
TR-A1	Tarım sektörünün ve hayvancılık üretiminin artırılması, madencilik sektörünün iyileştirilmesi, hidroelektrik santrallerinin kurulması, paketleme, tekstil ve AR&GE'nin geliştirilmesi, Temel danışmanlık ve bilgi hizmetlerinin desteklenmesi, KOBİ'lere yatırım desteğinin sağlanması, girişimciliğin geliştirilmesi, hibelerin verilmesi, bilişim alt yapısının iyileştirilmesi, Pazar araştırmasının yapılması, kalitenin geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi, tanıtım faaliyetleri, proje ve iş planlarına ilişkin eğitimlerin organizasyonu, iletişim alt yapısının geliştirilmesi, Çivil peynirinin desteklenmesi, üniversitelerle birlikte süt ve et laboratuvarlarının kurulması, Oltu taşı ve efram, doğal boya ve el sanatları konularında insanların eğitilmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1 ve 2.2</p>	Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)
TR-C3	Bölgesel potansiyellerin ortaya çıkarılması, kalifiye personel için eğitimlerin organize edilmesi, fiziki alt yapının desteklenmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1 ve 2.2</p>	Önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)

TR-B2	İletişim, bilişim ve bilgi toplumu konusunda yeni yatırımların yapılması, girişimciliğin ve belgelendirmenin hızlandırılması, madencilik sektörünün iyileştirilmesi, bölgesel dış ticaretin geliştirilmesi, tarım sektörüne dayalı sanayilerin geliştirilmesi, ihracat ve ithalata ilişkin eğitimlerin verilmesi, sosyal tedbirlerin alınması ve çiftçiler için eğitimlerin verilmesi, başlangıç aşamasındaki firmalara finansal destek sağlanması, teknoloji alt yapısının desteklenmesi, bilgiye ulaşımın kolaylaştırılması, pazarlama konusunda eğitimlerin verilmesi, ayakkabıcılara, gıda sanayine ve ekmek ve şeker sanayilerine desteklerin sağlanması	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.1 ve 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1</p>	<p>1.3 tedbiri kapsamında “AR&GE ve Teknoloji destekleri” haricinde önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)</p> <p>Müdahale alanından 1,3 numaralı tedbirin çıkarılmasının temel nedeni bölgede AR&GE'nin ve sanayi alt yapısının olmamasıdır.</p>
TR-A2	Eğitim, sağlık ve alt yapıya yatırım yapılması, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, sanayi alt yapısının geliştirilmesi, araştırma ve geliştirme, bilgi toplumu, danışmanlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, illerin potansiyellerine göre desteklenmesi, uluslararası ve ulusal seminerlerin koordinasyonunun sağlanması, finansal araçların oluşturulması ve kalifiye personel için eğitimlerin verilmesi	<p>Öncelik 1 Tebdir 1.2 ve 1.3</p> <p>Öncelik 2 Tebdir 2.1 ve 2.2</p>	<p>1.3 tedbiri kapsamında “AR&GE ve Teknoloji destekleri” haricinde önerilen bütün faaliyetler Müdahale Stratejisinin oluşturulması aşamasında dikkate alınmıştır. (Bakınız Tablo 46)</p> <p>Müdahale alanından 1,3 numaralı tedbirin çıkarılmasının temel nedeni bölgede AR&GE'nin ve sanayi alt yapısının olmamasıdır.</p>

DÜZEY II BÖLGESİ	ANKETTE ÖNERİLEN SEKTÖRLER	BÖLGESEL REKABET EDEBİLİRLİK OPERASYONEL PROGRAMININ SEKTÖREL YOĞUNLAŞMASI	ÖNERİLERİN OPERASYONEL PROGRAMA YANSIMASI
TR-63	Tarım sektörü, Sektörlerin belirlenmesi için bir ihtiyaç analizi yapılması gerekmektedir.	Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, Tekstil ve giyim eşyalarının imalatı, temel metallerin üretimi, ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, işlenmiş metal ürünlerinin imalatı, kauçuk ve plastik ürünlerinin imalatı	Tarım sektörü IPA Kırsal Kalkınma Planının kapsamındadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasında tarım sektörü konusundaki sınır açıkça belirlenmiştir. Tarım sektörü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında sektörün ham maddeleri olan <i>gıda ürünlerinin ve içeceklerin</i> imalatı olarak Önceliklendirilmiş ve yansıtılmıştır.
TR-83	Turizm sektörü, sağlık turizmi, termal turizmi, ulaştırma sektörü, tıbbi cihazlar, gemi inşası, tarımsal ilaçlama, gübre ve kimyasal sektörler, jeotermal enerji, tarım sektörü	Gıda ürünü ve içecek imalatı, temel metallerin üretimi, Ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, makine ve ekipman imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, giyim eşyalarının imalatı	Tarım sektörü IPA Kırsal Kalkınma Planının kapsamındadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasında tarım sektörü konusundaki sınır açıkça belirlenmiştir. Tarım sektörü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında sektörün ham maddeleri olan <i>gıda ürünlerinin ve içeceklerin</i> imalatı olarak Önceliklendirilmiş ve yansıtılmıştır.
TR-82	Enerji sektörü, silah imalatı, tarım ve hayvancılık, orman ve orman ürünleri, madencilik, lojistik sektörü, tahta kapı ve pencere	Ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, Gıda ürünü ve içecek imalatı, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, giyim eşyalarının imalatı, tekstil imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için ormancılık, ağaç ürünleri ve madencilik sektörleri öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-B1	Halicilik, madencilik ve taş ocakçılığı	Gıda ürünü ve içecek imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, giyim eşyalarının imalatı, tekstil imalatı, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, makine ve ekipman imalatı, hayvan üreticiliği	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için madencilik ve taş ocakçılığı öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-90	Turizm sektörü, çay ve fındık ihracatı, tarım sektörü, enerji sektörü, ulaştırma ve gemi inşası	Gıda ürünü ve içecek imalatı, Ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, Diğer ulaştırma ekipmanlarının imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı,	Tarım sektörü IPA Kırsal Kalkınma Planının kapsamındadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasında tarım sektörü konusundaki sınır açıkça belirlenmiştir. Tarım sektörü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında sektörün ham maddeleri olan <i>gıda ürünlerinin ve içeceklerin</i> imalatı olarak Önceliklendirilmiş ve yansıtılmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için ulaştırma ekipmanlarının üretimi öncelikli sektör olarak belirlenmiştir.
TR-72	Tekstil sektörü, gıda ve mobilya sanayi, hafif metal sanayi, madencilik, tarım ve hayvancılık, imalat sanayi, ofis malzemeleri, tıbbi cihazlar, kimyasal ürünler	Mobilya üretimi, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, Gıda ürünü ve içecek imalatı, Tekstil ve tekstil ürünlerinin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, makine ve ekipman imalatı	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için mobilya üretimi, tekstil ve tekstil ürünlerini üretimi, makine ve ekipman üretimi öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

TR-C1	Tekstil Sektörü	Tekstil ve tekstil ürünlerinin imalatı, Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı, Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı, işlenmiş metal ürünlerinin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için tekstil ve tekstil ürünleri öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-C2	Metal ve elektrik sanayi	Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, Tekstil ve giyim eşyalarının imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, temel metallerin ve işlenmiş metallerin üretimi, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, sebze, fındık üretimi, Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı, makine imalatı	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için temel metaller ve işlenmiş metal ürünleri öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-A1	Ulaştırma, doğal taşlar ve madencilik sektörü, Meyve ve sebze üretimi, tarım ve hayvancılık, el sanatları, (Oltu Taşı, bakır işlemeciliği), Turizm sektörü	Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, plastik ürünlerin imalatı, ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, mobilya imalatı, kimyasal ürünlerin imalatı	Tarım sektörü IPA Kırsal Kalkınma Planının kapsamındadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasında tarım sektörü konusundaki sınır açıkça belirlenmiştir. Tarım sektörü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında sektörün ham maddeleri olan gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı olarak Önceliklendirilmiş ve yansıtılmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için madencilik ve taş ocakçılığı öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-C3	Madencilik ve gıda sanayi	Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı, Giyim eşyası imalatı, temel metallerin ve işlenmiş metallerin üretimi	Tarım sektörü IPA Kırsal Kalkınma Planının kapsamındadır. Ancak, Kırsal Kalkınma Planı ile Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı arasında tarım sektörü konusundaki sınır açıkça belirlenmiştir. Tarım sektörü, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında sektörün ham maddeleri olan gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı olarak Önceliklendirilmiş ve yansıtılmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için madencilik ve taş ocakçılığı öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-B2	Bilişim ve bilişim teknolojileri, El sanatları, halıcılık, turizm sektörü, hayvancılık, madencilik sektörü	Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, Deri ve deri ürünlerinin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, temel metallerin ve işlenmiş metallerin üretimi	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için madencilik ve taş ocakçılığı öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.
TR-A2	Hayvancılık ve organik tarım, hizmet sektörü, ulaştırma sektörü, sağlık sektörü, enerji ve madencilik sektörleri	Diğer metal dışı mineral ürünlerin imalatı, Gıda ürünlerinin ve içeceklerin imalatı, ağaç ve ağaç ürünlerinin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında bu DÜZEY II bölgesi için madencilik ve taş ocakçılığı öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir.

EK 3 – ÖN (EX –ANTE) DEĞERLENDİRME RAPORUNA İLİŞKİN TEMEL KONULAR

TEMEL DEĞERLENDİRME KONULARI	Ex-Ante Değerlendirme Uzmanının Önerileri	STB'nin Görüşleri
SWOT Analizi	<p>-Analiz, sektörlere ayırarak daha sistematize bir çerçeve içinde yapılabilirdi. -Güçlü yanlar daha detaylı analiz edilebilirdi, sınırlı görüldüğü için ve bu nedenle tam ayrıntılı değil.</p> <p>-Hedef bölgelerde oldukça aşikar olmasına rağmen, tehdit listesine iç politik ve sosyal problemler dahil edilmemiş,</p>	<p>- Analiz, BROP'un her bir müdahale teması göz önüne alınarak yapılmıştır.</p> <p>- BROP'a yapılan öneri doğrultusunda, yeni güçlü yan SWOT'a eklenmiştir.</p> <p>- Bu konu SCF'de mevcut değildir. Bu nedenle, BROP'a yansıtılmamıştır.</p>
Stratejinin Bölgesel ve Genel Olarak Tutarlılığının Değerlendirilmesi	<p>1. Strateji/İhtiyaç Uyumu</p> <p>- Bölgenin gelişme potansiyellerine göre, hangi bölgede turizm politikasınının sanayi politikasından daha fazla izlendiğinin daha iyi tanımlanması.</p> <p>- İhtiyaç duyulan tüm idari yapıların belirlenmesi ve başarısının program stratejisinin tamamı için hayati önemi olan 2.1. ve 2.2. tedbirleri kapsamında uygulanması düşünülen hibe programlarının etkin ve uygun bir şekilde yönetilmesi için gerekli olan kapasitenin beirtilmesi.</p> <p>- 2.1. ve 2.2. tedbirleri kapsamında gelecekte uygulanacak olan hibe programlarının büyüklüğünün dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ve ayrıca 1.2 tedbirinin uygulanması ile sağlanacak olan en son borç/destek miktarının, özellikle sürdürülebilir büyüklüğünün belirlenmesi.</p> <p>- Strateji daha detaylı bilgilerle geliştirilebilir ve en az üç tane çok ihtiyaç duyulan bölgeye odaklanabilir ve ilgili aktiviteler:</p>	<p>- Her tedbir için coğrafik ve sektörel yoğunlaşma belirlenmiştir. (Bak Tablo 46)</p> <p>- KOBİ'ler için Hibe Programı BROP'dan çıkarılmıştır.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Özel eğitim (KOBİ- işletme, kalifiye iş gücü, v.b.) hedef bölgelere/sektörlere yönelik. ✓ Hibe Programları, muhtemelen küçük ölçekli projeler için, hedef bölgeler/sektörler'deki KOBİ'lerde gerçek sermaye stokunu artırmak için (yatırım hibeleri faaliyet olarak belirlenmiş fakat tam olarak netleşmemiştir). ✓ Daha koordineli bir turizm politikası kapsamında, gerçek sermaye stokunu ve turizm sektöründeki öncelikli sektörlerin arz kapasitesini artırmaya yönelik Hibe Programları. <p>2. İçsel Uyum</p> <ul style="list-style-type: none"> - Program dizaynı turizm geliştirme politikasına daha bütünleşik bir yaklaşım sergilemeli, en azından Tedbir 1.4'ü İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'sinin turizm sanayisi özel eğitim hükümlerine 2007'de bağlayarak ve 2.1. ve 2.2 tedbirleri kapsamındaki turizm sektörü için özel bir hüküm ekleyerekten (veya turizm sektörü için hibe programlı bir alt tedbir oluşturarak) - Uygulama işlemini kolaylaştırmak ve kısıtlı kapasiteye rağmen mümkün kılmak için, Hibe Programlarını en çok gelecek vaat eden sektörlerle sınırlandırmak (1-3 turizm dahil), - 2.1. ve 2.2 tedbirleri genellikle belirli ve en çok gelecek vaat eden sektörlerde yoğunlaşmalı ve Öncelik 1'deki bölgelerle aynı bölgeler olmalıdır. <p>3. Dışsal Uyum</p> <ul style="list-style-type: none"> - BROP'un diğer ilgili programlarla yeterli düzeyde koordinasyon sağladığı ve çoğunlukla karşılıklı pozitif etkileşime göstermektedir. BROP, SCF ve UKP'nin faaliyetleri ve öncelikleri, karşılıklı destek bağlamında iyi bir düzeydedir. - 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tedbir 2.1 altında, KOBİ'lere yönelik özel eğitimler ✓ KOBİ'lere yönelik Hibe Programı BROP'dan çıkartıldı. <ul style="list-style-type: none"> - İnsan Kaynaklarını Geliştirme OP'si altında, turizm sektörünün BROP tarafından desteklendiği bölgelere odaklanacak şekilde, turizm sektörü için mesleki eğitim sağlanacaktır (Bak Tablo 49). Buna ilaveten, turizm sektörü tedbir 2.1. ve 2.2'nin yararlanıcılarından birisidir. - KOBİ'lere yönelik Hibe Programı BROP'dan çıkartıldı. - 2.1. ve 2.2. tedbirleri altında, temel bilgi ve danışmanlık desteği ve kümelenme, her sektörde ve hedef bölgede gelecek vaat eden sektörler, özel eğitim programlarının dizaynı safhasında, özel önem verilerek desteklenecektir.
--	---	--

	<p>4. Finansal Dağılım</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tedbirlere ayrılan finansal kaynakların verilen formüle göre revize edilmesi gerekir. 	<ul style="list-style-type: none"> - AB Komisyonu'nun ve Ex-ante değerlendirme uzmanı'nın görüşleri doğrultusunda, her tedbirin finansal dağılımı revize edilmiştir.
<p>Göstergelerin Değerlendirilmesi ve Hedeflerin Ölçülmesi</p>	<p>Öneriler, göstergelerin tadil edilmesi ve/veya yeniden yazılması amacıyla yapılmıştır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uzmanın önerileri göz önüne alınmış ve göstergeler tadil edilmiş ve/veya tekrar yazılmıştır.
<p>Beklenen Sosyo-Ekonomik Etki ve Politikanın Gereçlendirilmesi ve Finansal Kaynakların Dağılımı</p>	<ul style="list-style-type: none"> - En etkili müdahale faaliyetlerine/alanlarına yoğunlaşması tavsiye edilmektedir, örneğin ekipman/altyapı, iyileştirme, veya düşük maliyetli faaliyetlere (proje bazında) örneğin proje hazırlama (Proje Döngüsü Yönetimi) eğitimi, temel destek, en azından bu safhada bilgi beceri aktarımını sağlamak için. - Mümkünse ve eğer şeffaflık konuları ve ulusal yasalar izin verirse, Programı daha küçük hedef bölgelere (veya sektörler), veya küçük bölgeler (sektörlere) için farklı tedbirlere odaklandır. - Alternatif olarak, Programın büyüklüğünü hedef bölgenin büyüklüğü ve mevcut sosyo-ekonomik farkın karmaşıklığı/miktarı ile karşılaştırılabilir bir düzeye yükselt. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzmanın önerileri ile uyumlu olarak, BROP tüm bu müdahaleleri göz önüne alarak dizayn edilmiştir. - Her tedbirin coğrafik ve sektörel konsantrasyonu belirlenmiştir. (Bak Tablo 46) - BROP'un yazılımından sorumlu çalışma grubu, değerlendirme uzmanının önerileri konusunda hemfikirdir. Bu konunun, ikinci programlama döneminde göz önüne alınması gerekir.
<p>Uygulamanın ve İzleme Düzenlemelerinin Kalitesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - DPT yönetiminin üst düzey rolünün uygulama sürecinde devam ettirilmesi, Ankaradaki AB Komisyonu Türkiye Delegasyonu ile yakın işbirliği içinde olunması, STB'ye yeterli bilgi, beceri ve iyi örneklerin aktarılmasını sağlayacağı, bunun en azından DPT yönetiminin başarı sağladığı veya yüksek kalite düzeyine ulaştığı konularda yapılması önerilmektedir. - Yeterli teknik bilgi ve beceri aktarımının ve güçlü yönetim desteğinin sağlanabilmesi için, sağlam bir Hibe Programı Yönetim Sisteminin kurulması 	<ul style="list-style-type: none"> - BROP'un uygulama sürecinde, yeterli bilgi, beceri, ve iyi örneklerin aktarılması amacıyla DPT ile yakın işbirliği içinde olunacaktır. - KOBİ'lere yönelik Hibe Programı BROP'dan çıkartıldı

	<p>bağlamında DPT'nin STB'ye nasıl destek sağlayacağıın OP'de tanımlanması, özel TA hükümlerinin vurgulanması ve belirlenmesi önerilmektedir.</p> <p>- Uygulama Klavuzunda; (i) Hibe Programlarının nasıl yönetileceği, (ii) Hibe Programı Yönetimine yönelik insan kaynağı'nın ne şekilde ayrıldığı'nın ve (iii) yerel yönetimler, KOBİ'ler, STK'lar ve diğer yerel/bölgesel paydaşlar ile ortaklık düzenlemelerinin neler olduğu, özellikle proje seçim/değerlendirme işlemi için (iv) Hibe Programının final faydalanıcıları tarafından sunulacak projelerin kapasitesinin artırılması için ne gibi hükümlerin planlandığı, konularında detaylı bilgi verilmesi önerilmektedir.</p>	<p>- KOBİ'lere yönelik Hibe Programı BRÖP'dan çıkartıldı</p>
--	--	--

EK 4 – SOSYO-EKONOMİK ANALIZE İLİŞKİN TABLOLAR**Tablo 50: 12 Düzey (NUTS) II Bölgesindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı**

NUTS II BÖLGELERİ	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su Rezervi	İnşaat ve Bayındırlık İşleri	Toptan ve Perakende Ticareti	Otel ve Restoranlar	Ulaştırma, Depolama ve İletim	Finansal Aracılık	Gayrimenkul Kiralama ve İş Etkinlikleri	Eğitim	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	Diğer Toplum, Sosyal ve Özel Hizmet Faaliyetleri	TOPLAM
TR-63 (Hatay, K.Maraş, Osmaniye)	67	8 359	194	616	31 051	4 357	9 364	293	1 999	205	1 130	2 698	60 333
TR-83 (Amasya, Çorum,Samsun,Tokat)	70	9 528	247	1 143	37 379	6 428	12 828	610	2800	215	1355	2928	75 531
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	89	3185	102	260	9660	1949	5174	170	653	56	297	798	22393
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya,Tunceli)	49	3677	153	471	16953	2942	4394	185	1104	116	603	1440	32087
TR-90 (Artvin, Giresun,G.Hane,Ordu,Rize, Trabzon)	61	8081	295	776	31234	7398	15352	499	2073	233	1099	2734	69835
TR-72 (Kayseri,Sivas, Yozgat)	59	6874	233	898	24863	3289	7514	417	1892	198	706	1853	48496
TR-C1 (Adıyaman, G.Antep, Kilis)	21	8207	83	732	24361	3411	5640	234	1674	128	684	2029	47204
TR-C2 (Diyarbakır, Ş.Urfa)	17	4641	83	412	21301	2804	9014	174	1082	102	596	1379	41605
TR-A1 (Bayburt, Erzincan,Erzurum)	21	1937	117	223	10595	1949	4060	148	499	47	305	761	20662
TR-C3 (Batman, Mardin,Şırnak,Siirt)	26	1494	105	153	9933	1170	5838	96	426	55	212	563	20071
TR-B2 (Bitlis, Hakkari,Muş, Van)	34	1643	112	187	11378	1632	5566	109	419	58	260	680	22078
TR-A2 (Ağrı, Ardahan,İğdir, Kars)	14	1078	70	98	8541	1508	4982	136	337	38	226	425	17453
12 NUTS II Bölgeleri Toplamı	528	58 704	1 794	5 969	237 249	38 837	89 726	3 071	14 958	1 451	7 473	18 288	478 098
Türkiye Toplamı	2 410	272 482	4 206	35 749	867 890	174 199	270 517	14 303	95 971	6 695	33 383	80 386	1 858 191
12 NUTS II Bölgelerinin Türkiye'deki Payı (%)	21.9	21.5	42.6	16.7	27.3	22.2	33.1	21.4	15.5	21.6	22.3	22.7	25.7

Kaynak: TÜİK- 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Tablo 51: 15 Cazibe Merkezindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK- 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

15 Cazibe Merkezi	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su Rezervi	İnşaat ve Bayındırlık İşleri	Toptan ve Perakende Ticareti	Otel ve Restoranlar	Ulaştırma, Depolama ve İletim	Finansal Aracılık	Gayrimenkul Kiralama ve İş Etkinlikleri	Eğitim	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	Diğer Toplum, Sosyal ve Özel Hizmet Faaliyetleri	TOPLAM
Samsun	9	4,413	68	572	16,718	2,993	5,458	255	1,350	101	695	1,399	34,031
Malatya	19	1,894	71	240	7,735	1,112	1,578	90	548	57	322	664	14,330
Elazığ	23	1,413	43	177	6,473	1,203	1,747	61	404	47	230	581	12,402
Trabzon	10	2,826	84	288	9,923	2,378	3,324	146	708	81	388	935	21,091
Kayseri	32	3,762	86	459	12,064	1,392	2,255	184	1,080	110	388	918	22,730
Sivas	16	1,725	68	298	7,221	1,072	3,484	129	471	46	189	525	15,244
Gaziantep	12	6,391	36	635	17,870	2,542	3,219	182	1,370	85	545	1,545	34,432
Diyarbakır	10	1,712	43	212	9,007	1,709	2,933	93	575	63	283	661	17,301
Şanlıurfa	7	2,929	40	200	12,294	1,095	6,081	81	507	39	313	718	24,304
Erzurum	8	1,252	60	123	7,589	1,255	2,741	85	311	29	197	520	14,170
Van	22	918	38	61	6,051	870	3,319	59	235	27	148	355	12,103
K.Maraş	23	2,730	79	167	9,279	1,348	2,887	93	479	43	257	713	18,098
Kars	-	425	21	22	2,828	477	886	49	127	12	75	148	5,070
Batman	13	431	18	61	2,405	341	837	16	108	18	52	163	4,463
Kastamonu	64	1,888	40	133	4,908	1,009	2,806	86	341	24	140	404	11,843
15 Cazibe Merkezi Toplamı	268	34,709	795	3,648	132,365	20,796	43,555	1,609	8,614	782	4,222	10,249	261,612
Türkiye Toplamı	2, 410	272,482	4, 206	35, 749	867, 890	174, 199	270, 517	14, 303	95, 971	6, 695	33, 383	80, 386	1, 858,191
15 Cazibe Merkezinin Türkiye'deki Payı (%)	11.1%	12.7%	18.9%	10.2%	15.2%	11.9%	16.1%	11.2%	8.9%	11.6%	12.6%	12.7%	14%

Tablo 52: 12 Düzey (NUTS) II Bölgeleri ve 15 Cazibe Merkezindeki İmalat Sanayinde Yeralan Mevcut İşgücü ve Yerel İşletmelerin Sayısı

DÜZEY II BÖLGELERİ	Yerel Birimlerin Sayısı	Türkiye Toplamı İçinde Yerel Birimlerin Oranı (%)	İstihdam	Türkiye Toplamı İçinde İşgücünün Oranı (%)	Türkiye Toplamı İçinde İşgücünün Oranı (%)	İstihdam	Türkiye Toplamı İçinde Yerel Birimlerin Oranı (%)	Yerel Birimlerin Sayısı	15 Cazibe Merkezi
TR63 (Hatay, K.Maraş, Osmaniye)	8 359	3.1	44 809	2.1	0.9	19 926	1.0	2 730	K.Maraş
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	9 528	3.5	47 620	2.2	0.9	19 890	1.6	4 413	Samsun
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	3 185	1.2	13 535	0.6	0.3	7362	0.7	1 888	Kastamonu
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	3 677	1.3	18 444	0.8	0.2	4 875	0.5	1 413	Elazığ
					0.6	12 321	0.7	1 894	Malatya
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	8 081	3.0	51 118	2.3	0.6	12 144	1.0	2 826	Trabzon
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	6 874	2.5	52 877	2.4	1.8	38 671	1.4	3 762	Kayseri
					0.4	8 215	0.6	1 725	Sivas
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	8 207	3.0	63 203	2.9	2.6	55 967	2.3	6 391	Gaziantep
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	4 641	1.7	19 590	0.9	0.3	7 633	0.6	1 712	Diyarbakır
					0.5	11 957	1.1	2 929	Şanlıurfa
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	1 937	0.7	7 049	0.3	0.2	4 591	0.5	1 252	Erzurum
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	1 494	0.5	5 314	0.2	0.1	1 412	0.2	431	Batman
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	1 643	0.6	6 047	0.3	0.2	3 770	0.3	918	Van
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	1 078	0.4	3 883	0.2	0.1	1 628	0.2	425	Kars
Toplam 12 Düzey II Bölgesi ve Oranı	58 704	21.5	333 489	15.2					
Toplam 15 Cazibe Merkezi ve Oranı					8.5	187 396	12.7	34 709	
Türkiye Toplamı	272 482								
15 Cazibe Merkezinin 12 Düzey II Bölgesindeki Payı						56		59	

Kaynak: TÜİK- 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Tablo 53: 12 Düzey (NUTS) II Bölgesi İmalat Sanayinde Sektörel Yoğunlaşmalar

Düzey II Bölgeleri	İşletme Sayısı	ÖNE ÇIKAN İMALAT SANAYİ SEKTÖRLERİ	İHRACAT YAPAN SEKTÖRLER
TR-C2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	4641	Gıda Ürünleri ve İçecek Tekstil Ürünleri İmalatı Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	Gıda, İçki, Tütün Bitkisel Üretim Tekstil Ürünleri
TR-B1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	3677	Gıda Ürünleri ve İçecek, Tütün İmalatı Tekstil Ürünleri İmalatı Giyim Eşyası İmalatı Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	Tekstil Makine ve Teçhizat İmalatı Bitkisel Üretim
TR-A1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	1937	Gıda Ürünleri ve İçecek Orman Ürünleri, Metalik Olmayan Diğer Minerallerin Üretimi Mobilya	Kimyasal Madde ve Ürünleri Bitkisel Üretim
TR-C1 (Adıyaman, G.Antep, Kilis)	8207	Tekstil Ürünleri İmalatı Gıda Ürünleri ve İçecek Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	Tekstil Ve Konfeksiyon Gıda Ürünleri ve İçecek Plastik ve Kauçuk Ürünleri
TR-72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	6874	Mobilya İmalatı Tekstil Ürünleri İmalatı Gıda Ürünleri ve İçecek Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	Tekstil Mobilya Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat
TR-83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	9528	Gıda Ürünleri ve İçecek Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı Tütün Ürünleri İmalatı Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	Bitkisel Üretim Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat
TR-90 (Artvin, Giresun, G.Hane, Ordu, Rize, Trabzon)	8081	Gıda Ürünleri ve İçecek Ormana Dayalı Sanayi Mobilya İmalatı Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	Bitkisel Üretim Gıda Ürünleri ve İçecek Metalik Olmayan Diğer Minerallerin Üretimi
TR-B2 (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	1643	Gıda Ürünleri ve İçecek Ormana Dayalı Sanayi Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	Bitkisel Üretim Derinin tabaklanması ve İşlenmesi Mobilya Ana Metal Sanayi
TR-63 (Hatay, K.Maraş, Osmaniye)	8359	Tekstil Ürünleri İmalatı Ana Metal Sanayi Gıda Ürünleri ve İçecek Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	Bitkisel Üretim Tekstil Ana Metal Sanayi
TR-C3 (Batman, Mardin, Şırnak, Siirt)	1494	Gıda Ürünleri ve İçecek Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	Metalik Olmayan Diğer Minerallerin Üretimi Bitkisel Üretim Gıda
TR-A2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	1078	Gıda Ürünleri ve İçecek Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi Ormana Dayalı Sanayi	Metalik Olmayan Diğer Minerallerin Üretimi Bitkisel Üretim ve Gıda
TR-82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	3185	Gıda Ürünleri ve İçecek Ormana Dayalı Sanayi Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	Tekstil Bitkisel Üretim
12 NUTS II Bölgesindeki toplam işletme sayısı, öne çıkan imalat sanayi sektörleri ve ihracat yapabilen sektörler	68.855	Gıda Ürünleri ve İçecek Tekstil Ürünleri ve Giyim Eşyası İmalatı Orman Ürünleri ve Mobilya Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	Gıda Ürünleri ve İçecek Bitkisel Üretim Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat Tekstil Ürünleri Metalik Olmayan Diğer Minerallerin Üretimi

Kaynak: STB, DPT (İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri Çalışması, Ağustos 2006, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü)

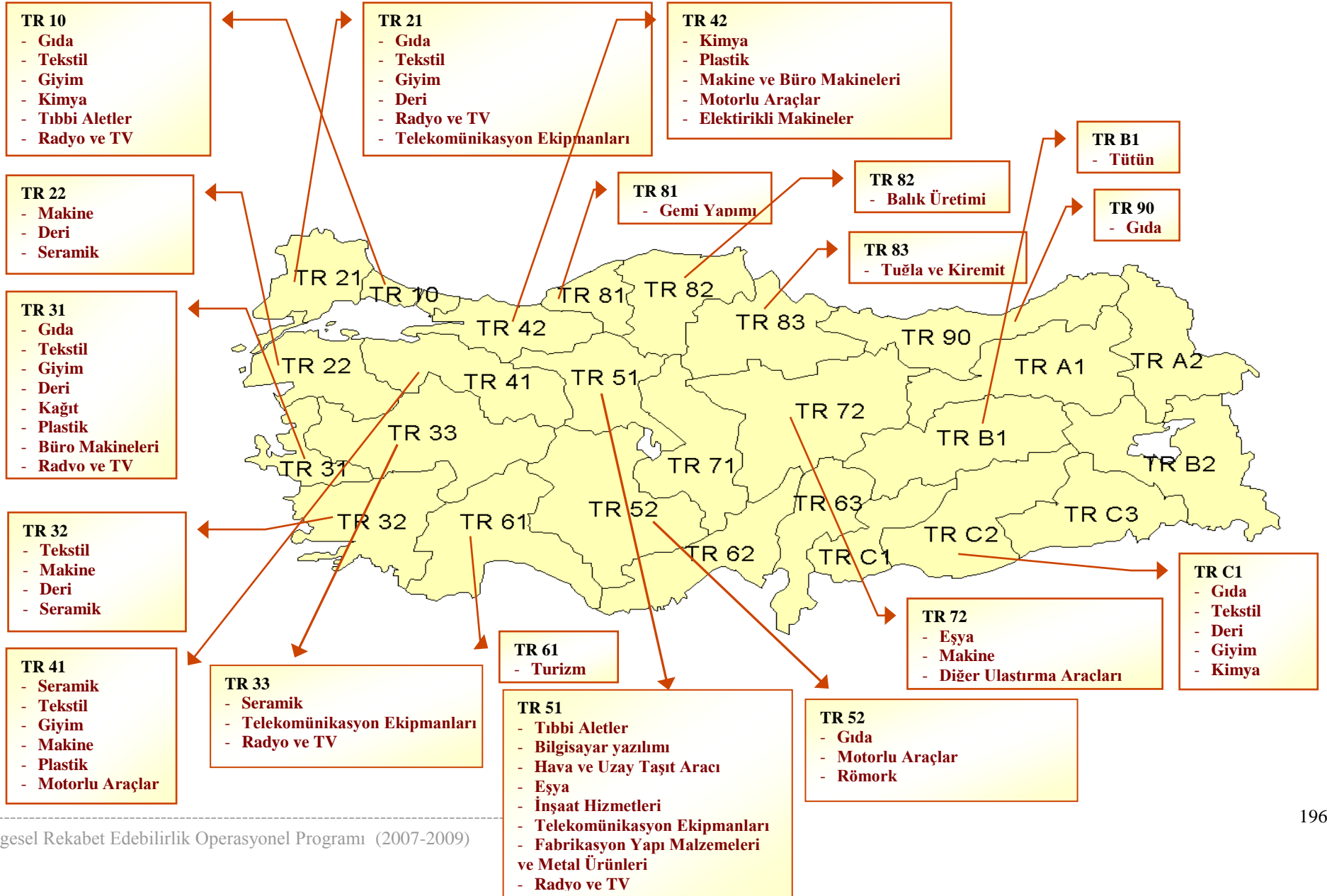
Tablo 54: 15 Cazibe Merkezinde İmalat Sanayinde Sektörel Yoğunlaşmalar

15 Cazibe Merkezi	İşletme Sayısı (İllerin Toplamı/Şehir Merkezi)	ÖNE ÇIKAN İMALAT SANAYİ SEKTÖRLERİ	İHRACAT YAPAN SEKTÖRLER
Diyarbakır	1712 / 1113	Gıda, içki, tütün Metal eşya Taş ve toprağa dayalı sanayi Tekstil Plastik	Gıda, İçki, Tütün
Elazığ	1413 / 1131	Metal ana sanayi Gıda Taş ve toprağa dayalı sanayi Kimya	Makine ve Teçhizat İmalatı
Erzurum	1252 / 793	Gıda ürünleri ve içecek Orman ürünleri, mobilya Kimya	Kimyasal Madde ve Ürünleri
G.Antep	6391 / 5498	Tekstil ve konfeksiyon Gıda ürünleri ve içecek Plastik ve kauçuk ürünleri Makine-metal sanayi Otomotiv yan sanayi Deri ve işlenmiş deri ürünleri	Tekstil Ve Konfeksiyon Gıda Ürünleri ve İçecek Plastik ve Kauçuk Ürünleri
Kayseri	3762 / 3150	Mobilya imalatı Tekstil ürünleri imalatı Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat Gıda	Tekstil Mobilya Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat
Konya	9275 / 6389	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı Ana metal sanayi Gıda ürünleri ve içecek	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı Römork İmalatı Ana Metal Sanayi
Malatya	1894 / 1476	Tekstil ürünleri imalatı Gıda ürünleri ve içecek Giyim eşyası imalatı	Bitkisel Üretim Tekstil Ürünleri Gıda Ürünleri ve İçecek
Samsun	4413 / 1542	Gıda ürünleri ve içecek Kimya Ana metal sanayi Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat Orman ürünleri	Bitkisel Üretim Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat
Sivas	1725 / 1047	Gıda ürünleri ve içecek Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı Taş ve toprağa dayalı sanayi Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat Mobilya Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı
Ş.Urfa	2929 / 1655	Tekstil ürünleri imalatı Gıda ürünleri ve içecek Taş ve toprağa dayalı sanayi Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	Bitkisel Üretim Tekstil Ürünleri Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat
Trabzon	2826 / 1296	Gıda ürünleri ve içecek Plastik, pvc-lastik Taş ve toprağa dayalı sanayi Ormana dayalı sanayi	Bitkisel Üretim Gıda Ürünleri ve İçecek
Van	918 / 657	Gıda Taş ve toprağa dayalı sanayi Tekstil	Mobilya
Kars	425/ 263	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı Gıda ürünleri ve içecek Orman Ürünleri	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı Plastik, pvc-lastik Bitkisel Üretim
Batman	431 / 367	Gıda işleme Bitkisel Üretim Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı Bitkisel Üretim Gıda İşleme
K.Maraş		Tekstil Gıda ürünleri ve içecek	Tekstil Metal ürünler

	2730 / 1779	Metal ürünlerin imalatı	Gıda işleme
Kastamonu	1888 / 513	Gıda ürünleri ve içecek Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	Tekstil Gıda İşleme Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat
15 Cazibe Merkezindeki toplam işletme sayısı, öne çıkan imalat sanayi sektörleri ve ihracat yapabilen sektörler	34709 / 26.020	Gıda ürünleri ve içecek Tekstil ürünleri imalatı Taş ve toprağa dayalı sanayi Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	Gıda Ürünleri ve İçecek Bitkisel Üretim Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat Tekstil Ürünleri

Kaynak: STB, DPT

Harita 7: Türkiye’de coğrafi yoğunlaşma gösteren imalat sanayi sektörlerinden örnekler

EK-5:BROP'NİN YOĞUNLAŞMA STRATEJİSİNE İLİŞKİN TABLOLAR

Tablo 55: Müdahale Alanları, Öncelikli Sektörler and Müdahale Eksenlerine Göre Doğrulama Göstergeleri

DÜŞÜK REKABET EDEBİLİRLİK EKSENİ	
TR-A1,TR-A2,TR-B2,TR-C2,TR-C3	
<p>Tedbir 1.1: TR B2, C2 ve C3 için Önceliklidir.</p> <p>1-KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ laboratuvarlar, ✓ atölyeler, ✓ tasarım merkezleri, ✓ makine, laboratuvar cihazları ve test ekipmanları, ✓ ICT ve ofis ekipmanları (ekipman ve yazılım dahil), ✓ imalat ve depolama tesislerinin, ✓ işleme ve paketleme tesisleri ✓ sosyal tesisler ve eğitim tesisleri <p>kurulması (altyapı), iyileştirilmesi ve tefrişatı (ekipman).</p> <p>2-OSB'ler KSS'ler, sanayi ve ticaret odaları, birlikler ve benzeri mekanlarda</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ tek durak ofisleri, ➤ bilgi ve danışmanlık ofislerinin <p>kurulması, iyileştirilmesi ve tefrişatı.</p> <p>3- İŞGEM'ler ve benzeri iş destek merkezleri ve ajanslarının kurulması, iyileştirilmesi ve tefrişatı.</p> <p>4-Ortak ticari kullanıma yönelik lojistik merkezlerinin;</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sanayi alanlarının içerisi veya çevresi ile ➤ Havaalanlarının, ➤ Limanların, ➤ Ana ulaşım akslarının, <p>v.b. çevresinde kurulması.</p> <p>5-Faydalancılara yönelik danışmanlık hizmetleri ve bu başlık altındaki müdahalelerin etkinliğini artırmaya yönelik tanıtım faaliyetleri.</p> <p>6-Girişimcilik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik Eğitim ve öğretim tesislerinin kurulması faaliyetleri,</p> <p>Tedbir 1.2: Bütün Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir.</p> <p>1-Hedef bölgedeki işletmelere uygun finansal mekanizmaların tanımlanmasına yönelik ihtiyaç analizi çalışması</p> <p>2-</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ kredi garanti fonları, ➤ mikro kredi fonları, ➤ çekirdek ve start-up (kuruluş aşamasındaki işletmeler) ➤ risk sermayesi fonları <p>dahil olmak üzere sermaye tedariki fonları ve diğer finansman araçlarının gerektiğinde kurulması ve/veya sermaye desteği yapılması</p> <p>3-Gerektiğinde, desteklenen fonlara erişimi artırmak amacıyla projenin bir bileşeni olarak finansal araçların tanıtım araçları ve bilgilendirme kampanyaları vasıtasıyla tanıtımı</p> <p>4- Bu tedbir altında yürütülen projeler gerektiğinde faydalancılara yönelik danışmanlık hizmetleri ile tanıtım ve ağ oluşumu faaliyetlerini kapsayacaktır.</p>	<p>Tedbir 1.3: TR-A1 Düzey II Bölgesi için Önceliklidir</p> <p>1- Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB),</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER), ➤ Duvarsız Teknoloji İnkübatörü, ➤ Kuluçka Merkezi, ➤ Teknoloji Transfer Merkezleri, ➤ Mükemmeliyet Merkezleri v.b. <p>Ar-Ge, teknoloji ve inovasyon yapılarının kurulması (inşaata, tefrişatı ile makine ve laboratuvar cihazları ve ICT ve ofis ekipmanlarının tedarik edilmesi), mevcutların iyileştirilmesi ve modernizasyonu.</p> <p>2-Ar-Ge, teknoloji transferi ve bilgi-iletişim teknolojilerinin ticari olarak kullanımına yönelik <i>kamu kuruluşları ve kar amacı gütmeyen diğer kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetler ile kamu, üniversiteler, Ar-Ge merkezleri ve işletmeler arasındaki ortak ağların, kümelenmelerin ve teknoloji platformlarının oluşturulması</i> (altyapı, tefrişat ve bilgi-iletişim altyapısı dahil olmak üzere) ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi.</p> <p>3-TGB'ler, TEKMER'ler, üniversiteler ve diğer uygun alanlarda;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ laboratuvarlar, ✓ atölyeler, ✓ makine ve ekipmanlar, ✓ eğitim tesisleri vb gibi <p>sosyal, teknik ve üretim tesislerinin kurulması ve modernizasyonu</p> <p>4- TGB'ler, TEKMER'ler, üniversiteler ve benzeri alanlarda;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tek durak ofisleri, ✓ bilgi, danışmanlık ofisleri ✓ patent ofisleri ve diğer uygun ortak hizmet yapılarının oluşturulması. ✓ <p>5-Faaliyetin hedef bölgenin rekabet gücünü desteklemesi koşuluyla, bir işbirliği, ağ ya da ortak bir proje olması halinde hedef bölge dışında yürütülen faaliyetler ve yatırımların desteklenmesi (hedef bölgenin dışında laboratuvarların, atölyelerin ve diğer teknik tesislerin kurulması ve modernizasyonu)</p> <p>Tedbir 1.4: TR-A1, A2, B2 ve C3 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir</p> <p>1-Turizm alanlarının canlandırılma ve peysaj ve diğer altyapı destekleri ile iyileştirilmesi.</p> <p>2-Turizm bilgi tesisleri ve merkezlerinin kurulması ve tefrişatı.</p> <p>3-Kamu kuruluşlarının ve kar amacı gütmeyen kuruluşların her türlü bilgi ve iletişim araçlarını kullanması yoluyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi.</p> <p>4- Festivaller, sergiler ve fuarlar gibi yerel turistik organizasyonların desteklenmesi.</p> <p>5- Ulusal ve uluslararası seminerlerin, kongrelerin düzenlenmesinin ve ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın desteklenmesi.</p>

MÜDAHALE ALANI

DÜŞÜK REKABET EDEBİLİRLİK EKSENİ

TR-A1,TR-A2,TR-B2,TR-C2,TR-C3

Tedbir 2.1.: Bütün Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir.

1-Temel bilgi ve danışmanlık desteği müdahalesi çerçevesinde;

- kamu kuruluşları,
- KOBİ ve iş destek ajansları,
- kar amacı gütmeyen kuruluşların

hazırladıkları projeler desteklenecektir.

Bu kuruluşlara yönelik olarak projenin uygulanması ile ilgili ekipman temini ve dışarıdan uzmanlık desteği de sağlanacaktır.

2- Başta yeni kurulan işletmeler olmak üzere temel bilgi desteği (seminerler, workshoplar, farkındalık yaratma faaliyetleri, vb.) ve danışmanlık faaliyetleri;

- ✓ finansman sağlama,
- ✓ yatırım projelerinin geliştirilmesi,
- ✓ başvuruların hazırlanması,
- ✓ iş ve yatırım planlarının hazırlanması

çok çeşitli temalara yoğunlaşacaktır.

3-Başta yeni kurulan işletmeler olmak üzere KOBİ'lere sağlanacak danışmanlık desteği vasıtasıyla Tedbir 1.2 kapsamında sağlanacak finansmana erişim artırılması

MÜDAHALE ALANI

Tedbir 2.2.: Bütün Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir.

1- Kamu kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların kümelenme, ağ oluşumu ve işbirliğine yönelik faaliyetler konusundaki temel bilgi desteği ve danışmanlık faaliyetlerinin desteklenmesi.

Bu danışmanlık hizmetleri, şebekeleşme konusunda farkındalığın ve bilginin yayılması için seminerler ve çalıştaylarla desteklenecektir.

2- Kamu kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşların saha çalışmaları, tanımlama, ihtiyaç analizleri, kümelenme ve ağ oluşumu analizleri ve yol haritalarının hazırlanmasına yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi

3-Mevcut ve potansiyel kümelenmeler, ağ oluşumları, sektörel dernekler ve benzeri işbirliği mekanizmalarının ortak faaliyet ve yatırımlarının finansmanına yönelik doğrudan destekler.

*Bu ortak faaliyetler ve yatırımlar; ortak tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, markalaşma faaliyetleri, katalog basımı, web sitelerinin kurulması, fuarlara ortak katılım, ortak kullanıma yönelik yazılım ve ekipman ile ortak kullanım amaçlı tesislerin inşasını kapsamaktadır.***LİDER SEKTÖRLER****Gıda ve İçecek, Ormana Dayalı Sanayi, Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı, Tekstil ve Giyim Eşyası İmalatı, Madencilik ve Taş Ocakçılığı, Kimyasal Madde Üretimi**

- Düşük kişi başına milli gelir seviyesi, düşük nüfus yoğunluğu, düşük istihdam kapasitesi, düşük ihracat oranları
- Dışarı göç veren iller
- Yüksek işsizlik oranı
- Fiziki ve sosyal altyapı eksikliği
- Az gelişmiş imalat sanayi ve az sayıda işletme
- Bu eksenlerdeki işletme sayısı 121.838
- Bazı illerde potansiyel olsa da düşük sektörel yoğunlaşma
- Daha çok inşaat aşamasında olan OSB ve KSS'ler (7 OSB ve 45 KSS bu eksende tamamlanmış durumda)
- Yetersiz sayıda İŞGEM (KOBİ'ler için inkübatör)
- 3 adet GAP-GIDEM-Girişimci Destek Merkezi bulunmakta- bunlar: Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakir
- Finansal araçlardan az sayıda işletmenin yararlanıyor olması

DOĞRULAMA GÖSTERGELERİ

- Yetersiz sermaye birikimi
- Kredi garanti fonu ve banka kredilerinin işletmelerce fazla kullanılmaması
- Sabit sermaye yatırımlarının azlığı
- KOBİ'lerin danışmanlık ve eğitim hizmetlerine yetersiz ilgisi
- Girişimci kültürü ve iş becerileri konusunda yetersiz bilgi ve beceri eksikliği
- Yetersiz Ar-Ge ve inovasyon altyapısı
- Bu eksende hemen her ilde üniversite bulunuyor ama bir çoğu yeni kurulmuş
- Düşük teknoloji kullanımı
- TGB ve TEKMER kurmak için potansiyelin yetersizliği (1 TGB Erzurum'da)
- Turizm sektöründe yetersiz yatak kapasitesi ve altyapı eksikliği
- Alternatif turizm aktiviteleri için potansiyel

ORTA REKABET EDEBİLİRLİK EKSENİ

TR-B1,TR- 82,TR- 83,TR- 90

Tedbir 1.1:TR-B1, TR-82, TR-83, TR-90 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir

(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 1.2:TR-B1, TR-82, TR-83, TR-90 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir

(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

MÜDAHALE ALANI

Tedbir 1.3:TR-B1, TR-82, TR-83,TR-90 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 1.4:Bu Eksendeki hiç bir Düzey II Bölgesi için Öncelik Değildir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 2.1.:TR-B1, TR-82, TR-83, TR-90 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 198'e bakınız)

Tedbir 2.2.:TR-B1, TR-82, TR-83,TR-90 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 198'e bakınız)

LİDER SEKTÖRLER

Gıda ve İçecek, Tekstil ve Giyim Eşyası İmalatı, Madencilik ve Taş Ocakçılığı, Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat, Ana Metal Sanayi

- Düşük kişi başına milli gelir seviyesi
- Düşük nüfus yoğunluğu (TR 83 ve 90 hariç)
- Özellikle TR 82'den yoğun göç
- Düşük istihdam (TR 83 ve 90 hariç)
- Özellikle TR-82'de yüksek işsizlik oranı
- Fiziki ve sosyal altyapı eksikliği
- İmalat sanayi kapasitesi ve sektörel yoğunlaşma özellikle TR 82 ve TR 83'de mevcut.
- Bu eksenindeki işletme sayısı 199.737
- TR 90'da ihracat kapasitesi
- Bu ekseninde 14 OSB ve 75 KSS tamamlanmış
- 3 İŞGEM bulunuyor
- Finansal araçlardan az sayıda işletmenin yararlanıyor olması

DOĞRULAMA GÖSTERGELERİ

- Yetersiz sermaye birikimi
- Kredi garanti fonu ve banka kredilerinin işletmelerce fazla kullanılmaması
- Sabit sermaye yatırımlarının azlığı
- Yetersiz Ar-Ge ve inovasyon altyapısı
- Düşük teknoloji kullanımı
- TGB ve TEKMER kurmak için potansiyel mevcut (Trabzon'da 1 adet TEKMER, 1 adet TGB mevcut)
- Bu ekseninde 5 köklü üniversite ve bir çok yeni kurulmuş üniversite bulunuyor
- Turizm sektöründe yetersiz yatak kapasitesi ve altyapı eksikliği
- Alternatif turizm aktiviteleri için potansiyel

YÜKSEK REKABET EDEBİLİRLİK EKSENİ

TR-C1,TR- 63, TR-72

Tedbir 1.1: TR-C1, 63 ve TR 72 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 1.2: TR-C1, 63 ve TR 72 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 1.3: TR-C1, 63 ve TR 72 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

Tedbir 1.4:TR C1 Düzey II Bölgesi için Önceliklidir.
(Tedbirin açıklaması için sayfa 197'ye bakınız)

MÜDAHALE ALANI

Tedbir 2.1.: TR-C1, 63 ve TR 72 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 198'e bakınız)

Tedbir 2.2.: TR-C1, 63 ve TR 72 Düzey II Bölgeleri için Önceliklidir
(Tedbirin açıklaması için sayfa 198'e bakınız)

LİDER SEKTÖRLER

Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı, Giyim ve konfeksiyon sanayi, Gıda ve içecek sanayi, Mobilya imalatı, Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı, Fabrikasyon metal ürünleri sanayi, Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat, Madencilik ve Taş Ocakçılığı, Plastik ve kauçuk imalatı, Kimyasallar ve kimya ürünleri sanayi

- Orta seviyede kişi başına milli gelir seviyesi
- TR 72'de nüfus yoğunluğu
- İstihdam kapasitesi
- Özellikle TR C1'ye göç
- TR C1'de işsizlik
- TR C1 ve TR 72'de imalat sanayi ve sektörel konsantrasyonun bulunması
- İmalat sanayide ürün çeşitliliği
- Bu eksendeki işletme sayısı 155.946
- TR C1'de iyi bir ihracat kapasitesi
- Finansal araçların kullanımında görece daha yüksek bir seviye

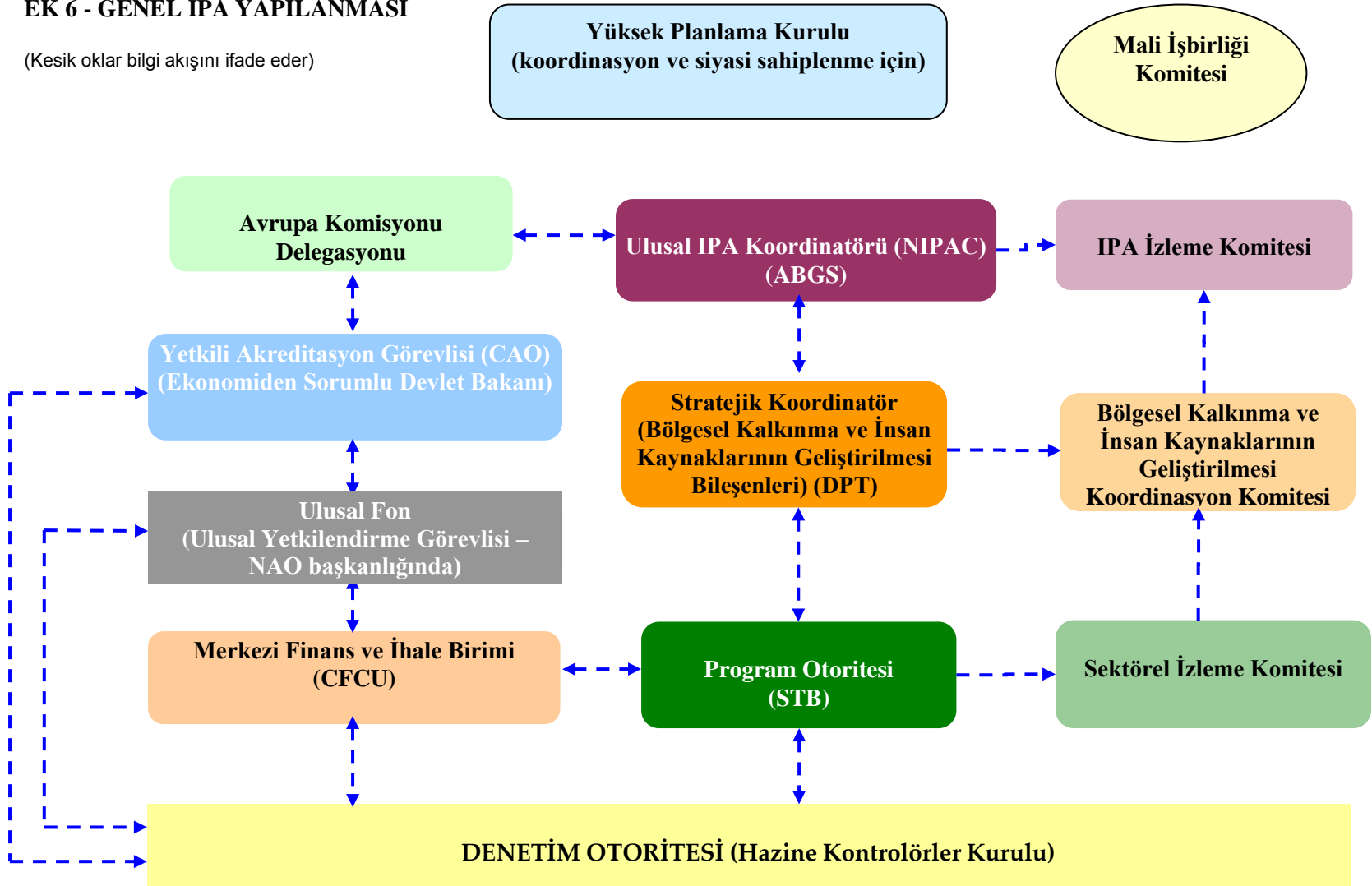
DOĞRULAMA GÖSTERGELERİ

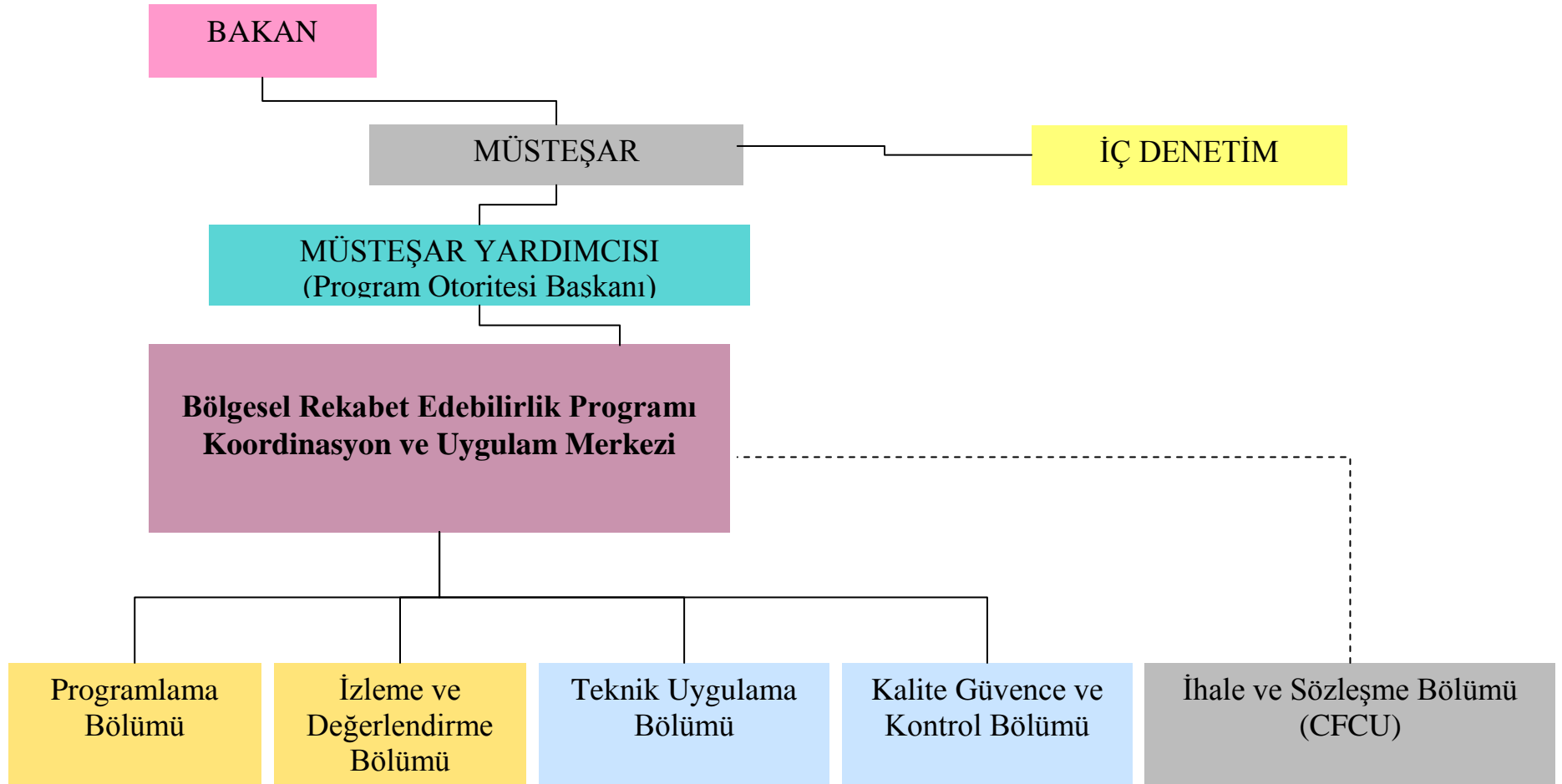
- Bu eksen 11 OSB ve 46 KSS tamamlanmış, 12 OSB ve 18 KSS projesi devam ediyor
- TR 72 ve TR C1'de olmak üzere 2 TGB ve 2 TEKMER bulunuyor
- Bu eksen 1 adet GAP-GIDEM (Girişimci destek merkezi) ve 1 adet ABIGEM- AB-Türkiye İş Merkezi bulunuyor
- Yetersiz Ar-Ge personeli ve Ar-Ge harcaması
- Eksende 5 üniversite bulunuyor, 2'si oldukça gelişmiş köklü üniversiteler
- KOBİ'lerin Ar-Ge-inovasyon faaliyetleri için potansiyel mevcut
- Araştırma merkezleri ve işletmeler arasında ortak proje geliştirmeye yönelik potansiyel mevcut
- Farklı bölgeler ile Ar-Ge ağları oluşturmaya yönelik potansiyel mevcut
- Girişimci sermayesi ve çekirdek sermaye kullanımına yönelik potansiyel bulunuyor.

EK 6 - GENEL IPA YAPILANMASI

(Kesik oklar bilgi akışını ifade eder)

EK 7 – PROGRAM OTORİTESİ YAPILANMASI

EK-8**DÜZEY II BÖLGELERİ**

TR-A1	: Bayburt,Erzincan,Erzurum
TR-A2	: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TR-B1	: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
TR-B2	: Bitlis, Hakkâri, Muş, Van
TR-C1	: Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TR-C2	: Diyarbakır, Şanlıurfa
TR-C3	: Batman, Mardin, Siirt, Şırnak
TR-10	: İstanbul
TR-21	: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
TR-22	: Balıkesir, Çanakkale
TR-31	: İzmir
TR-32	: Aydın, Denizli, Muğla
TR-33	: Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak
TR-41	: Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR-42	: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR-51	: Ankara
TR-52	: Karaman, Konya
TR-61	: Antalya, Burdur, Isparta
TR-62	: Adana, Mersin
TR-63	: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR-71	: Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde
TR-72	: Kayseri, Sivas, Yozgat
TR-81	: Bartın, Karabük, Zonguldak
TR-82	: Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR-83	: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR-90	: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon

b) Operasyonel Program’da yapılan değişiklikler

Çok yıllı “Bölgesel Rekabet Edebilirlik” Operasyonel Programı aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

1. Belge genelinde başlık “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı” ile değiştirilmiştir.
2. Sayfa 92, 93, 98, 102, 106, 109, 114, 115, 119, 122, 123, 125 ve 128’deki Bölüm 3.1 “Öncelik Eksenleri ve Tedbirler”, “Hedefler ve Göstergeler” ve “İzleme Göstergeleri” kısımları aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

Öncelik 1: İş Ortamının İyileştirilmesi

Hedef ve Göstergeler

Bu öncelik için göstegeler öncelik altındaki tedbirler için tanımlanan göstegelerin toplamıdır.

Gösterge	Mevcut Durum	Revize Hedef(2007-2011)	Tanım ve varsayımlar
Çıktı Göstergeleri			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerin toplam alanı	75.000 m ² (Hedef bölgedeki 32 OSB ve 166 KSS'de yer alan teknik ve sosyal tesislerin alanı, ayrıca 10 İGEM ve 7 İŞGEM'in alanı)	27.500 m ²	Ortak tesisler: Laboratuvarlar, işlikler, paketleme tesisleri, imalat tesisleri, eğitim tesisleri, lojistik tesisleri, vb.
2-Kurulan veya desteklenen ortak hizmet tesislerin toplam sayısı	6 (BROP hedef bölgedeki inkubatörler)	23 (ek) (inkubatör, laboratuvar, tek durak ofisi vs.)	Ortak hizmet tesisleri: Tek durak ofisleri, bilgi ofisleri, girişimci ve iş geliştirme merkezleri
3-İşletmelere sağlanan kredi garanti miktarı	Kredi Garanti Fonunca verilen 63.842 Milyon EUR.	35 Milyon AVRO (ek)	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.
4-İşletmelere sağlanan mikro kredi miktarı	2.9 Milyon EUR.	5 Milyon EUR.(ek)	Mevcut durumdaki miktar mikro kredi dağıtan illerin istatistiklerden alınmıştır.
5- Girişimcilere arz edilen risk sermayesi miktarı	-	16 Milyon AVRO	-

6- Kurulan, desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri sayısı	4 TGB	5 (ek)	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
7- Kurulan, desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili hizmet tesisleri sayısı	3 TEKMER	5 (ek)	KOSGEB desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Merkezleri
8- Desteklenen Ar-Ge projelerine katılan işletme sayısı	-	120	-
9-Renovasyon, rehabilitasyon ve restorasyon faaliyetleri ile iyileştirilen turizm alanlarının toplam sayısı	0	9	Tarihi ve arkeolojik alanlar hariç olmak üzere turizm çekim noktaları/alanları
Sonuç Göstergeleri			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerden faydalanan işletmelerin ya da küçük sanatkarların sayısı	16.600 küçük sanatkar ve 3500 KOBİ (Hedef Bölgedeki OSB ve KSS'lerde ortak tesislerden yararlanan)	800 küçük sanatkar 1100 KOBİ (ek)	Mevcut durumdaki sayılar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize sanayi Bölgeleri ve Siteleri genel Müdürlüğü'nden alınmıştır.
2-Kurulan veya desteklenen hizmet tesislerinden faydalanan işletmelerin toplam sayısı	350	1100 (ek)	Mevcut durumdaki 350 işletmenin 175'i mevcut İŞGEM'lerde yer almakta olup hedef bölgede bunlardan başka KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik laboratuvarlar ve bölgesel sanayi geliştirme merkezleri de bulunmaktadır.
3-Desteklenen sanayi alanları içerisinde kurulan yeni işletmelerin sayısı	-	730	Her bir İŞGEM/inkübatörün içinde yaklaşık 30 yeni işletme yer alabilmektedir.
4-IPA fonlarıyla desteklenen OSB, KSS, İŞGEM/inkübatörlerde faaliyet gösteren işletmelerde meydana gelen yeni istihdam sayısı	-	2600	Faaliyette olan 6 İŞGEM'deki istihdam 645'dir.

5-Finansal araçlar yoluyla iş kuran yeni işletmelerin sayısı	BRÖP'un hedef bölgesindeki kredi garanti fonu sayesinde iş kuran 57 yeni KOBİ BRÖP'un hedef bölgesinde mikro kredi dağıtılan kişi sayısı yaklaşık 1000 kişidir	25 yeni KOBİ (ek) 1000 (ek)	Yeni iş kurularına verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %22'ye karşılık gelmektedir, gerisi mevcut işletmelere verilmiştir.
6-Finansal araçlardan yararlanan girişimcilerin sayısı	567	2500	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.
7-Desteklenen bölgelerde kurulan Ar-Ge ve inovasyonla ilgili yeni işletme sayısı	-	110	-
8- Kurulan, desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri ve hizmet tesislerinde yaratılan iş alanı araştırması	-	30	-
9-Desteklenen turizm çekim alanlarını ziyaret eden turist sayısı	2.233.673 kişi turist	2500 (desteklenen turizm çekim noktası/alanı başına ek)	Mevcut Durumdaki turist sayısı hedef bölgedeki Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine gelen turist sayısından alınmıştır.
10-Desteklenen bölgelerde kurulan yeni turizm işletmelerinin sayısı	0	15 (desteklenen her bir turizm alanı için)	İlgili şehir veya şehirlerde bulunan turistik bir değer desteklenerek turizm cazibesinin artırılması sonucu bu şehir veya şehirlerde kurulan turizm KOBİ'lerinin sayısı.

Tedbir 1.1: Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerin toplam alanı (m ²)	75.000 m ² (Hedef bölgedeki 32 OSB ve 166 KSS'de yer alan teknik ve sosyal tesislerin alanı, ayrıca 10 İGEM ve 7 İŞGEM'in alanı)	27.500 m ² (ek)	Ortak tesisler: Laboratuvarlar, işlikler, paketleme tesisleri, imalat tesisleri, eğitim tesisleri, lojistik tesisleri, vb.
2-Kurulan veya desteklenen ortak hizmet tesislerin toplam sayısı	6 (Hedef bölgedeki inkubatörler)	23 (ek) (inkubatör, laboratuvar, tek durak ofisi vs.)	Ortak hizmet tesisleri: Tek durak ofisleri, bilgi ofisleri, girişimci ve iş geliştirme merkezleri
Sonuçlar			
1-Kurulan veya desteklenen ortak tesislerden faydalanan işletmelerin ya da küçük sanatkarların sayısı	16.600 küçük sanatkar ve 3500 KOBİ (Hedef Bölgedeki OSB ve KSS'lerde ortak tesislerden yararlanan)	800 küçük sanatkar 1100 KOBİler	Mevcut durumdaki sayılar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize sanayi Bölgeleri ve Siteleri genel Müdürlüğü'nden alınmıştır.
2-Kurulan veya desteklenen hizmet tesislerinden faydalanan işletmelerin toplam sayısı	350	1100 (ek)	Mevcut durumdaki 350 işletmenin 175'i mevcut İŞGEM'lerde yer almakta olup hedef bölgede bunlardan başka KOBİ'lerin ortak kullanımına yönelik laboratuvarlar ve bölgesel sanayi geliştirme merkezleri de bulunmaktadır.

3-Desteklenen sanayi alanları içerisinde kurulan yeni işletmelerin sayısı	0	730 (ek)	Her bir İŞGEM/inkübatörün içinde yaklaşık 30 yeni işletme yer alabilmektedir.
4-IPA fonlarıyla desteklenen OSB, KSS, İŞGEM/inkübatörlerde faaliyet gösteren işletmelerde meydana gelen yeni istihdam sayısı	0	2600	Faaliyette olan 6 İŞGEM'deki istihdam 645'dir.

Tedbir 1.2: Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-İşletmelere sağlanan kredi garanti miktarı	Kredi Garanti Fonunca verilen 63.842 Milyon EUR.	35 Milyon AVRO(ek)	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.
2-İşletmelere sağlanan mikro kredi miktarı	2.9 Milyon EUR.	5 Milyon AVRO (ek)	Mevcut durumdaki miktar mikro kredi dağıtan illerin istatistiklerden alınmıştır.
3-Girişimcilere arz edilen risk sermayesi miktarı	-	16 milyon AVRO	-
Sonuçlar			
1-Finansal araçlar yoluyla iş kuran yeni işletmelerin sayısı	BROP'un hedef bölgesindeki kredi garanti fonu sayesinde iş kuran 57 yeni KOBİ BROP'un hedef bölgesinde mikro kredi dağıtılan kişi sayısı yaklaşık 1000 kişidir	25 yeni KOBİ (ek) (fonların tahsisatında başlangıçları öncelikli olacaktır) 1000 kişi (ek)	Yeni iş kurularına verilen kredi garantisi toplam miktar içinde %22'ye karşılık gelmektedir, gerisi mevcut işletmelere verilmiştir.
2- Finansal araçlardan yararlanan girişimcilerin sayısı	567	2500	Mevcut durumdaki miktar Kredi Garanti Fonu A.Ş'den alınmıştır.

Tedbir 1.3: Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri sayısı	4 TGB	5	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
2- Desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ile ilgili hizmet tesisi sayısı	3 TEKMER	5	KOSGEB desteğiyle kurulan Teknoloji Geliştirme Merkezleri
3-Desteklenen Ar-Ge projelerine katılan işletme sayısı	-	120	Veri projelerden tespit edilebilir
Sonuçlar			
1-Desteklenen bölgelerde kurulan Ar-Ge ve inovasyonla ilgili yeni işletme sayısı	0	110	-
2- Kurulan, desteklenen ya da rehabilite edilen Ar-Ge ve inovasyonla ilgili iş merkezleri ve hizmet tesislerinde yaratılan iş alanı araştırması	0	30	-

Tedbir 1.4: Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1- İyileştirilen turizm çekim alanlarının toplam sayısı	0	9	Tarihi ve arkeolojik alanlar hariç olmak üzere turizm çekim noktaları/alanları
Sonuçlar			
1-İyileştirilen turizm çekim alanlarını ziyaret eden turist sayısı	2.233.673 kişi turist	2500 (desteklenen turizm çekim noktası/alanı başına ek)	Mevcut Durumdaki turist sayısı hedef bölgedeki Turizm Yatırım Belgeli ve İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine gelen turist sayısından alınmıştır.
2-Desteklenen bölgelerde kurulan yeni turizm işletmelerinin sayısı	0	15 (desteklenen her bir turizm alanı için)	İlgili şehir veya şehirlerde bulunan turistik bir değer desteklenerek turizm cazibesinin artırılması sonucu bu şehir veya şehirlerde kurulan turizm KOBİ'lerinin sayısı.

Öncelik 2: İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi**Hedefler ve Göstergeler**

Bu öncelik için göstegeler öncelik altındaki tedbirler için tanımlanan göstegelerin toplamıdır.

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-Gerçekleştirilen temel bilgilendirme desteği faaliyetlerinin sayısı	27 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce uygulanan Hibe Programları çerçevesinde gerçekleştirilen)	18 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Temel bilgilendirme destek faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1886 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	650 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
3-Danışmanlık hizmetleri kapsamında desteklenen KOBİ'lerin sayısı	162 (BROP'un hedef bölgesinde) Yıl başına yaklaşık 55 KOBİ (BROP'un hedef bölgesinde)	125 (ek)	Mevcut durumdaki sayı, KOSGEB'in 2006 yılı verilerinden alınmıştır. Mevcut durumdaki sayı MPM'nin verilerinden alınmıştır.

4-İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlardan, Birliklerden, STK'lardan temel bilgilendirme faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1737 (BRÖP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	600 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
5-Mevcut ya da potansiyel kümelenmelere/network'lere ve İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlara yönelik danışmanlık faaliyetlerinin sayısı.	-	4	
Sonuçlar			
1-Temel bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sonrasında iş ve yatırım planlarını hazırlayan KOBİ'lerin sayısı	-	110 her yıl için hazırlanan iş ve yatırım planları	-
2- Temel bilgilendirme ve danışmanlık desteği olarak kendi işlerini kuran yeni girişimcilerin sayısı	-	75	-
3-Sağlanan destek sayesinde faaliyete geçen network/kümelenme sayısı	0	3	-
4-Desteklenen ya da yeni oluşturulan network/kümelenmelere katılan işletme sayısı	-	50	-

Tedbir 2.1: İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Sonuçlar			
1-Gerçekleştirilen temel bilgilendirme desteği faaliyetlerinin sayısı	27 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce uygulanan Hibe Programları çerçevesinde gerçekleştirilen)	18 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Temel bilgilendirme destek faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1886 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	650 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
3-Danışmanlık hizmetleri kapsamında desteklenen KOBİ'lerin sayısı	162 (BROP'un hedef bölgesinde) Yıl başına yaklaşık 55 KOBİ (BROP'un hedef bölgesinde)	125 (ek)	Mevcut durumdaki sayı, KOSGEB'in 2006 yılı verilerinden alınmıştır. Mevcut durumdaki sayı MPM'nin verilerinden alınmıştır.
Sonuçlar			

1-Temel bilgilendirme ve danışmanlık destekleri sonrasında iş ve yatırım planlarını hazırlayan KOBİ'lerin sayısı	-	110 her yıl için hazırlanan iş ve yatırım planları	-
2- Temel bilgilendirme ve danışmanlık desteği olarak kendi işlerini kuran yeni girişimcilerin sayısı	-	75	-

Tedbir 2.2: Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi**İzleme Göstergeleri**

Gösterge	Mevcut Durum	Hedef	Tanım ve varsayımlar
Çıktılar			
1-İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlardan, Birliklerden, STK'lardan temel bilgilendirme faaliyetlerine katılan kişi sayısı.	1737 (BROP'un hedef bölgesinde DPT'ce yürütülen Hibe Programları çerçevesinde düzenlenen bilgilendirme faaliyetleri)	600 (ek)	Mevcut durumdaki sayılar uygulanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey II Bölgeleri Kalkınma Programından alınmıştır.
2-Mevcut ya da potansiyel kümelenmelere/network'lere ve İşletmeleri Temsil Eden Kuruluşlara yönelik danışmanlık faaliyetlerinin sayısı.	-	4	
Sonuçlar			
1-Sağlanan destek sayesinde faaliyete geçen network/kümelenme sayısı	0	3	-
2-Desteklenen ya da yeni oluşturulan network/kümelenmelere katılan işletme sayısı	-	50	-

3.2 Teknik Yardım

Tedbir 3.1: OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek

Gösterge Türü	Gösterge	Mevcut Değer (2006)	Hedef Değer (2009)	Doğrulama Kaynağı
ÇIKTI GÖSTERGELE Rİ	Proje hazırlama, oluşturma ve uygulanmasına ilişkin olarak düzenlenen eğitim sayısı	0	36	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Destek sağlanan İzleme Komitesi toplantılarının sayısı	0	10	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları
	Projelerin yürütüldüğü yerde gerçekleştirilen kontrollerin sayısı	0	295	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları
	Çalışma ziyaretlerinin ve stajların sayısı	0	8/10	STB, İzleme Sistemi
	Satın alınan ve yerleştirilen bilgisayar ve diğer ofis ekipmanlarının sayısı*	0	270	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları

*Ofis ekipmanları en az bilgisayar, yazıcı, internet erişimi, yazılım, fax, görsel-işitsel sunum ekipmanlarını kapsar.

Tedbir 3.2: OP Tedbirlerinin Tanıtılması

Gösterge Türü	Gösterge	Mevcut Değer (2006)	Hedef Değer (2009)	Doğrulama Kaynağı
ÇIKTI GÖSTERGELERİ	Tanıtım faaliyetlerinin sayısı (seminerler, konferanslar, toplantılar, çalıştaylar vs.)	0	40	STB, İzleme Sistemi, programlama raporları
SONUÇ GÖSTERGELERİ	Alınan proje teklifi sayısı	0	500	STB, İzleme Sistemi, proje ve programlama raporları

3. Kısım 4. MALİ TABLOLAR (toplam kamu harcamasına dayalı uygun harcamalar) aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

2007 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	36.477.649	31.006.000	5.471.649	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	9.119.412	7.751.500	1.367.912	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	12.767.177	10.852.100	1.915.077	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	9.119.412	7.751.500	1.367.912	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	5.471.648	4.650.900	820.748	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	9.858.825	8.380.000	1.478.825	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	5.915.295	5.028.000	887.295	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	3.943.530	3.352.000	591.530	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	2.957.648	2.514.000	443.648	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	2.366.118	2.011.200	354.918	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	591.530	502.800	88.730	85%	
2007 Yılı Toplamı	49.294.122	41.900.000	7.394.122	85%	0

2008 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	37.870.591	32.190.000	5.680.591	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	9.467.648	8.047.500	1.420.148	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	13.254.706	11.266.500	1.988.206	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	9.467.648	8.047.500	1.420.148	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	5.680.589	4.828.500	852.089	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	10.235.295	8.700.000	1.535.295	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	6.141.177	5.220.000	921.177	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	4.094.118	3.480.000	614.118	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	3.070.589	2.610.000	460.589	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	2.610.000	2.218.500	391.500	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	460.589	391.500	69.089	85%	
2007 Yılı Toplamı	51.176.475	43.500.000	7.676.475	85%	0

2009 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	47.708.237	40.552.000	5.680.591	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	11.927.059	10.138.000	1.789.059	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	16.697.883	14.193.200	2.504.683	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	11.927.059	10.138.000	1.789.059	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	7.156.236	6.082.800	1.073.436	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	12.894.119	10.960.000	1.934.119	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	7.736.471	6.576.000	1.160.471	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	5.157.648	4.384.000	773.648	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	3.868.236	3.288.000	580.236	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	3.288.000	2.794.800	493.200	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	580.236	493.200	87.036	85%	
2007 Yılı Toplamı	64.470.592	54.800.000	9.670.692	85%	0

2010 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	80.117.647	68.100.000	12.017.647	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	33.539.412	28.500.000	5.029.412	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	14.705.882	12.500.000	2.205.882	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	18.941.176	16.100.000	2.841.176	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	12.941.176	11.000.000	1.941.176	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	2.176.471	1.850.000	326.471	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	0	0	0	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	2.176.471	1.850.000	326.471	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	1.741.177	1.480.000	261.177	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	1.294.118	1.100.000	194.118	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	447.059	380.000	67.059	85%	
2007 Yılı Toplamı	84.035.295	71.430.000	12.605.295	85%	0

2011 Yılı	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	98.523.530	83.745.000	14.778.530	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	43.970.588	37.375.000	6.595.588	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	17.376.471	14.770.000	2.606.471	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	22.117.647	18.800.000	3.317.647	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	15.058.824	12.800.000	2.258.824	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	2.323.530	1.975.000	348.530	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	0	0	0	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	2.323.530	1.975.000	348.530	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	2.705.884	2.300.000	405.884	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	2.352.942	2.000.000	352.942	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	352.942	300.000	52.942	85%	
2007 Yılı Toplamı	103.552.944	88.020.000	15.532.944	85%	0

2007-2011 Yılları	Toplam Kamu Harcaması (1)=(2)+(3) (Avro)	Kamu Harcaması		IPA eş finansman oranı (4)=(2)/(1) (%)	Bilgi amaçlı Diğer (Ulus. Finansman Kuruluşları vb.) (Eur)
		Topluluk Katkısı (IPA)(2) (Avro)	Ulusal Kamu Katkısı (3)(Avro)		
Öncelik Eksen 1- İş Ortamının İyileştirilmesi	300.697.654	255.593.000	45.104.654	85%	0
Tedbir 1.1 Sanayi Altyapısının Geliştirilmesi	108.014.119	91.812.000	16.202.119	85%	
Tedbir 1.2 Finansal Araçların Oluşturulması ve Geliştirilmesi	74.014.119	63.581.800	11.220.319	85%	
Tedbir 1.3 Ar-Ge, İnovasyon, Teknoloji ve Bilgi İletişim Teknolojileri Altyapısının Geliştirilmesi	71.572.942	60.387.000	10.735.942	85%	
Tedbir 1.4 Turizm Altyapısı, Tanıtım ve Pazarlama Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	46.308.473	39.362.200	6.946.273	85%	
Öncelik Eksen 2- İşletme Kapasitesinin Arttırılması ve Girişimciliğin Desteklenmesi	37.488.240	31.865.000	5.623.240	85%	0
Tedbir 2.1 İşletmelere Temel Bilgi ve Danışmanlık Desteği Sağlanması	19.972.943	16.824.000	2.968.943	85%	
Tedbir 2.2 Sanayi Alanında İşbirliğinin Güçlendirilmesi	17.695.297	15.041.000	2.654.297	85%	
Öncelik Eksen 3- Teknik Yardım	14.343.534	12.192.000	2.151.534	85%	0
Tedbir 3.1 OP'nin Yönetimi, Uygulanması, İzlenmesi, Kontrolü ve Değerlendirilmesine Destek	11.911.178	10.124.500	1.786.678	85%	
Tedbir 3.2 OP Tedbirlerinin Tanıtılması	2.432.356	2.067.500	364.856	85%	
2007-2011 Yılları Toplamı	352.529.428	299.650.000	52.879.428	85%	0

